

בקיאות כהלכה
לשון הנמרא וביאורה
ועד ההלכה

מכות

תפילה בכניסתו לבית המדרש

יהי רצון מלפניך ה' אלוהי ואלוהי אבותי, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי. ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור, ולא על אסור מותר, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. פי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

תפילה ליציאתו מבית המדרש

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלוהי אבותי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים. אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אנו רצים והם רצים, אנו רצים לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת, שנאמר: ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמי ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך.

בקיאות כהלכה על מסכתות הש"ס

המעלות שבחיבור זה

- ❖ לשון הגמרא (השמטות קלות).
- ❖ רש"י ותוספות מתומצתים בסוגרים סמוך לגמרא, מועיל מאוד לשינון מהיר.
- ❖ קטעי קישור קצרים למען ירוץ הקורא.
- ❖ ביאורי ראשונים ואחרונים להבנת העניין.
- ❖ פסקי הרמב"ם והש"ע, ונימוקי הפסיקה בסוף כל סוגיא.
- ❖ ביאורי אחרונים על הש"ע בקצרה.
- ❖ ביאורים נפלאים על חלק מאגדות חז"ל.
- ❖ הרחבה בנושאים שכיחים.

השתדלתי בעזה"י שהדברים שנכתבו יהיו מתוקנים, אך כבר ידוע מאמר החכם
"כשם שאי אפשר לבר בלי תבן, כך אי אפשר לספר בלי שגיאות"
לכן אבקש מהלומדים שאם ימצאו טעויות, יועילו בטובם להודיעני
שאוכל לתקנם במהדורה הבאה.

ניתן לרכוש את סדרת הספרים בקיאות כהלכה,
בכריכה רכה וצבעונית על הרבה ממסכתות הבבלי והירושלמי
בטלפון 054-8439280/1
ובכתובת מייל S0548439280@gmail.com

כל המעוניין להשתתף בזיכוי הרבים, ולסייע בהפצה של סדרת הספרים
'בקיאות כהלכה', תע"ב. ניתן להקדיש לברכה, להצלחה, ולעילוי נשמת.

בטלפון 054-8439280/1
ובכתובת מייל S0548439280@gmail.com

הקדמה

ישתבחה הכורא ויתפאר היוצר, שזיכני להוציא לאור עולם חיבור זה, שהלומד בו בעזה"י ימצא בו תועלת בכמה עניינים. לאחר שהלומד למד את דפי הגמרא במקורם, יוכל ע"י חיבור זה לשנן את המסכת ביתר קלות, מטעם שעיקר דברי רש"י והתוספות הובאו בצמוד לגמרא, דבר שמקל מאוד שהחזרה תהיה קולחת וזורמת, כיון שהקורא קורא הכל ברצף אחד, כך שהמחשבה אינה מתנתקת, וכן הוספתי מילות קישור למען ירוץ הקורא. וביתר הבנה, שכן השתדלתי לבאר דברי התוספות, וכן קטעים קשים, בלשון שתהיה יותר קלה לקורא. וכן הבאתי מקצת מדברי קודשם של רבותינו הראשונים והאחרונים להשלמת ההבנה, הן בדברי הגמ', והן בדברי רש"י והתוס'.

אמנם עיקר העניין שבעבורו נכתב חיבור זה, הוא כדי להביא בסוף כל סוגיא את פסקי הש"ע או את פסקי הרמב"ם (באופן שש"ע לא כתב בזה) היוצאים מסוגיית הגמ', וכן השתדלתי לבאר כיצד פסקם נובע מתוך הסוגיא (אא"כ הדבר ברור מאליו), וכן הבאתי גם כן הערות נצרכות באחרונים, כך שהיון מהביאור הנרחב על הגמרא, יקבל הלומד מטען של הלכות, שבודאי יוטמעו אצלו, כיון שלימוד הסוגיא קדם להם. ואף שאין די בזה לקבל דברים מוגמרים, לא בגמ', ולא בהלכה, מ"מ הלומד יקבל בקיאות טובה במסכת הנלמדת ובהלכות היוצאים ממנה, וגם המעוניין להשלים הדברים יוכל להיעזר בחיבור זה.

דבר חדש נוסף בספר זה על מסכת מכות, שהבאתי בס"ד ריבוי מפרשים בב' הדפים הראשונים של המסכת שיהיה לעזר לתלמידי ביתות ח' הנבחרים לישיבות הקטנות.

השתדלתי, שהדברים שנכתבו יהיו מתוקנים, אמנם כיון שהמלאכה הייתה רבה, הן בביאור הגמ', והן בפסקי ההלכה, חושש אני פן ח"ו נפלה תקלה תחת ידי. לכן, מגלה אני דעתי שאין לסמוך על שום דבר שנכתב, וק"ו שאין לסמוך על הלכות שנכתבו, אלא המעיין יראה הדברים במקורם, ואדרבה, אשמח להיעזר בלומדים שיעמידוני על שגיאותיי.

רואה אני צורך בכותבי הקדמה זו, לחזק, שאין לזנוח את לימוד הבקיאות, וראיתי בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' קנו) שכתב דברים נפלאים בעניין זה, וזה חלק מדבריו 'ומה שהביא בשם הגאון מוהרי"ז סאלאוויציק אבדק"ק בריסק שלמד כל הש"ס כולו קודם שמילא שש עשרה שנה, ושאלו מאביו זצוק"ל מרן הגר"ח שזה נגד שיטתו ודרכו שצריך להתעמק בתורה, ולא ללמוד בשטחיות לבקיאות, והשיב שקודם שיודעים כל הש"ס כולו, אין הפלפול שמפלפלין אלא פלפול של הבל, הנה הדברים ידועים והוא באמת גמרא מפורשת במס' ע"ז, ועיין רש"י שם, וכ"כ הגר"א ז"ל, וכבר הארכתני בזה בכמה מקומות, וודאי מרן הגר"ח לא יחלוק על גמ' מפורשת ח"ו, ועל כל הראשונים ואחרונים, וגם אני שמעתי שלעת שהשתדך הגרי"ז זצוק"ל התפאר עליו אביו הגר"ח זצוק"ל שיודע ש"ס עם פרש"י עכ"פ, אין צריך ראייה שכל התורה נתנה לנו מסיני, ולא רק כמה דפיין מאיזה מסכתות ח"ו ודי בזה' עכ"ל.

במעמד זה, ברצוני להודות ולברך למורי ורבותי שהדריכוני עד הלום, וכן לכל התומכים והמסייעים, ובפרט לרבנים, הרב אורן נזרית שליט"א מקים עולה של תורה בעיר האבות, שמשחר

נעורי נטע בי אהבת תורה ויר"ש. לראש ישיבת 'קריית מלאכי' הרב יהודה עמית שליט"א ולרבני הישיבה היקרים. לראש כולל 'אורך ואמתך' הרב מאיר חדד שליט"א, שאני לומד תחת חסותו כבר חמש עשרה שנה, שדאג ודואג לכל מחסורנו. לרב ישראל דויטש שליט"א מקים עולה של תורה בשכונת רמות בירושלים בביהמ"ד 'מניין אברכים' שם אני מסתופף בשאר הזמנים. יה"ר שהקב"ה ימלא משאלות ליבם לטובה לעבודתו יתברך, ויזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה לתפארת ישראל מתוך נחת ושלחה, וירונו נחת מכל יוצאי חלציהם.

וכן להודות להורי היקרים מר אבי עזרא, ומרת אמי אסתר, ולחמותי מרת נעימה, הי"ו, אשר עמדו ועומדים לצידנו בכל עניין, יה"ר שהקב"ה יתמיד בריאותם, ויזכם ה' לנחת רוח מכל יוצאי חלציהם. וכן להנציח את זכרו של מר המי ז"ל ר' מרדכי שרגא שכל ימיו תמך ועזר שנזכה להיות שקועים בעמלה של תורה, תנצב"ה.

ועל כולם לברך לאשתי מרת רחל שתחיה, אשר לרוב מסירותה והשגחתה בטיפול הילדים אשר הנן ה' אותנו, והשגחתה על צרכי הבית, זיכני ה' והביאני עד הלום. יה"ר שנזכה לראות את כל ילדנו גדולים בתורה ויר"ש, ומקדשי שמו ברבים, ולא תמוש התורה מפנינו, ומפי זרענו עד עולם.

אסיים בהודאה להקב"ה, שזיכני להסתופף באוהלה של תורה, וגומל עמי חסדים טובים בכל רגע. מודה אני לו בכל ליבי על העבר, ומתחנן על העתיד, אנא ה', תזכני בתוך כלל עמך בית ישראל, לעבוד אותך באמתיות, באמונה, ללמוד תורתך, ולשמור מצוותיך, ויה"ר שנזכה בקרוב לביאת משיח צדקנו, ובניין בית מקדשנו ותפארתנו אכי"ר.

חותם לכבוד התורה ולומדיה
פעיה"ק ירושלים ט' סיון תשפ"ג
שמואל כהן – זדה

מקרא

כדי שהקורא יפיק את מירב התועלת מחיבור זה, אציג לפני הקורא את דרך עבודתנו בחיבור זה. דברי רש"י לפעמים בשלמותם, לפעמים בקוצר, הובאו בסוגרים עגולות או מרובעות בגודל אותיות זהה לדברי הגמ', וכן לפעמים באותיות קטנות יותר (לפעמים מילות קישור, וביאורים שנכתבו על ידי הובאו ג"כ באותיות קטנות, הקורא יזהה לפי הלשון והסגנון, אם אלו דברי רש"י או דברי). דברי התוספות, ביאורים של הראשונים והאחרונים, הובאו בכתב מוקטן, וציינו בתחילת דבריהם את שם המפרש.

בסוף כל סוגיא אם יש פסקים של הש"ע הבאנו אותם, ואם ש"ע לא דיבר בזה הבאנו את פסקי הרמב"ם, והשתדלנו להסביר את טעם הפסק (אם הדבר איננו מובן מאליו), קורא שלעת עתה איננו מעוניין ללמוד את פסקי הרמב"ם והש"ע יכול לדלג לתחילת הפסקה הבאה, וכן אם אינו מעוניין לראות את דברי התוס', או שאר ראשונים ואחרונים, ידלג לסוף הסוגריים.

מעברי עמודים מסומן בצללית כך [דף ב ע"א], וכן בראש כל עמוד בצד שמאל הבאנו את הדף בו אוהזים. שיש מספר תירוצים מרוחקים זה מזה, או שלא ברור כל כך שזה תרוץ נוסף, גם אותם סימנתי בצללית אמנם יותר בהירה [כך]. יה"ר מלפניו יתברך שתהיה תועלת גדולה ללומדים בחיבור זה, והיה זה שברי.

ספר זה נתרם לעילוי נשמת

יהודה בן עזרא ורבקה
נלב"ע כב' טבת

בימוני בת רחל
נלב"ע יח' סיון תשמ"ז

עזרא בן פנחס ואלמם
נלב"ע כו' שבט

אברהם בן משה ורבקה
נלב"ע ד' חשוון תש"ם

שרה בת יחזקאל ושמחה
נלב"ע טו' תמוז תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה

לזכרון עולם

בהיכל ה'

לע"נ מר חמי איש החסד בהצנע

ר' מרדכי

בן חיים ושרה שרגא

נלב"ע ז"ך מר חשון תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה

מיקטלי, משום שיכולין (העלים) לומר (שלין כוונתם היתה להורגה על זנותה, אלא) לאסרה על בעלה באנו (וכיון שיכולים לפטור את עצמם מן המיתה בטענה זו...) הויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה, ומאי קאמר (לפי מה שנתבאר למלקות שפיר הוי כחשך זמם) והא מי"מ לוקין (וא"כ לכאורה הוי עלות שאתה יכול להזימה) וי"ל דהתם כיון שבאיין להיבה מיתה (באופן שהתרו בה, שאז איין יכולים לטעון לאוסרה על צועלה בלנו) וזממו להרוג את הנפש, לא מיקיים כאשר זמם במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה עדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות, אבל הכא שלא כוון אלא לשווייה בן גרושה ובן חלוצה דליכא כי אם לאו בעלמא⁴ כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה. ועי"ל דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה דמחייבא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מ'כאשר זמם' והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא קאי כלל עליה בשום צד שבעולם, אבל התם גבי נערה המאורסה ודאי כאשר

פרק ביצד העדים

דף ב ע"א משנה כיצד העדים נעשים זוממין (בגמרא מפרש מאי קאמר) מעידין אנו באיש פלוני (כהן) שהוא בן גרושה¹ (בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול²) או בן חלוצה³ אין אומרים (אם הוזמו והן כהנים⁴) יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו (לקיים בו כאשר זמם) אלא לוקה ארבעים (הקשו התוס', תימה כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה, א"כ גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה, דהכי הוא האמת⁵, ומאי הא הויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות. וי"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה. וקשה דא"כ מאי קאמר בסנהדרין (מא). גבי עדי נערה המאורסה (שכלו ב' עדים שהעידו שזינתה תחת הארוס) דאידיה (המאורסת) לא מיקטלא דכיון דאינהו (העלים) לא

מדרבנן. אמנם הרעק"א תמה על סברא זו, ומה בכך שהפסול הוא רק מדרבנן, דהרי עכ"פ העדים גרמו לכך שבית דין יפסולוהו לכהונה מדרבנן, א"כ עברו על 'לא תענה', ומדוע לא ילקו ארבעים, ובאמת כן משמע מלשון הרמב"ם שגם בבן חלוצה לוקה (אמנם כשיעורי נ' שמואל ייטב דברי הרמב"ן לכיון שפסולו רק מדרבנן לכהונה, לא עבדו על 'לא תענה' של תורה).

⁴ הריטב"א הביא בשם תוס' שמדובר אף בעדים ישראלים וההידוש הוא שלא נשוה לו דין חלל לחלל אשה בכיאתו לכהונה כאילו הוא חלל. יסוד מחלוקתם ביאר בשיעורי ר' שמואל האם שייך פסול חללות בישראל, שרשי" ס"ל שלא שייך כלל פסול חללות לעניין לפסול אשה בכיאתו, או לפסול ביתו לכהונה, אבל דעת הריטב"א ששייך פסול חללות בישראל.

⁵ ביאר הצ"ח קים להו דהכי הוא האמת משום דאל"כ לא היו לוקין דבעינן עדים שהרשיעו את הצדיק, אבל כשלא הרשיעו שום דבר לאו בני מלקות נינהו. כתב הערוך לנר הוצרכו לכך שלא נימא דדלמא באמת הכי קאמר מתוך שאין נעשין בן גרושה וב"ה תחתיו גם הוא עצמו לא נעשה בן גרושה כשלא הוזמו, אפשר שהוכיחו כן ממה דאמרינן בכתובות (כג). האיכא עדים במדינת הים, וכן מוכח בקידושין (סו). כמעשה דינאי המלך ע"ש. ועוד דאם לא היו נאמנים גם מלקות ליכא דהרי מלקות אתי מזהרשיעו את הצדיק' ואם לא היו נאמנים הרי לא הרשיעו אותו.

⁶ ביאר הערוך לנר פירוש אם היה עובד, מאחר שהעידו עליו, שהרי חלל זר הוא, וזר ששמש לוקה כמבואר ברמב"ם... וכן על אכילת תרומה לקי זר. וקשה הרי באו בעדות זו גם להיכבו מיתה אם היה עובד בשבת.

¹ הקשו הראשונים מדוע אין משלמים ממון שרצו להפסידו בעדות זו, שהרי רצו להפסידו תרומה ומתנות כהונה הרמב"ן תירץ שאין זה אלא גרמא בעלמא, שאין זה ברי הזיקא כדינא דגרמי, ואף אם נחשיבו לדינא דגרמי, מ"מ פטור שאין מי שמחייב דינא דגרמי, אלא באופן שגרם והפסיד ממון לחבירו, אבל כאן למעשה לא הפסידו כלום. עוד תירץ הרמב"ן כיון שעיקר עדותם לעשותו בן גרושה וחלוצה, דהיינו לפסולו מן הכהונה, ואי אפשר לקיים בהם כאשר זמם על עיקר העדות, אי אפשר לקיים בהם כאשר זמם לעניין תשלומי הממון. הריטב"א בשם הרשב"א תירץ שמתמא לא אמרה תורה 'כאשר זמם' אלא בדבר קצוב שאפשר לשלם מיד משאי"כ תשלומי תרומה ומתנות כהונה שאינו קצוב, ואינו יכול לשלם מיד. המאירי תירץ שאין תשלומים במקום מלקות.

² כתב הריטב"א שהתנא לא כתב דבר זה, משום שקיצר. כתב הפני" ונראה שהוצרך לפרש כן, דאל"כ, לא שייך ענין הזמה בעדות זה, שהרי עיקר הזמה היינו שהוזמו ע"י עדים שאמרו עמנו הייתם ביום פלוני במקום פלוני, וא"כ אם העידו סתם על פלוני שהוא בן גרושה כדי לעשותו חלל, א"כ לא שייך הך מלתא כלל שאין זה תלוי בזמן, לכך הוצרך רש"י לפרש שעיקר העדות היינו שאמרו בפנינו נתגרשה אמו, וא"כ על כרחך איירי שנתגרשה בפנינו ביום פלוני במקום פלוני. ונראה לכאורה דע"כ איירי בענין שאמו של זה כבר מתה, דאל"כ בלא"ה לא שייך בכה"ג כאשר זמם שהרי יכולין לומר לאוסרה לכהונה באנו.

³ כתב הרמב"ן נקט בן חלוצה אמו בן גרושה, אבל באמת אין לוקין בבן חלוצה, שהרי בן חלוצה פסול רק

ועוד (מאי קא בעי תנא כיצד נעשין זוממין, הא...) מדקתני לקמן (ה.) [כיצד דין זוממין דקתני במתני'... התוס' הביאו את פירוש רש"י (סקמ' צעלס שולצ'ט ז' שאלות) וכתבו פירוש נוסף ועוד כלומר, ואם תמצא לומר דלשון הזמה הוא, זה אינו, דעל כרחק דין הזמה קאמר בדקתני ולאומי קשייתא קמיייתא (כ"ל שלפוש זה, הקושיא הסנייה צעלס זלחא לחזק את הקושיא הראשונה)] אבל אמרו להם (המזימים) היאך אתם מעידין (עדות זה) שהרי באותו היום אתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין?

(תרוז) תנא התם קאי (מסנהדרין סליק דתנן בשילהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנשתנו במקצת מדין הזמה, בדקתני...) כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה (כלומר אין להם לצפות מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נדון כתבו התוס' פי' רש"י שאין להם גם והמלטה (שלין להס ללפות למות צמיחה אחרת). וקשה דמאי קמ"ל פשיטא. ובכתובות פירש (כס"י) שרוצה לומר מקדימין (לעונש) שלא יענו הדין, וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא. לכך פירש ר"י מקדימין הכי פירושו ודאי אתה צריך להמיתן במיתה שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול, אפ"ה נמיתם בכל מיתה שנוכל כדתניא הכה תכה (ב"מ

זמם קאי נמי עליהן דאם התרו בה מיקמלי אינהו בשחזמו ואילו איהי בלא הזמו. לכך בעינן אתה יכול להזימה. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר... דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים, ובן גרושה לא פסיל אלא בכהנים ויש ליישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן כדאיתא בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה?). מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות (שהרג את הנפש בשוגג כתבו התוס' וא"ת היאך הם יכולים להיטבו גלות בעדותם? והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב בפ"ק דב"מ (ג:) וי"ל דמיירי כשראו בו רגלים לדבר שנשמט הברזל מקתו ואיכא למימר דלא נתכוין. אבל קשה מהא דתנן לקמן (ט.) דשונא אינו גולה לאו כי האי גוונא דומיא דאוהב גולה, ואמאי אינו גולה כיון דראו דהוי רגלים לדבר. וי"ל דשאני שונא דיש לנו לומר מפי דבשנאה הכהו (היינו, שלף שגללה היה שהו' שגוג, יס לנו לומר שהיתה תחולה שגללה כשגוג, אבל צלמת מזיד הוא) ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר והשתא ניהא משונא ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים, בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרין ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו בלא אכלתי חלב, אבל כיון דשתיק כהודאה דמאי⁷) אין אומרים יגלה זה תחתיו, אלא לוקה ארבעים.

(גמרא) הא כיצד אין העדים נעשים זוממין מיבעי ליה (דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם)?

במזורת, א"כ מהיכים אותן יותר ממה שהם רצו להיטבו.

⁸ הקשה הריטב"א במאי עסקינן אם בשחזמו מודה לדבריהם אין כאן הזמה, ואם בשאומר שלא הרג, הרי יכול לומר מזיד הייתי...

⁹ הקשה המהרש"א וקשה לדבריהם ומאי קושיא דהא אינו יכול לומר מזיד הייתי דאין אדם משים עצמו רשע, והתם גבי אכלתי חלב דאמרינן דיכול לומר מזיד הייתי, כבר תירצו התוס' בפ"ק דב"מ דאינו משים עצמו רשע אלא שהוא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה אבל הכא גבי גלות אי אפשר לומר כן. אמנם הכוס ישועות תירץ שגם לענין גלות שייך סברא זו, שאינו רוצה לנזם לעיר מקלט, כיון שאינו יכול לקיים שם מצוות הרבה, ובענין זה תירץ התפארת ישראל שאינו רוצה להיות במל מעליה לרגל.

¹⁰ הרמב"ן תירץ ב' תירוצים אחרים. א. שהעדים העידו שבבית דין אחר נגמר דינו לגלות. ב. מדובר שהנידון אומר שבאמת הרג, אבל לא בפני עדים, ולכן אם נמצאו זוממין חייבין.

⁷ הרמב"ן תירץ שהמשנה נקטה דבר מצוי יותר. עוד תירץ שיש הידוש בכך גרושה שאף שרצו להפסידו ממון, שהרי רצו לפוסלו מתרומה ושאר מתנות כהונה, מ"מ אין משלמים לו הממון שרצו להפסידו בזה. הפנ"י תירץ דבמעידין עליו שהוא ממזר לא שייך בהו ענין הזמה דמתניתין כיון דהזמה אינו אלא ע"י עמנו הייתם ביום פלוני במקום פלוני, וא"כ לפי"ז ע"כ שהעידו על אמו שראו שזינתה לחייבי כריתות או מיתה כ"ד ביום פלוני במקום פלוני, ובענין זה נראה דלא משכחת לה דך מלתא בכה"ג שע"י עדותן יהא ממזר ודאי, דאי בפנויה זינתה לאחד מקרוביה לא הוי ממזר ודאי דמנא ידעי שנתעברה מאותה ביאה, דלמא כי היכי דאפקרה לגבי דהאי אפקרה נמי לגבי אחרתא מרובא דעלמא שכשרין אצלה, ובאשת איש שזינתה נמי ליכא לאוקמי, דהא ק"ל דרוב בעילות אחר הבעל, ע"ש שם. רעק"א תירץ דפסיקא ליה להתנא דבנדון שאומרים עליו שהוא ממזר אין אנו יכולים לקים בהם כאשר זמם. דהיכי נעביד, נחשיב אותם לממזרים יהיו אסורים בכשרה ובממזרת, דהא באמת הם כשרים ואסורים בממזרת ונתניתה, והעדים לא רצו לפסול אותו אלא בכשרה ומותר

למה ליה זוממי זוממין תיפוק ליה דאיכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הבעל שהוא בחנק, אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבעלה כגון שהוא קמן כדפירשתי ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק אלמא דהוה זוממין בחנק אע"פ דליכא דין מיתה בבעל) וקאמר הכא... ויש עדים זוממין אחרים, שאין עושין בהן דין הזמה כל עיקר אלא מלקות ארבעים (ועלה מפרש...) כיצד (אותן העדים שאין מקיימין בהן דין הזמה נעשין זוממין...) מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה, אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו, אלא לוקה את הארבעים.

מנהני מילי? א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא **וְעִשְׂתֶּם לֹא כְאִשֶּׁר זָמַם**, לו ולא לזרעו (ואם תעשהו הלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם). וליפסלוהו לדידיה ולא ליפסלו לזרעיה? בעינן כאשר זמם לעשות (והוא זמם לפסול את הנדון ואת זרעו) וליכא **וּכְתַבּוּ הַתּוֹסֵף** קשיא היכא שמעידין שהוא מצרי שני דאינן באין לפסול זרעו כי אם לפסול (סהכי דוק שלטי מותך לכוּלָּא כקטל) א"כ נפסול¹² וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת דפסלה בביאתו וכתוב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאשתו^{13 14 15}.

בר פדא אומר ק"ו, ומה המחלל (כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו) אינו מתחלל (אין הוא עצמו מתחלל מן הכהונה) הבא לחלל (עד זומם שרצה לחלל) ולא חילל, אינו דין שלא יתחלל.

מתקיף לה רבינא אם כן (אם באת לדרוש ק"ו זה בעדים זוממים) בטלת תורת עדים זוממין **[דף ב ע"ב]** ומה הסוקל אינו נסקל [עדים שלא

לא]. וקשה דאמרינן בסנהדרין (מה): דרוצה וגואל הדם הוו ב' כתובין הבאין כאחד (שרק הם מלמדים על עצמם בלבד, שאם אי אפשר להמיתם זמיתה הכתובה בהם, נהגס זמיתה אחרת) וכן קשה דבתוספתא (פי"ב דסנהדרין) תניא אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן במיתה הכתובה בהן אתה ממיתם בכל מיתה, ודריש ליה מן קרא דובערת הרע מקרבך ואמאי הוי רוצח וגואל הדם ב' כתובין הבאים כאחד. ותיריך ה"ר יוסף דרוצה וגואל הדם הוו ב' כתובים הבאין כאחד לענין שלא נלמוד שאר מומתין מהם להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות כ"ד אבל מד' מיתות כ"ד פשיטא זמיתה ככל הייבי מיתות) חוץ מזוממי בת כהן (נשואה) ובעלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת [שאע"פ שנגמר דינה לשריפה על פיהם הם בחנק כדילפינן התם (סנהדרין צ.) היא בשריפה ואין בועלה בשריפה אלא בחנק כשאר אשת איש והזוממין משכימין למיתה שחייבו את הבעל דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו (סנהדרין צ.) (כתבו התוס' בועלה דדרשינן היא ולא בועלה, וזוממי בת כהן דכתיב לאחיו דדרשינן לאחיו ולא לאחותו. וא"ת למה לי דרשא דלאחיו ולא לאחותו תיפוק ליה מהויא דנפקא לן דדרשינן (סנהדרין נא.) את אביה היא מחללת היא ולא בועלה היא ולא זוממיה. וי"ל הואיל וזוממיה באו להיבבה שריפה לא יבא לאוקומי מעוטא דהיא אלא בבעלה ולא ממעטינן זוממין אבל כיון דכתיב אחיו דרשינן נמי מהויא למעוטי זוממיה. אבל קשה כיון דכתיב אחיו אמאי איצטריך למעוטי זוממין מהויא וי"ל דאי מאחיו הוה אמינא דה"מ כשהבעל היה נדון קרינן ביה לאחיו אבל אם לא היה נדון ע"פ עדותן כגון שהיה קמן בן ט' שנים ויום אחד או שלא הכירו הבעל, לא קרינן ביה לאחיו קמ"ל היא ולא זוממין למעוטי זוממין בכל ענין¹¹. ונתחלה היה ר"י מסופק בהאי מילתא ושוב פשטה מסנהדרין (מו.) דקאמר מיתה אחת מעין שתי מיתות כגון בת כהן ובעלה או בת כהן וזוממי זוממין. והשתא

¹⁴ כתב הריטב"א שאף באין לו אשה אין לחלק וביאר הערוך לזר את דבריו שאף שאין לו אשה, יתכן שיהיה לו אשה, א"כ נמצא זממו לפסול את אשתו לעתיד.

¹⁵ המאירי ביאר שבמצרי שני באו לפסול גם את אביו, והתורה אמרה 'לו' אבל לא לאביו. הגרעק"א תריך שאם נאמר שהעדים יפסלו כדון מצרי שני, נמצא שיהיו אסורים להינשא בין לכשרים בין לפסולים שהרי לדבריהם אמת אמרו. והם רצו לפוסלו מלהינשא לכשרים בלבד.

¹¹ מדרבי הרמב"ם (עדות כו.) מדוייק שרק באופן שהבעל נידון בחנק העדים נידונים כדון הנואף, אבל בכגון שהנואף קמן, ואינו נדון, נידונים העדים בשריפה.
¹² הקשה המהרש"א קצת קשה ומואי קושיא דאימא דקושטא דהכי הוא דנפסל. ועיין בצ"ח שהביא מקור מקידושין (סח.) שלא עושים את העדים כדון 'מצרי שני'. הריטב"א בחידושי רוצה באמת לומר שהוא נעשה מצרי שני, אלא שלא חילקה התורה בפסולי יוחסין.
¹³ הקשה הגבורת ארי שתירץ זה איננו טוב במעידים על מצרית שניה, כיון שאינה פוסלת את בעלה, ולכאורה בזה נעניש את העדים לעשותם 'מצרי שני'.

עשאו) אינו גולה (ואפילו בזמן שאינו נהרג כגון במזיד בלא התראה) הן שלא עשו מעשה (אלא דיבור בעלמא) ובמזיד (העידו) אינו דין שלא יגלו (על המזיד)¹⁸.

(ומקשינן לרבי יוחנן) והיא נותנת (המדה הזאת שהבאת לפטרן היא הנותנת להם חובת גלות) הוא שעשה מעשה, (אם...) במזיד (עשאו) לא ליגלי, כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה, הן שלא עשו מעשה, במזיד נמי ליגלו (על זדונן) כי היכי דליהוי להו כפרה? אלא, מהוורתא כדר"ל.

אמר עולא רמו לעדים זוממין מן התורה מניין?¹⁹ רמו לעדים זוממין, והא כתיב וְעִשְׂיָתָם לֹא כַאֲשֶׁר זָמַם. אלא רמו לעדים זוממין שלוקין מן התורה (שלוקין עדי בן גרושה או עדי גלות שפטרם הכתוב מדין הזמה מנין שהן לוקין) מנין? דכתיב וְהַצְדִּיקִים אֶת־הַצְדִּיקִים וְהַרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁעִים: וְהָיָה אִם־בֶּן הַכֹּהֵן הָרָשָׁע משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע (בתמיה, אי והצדיקו והרשיעו בדיינין קאמר וצדיק ורשע בבעלי דינין, למה לי והצדיקו צדיק... ליכתוב כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן צדקת צדיק, וכי כל מקום שהצדיקו ב"ד את הזכאי והייבו את החייב יש מלקות דאתא קרא

הוזמו עד שנהרג הנדון ואח"כ הוזמו אין נהרגין כדאמרינן (ה): הרגו אין נהרגין דכתיב, כאשר זמם ולא כאשר עשה¹⁶ הת"ר הביאו את פירוש רש"י והקשו וקשה טובא חדא דה"ל למימר כדאמרינן לקמן (ה): 'הרגו אין נהרגין', ועוד מאי פריך, שאני הכא דגלי קרא בהדיא דהבא לסקול ולא סקל דנסקל בההוא קרא גופיה דחוינן דהסוקל אינו נסקל כדכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה אבל לעולם אימא לך דאית לך שפיר ק"ו דלעיל דלענין הילול, דהא לא גלי קרא בשום מקום דשייך בדבר הזה שיתחלל הזמה, ועוד קשה הנהו ליה לתרין דהתם ודאי לא עבדינן ק"ו משום דא"כ בטלת תורת עדים זוממין לגמרי ולא משכחת לה כאשר זמם, אבל לעיל דלא בטלת תורת עדים זוממין שייך שפיר למיעבד ק"ו לכך פירש ר"ת דה"ק זמה הסוקל אינו נסקל' פירוש אדם שסוקל חבירו באבנים ומת דנדון בסייף ולא בסקילה 'הבא ליסקל ולא נסקל' עדים שמעידין איש פלוני שמהויב סקילה ולא נסקל על ידם אינו דין שלא יסקלנו והשתא לא בטלת לגמרי דאיכא לאוקומי קרא דועשיתם כאשר זמם כשהן מעידין שמהויב שאר מיתות ב"ד שאינו בסקילה, ואפ"ה לא עבדינן האי ק"ו והכי נמי קאמרינן לעיל דלא עבדינן ק"ו ככהאי גוונא¹⁷ הבא לסקול ולא סקל (שהוזם עד שלא נהרג הנדון) אינו דין שלא יסקל? אלא, מהוורתא כדשנינן מעיקרא (כתיובו של ריב"ל).

'מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות... מנא הני מילי? אמר ר"ל דאמר קרא הוא יָנֹס אֶל־אֶתֶת הָעֵרִים הוא ולא זוממין.

ר' יוחנן אומר ק"ו, ומה הוא שעשה מעשה (ההורג שעשה מעשה) במזיד (אם במזיד

תענה, משום שהוא לאו שאין בו מעשה, וכל מה שלוקין הוא רק מפרשת כאשר זמם, וממילא יש בזה את המיעוט דכאשר זמם ולא כאשר עשה.

¹⁷ הריטב"א בשם רמ"ה ביאר דכוונת הגמ' 'מה הסוקל אינו נסקל' היינו אדם שהרג את חבירו במזיד בלא התראה אינו נהרג, זה שבא להרוג בלא שהתרו בו ולא הרג, אינו דין שלא יהרג.

¹⁸ הקשה הריטב"א למ"ד שעקימת פיו נחשבת מעשה, א"כ אין כאן ק"ו ותיירין שמ"מ אין זה מעשה גמור כמו מעשה ההורג, ועוד דקיי"ל שעדים זוממים אין בהם מעשה, הואיל וישנם בראייה, כמבואר בסנהדרין (סה:).

¹⁹ לכאוי יש לשאול מדוע נקט עולא לשון רמו, הרי לימוד גמור הוא. בפנ"י כתב לבאר אף שבפשטות הפסוק מדובר על עדים זוממים, מ"מ כיון שאינו מפורש בלשון הפסוק, קרא לזה רמז.

¹⁶ המנחת חינוך (מצוה לו אות ה') כתב שבאיסור והיתר לא שייך כלל דין כאשר זמם, כיון שמבואר בש"ס שאין דין הזמה עד שישגמר הדין, וגוירת הכתוב הוא, ולא שייך נגמר הדין אלא במקום שצריכים בית דין, אבל באיסור והיתר שהכם אחד מורה, ואין לו דין של בית דין, לא שייך גמר דין, ולכן באיסור והיתר לא שייך דין זוממים כלל. אמנם לאחר מכן מסתפק המנחת חינוך בזה שאפשר שמלקות בבן גרושה הוא אפי' לפני שנגמר הדין, שרק 'כאשר זמם' צריך גמר דין משום הדרשה 'כאשר זמם ולא כאשר עשה', אבל מלקות שאינו מכאשר זמם, אין צריך גמר דין. למעשה נקטו כמה אחרונים דלענין מלקות דלא תענה' אין מיעוט ד'כאשר עשה' דכל המיעוט הוא רק בפרשת זוממים, ולכן לוקין אף לאחר שנעשה מעשה על פיהם וכפשטות הרמב"ם. אמנם בגבורת ארי נקט דאין לוקין כלל על לאו דלא

ת"ר, ד' דברים נאמרו בעדים זוממין, אין נעשין בן גרושה ובן הלוצה, ואין גולין לערי מקלט, ואין משלמין את הכופר²¹ ²² [אם העידו בשור המועד שהרג את האדם והזומו והיו מחייבין את הבעלים כופר דכתיב 'אם כופר יושת עליו']. ואין נמכרין בעבד עברי²³ ²⁴ (אם העידוהו שגנב ואין לו מה לשלם ונגמר דינו לימכר כדכתיב ונמכר בגנבתו) משום ר"ע אמרו אף אין משלמין ע"פ עצמן (אם הזומו בב"ד ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין על הזמתן עד שברחו ובאו בב"ד אחר והודו שהזומו בב"ד פלוני²⁵ ²⁶ ²⁷).

השמטת דין זה במשנה משום שאין לוקין, כמו שהביא לעניין 'אין משלמים את הכופר', ש"מ דס"ל דלוקין. וכן מפורש בטור שלוקין. אמנם בגבורת ארי כתב שאין לוקין משום שבעצם יש להם חיוב ממון שזממו לחייב את הנידון, ואפי' באופן שאין לשניהם ממון, מ"מ חיוב ממון לא פקע, ובאופן שבעתיד יהיה להם חייבים לשלם.²⁵ הקשו תוס' שאנין ותוס' רבינו פריץ מדוע הוצרך רש"י לומר שמדובר שברחו והודו בבית דין אחר, הרי גם אם הודו באותו ב"ד עצמו שהזומו, כיון שעדיין לא נתחייבו לשלם, מהני הודאתם לפוטרים מחיוב קנס. אמנם תוס' רי"ד הקשה להיפך מה יועיל שבאו לבית דין אחר, הרי ראה עדים ממשמשים ובאים' ובא וקדם להם והודה פטור, וקי"ו דלא מהני באופן שכבר באו עדים. קצות החושן ביאר שהיוב קנס או הפטור, אינו תלוי אלא בבית דין שדנים אותו עכשיו. ואה"נ באופן שבא לבית דין אחר והודה יפטר.

²⁶ בראשונים הובאו ביאורים נוספים א. בתוס' רי"ד הביא שיש מי שפירש שמדובר שלאחר שבית דין גמרו את הדיון עפ"י עדותן, חזרו ואמרו שקר העדנו, אין משלמים עפ"י עצמן, ואף שבאו אח"כ עדים והזימו אותם, דקנס הוא, דכבר הודו ונפטרו ב. וז"ל הרמב"ם ולפיכך אין משלמין על פי עצמן, כיצד הרי שהעידו ונחקרה עדותן בבית דין ואחר כך אמרו שניהם עדות שקר העדנו ואין לזה אצל זה כלום, או שאמרו העדנו על זה בכך וכך והזומו אין משלמין על פיהן.

²⁷ רבנן דר"ע ס"ל דמשלמים עפ"י עצמן כיון דס"ל עדים זוממים ממונא הוא. וצ"ע הרי כל שמשלם יותר ממה שהזיק הוי קנס (כב"ק מו:). מציינו בזה כמה ביאורים א. הרשב"א אפי' לא שילם נחשב ממון, משום שהם באו להפסיד את הנתבע ממון. ב. הרשב"א עפ"י הר"ח והרמב"ן (עפ"י ביאור המנומי שקל) מה שלרבנן תשלום

למיתלי מלקות בוהצדיקו והרשיעו)? אלא (על כרחך בעדים משתעי) עדים (שקרים) שהרשיעו את הצדיק, ואתו עדים אחרני (והזימום) והצדיק את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים, 'והיה אם בן הכות הרשע' (אם הזומה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזומה גמורה כגון בעדי בן גרושה או גלות, והפילו השופט והכהו).

ותיפוק ליה מלא תענה (כל עונשי לאוין מלקות אלא במקום שפירש לך בו עונש, וכאן שאינו יכול לענשן בעונש הכתוב בהן ילקו)? משום דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו²⁰ [לקמן יליף לה (יג:)].

²⁰ מדברי הגמ' עולה בפשטות שהמלקות בעדים זוממים נלמד מהפסוק 'הצדיק' (וכן מתבאר מהרשב"א שאין לוקין על לא תענה משום שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין) אמנם תוס' (ד:): כתבו שיש לומר שאחר שגילה לנו הפסוק מוהצדיקו ששייך מלקות, שוב יש לומר שלוקין על הלאו של לא תענה, וכן כתבו הרמב"ן והריטב"א שלעולם אין לוקין אלא על עבירת לאו, ולכן על כרחך שהמלקות משום לא תענה.

²¹ הקשו הראשונים מדוע לא שנינו במשנתנו שעדים זוממים לא משלמים את הכופר הרמב"א בשם התוס' ביאר כיון שלמ"ד כופר ממון הוא, משלמים ממון, לא הביאו דין זה ששנוי במחלוקת. הרמב"ן תירץ דכיון שאין העדים לוקין, משנתנו נקטא רק אלו שלוקין. והמעט שאין לוקין משום שעיקר חיוב כופר הוא לשמים. אמנם דעת הרמב"ם שעדי כופר לוקין מוהצדיקו, ולשיטתו צ"ע מדוע לא נשנה במשנתנו.

²² בהערה לעיל הבאנו מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם אם עדי כופר שהזומו לוקין. יש ביארו שהרמב"ם לשיטתו שמומשכנין מי שנתחייב בכופר בעל כרחו, וא"כ יש כאן גם חיוב ממון כלפי הנדון ולא רק חיוב כלפי השמים ולכן לוקין, משא"כ הרמב"ן אין ממשכנין על הכופר, ולכן לא לוקים.

²³ הקשה הרמב"א מדוע לא הביא דין זה במשנתנו ותירץ ב' תירוצים א. לא הביא במשנה אלא דברים שיש בהם דרשה מרווחת, אבל הדרשה של עבד עברי, אינה מרווחת כל כך, כיון שיבגנבתו נצרך לדרשות אחרות. ב. לא הביא במשנה אלא דברים שיש בהם שייכות להמשך המסכת, ולכן הביא דין גלות שהובא בפ"ב, ודין בן גרושה והלוצה שהוא המשך אלו הנהגות. ²⁴ נחלקו המפרשים אם לוקין העדים שהזומו. הערוך לנר דקדק מדברי הרמב"א שלוקין וראייתו דכיון שלא תירץ

אשה הרה 'כאשר ישית עליו בעל האשה') ונאמר השתה למטה ^{ג' כ"ד} (בכופר 'אם כופר ישית עליו') מה להלן בדניזק (שמשלם דמי וולדות שנזוקו) אף כאן בדניזק. ורבי ישמעאל, ונתן פדיון נפשו כתיב (דנותן את הכופר). ורבנן, אין, פדיון נפשו כתיב (ודאי פדיון נפשו הוא דכופרא כפרה) מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן.

ז'אין נמכרין בעבד עברי' סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה לדידיה (שיש לו לגנב ממון לשלם דמי הגניבה אם לא הוזמו, ולהם אין מה לשלם) דמינו דאיהו לא נזדבן (אם לא הוזמו) אינהו נמי (כי הוזמו) לא מוזדבנו (שהרי לא זממו למכרו) אבל היכא דלית ליה לדידיה, אע"ג דאית להו לדידהו מוזדבנו. ולימרו ליה אי אנת הוה לך מי הוה מוזדבנת, אנן נמי לא מוזדבנינן? אלא הכי איתמר סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה או לדידיה או לדידהו, אבל היכא דלית ליה לא לדידיה ולא לדידהו מזדבני, א"ל רבא וְנִמְכַר בְּגִבְתָּו אמר רחמנא בגנבתו ולא בזממו³¹.

חייב, ואם הוא חיוב ממון פטור, שהרי ספק ממון לקולא. ²⁹ בטעם הדבר שעדים זוממים אינם בני כפרה מצינו כמה ביאורים בראשונים א. רש"י כתב הטעם שאין שורם הרג אדם. וביאור הריטב"א שאין כופר אלא כמי ששורו הרג לפטור את הבעלים ממיתה בידי שמים, והיינו משום שלא הרג כמזיד, אלא לא שמר על שורו כראוי, וכיון שאינו מזיד, שייך בו כפרה זו, אבל עדים זוממים שעשו כמזיד, לא שייך בהם כפרה ב. עוד כתב הריטב"א לכאור עפ"י מה שהביא בשם הרמב"ן, שכל עדותם היא לחייב מיתה בידי שמים, ובאמת לזה, אי"צ לעדותם, שהרי אם שורו הרג נתחייב מיתה בידי שמים, ואם לא, לא, שהשמים יודעים את האמת. וא"כ לגבי המיתה לא שייך לקיים בהם כאשר זמם, וכיון שכן גם כופר לא שייך בהם, שהכופר במקום מיתה בידי שמים. ³⁰ הקשה הריטב"א כיון שהוא נהרג, מדוע נקטה הכרייתא 'דמי נזיק' ולא 'דמי הרוג' ותיירץ שבכל מקום שמחייבים ממון ולא מיתה קרי נזיק, ולא הרוג.

³¹ הקשה הצפנת פענח מדוע צריך לימוד זה, הרי יכולים העדים לומר 'סבורים היינו שיש לו לשלם', כמו שלגבי עדי נערה המאורסה, מובא בגמ' שיכולים לומר 'לאוסרה

אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה, כדאמרן. ואין גולין לערי מקלט, כדאמרן.

ז'אין משלמין את הכופר' קסברי כופרא כפרה (לכפר על זה שהרג שורו את האדם) והני לאו בני כפרה נינהו²⁸ (שלא הרג שורם אדם²⁹).

מאן תנא כופרא כפרה? אמר רב הסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא (אמפך ישית עליו) וְנָתַן פְּדִי'ן נַפְשׁוֹ דמי נזיק³⁰, רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק. מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמר סבר כופרא ממונא (שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג) ומר סבר כופרא כפרה (לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו).

אמר רב פפא לא, דכולי עלמא כופרא כפרה, והכא בהא קא מיפלגי, מר סבר בדניזק שיימינן (בהכי הויא ליה כפרה כי יהיב דמי נזיק) ומר סבר בדמזיק שיימינן.

מאי טעמייהו דרבנן (דאילו ר' ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרה דמי עצמו בעי למיתב)? נאמר השתה למעלה (בנוגף

עדים זוממים נחשב ממון, זה רק באופן ששילם הנזון, וגם התובע אינו לפנינו להחזיר הממון, נמצא שהעדים הזוממים עשו לו נזק, אבל באופן שלא שילם גם לרבנן קנס הוא. ג. הר"י פערלא ביאר כשם שהתורה עשתה את כור ברשות הרבים כאילו הוא ברשותו של פותח הבור, והחשיבה אותו בעל הבור, ואין זה בגדר קנס, כך בעדים זוממים חידשה התורה להפך, שאף שעדיין הממון ביד הניתבע, עשתה התורה כאילו כבר יצא מרשותו על ידיהם, נמצא חיובם חיוב ממון ולא קנס.

²⁸ מבואר בסוגיה שהנפק"מ אם כופר ממון או כפרה הוא לענין חיוב תשלומין בהוזמו, למ"ד כופר כפרה אינם משלמים, ולמ"ד כופר ממון משלמים. המפרשים הביאו עוד נפק"מ בזה א. רש"י ב"ק (מוג.) באופן שאין לו כסף, אם צריך לחזר על הפתחים, למ"ד כופר ממון אין צריך, למ"ד כופר כפרה, אינו מתכפר לו עד שיתן. ב. תוס' (שם) אם יורשים מחלו את תשלום הכופר, למ"ד ממון יכולים למחול, למ"ד כפרה אינו יכולים למחול. ג. עוד תרצו באופן שמת המזיק, למ"ד ממון חייבים היורשים לשלם, למ"ד כפרה, אין חייבים לשלם ד. המ"מ והנ"י כתבו שיש נפק"מ לענין ספק, שאם הוא כפרה

ככל אשר יושת עליו נזקי ממון (יא.א). ד. חיוב העדים זוממים לשלם במקום שהיבין לשלם קנס הוא ולפיכך אין משלמין על פי עצמון, כיצד הרי שהעידו ונחקרה עדותן בבית דין ואחר כך אמרו שניהם עדות שקר העדנו ואין לזה אצל זה כלום, או שאמרו העדנו על זה בכך וכך והוזמנו אין משלמין על פיהם... עדות (יה.ח).

אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו. מאי משלם לפי חלקו, אילימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא, תנינא משלשין בממון (אם שלשה עדים הן או ארבעה משלשין ביניהם בית דין נעשין שלישי ביניהן להשוותם בפרעון איש לפי חלקו א"נ האי משלשין לישראל בעלמא הוא מחלקין הפרעון בין שלשתן והוא הדין נמי אם ארבעה הן מרבעין) ואין משלשין במלקות? אלא, כגון דאיתזום חד מינייהו, דמשלם פלגא דידיה. ומי משלם, והא תניא אין עד זומם משלם ממון עד שיוזמו שניהם? אמר רבא באומר עדות שקר העדתי וכתבו תוס' ושוב הוים (כ"ל וסוג הוזמו העדים, ויט שגרסו להדיא 'וסוג הוזמו') לכאורה משמע (שמזכיר כלל הוזמו העדים כלל) דכי אמר הכי (עדות שקר העדתי) משלם חלקו, דא"כ בקש להפסיד ממון חבירו בעדותו. ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון אלא א"כ הוים במקום פלוני עמנו הייתם. לפיכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן דהשתא יש לפרש כדאמר עדות שקר העדתי סותר עדותו ולא שייכא ביה תורת הוזמה כי אם בחבירו (ולק חזינו יטלס לאמר סהוזמו) ופריך 'כל כמיניה' אפי' הוא בעצמו אתי לידי הוזמה דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והוי כלא סתר את דבריו וא"כ הוו שניהם זוממין ומשלמין ממון³². כל כמיניה

'משום ר"ע אמרו...' מאי מעמא דר"ע? קסבר קנסא הוא, וקנס אין משלם ע"פ עצמו [דכתיב גבי כפל אשר ירשעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ב"ק סד:)].

אמר רבה תדע (דקנסא הוא) שהרי (המעידים בנפש) לא עשו מעשה (לא הרגו אדם ולא נהרגו אדם על פיהם) ונהרגים ומשלמין (ממון).

אמר רב נחמן תדע, שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים³². [דף ג ע"א] מאי ניהו (דקאמר ר"נ היינו...) דלא עשו מעשה (שעדיין לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם) היינו דרבה? אימא וכן אמר ר"נ. פסק הרמב"ם א. עדים שהעידו על אחד והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון ואחר כך הוזמו, הרי אלו לוקין אע"פ שלא זממו להלקות זה ולא לחייבו ממון, כיצד העידו על כהן שהוא חלל כגון שהעידו בפנינו נתגרשה אמו או נחלצה במקום פלוני ביום פלוני והוזמו הרי הן לוקין, וכן אם העידו על אדם שהרג בשגגה והוזמו לוקין ואינן גולין, העידו על שורו של זה שהרג הנפש והוזמו, הרי הן לוקין ואין משלמין את הכופר, העידו עליו שנמכר בעבד עברי והוזמו לוקין, וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן עדות (כ.ח). ב. זה שנאמר בתורה 'וגם בעליו יומת' מפי השמועה למדו שהיוב מיתה זו בידי שמים ואם נתן כופר הנהרג נתכפר לו, ואע"פ שהכופר כפרה הוא ממשכנין את מי שנתחייב בכופר בעל כרחו נזקי ממון (י.ד). ג. כמות הוא הכופר, כמו שיראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שוויו של נהרג שנ' ונתן פדיון נפשו

מן הדין, אף שכתוב בתורה 'כאשר זמם' אי אפשר ללמוד גם ל'כאשר עשה'. אבל בממון הדין הוא שעושין מן הדין, ולכן בממון אין את הדין של 'כאשר עשה'. אמנם הריטב"א ר' יונתן, והנ"י ס"ל שגם בממון שייך את הלימוד של 'כאשר זמם' ולא כאשר עשה, ולכן אם בפועל הוציאו ממון עפ"י עדותם, לא שייך תו 'כאשר זמם'.

³³ הריטב"א ביאר את תרוץ הגמ' אחרת, מדובר באופן שלא הוזמו כלל, אלא שאחד העדים הוים את עצמו או גם את חברו, ואמר שעדות שקר העיד, ולא היה באותו

על בעלה באנו. ותיריך שלימוד הגמ' נצרך לאופן שהנדון הודה שגנב, ואח"כ באו עדים, ובוה על כרחך שבאו לזכרו.

³² מדברי הרמב"ן עולה שבממון אין פטור של 'כאשר עשה' היינו שגם אם עפ"י עדותם הוציאו מהנדון ממון, ואח"כ הוזמו משלמים. בטעם הדבר נחלקו הראשונים א. הריטב"א ביאר כיון שבממון אפשר להוציאו מיד התובע ולהחזירו לנדון, נמצא שאין זה נחשב לגדר של 'כאשר עשה' אלא 'כאשר זמם' ב. דעת ר"י כל הפטור של כאשר עשה מבואר בדף (ה:) הוא משום שאין עונשין

כתובתה (וזה אומר לא גרשתי ואיני חייב לה כתובה³⁶, ונמצאו זוממין בעמנו הייתם) והלא בין היום ובין למחר סופו ליתן לה כתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו (מספק) שאם נתאלמנה או נתגרשה (יטלנה לוקח) ואם מתה יירשנה בעלה (ויפסיד מעותיו שנתן, ובגמ' מפרש מאי קא מחייב להו תנא דמתני' ליתן הקשו התוס', וא"ת וליחייבו שאר נסות דהא מפסדין לאשה³⁷ וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן בידו שוין כשאר וכסות ועוד י"ל שאומרת גירשתני וא"כ מחלה לבעלה אותן דברים. ואע"ג דאמרינן האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת (ש"ס) היא מעיזה לסקר (פניו) ה"מ היכא דליכא עדים, אבל היכא דאיכא עדים לא (אמרינן) לכן מעיזה. כיון שיש מסייעין אותה נסקרה) כדאמרינן בכתובות (כב:)

(גמרא) כיצד שמין (כלומר מאי קא מחייב להו למיתב, דיש לפתור משנתנו לשני צדדים. כיצד, הרי יש לאיש ולאשה זכות ספק בכתובה זו היא מצפה שאם ימות או יגרשנה תגבה את כולה, והוא מצפה שאם תמות בחייו

במקום שהחזיק לא יכול לבוא רק על ידי שניהם, ואחד לבדו לא יכול לעשות הנוק, אין אומרים את כללו של ר' נתן.

³⁶ **כתב הפניני** שמדברי רש"י משמע שלא מדובר שהעדים מעידים על הכתובה, אלא רק מעידים שפלוגי גירש את אשתו, וממילא כיון שהכתובה בידה, או שאין שובר בידו, הרי זה ראייה שלא נתן לה כתובה, אבל אינם מעידים ממש שיודעים שלא נתן לה כתובה **והקשה** א"כ מדוע מהחייבים לשלם כתובה, הרי יכולים למעוק, שבאו לומר שהיא גרושה ומותרת לשוק, ולא באו לחייב כתובה. **לכן פירש** שמדובר באופן שיודעים העדים כברור שלא נתן לה כתובה, כגון שהתנה בפירוש בשעת הגירושין, שלא יפרע הכתובה אלא בפניהם. **אמנם הערוך לנר, תמה על הפניני** כיצד יכולים לומר שלא באו לחייב כתובה, א"כ מדוע הלשון 'מעידים' אנו באיש פלוגי' מה שייך עדות כלפי האישה, הרי באו להעיד על האשה שגרושה.

³⁷ **הערוך לנר תמה** על קושייתם, הרי חייב לומר שהאשה הביאה את העדים ומוענת שגירשה ותובעת כתובתה, שאל"כ מה שייך לחייב את הבעל כתובה, וא"כ מדובר שתובעת כתובתה ומודה שגירשה, וא"כ מה שייך לחייבם שרצו להפסידה שאר וכסות, הרי מודה שגרושה (ובאמת בתרוץ השני תירצו תוס' שאומרת גירשתני, אך צ"ע מה הבינו בשלב הקושיא).

(בתמיה וכי יכול הוא לחזור בו ויפטר הנדון מלשלם) כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד³⁴? אלא, באומר העדנו (אני ופלוגי, וחבירו אינו מודה) והוזמנו בב"ד פלוגי. כמאן, דלא כר"ע, דאי כר"ע, הא אמר אף אינו משלם ע"פ עצמו? אלא, באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוגי (והעמידנו הנדון בדין על הזמתנו) וחוייבנו (בב"ד) ממון (ומההיא שעתא ממונא הוא גבייהו ואין זה מרשיע את עצמו שכבר הרשיעוהו אלהים) ס"ד אמנא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה (שאינו נאמן על חבירו), איהו נמי לא מיהייב, קמ"ל³⁵. **פסק הש"ע**... אבל אם אמרו העדנו על זה והוזמנו בבית דינו של פלוגי ונתחייבנו ליתן לו כך וכך הרי אלו משלמין שזו הודאה בממון שנגמר דינו ליתנו, ואם אמר האחד כך משלם חלקו עדות (יה,ה).

משנה מעידין אנו את איש פלוגי שגירש את אשתו (בפנינו ביום פלוגי) ולא נתן לה

מקום כלל באותו היום, ועל זה אמר רב שמשלם לפי חלקו, שאף שאינו נאמן כלפי חברו, כלפי עצמו נאמן, ולא שייך לומר כן 'אין משלמים עד שיוזמו שניהם' שכאן אינו נעשה בדרך הזמה. והמעם שנקרא 'עד זומם' משום שהזים את עצמו כלשון הזמה 'לא הייתי באותו מקום' **והקשו בגמ'** שהרי אינו יכול לחזור מעדותו, ואף שמשלם משום דינא דגרמי, אבל אינו משלם משום 'עד זומם' ומדברי רב משמע שמשלם מדין עד זומם, ולא מדינא דגרמי.

³⁴ **הקשו הראשונים** דאדרבה כיון שאינו יכול לחזור מעדותו, צריך לשלם מה שהחזיק מדינא דגרמי **וביאר** הרמב"ן **והריטב"א** שאף שמשלם אינו נקרא עד זומם כיון שעדותו קיימת. **אמנם הרמב"ן הביא מדברי ר"ח** שבאופן שאמר 'עדות שקר העדנו' אינו משלם עפ"י עצמו, וכן הביא שכן דעת הרמב"ם.

³⁵ **הקשו האחרונים** מדוע העד השני אינו צריך לשלם הכל, דלפי מה דקיי"ל כר' נתן (ב"ק נג.) גבי שור שדחפו חברו לבור, שבעל הבור משלם ב' חלקים, ובעל השור משלם רביעי, ואם אי אפשר להשתלם מאחד מהם השני צריך לשלם הכל, א"כ בנד"ד שאי אפשר להשתלם מזה שלא הודה, זה שהודה צריך לשלם הכל. **בבב"ת יעקב תריץ** שדווקא במקום שהחזיק בא על ידי שניהם, וגם אחד לבדו היה יכול לעשות ההזק, בזה הדין הוא שאם אי אפשר להשתלם מאחד מהם, השני משלם הכל, אבל

כתובתה ק' מנה אם בא למכור זכות ספיקו יתן לו הלוקח נ' מנה נמצא שזכות הבעל כמה הוא כמה שהיא תחתיו עולה לנ' מנה בדרך זה, וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה לפי שאין זכות ספיקה שזה כמו זכות ספיקו הדא שהוא מוחזק ועומד והיא מהסרא גוביינא ועוד שהוא אוכל תמיד פירות הקרקע המיוחד לכתובתה ולא היא, ולכך כשהוא מוכר זכות ספיקו בנ' מנה האשה מוכרת זכות ספיקה הן לבעל הן לאחר בנ' מנה, הרי לך שיקנה מאשתו זכות ספיקה שתהא לו כל הכתובה של ק' מנה בנ' מנה והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל כמה שהיא תחתיו לם' מנה כדפירשתי ולכך מבקע ליה כיצד שמין מי אמרינן דשמין לאשה כמה אדם רוצה ליתן בזכות ספיקה דהיינו ארבעים וכל השאר דהיינו ס' מנה ישלמו שכל השאר מפסידין אותו בעדותן שמעידין שגירשה שהרי היו מחייבין אותו כל הכתובה, ולישנא דמתני' משמע הכי דקתני אומדין כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה או נתגרשה משמע דשמין באשה או דלמא הא לא אמרינן לשום באשה לחייב העדים לשלם כל הכתובה חוץ מזכות ספיקה כדפי' שמה לא היה נפסד בעדותם כולי האי דשמה לא תמכור לו האשה זכות ספיקה ולכך אין לנו לשום באשה כדפירשתי אלא שמין בבעל כמה יתנו לו בזכות ספיקו אם ימכור בה דהיינו נ' מנה וכך ישלמו לו העדים שכך מפסידין אותו ושם נתארמלה או נתגרשה דמתני' לאו למימר דשמין באשה אלא ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן או תתגרש תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין בית דין זכות ספיקו ויתנו לו?

אמר רב חסדא בבעל (זכות ספיקו של בעל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בו ואותו יתנו הזוממין³⁸) **רב נתן בר אושעיא** אומר באשה (זכות ספיקה אומדין ואותו לא ישלמו וכל השאר ישלמו, וחומר גדול הוא אצלך). **אמר רב פפא** באשה ובכתובתה³⁹ (שמין כרב נתן ובכתובתה לא ישלמו לו אלא העודף בכתובתה על הדמים הללו אבל לא נכסי מלוג שלה ואע"פ שאף נכסי מלוג היו מפסידין אותו בעדותן מלאכול פירות בחייה ומלירש אותה במותה אין משלמין דיכולין לומר אנו לא העדנו אלא על כתובתה ולא ידענו שהיו לה

יירשנה, יפה כח זכותו מכח זכותה, שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחד לכתובתה תמיד ולא היא, ועוד שהוא מוחזק ועומד והיא מהסרא גוביינא, ואם באו למכור לאחר זו זכות ספיקה וזה זכות ספיקו, שלו נמכר ביותר משלה, ולישנא דמתני' משמע ששמין זכות ספיקה דקתני כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה, והא ליכא למימר שאותן דמים יתנו הזוממין, שהרי לא זכות ספיקה באו להפסידו אלא זכות ספיקו שהיו מחייבין אותו לפרוע מיד. **ויש לומר** דה"ק שמין זכות ספיקה כמה אדם רוצה ליתן בטובת הנאה שלה ואותו לא ישלמו, וכל השאר ישלמו, שכל השאר היו מפסידין אותו בעדותם אבל אותן דמים לא היו מפסידין אותו שהרי גם עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון טובת הנאה זו, או דלמא זכות ספיקו קאמר מתני' דלישימו ואותן דמים יתנו העדים ולא מחייבין להו כולי האי שיתנו כל הכתובה חוץ מטובת הנאה דשמה לא היה נפסד בעדותן כל כך שאף עתה כשהן זוממין שמה ימות מחר ותגבה הכל כי היא לא תמכרנה לו בטובת הנאה, אבל טובת הנאות יתנו לו שכך היו מפסידין אותו, שאם לא הוזמו היה פורע מיד עכשיו שהוזמו יש לו בה זכות ספיקו ככתחלה, ושם נתארמלה דמתני' ה"ק אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם נתארמלה תגבנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושמין ב"ד את זכות ספיקו ויתנו לו **פתבו התוס'** (דכיהס כעון פלוס קס"י) כיצד שמין אותו זכות שיש לו לבעל בכתובתה כמה שהיא תחתיו יותר מאם גרשה, לפי שאתה מוצא אותו יפוי כח שיש לו לבעל כמה שהיא תחתיו כב' דרכים, האחד אם ימכור לאחר זכות ספיקו שאם מתה יירשנה והשני הוא יקנה מאשתו זכות ספיקה שאם תתאלמן או תתגרש שהיא תמכור לו בדמים מועטים ובענין זה יפה כח זכותו יותר מאם למכור הוא זכות ספיקו כיצד הרי שהיתה

כתובה גדולה או קטנה, שאם יש בה הרבה, אזי הלוקח מוכן לשלם עליה יותר, כיון שאם תתגרש או תתאלמן יקבל הרבה, ומוכן לשלם יותר בשביל זה, אך אם הכתובה קטנה, אין הלוקח מוכן לשלם מומן כ"כ לפי יחס.

³⁸ הרי"ף בשם גאון ביאר אחרת 'בבעל' במצב הבעל האם הוא זקן שבדרך העולם קרוב למיתה, או שהוא בחור, חולה או בריא. וכנ"ל הביאור באשה.

³⁹ הרי"ף בשם גאון ביאר ששמין בכתובתה היינו

אלף זוז הרי היא נמכרת בטובת הנאה במאה, ואם היתה מאה אינה נמכרת בעשרה אלא בפחות, דברים אלו כפי מה שישערו הדיינים עדות (כא,א).

משנה מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנן לו מכאן ועד שלשים יום, והוא אומר מכאן ועד עשר שנים⁴¹, אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז, בין נותנן מכאן ועד ל' יום, בין נותנן מכאן ועד עשר שנים⁴².

(גמרא) אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו **[דף ג ע"ב]** ואע"ג דהשתא (בשביעית) לא קרינן ביה לא יגוש (שהרי אם בא לנגשו בלא שביעית נמי אינו יכול, לא אמרינן כיון דלא קרינן ביה לא יגוש לא קרינן ביה שמוט ד...) סוף אתי לידי לא יגוש (והכי משתמע ביה קרא לא יגוש בזמנו את רעהו כי קרא שמטתה קודם לכן).

מתיב רב כהנא (ממסנתנו) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים, ואי אמרת שביעית משמטתו, כולו נמי בעי שלומי ליה⁴³? אמר רבא הב"ע במלוה על

שיעבוד הזה, ועל כן אומדים... וזהו מנכין לו. **הריטב"א** תירץ באמת אין שמין את ההפסד שהיה יכול להרוויח, אלא שמין בעד איזה סכום היה מוכן הלוח לשלם את כל החוב מיד, ולא לאחר י' שנים, ואיזה סכום הלוח היה מוכן לוותר מהחוב, אם משלם לו מיד, ולא לאחר י' שנים, וסכום זה לא נחשב שהלוח הפסיד.

⁴³ **הקשה הרמב"ן** מדוע צריכים לשלם הכל, הרי אם היה רוצה המלוה היה כותב פרוזבול, ולא היה מפסיד חובו **ותירץ בכמה אופנים א.** כוונת הקושיא לחזק בדין תורה שלא מועיל פרוזבול, אבל עיקר הקושיא היא אפי' לאחר תקנת פרוזבול, עדיין צריך לשום כמה אדם רוצה ליתן בטורה שצריך לעשות פרוזבול, ובספק שמה לא ימצא בית דין שיראו את הפרוזבול **ב.** משנתנו נשנתה על עיקר הדין, ולא על התקנה של הלל. **ג.** זה באמת בכלל התירוץ 'מוסר שטרותיו' שאף שבאמת לא מסר, כיון שיכל למסור מועיל.

נכסי מלוג⁴⁰. ואני לא כך שמעתיה וכך שמעתי **רב חסדא** אמר בבעל לפי מה שהן נכסי הבעל אם עידית אם זיבורית אומדין את טובת הנאתה כשהלוקח מדקדק בכך **רב נתן** אמר באשה **ובא רב פפא** ופירש מאי ובאשה דקאמר רב נתן בכתובתה שאם ייחד לה קרקע לכתובתה בו ישומו. **ולפי מוגמגם בה** חדא היכי מחייבינן להו זכות ספיקה הלא לא היו מפסידין אותו אלא זכות ספיקו ועוד דהכי איבעי ליה למיתני רב חסדא אמר בנכסי הבעל, ותו היכא דייחד לה שדה לכתובתה מאי טעמא דרב חסדא דפליג). **פסק**

הרמב"ם עדים שהעידו שפלוני גירש אשתו ולא נתן לה כתובה והוזמו, והלא בין היום בין למחר אם גירש סופו ליתן כתובה, אומדין כמה רוצה אדם ליתן בכתובתה של זו שתמכור אותה בטובת הנאה ומשלמין דמי טובת הנאה זו, ומשערין באשה ובכתובתה, שאם האשה היתה חולה או זקנה או שהיה שלום בינה לבין בעלה אין דמי הכתובה כשתמכר כמו דמיה אם היתה האשה בריאה וקמנה אם יש ביניהן קטטה שזו קרובה מן הגירושין ורחוקה מן המיתה, וכן אין טובת הנאה של כתובה המרובה לפי טובת הנאה של כתובה המועטת, שאם היתה כתובתה

⁴⁰ **כתב הרא"ש** שלפירוש זה גם נכסי צאן ברזל ותוספת כתובה אין משלמים לפי שלא ידוע בהם.

⁴¹ **ביאר המאירי** על כרחך מדובר במלוה על פה ואין הלוח כופר, שהרי במלוה בשטר זמנו של שטר מוכיח עליו, וגם אם אין זמן, הרי הזמן הוא עכשיו או שיש לומר שמדובר במלוה בשטר, וכגון שהאריכו את זמן ההלוואה, וזה אומר שהאריכו בשלושים יום וזה אומר שהאריכו ב' שנים.

⁴² **הקשו הראשונים** כיצד מחייבים את העדים לשלם זה, הרי כל ההפסד הוא מה שהיה יכול להרוויח במזמן זה אם היה ברשותו י' שנים, והרי אפי' גזלן משלם כשעת הגזילה, וכן בירושלמי (ב"מ ה,ג) המכבול כיסו של חבירו (גם שחזירו לא יוכל להשתמש במזמן זמן מסויים) פטור, דזה גרמא. **הרמב"ן** תירץ שבאמת רצו לגרום לו הפסד של אלף זוז, שהרי עתה לו צריך לשלם כלום, אלא שבזה שהיה משלם אלף זוז, היה מרוויח שהיה נפטור משיעבוד החוב, שיש לו לעוד י' שנים, וא"כ צריך לשום כמה שזה

ללוח, וכן כל כיוצא בזה עדות (כא,ב). **פסק**
השיע המלוה את חבירו וקבע לו זמן לעשר
 שנים או פחות או יותר, אין שביעית הבאה
 בתוך הזמן משמטתו, והשתא לא קרי ביה לא
 יגוש הו"מ (סו,י). **כתב הב"י** כיון שהרמב"ן וספר
 התרומות והרמב"ם הסכימו לרא"ש ור"ת לפסוק כלישנא
 בתרא, הכי נקטינן.

ואמר רב יהודה אמר שמואל האומר לחבירו
 ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית
 משמטת.

לימא קסבר שמואל מתנה על מה שכתוב
 בתורה הוא, וכל המתנה על מה שכתוב
 בתורה תנאו בטל, והא איתמר האומר
 לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אומר
 יש לו עליו אונאה, ושמואל אומר אין לו עליו
 אונאה וכתבו התוס', וא"ת מי דמי הכא השביעית
 ודאי עקר, אבל התם מי יימר דעקר, כדאמרינן בב"מ
 (נא:): שמא לא יהא בו אונאה וי"ל דה"נ מי יימר דעקר
 שמא יפרע לו קודם?

הא איתמר עלה אמר רב ענן, לדידי מפרשא
 ליה מיניה דשמואל על מנת שאין לך עלי
 אונאה אין לו עליו אונאה, על מנת שאין בו
 אונאה הרי יש בו אונאה (פירש רש"י שהמתנה
 על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, ואם אמר לו ע"מ
 שאין בו אונאה אין זה מתנה שימחול לו אונאתו אלא
 הוא התנה עמו שאינו אונה במכר זה והרי אנו רואים
 שיש בו אונאה, ובהאי מודה שמואל דיש לו עליו אונאה
 ה"נ אם אמר לו לזה הלוני על מנת שלא תשמטני אתה
 בשביעית תנאי הוא זה, ואע"פ שהתנה על מה שכתוב
 בתורה תנאו קיים, אבל אם אמר לו על מנת שלא
 תשמטני שביעית, השביעית אינה מסורה בידו להתנות
 שלא תהא השביעית משמטת לפיכך אין כאן תנאי.

התוס' בניטין (לז). ביארו בשם רש"י שהטעם שאינו
 משמט מדין הפקר בית דין הפקר.

הרא"ש בשם ריב"א הלכה כלישנא קמא משום
 שלשיטתו יש לפסוק לעולם כלשון ראשון, שכך היו
 שונים רוב החכמים, ורב אשי סידר דעת המרובים
 העיקרית תהילה **אמנם הרא"ש מסיק** שהלכה כלשנא
 בתרא משום שפשטות המושג מסייע ללישנא זאת,
 ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן, ואוליגן לקולא וכן **פסקו**
הרמב"ם והרמב"ן.

המשכון, ובמוסר שטרותיו לב"ד ופירש רש"י
 הוא פרוזבול שהתקין הלל שכתוב בו מוסרני לכם פלוני
 ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו
 כל זמן שארצה. **התוס' הביאו** את פירוש רש"י
וכתבו, ולא נראה דהא במסכת שביעית (יב, ב) תני
 המוסר שטרותיו לב"ד והדר קתני פרוזבול אינו משמט
 אלמא תרי מילי נינהו. **לכך נראה** דתרי מילי נינהו,
 ומוסר שטרותיו לב"ד מדאורייתא אינו משמט^[44] דתנן
 המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לב"ד
 אין משמיטין (ולא קרינן ביה לא יגוש שהרי
 אינו תובע כלום^[45]).

איכא דאמרי א"ר יהודה אמר שמואל המלוה
 את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו,
 ואע"ג דאתי לידי לא יגוש, השתא מיהא לא
 קרינן ביה לא יגוש.

אמר רב כהנא, אף אנן נמי תנינא אומדין
 כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין
 ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד
 עשר שנים ואי אמרת שביעית משמטתו,
 כולהו נמי בעו שלומי ליה? אמר רבא הב"ע
 במלוה על המשכון, ובמוסר שטרותיו לב"ד,
 דתנן המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו
 לב"ד אין משמיטין וכתבו התוס' אומר ר"ת דהלכה
 כלישנא בתרא דה"נ מתני' מסייע ליה וקשיא ללישנא
 קמא, ובאזהרות הגיה ר"ת זמן עשר כי ילוגו ולא
 במשפט בחצי ימיו יעזבנו (כ"ל סוסוף תיבת 'לל', לומר
 שאם הלוגו ל'י שנים, אין הסוף נשמט)^[46]. **פסק**

הרמב"ם א. העידו על זה שהיב לפלוני אלף
 זוז על מנת ליתן מכאן ועד שלשים יום, והלוגו
 אומר עד חמש שנים אחר השלשים יום
 ונמצאו זוממין, אומדין כמה רוצה אדם ליתן
 ויהיו בידו אלף זוז חמש שנים ומשלמין כן

⁴⁴ **רש"י בניטין לב:** ביאר שהמוסר שטרותיו לבית דין
 אינו משמט מן התורה כיון שהבית דין נוגש ולא הוא.
אמנם הריטב"א ביאר כאן משום שנחשב כנגוש ועומד.
ביאר הריטב"א הלל תקן פרוזבול שלא יהיה צריך
 למסור שטרותיו, אלא הרשאה לבית דין לגבות
 השטרות. **עוד ביאר הריטב"א** שיתכן שגם רש"י לא
 נתכוון לומר שפרוזבול היינו מוסר שטרותיו, אלא לומר
 שתקן הלל מיוסדת על מוסר שטרותיו לבית דין.

⁴⁵ **אמנם הריטב"א ביאר** משום ש'נגוש ועומד הוא'.

אמר ליה שמואל לרב מתנה לא תיתיב אכרעיך עד דמפרשת לה להא שמעתא, מנא הא מילתא דאמור רבנן המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום, אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה? א"ל, דכתיב **קִרְבָּה שְׁנַת הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה**, ממשמע שנאמר קרבה שנת השבע, איני יודע שהיא שנת שמטה, אלא מה תלמוד לומר שנת השמטה, לומר לך יש שמטה אחרת שהיא כזו (שקרויה שנה) ואיזו זו, המלוה את חבירו סתם, שאינו רשאי לתובעו בפחות משלשים יום, דאמר מר שלשים יום בשנה חשוב שנה. **פסק הש"ע** המלוה את חבירו, סתם, ולא קבע לו זמן, במקום שאין להם מנהג, יש לו זמן שלשים יום, שאינו יכול לתבעו קודם, בין במלוה בשטר בין במלוה על פה, בין במשכון בין בלא משכון... ה"מ (עגא).

ואמר רב יהודה אמר רב הפותח בית הצואר (שעשה פה לחלוק חדש) בשבת הייב הטאת (שתיקן כלי)⁴⁸ האי דנקט לה הכא משום דאמר רב יהודה לעיל המלוה את חבירו לעשר שנים... ואותביה רב כהנא נקט נמי לכולהו הנך מילי דשמעתין דאמרינהו רב יהודה ואותביה רב כהנא.

מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופת חבית [דאמרינן בשבת (קמז.) דמתניז ראשה בשבת בסיוף לפתוח את החבית]? א"ל זה (דבית הצואר, היה...) חבור (הלכך פתח תיקון חדש הוא זה) וזה (אבל המגופה אע"פ שהיא טוחה על פי החבית בטיט) אינו חבור (והוה לה כפתוחה ועומדת)⁴⁹. **פסק הש"ע** מתירין

כתבו התוס', פירש רש"י על מנת... כלומר אני מבטיחך מאונאה שאין בו והרי יש בו אונאה דהויא מקח טעות שכחש. **ולא נראה** דהיכי מדמה ה"נ על מנת שלא תשמטני שביעית שביעית משמטת והתם לא שייך טעמא דמקח טעות. **ולכך פי' רשב"ם** ע"מ שאין בו אונאה משמע שלא יהול איסור לאו דלא תנונו על המקח וע"כ הוא חל שאין יכול לבטל מאותה אונאה, ע"מ שאין לך עלי אונאה כלומר שלא תתבע לי האונאה אלא תמחול לי תנאו קיים, וה"נ על מנת שלא תשמט שביעית כלומר שלא יהול איסור שביעית אם אקח ממך אחר השמטה שביעית משמטתו, והשתא ניהא שהן שוין) ה"נ על מנת שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו⁴⁷, ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו. **פסק הש"ע** המלוה את חבירו, והתנה עמו שלא תשמטני שביעית, הרי זה נשמט. אבל אם התנה עמו שלא ישמט הוא חוב זה, ואפילו בשביעית, תנאו קיים, שנמצא שחייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה, שהוא חייב ה"מ (סזט).

תנא המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום.

סבר רבה בר בר חנה קמיה דרב למימר ה"מ במלוה בשטר, דלא עבד איניש דמרה דכתב שטר בציר מתלתין יומין, אבל מלוה על פה לא. אמר ליה רב, הכי אמר חביבי (תרגום של דודי רבי הייא אחי אביו היה) אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה. תניא נמי הכי המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום, אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה.

⁴⁸ היינו מכה בפטיש. **ביארו הרמב"ן והריטב"א** שהחידוש בזה, שאף שלא שייך לחייבו משום קורע, שהרי כל החיוב של קורע הוא על מנת לתפור, הייב משום מכה בפטיש. **אמנם הרמב"ם** הביא דין זה גבי מלאכת קורע, וכפשוטו מבואר שכוונתו שאף הקורע אינו חייב אלא ע"מ לתפור, היינו במקום שהוא מקלקל בקריעתו, אבל במקום שהוא מתקן, חייב משום קורע (כ"כ עו"ש ונשא)

⁴⁹ **הקשו התוס' (שבת מה:)** על רש"י שביאר שמטיו המגופה, הרי בחבית ודאי שמותר להטיו גם מהחבית עצמה ולא רק מהמגופה הסגורה בטיט, וא"כ יש

⁴⁷ **הקשו הראשונים** מדוע הוצרך הלל לתקן פרוזבול כדי שלא ימנעו מלהלוות, הרי יכול היה לומר להם שניתן להלוות בתנאי ע"מ שלא תשמטני בשביעית' **ונאמר מוספר תירווצים בזה א.** הרמב"ן **ישב** שאם כולם יעשו כן, תשתכח תורת שביעית, ולכן לא רצה הלל לומר להם עצה זו. **ב. עוד כתב** שבשעת ההלוואה לו זוכרים להתנות ועלולים להפסיד, ויגרום הדבר שלא ילוו, ותינעל דלת בפני לויים ג. **הריטב"א ביאר** שאין אדם רוצה להתנות כן בזמן ההלוואה שנראה כמתייאש לגבות חובו בזמן. **ד. עוד תירץ** שאם עושה תנאי נראה כמולול כמוצת השמטת כספים.

האי גוונא ברישא וניתנינהו בחדא בבא הכי שלשת לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין או חלב בין שמראיהן כמראה מים בין שמראיהן כמראה יין לא פסלוהו אלא כי אורחא דמילתא קתני להו שהיין שהוא אדום הופך את המים ממראיהן אבל החלב אין דרכו להפוך את מראיתו ר' יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה (וגבי יין אפילו הוה מעיקרא שלשת לוגין שלמוין כיון דמראיהן כמראה יין לא פסלוהו ורב כוותיה סבר ליה וגבי חלב אע"ג דמעיקרא חסר קורטוב הוה משלים להו חלב).

הא מיבעיא בעי לה רב פפא (אהא פרכינן דאוקימנא לרב כרכי יוחנן בן נורי ולא כרבנן) דבעי רב פפא, רב (דאמר לעיל לא פסלוהו היכי תני, מי...) תני חסר קורטוב ברישא, אבל שלשה לוגין לתנא קמא פסלי (ודלא כרב) ואתא ר' יוחנן למימר הכל הולך אחר המראה (היינו שאף שפועל יש כאן ג' לוגין מים שלמים, כיון שיש להם מלאה יין לא פסלים את המקוה) ורב אומר כר' יוחנן בן נורי, או דלמא רב לא תני חסר קורטוב ברישא ונאמרה למילתיה דלעיל אפילו כרבנן דרבנן תרווייהו בעו (לפסול) שיעורא וחזותא] ור' יוחנן בן נורי כי פליג אסיפא הוא דפליג (שאפי' שפועל אין ג' לוגין שלמים, כיון שנלאה שיש כאן ג' לוגין, שהלכך משלים לג' לוגין פסול) ורב דאמר כדברי הכל (דכולי עלמא חזותא מיהת בעינן)?

לרב פפא מיבעיא ליה, לרבא פשיטא ליה (דרב תני חסר קורטוב ברישא דלא בעי תנא קמא אלא שיעורא, ורב דקפיד נמי אחזותא כר' יוחנן בן נורי אמרה למילתיה).

בית הצואר מקשר שקשרו כובס, שאינו קשר של קיימא, אבל אין פותחין אותו מחדש, דמתקן מנא הוא. (הנה אפילו כבר נפתח, רק שחזר האומן וקשרו או תפרו ביחד כדרך שהאומנים עושין...) א"ה (שי"ג).

ואמר רב יהודה אמר רב שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה יין, ונפלו למקוה לא פסלוהו (זיל בתר חזותא ויין אינו פוסל את המקוה, ופסול מקוה במים שאובין מדרבנן הוא).

מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למי צבע, דתנן, ר' יוסי אומר מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין? א"ל רבא התם מיא דצבעא מקרי, הכא חמרא מוזיגא מקרי.

וחתני רבי חייא (שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה) הורידו את המקוה (מהכשרו לפסול)? אמר רבא, לא קשיא הא רבי יוחנן בן נורי (רב כרבי יוחנן בן נורי דאזיל בתר חזותא) הא רבנן, דתנן שלשת לוגין מים [דף ד ע"א] חסר קורטוב (גרסינן הכא ברישא ובסיפא) שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין, ונפלו למקוה לא פסלוהו (משום דחסרו קורטוב, אבל אי הוה מעיקרא שלשת לוגין שלמים ונפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין פסלוהו והא דתני רבי חייא הורידו את המקוה כי האי תנא סבירא ליה) וכן ג' לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב ומראיהן כמראה מים, ונפלו למקוה לא פסלוהו (טעמא דסיפא נמי משום דחסר קורטוב הוי, וגבי יין נמי הוי מצי למיתני כי

שחכמים מתירים לעשות נקב במגופת החבית משום שאינו פתח העשוי להכניס ולהוציא, וקושיית הגמ' שאם בפותח בית הצואר שעושה פתח להכניס ולהוציא חייב מה"ת, באינו עשוי להכניס ולהוציא, היה צריך לאסור מדרבנן, וע"ז תירצו שחיבור המגופה אינו חיבור לחבית עצמה, ואפי' היה פתח עשוי להכניס ולהוציא, לא היה חייב המאת, לכן התירו מדרבנן.

להקשות איך מותר לשבור את החבית עצמה, ומה החילוק מבית הצואר שבו חייב המאת (המליכי ייבט שיטת רש"י, שהכי פשוט שאין להקשות משוכר את החבית, כיון שזה קלקול לחבית, וכיון שהוא מקלקל התינו לכבוד שבת, משא"כ צבית הוואר מתקון הוא, שהכי עוסקה עתה בגל. אללא בלחמת הקושיא מהמגופה, ועל זה תירצו אף שטוח בטיט) ולכן פירשו בשם ר"ת שקושיית הגמ' היא מהדין המבואר

נעשין מהוברין גם לענין טבילה. לכך נראה דגרסינן במילתיה דרב יהודה הבית מלאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה דמי חים קוו וקיימי ושמא עדיין הוא צבור ועומד במקומו ואיסור ניכר וטובל ביין, אבל נהרא בעלמא לא דודאי מתערב במים ואז לא היה בעין ועלתה לו טבילה, ומיירי ביין לבן שאינו משנה מראית המים דאי ביין אדום ניהוי אם שינה מראית המים אם לא⁵⁰ ודוקא לים הגדול, דקאי וקיימא, אבל נהרא בעלמא לא.

תניא נמי הכי (דחיישינן בים הגדול למשקין הנופלין בו שהם עומדים במקומם) הבית מליאה יין [גרסינן כברייא והכי גרסינן בתוספתא דמקואות פ"ה. כתבו התוס' וגם רש"י לא גרים הכא מים כי אם יין, דאם לא כן מאי קאמר וכן כבר של תרומה שנפל לשם טמא והא אפי' בעינייהו ולא נתערבו מ"מ אינה מקבלת טומאה דטהרו בהשקה דהרי הם מהוברין למקוה והכי תנן בביצה (יה): מטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו] שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, חיישינן לשלשה לוגין שאובין שלא יהו במקום אחד, וכן כבר של תרומה שנפל שם (אחר שטבל זה ועלה) טמא (שמא היין עומד במקומו ונטמא מחמת האדם וחזר ומימא את הככר).

מאי וכן (פשיטא כיון דחיישת לשמא היין עומד במקומו איכא למיחש שנטמא הככר)? מהו דתימא התם (אע"ג דלגבי טבילה חיישינן, לגבי ככר לא חיישינן דהא מילתא ספיקא היא אי קאי יין בדוכתיה אי לא וגבי גברא הוא דאמרינן לא עלתה לו טבילה...) אוקי גברא אחזקיה (והוא טמא היה ובטבילת ספק אתה בא לטהרו אל תטהרנו מספק) הכא אוקי תרומה אחזקה (והיא בחזקת טהורה קיימא) קמ"ל⁵². **פסק הרמב"ם** הבית מלאה

מלוחים, ואינם מתערבים עם המתוקים, ואותם הג' לוגין שנפלו עומדים במקום אחד אינם בטלים, ולכן לא עלתה לו טבילה. ב. **המאירי** כתב שיש לפרש שאין השקה מועלת למים טמאים אלא שהמים המהורים צפים על גביהם, אבל בים הגדול שהמים הטמאים עומדים למעלה, ואין מי הים צפים עליהם, אין השקה מטהרתם.⁵² ע"כ הבאנו ריבוי פירושים, שיחיה לעזר לבהורי החמד, כדי להקל עליהם את הבחינות לשיבוט הקטנות.

אמר רב יוסף לא שמיעא לי הא שמעתא (תלמידו של רב יהודה אני ולא שמעתי מפיו שמועה זו דאמרן לעיל בשמיה ג' לוגין מים שנפל לתוכן...) אמר ליה אבבי (רב יוסף חלה ושכח תלמודו והיה אבבי מזכירו מה שקיבל הימנו) את אמרת לה ניהלן (כששנית משנה זו אמרת לנו עליה ההיא מימרא דרב יהודה אמר רב) והכי אמרת ניהלן, דרב לא תני חסר קורטוב ברישא (ואמר למילתיה לדברי הכל) ורבי יוחנן אסיפא פליג, ורב דאמר כדברי הכל. **פסק הש"ע** אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראיהן מראה מים. לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין, והרי מראיהן מראה יין, שנפלו למקוה, לא פסלוהו. וכן שלש לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקוה חסר, לא פסלוהו יו"ד (רא.בג). כתב הרא"ש רבנן בעו חוותא ושיעורא הילכך לא פסלוהו בין ברישא בין בסיפא ורבי יוחנן בן גורי פליג בסיפא והלכה כת"ק וכו"פ הרמב"ם.

ואמר רב יהודה אמר רב הבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם (באותו מקום) לא עלתה לו טבילה (שמא כל מים שהיו בחבית עומדים יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין וזה אחד מן הפוסלין את התרומה⁵⁰) חיישינן לשלשה לוגין שלא יהו במקום אחד וכתבו התוס' כך גירסת רש"י (ג' לוגין מים) וקאמר לא עלתה לו טבילה משום מים שאובין. ולא נראה דהא מדשויו להו השקה כמהוברים לטהרם מטומאה הוא הדין לענין טבילה נמו, ועוד דאמרינן בביצה (יה): מטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו והכי סלקא ליה טבילה לנו מנא הא המים שבתוכו שאובין ולא מייערבי ובהשקה בעלמא טריף גליון להו, אלא ודאי

⁵⁰ הסבירו הרמב"ן והריטב"א בדעת רש"י שמה שלא עלתה לו טבילה, אין הכוונה שלא נטהר מטומאתו, אלא שחזר ונטמא מחמת הגזירה שהבא ראשו ורובו במים שאובים נפסל מן התרומה וע"ז הקשה הרמב"ן שא"כ לא היה לו לרב לומר 'לא עלתה לו טבילה' שהרי אינו טמא כלל מה"ת.

⁵¹ יש פירושים נוספים א. בשם רבי משה הדרשן ביארו דוקא מים מתוקים שנפלו למקוה שלם מתערבים עם מי המקוה, ויש להם גם דין מי מקוה, משא"כ בנד"ד במים

הלוקה אינו משלם וילקו כל הזוממין ולא ישלמו, ומשנינן בפירוש רבתה תורה עדים זוממין לתשלומין, ויליף לה התם].

(המשך המשנה) מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים, ונמצאו זוממין לוקין משומנים, משום לא תענה ברעך עד שקר, ומשום ועשיתם לו כאשר ר"מ וחכ"א אין לוקין אלא ארבעים (משום כאשר זמם, אבל משום לא תענה לא לקי כדמפרש בגמ').

(גמרא) [דף ד ע"ב] בשלמא לרבנן כְּרִי רְשָׁעָתוֹ כתיב, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות [ביארו התוס' והאי רשע רוצה לומר ממון כדמוכח בכתובות (לב:)] אלא רבי מאיר מ"ט [ביארו התוס', פירוש הא כתיב 'כדי רשעתו' דמשמע משום רשעה אחת אתה מחייבו... וא"ת ומאי פריך והא בכתובות מוקי (ר"מ) האי קרא ללוקין ולמיתה וי"ל דכל זה מן הפירכא אלא לר"מ היה ליה למדרש ולומר דרשעתו שאין אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ולא ללוקין ולמיתה?]

אמר עולא גמר ממוציא שם רע (לא מצאתי לכתך בתולים כתבו התוס', וא"ת לילפו נמי עדים זוממין ממוציא שם רע, דאע"פ דהאי לאו שאין בו מעשה, ולמה לי והיה אם בן הכות הרשע ויש לומר דמוציא שם רע גופיה לא ידענא דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדקאמר בכתובות (מו.) למדנו יסרו מווסרו, ויסרו מבן, ובן מבן והיה אם בן הכות הרשע) מה מוציא שם רע לוקה ומשלם [דכתיב 'ויסרו אותו, וענשו אותו' ואמרין בכתובות (מו.) ויסרו זה מלקות וילפינן לה מקראי] אף כל לוקה ומשלם. מה ממוציא שם רע שכן קנס (וכל קנס חידוש הוא ומחידוש לא ילפינן לממונא)? סבר לה כר"ע דאמר עדים זוממין קנסא הוא [הקשו התוס' פי' ולהכי יליף ליה ממוציא שם רע (קנס לוקים וגם משלמים) ורבנן סברי ממונא הוא ולהכי לא ילפינן ליה ממוציא שם רע. משמע דר"מ אינו לוקה ומשלם אלא גבי קנס אבל גבי ממון לא, וקשה דבכ"מ (צא.) תניא ההואם פי פרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קבין לפרה וג' קבין להמור ומוקי לה כר"מ דאית ליה לוקה ומשלם והתם ממון הוא, ועוד דאמרין בכתובות (לד:) ר"מ לוקה ומשלם אית ליה, מת ומשלם לית ליה משמע בכל ענין, וכן קשה אדרבנן דע"כ לא פליגי רבנן

מים שנפלה לים אפילו לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה אי אפשר לג' לוגין שלא יהיו במקום אחד, וכבר של תרומה שנפל לשם נטמא במים השאובין שהרי המים עומדין שם, אבל הנהרות וכיוצא בהן הואיל והם נמשכין ה"ז טובל שם מקוואות (ג.י.). כתב הכפ"מ רש"י פירש סוגיא זו לענין פסול תרומה אבל מדברי רבינו משמע דלענין עלייה מטומאה ע"י טבילה זו קאמר וקשה שהרי כתב בפ"ד מקוה שיש בו ארבעים סאה אפילו שאב ושפך לתוכו כל היום כולו כשר וסתם מקוואות קוו וקיימי דומיא דים ואפ"ה מכשיר ואפשר לדהוק ולומר דמשום כא ראשו ורובו במים שאובים קאמר דלא עלתה לו טבילה ולענין פיסול תרומה וכדפרישית. ויותר נכון לומר דלענין עלייה מטומאה ע"י טבילה זו קאמר ושאינה היא דפ"ד שמתוך שבאו השאובים בדרך שפיכה הם מתערבים בכל מי המקוה ואין שם שלשה לוגין שאובים במקום אחד משא"כ בחבית שנפלה דלאו דרך שפיכה אתא.

משנה מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז, ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין, שלא השם (המקרא) המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין [מלקות משום לא תענה ותשלומין משום כאשר זמם הקשו התוס' משמע מהגמ' דאי ליכא אלא חד קרא אינו לוקה ומשלם. וקשה הא אמרינן בכ"מ (צא.) ההואם פי פרה לדוש בה לוקה ומשלם אע"ג דליכא אלא חד לאו דלא תחסום. לכך פירש ח"י מאיר מבורחוני דה"ק שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין כלומר גי' ה"כ אינו צריך להביאן לידי תשלומין, דתשלומין לא בעו אזהרה, דאי (תשלומין) בעו אזהרה ודאי לא לקי (על לא תענה) דלא למלקות אתא כי אם לתשלומין (וא"כ עשה קאמי צל לאזהרה לתשלומין, פנוי הוא למלקות) כדאמרין (ג.): לאו שניתן לאזהרת מיתת כ"ד אין לוקין עליו, אלא לא בעו אזהרה, דליכא אזהרה בשן ועין וכתוב שלם ישלם בלא אזהרה, הלכך לא תענה למלקות אתא, וכן בהך דלא תחסום ע"כ דאזהרה דלא תחסום לא אתיא אלא למלקות דתשלומין ממילא נפקא, דכיון דאינו רשאי לחסום דין הוא שישלם מה שראויה לאכול באותה שעה, דליכא למומר דאזהרה אתא לממון ולא למלקות דאם בן לכתוב קרא בלשון עשה האכל שור בדישו ושמענא שפיר דאם לא האכיל חייב, אלא ע"כ אזהרה כי אתא למלקות אתא] דברי ר"מ. וחכ"א כל המשלם אינו לוקה [דכתיב 'כדי רשעתו' משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ובמסכת כתובות (לב.) מקשינן ונימא כל

התראה [בכתובות אמרינן מעמא באלו נערות (ג.) נתרי בהו אימת... אבל כל שאר עונשין בב"ד של מטה צריכין התראה? מוציא שם רע יוכיה. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן לאו שאין בו מעשה ולוקין עליו, אף כל לאו שאין בו מעשה ולוקין עליו. מה להצד השוה שבהן שכן קנס? הא לא קשיא, רבי יהודה לא סבר לה כר"ע **ביארו התוס'** דאמר עדים זוממין קנסא הוא. משמע הכא דר"ע דאית ליה דעדים זוממין קנסא לית ליה לאו שאין בו מעשה ולוקין עליו דלא מצי יליף מהאי דינא. וקשה דהא ר"ע אמר (בא:) המקיים כלאים בכרם לוקה ופירש בערוך דהיינו שמניה אותו בסוף שדהו כשמצאה זרועה דהוי לאו שאין בו מעשה **לכך נראה** דהמקיים כלאים בכרם היינו שעשה גדר סביב הכלאים. אלא מה להצד השוה שבהן **שכן יש בהן צד חמור (ביארו התוס')** זה אין צריך התראה וזה לוקה ומשלם. ותימה דהא אין זה פירכא שוה **(ביאר התוס' שאנין** אחד המילות שהמורה נרצת בהם 'צניין חב משני כחוצים' והיינו שדין הגוהג צפני עניינים שונים מלמד לדון ג' אם דומה לכל השוה שצפניהם. ולמרות שכל אחד מהעניינים יש בו חומרא שאינה דין ג', כיון שהחומרא בכל אחד מהמלמדים שונה, ח"כ מוכח שלא החומרא גרמא את הדיו, אלא הכל השוה שבהם גרם את הדיו, ולכן אפשר ללמוד מהכלל השוה שצפניהם לדון שלישי שנוהג בו זה הכלל המשותף. לכן מקשים התוס' אם נדחה את הלימוד מפני החומרא שיש בכל אחד, ח"כ לעולם לא נוכל ללמוד ממידה זו **ופירש ר"י** דפריך שכן הם משונים ביותר משאר מלקיות שאין צריך התראה (הוסף הגש"ל וכן לוקה ומשלם) מה שאין כן בשאר מלקיות ועוד **יש לומר** שכן יש בהם צד חמור (משותף לצפניהם) שהן לוקין על דיבורם שלא עוו אלא במוציא פיהם, דהכי נמי פריך בירושלמי לעיל גבי ההיא דגמרינן ממוציא שם רע ופריך מה למוציא שם רע שכן דיבור הוא, ור' יהודה סבר צד חמור לא פריך לפירוש דירושלמי דעדים זוממין בדיבורן איתעביד מעשה (ולכן נחשב מעשה. וח"כ אין בהם כל משותף זה?) ורבי יהודה, צד חמור לא פריך (הואיל והחמור של זה אינו חמורו של זה אין טעם המלקות תלוי בו).

(קאי הדין השני שצמסנה) ורבנן, האי לא תענה ברעך עד שקר מאי דרשי ביה? (מלוע הס אינס מחייבים מלקות גם מלד הללו של עדות שקר) **והקשו התוס'**

דעבירה שיש בה כמה לאוין לוקה כמנין הלאוין שבה, דשתי רשעיות לא מקרי אלא ב' עונשין נפרדין.

עליה דר"מ אלא משום דסבירא להו דעדים זוממין ממונא הוא ולכך לא מצי יליף ממוציא שם רע אבל בקנס מודו דילפינן לוקה ומשלם ממוציא שם רע ובכתובות (לב.) גבי קנס פריך הא קי"ל דאינו לוקה ומשלם פירוש כרבנן דר"מ אלא פליגי רבנן אפי' גבי קנס וי"ל דודאי בין לר"מ בין לרבנן ליכא חילוק בין ממון לקנס לענין דין דלוקה ומשלם דהא מכדי רשעתו ילפינן ליה וכדי רשעתו כתיב גבי עדים זוממין, הלכך לר"מ דסבר עדים זוממין קנסא הוא ושפיר ילפינן להו ממוציא שם רע למימרא דלוקין ומשלמין א"כ כדי רשעתו דנכתב גבי דידהו דממעט שתי רשעיות ליכא לאוקומה במלקות וממון וצריכי לאוקומי במיתה ומלקות כדאיתא בכתובות א"כ ודאי אמר ר"מ בכל דוכתי דלוקה ומשלם אף לגבי ממון דמהיכא תיתי למעוטי, אבל לרבנן דסבירא להו דעדים זוממין ממונא הוא לכך לא ילפינן ממוציא שם רע דלוקה ומשלם והלכך דרשינן מקרא מכדי רשעתו במספר למעוטי שתי רשעיות במלקות וממון דאינו לוקה ומשלם, מעתה יאמרו רבנן בכל מקום אף גבי קנס דאינו לוקה ומשלם מכדי רשעתו דהא משמע שפיר דאיתי למעוטי כל ב' רשעיות בין ממון בין קנס).

איכא דמתני להא דעולא אהא דתניא ולא תותירו ממונו עד פקד והנתר ממונו עד פקד פאש תשקפו בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת, לומר שאין לוקין עליו (שהעשה האמור אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו) דברי ר' יהודה, ר"ע אומר לא מן השם הוא זה (אין טעם זה עיקר דלאו שניתק לעשה אין לוקין עליו) אלא (מפני מה המותר אינו לוקה...) משום דה"ל לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

מכלל דר' יהודה סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, מנא ליה? אמר עולא גמר ממוציא שם רע, מה מוציא שם רע לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, אף כל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם? אלא אמר ריש לקיש גמר מעדים זוממין, מה עדים זוממין לאו שאין בו מעשה לוקין עליו (עדים זוממין לוקין על דיבורם בעדי בן גרושה ובן חלוצה) אף כל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. מה לעדים זוממין שכן אין צריכין

⁵³ כתב הרש"ש למחלוקת השניה דלא לילקי שמונים אין די בטעם הזה של 'כדי רשעתו' דהא קי"ל בכל דוכתי

ורבי מאיר, אזהרה לעדים זוממין מנא ליה? אמר רבי ירמיה נפקא ליה מוהנשארים ישמעו ויראו וקלא יספו לעשות עוד (הרי אזהרה בפרשת עדים זוממין כתיב) ורבנן, ההוא מיבעי ליה [דף ה ע"א] להכרזה [דאמרינן בסנהדרין (פ"ט) ארבעה צריכין הכרזה, לאחר שנענשו בב"ד צריכין ב"ד להכריז כך וכך נהרג פלוני בב"ד על עבירה פלונית כדי לרדות את השומעין]. ורבי מאיר, הכרזה מישמעו ויראו נפקא (ואזהרה מלא יוסיפו). **פסק הרמב"ם א.** מי שהעיד בשקר ונודע בעדים שהעיד בשקר זהו שנקרא עד זומם, ומצות עשה לעשות לו כמה שרצה לעשות בעדותו לחבירו, אם בעבירה שהיבין עליה סקילה העידו והוזמו נסקלין כולן, ואם בשרפה נשרפין וכן שאר המיתות, ואם העידו במלקות לוקה כל אחד מהן כשאר מחוייבי מלקות, ואומדין כחו ומלקין אותו, ואם העידו לחייבו ממון משלשין הממון ביניהן לפי מנין העדים, כל אחד ואחד יתן חלק המגיע לו ואין לוקין במקום תשלומין עדות (יה"א).

משנה משלשין בממון ואין משלשין במכות. כיצד, העידוהו שהוא חייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין משלשין ביניהם, אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל אחד ואחד לוקה ארבעים.

(גמרא) מנא ה"מ (דכל אחד סופג את הארבעים) אמר אביי נאמר רשע בחייבי מלקיות (אם בן הכות הרשע) ונאמר רשע בחייבי מיתות ב"ד (אשר הוא רשע למות) מה להלן אין מיתה למחצה, אף כאן אין מלקות למחצה. רבא אמר בעינן כאשר זמם לעשות לאחיו (שיקבל הנדון מלקות שלימה) וליכא. אי הכי, ממון נמי? ממון מצטרף (והרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם) מלקות לא מצטרף⁵⁴.

(אין לומר להוי לאו שאין בו מעסה, וכיון שכן, אין לוקין עליו כמו שהגמ' אמרה לעיל...) דהא דקאמר לעיל גבי לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה היינו אי לאו קרא דוהצדיקו, אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיקו דשייך ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה. וא"ת דלא לילקי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו, והכא האי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד עדות נפשות (כ"ל בלשון שסקרו בעלותם לחייב את הגידון אחד מל' מיתות) מיהו יש לומר דעדיפא משני דלגבי מלקות גופיה איצטריך לאזהרה כדפרישית. אבל לעיל גבי מאתים זוז קשה למה לי כדי רשעתו לומר דלא לקי תיפוק ליה דלא תענה הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו, וכי תימא לגבי אזהרת ממון דנפקא מינה לא השיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד (כ"ל בעדות זו הספליפית אינו משמש ללזכרת מיתת ב"ד) זה אינו דהא אמרינן בשבת (קנ"ד). דמחמר בשבת דלא לקי משום דנפיק מלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך, וההוא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד במלאכת גופו אע"ג דבמחמר גופיה ליכא שום צד דמיתת ב"ד מכל מקום השיב ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כיון דלאו ידידה אתיא נמי למיתת ב"ד, הכא נמי לא שגא. וי"ל דשאני הכא דגלי קרא כדאמר רחמנא והיה אם בן הכות הרשע מכלל דלקי משום לא תענה דלא ענש אלא א"כ הוהיר (כ"ל לע"פ להוא לאו המשמש ללזכרת מיתת ב"ד לקי וסני הכלל דגלי קרא). אבל מי"מ קשה לעיל (ב): דפריך ותיפוק ליה מלא תענה ולמה לי והיה אם בן הכות הרשע לישני אי לאו דגלי קרא הוה אמינא דלא לקי משום דלא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כדפרישית וי"ל דעדיפא מינה משני ועוד יש לומר דפריך לר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו לעשות)?

ההוא מיבעי ליה לאזהרה לעדים זוממין (לענשן בדין הזמה ולא ניתן לעונש מלקות אלא שלא היה לו לענשן בדין הזמה אלא א"כ הוהיר הקשו התוס', וא"ת לעיל גבי מעידים שהיב מאתים זוז לימא האי טעמא לרבנן למה ליה למימר מכדי רשעתו נפקא ויש לומר דהכי קאמר לאזהרת עדים זוממין שמעידין באיש פלוני שהיב מלקות דלא הוי לקי מכאשר זמם אי לאו הוהיר, דלא ענש עונש הגוף אלא אם כן הוהיר, אבל לעיל דמירי מכאשר זמם דממון ודאי לא בעי אזהרה).

יתקיים מלקות ארבעים, והביאור בזה שהמכה השניה יותר כואבת מהראשונה... ולכן אינו דומה ארבעים מלקויות לאיש אחד לעשרים מלקויות לשני אנשים שערי יושר בממון שהכסף מגיע למי שהעידו עליו, לא שייך

⁵⁴ הריטב"א הסביר ממון מצטרף בידו של זה שהיו מחייבין אותו, אבל במלקות שאין הנענש הראשון מקבל כלום ביד, אינו מצטרף ביד הזוממין. בית הלוי בספרו על התורה פרשת בשלה דבתרי מלקויות של כ' לא

אמר רבא, באו שנים ואמרו במזרה בירה (טרקלין גדול) הרג פלוני את הנפש, ובאו שנים ואמרו והלא במערב בירה עמנו הייתם, חזינן, אי כדקיימי במערב בירה מיחזא חזו למזרה בירה אין אלו זוממין, ואם לאו הרי אלו זוממין. פשיטא! מהו דתימא ליחוש לנהורא בריא (שמוא מאור עיניהם של אלו בריא וצופין למרחוק יותר ממנו) קמשמע לן⁵⁵.

ואמר רבא, באו שנים ואמרו בסורא בצפרא בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש, ובאו שנים ואמרו בפניא בחד בשבתא עמנו הייתם בנהרדעא, חזינן, אי מצפרא לפניא מצי אזיל מסורא לנהרדעא לא הוו זוממין, ואי לאו הוו זוממין. פשיטא! מהו דתימא ליחוש לגמלא פרחא (מין גמלים יש שהם קלים במרוצתם כעוף הפורח) קמ"ל. **פסק הרמב"ם שנים** שהעידו ואמרו במזרה הבירה הרג זה את הנפש בשעה פלונית ובאו שנים ואמרו להן במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת, אם יכול העומד במערב לראות מה שבמזרח אינן זוממין, ואם אינו יכול לראות הרי אלו זוממין ואין אומרין שמוא מאור עיניהם של ראשונים רב ורואין מרחוק יתר מכל אדם, וכן אם העידו שנים ואמרו בבקר הרג זה את הנפש בירושלים ובאו שנים ואמרו להן ביום זה בערב הייתם עמנו בלוד, אם יכול אדם להלך אפילו על הסוס מירושלים ללוד מבקר עד ערב אינן זוממין ואם לאו הרי אלו זוממין ואין אומרין שמוא כר קל ביותר נזדמן להן וקפלו את הדרך אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם ומזימין אותן עדות (יטא).

הספר שמפרש הגמ' 'מחזא חזו' דקאי על העדים המוזמין, ומה דקאמר בגמ' זניחוש לנהורא בריא ר"ל שהיה להן ונתקלקל. אבל רש"י והרמב"ם מפרשים שאנשים בכלל רואין ממרחק כזה, ואכתי קשה ניהוש שמוא עיני העדים יותר בריא, ולמה לא נבדקם אולי נצילם, והשי"ת יאיר עיני בתורתו הקדושה. ולענ"ד ל"ל שהרמב"ם ורש"י יסגרו שמייני הכל בלופן שהמרחק רב כל כך, שאין שום אדם עם הלכיה הכי מיוחדת שרואה למרחק כה רב, ולכן כ"כ מופקע שהם ראו, שמייתר לחלוטין לבדוקם, דברור כשמש שלא יללחו לראות, ואין לחשוש כלל לטענתם.

משנה אין העדים נעשים זוממין עד שיזימו את עצמן (שיזימו אותן בעסקי גופן ולא בעסקי ההורג וההרוג כדמפרש ואזיל ביארי התוס' פ"י עצמן של עדים שיאמרו להם אתם במקום פלוני עמנו הייתם ולא שיוזמו שיאמרו ההורג או הנהרג היה עמנו). כיצד, אמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג את הנפש, אמרו להם היאך אתם מעידין, שהרי נהרג זה או ההורג זה היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין, אבל אמרו להם היאך אתם מעידין, שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם.

(המשך המשנה) באו אחרים והזימום, באו אחרים (שהעידו עליו כעדות הראשונים) והזימום (אלו השנים שהזימו את הראשונים הזימו גם את האחרונים) אפי' (אם הן) מאה (כתות), זו אחר זו וכת אחת הזימתן) כולם יהרגו. רבי יהודה אומר איסטמית היא זו [הכת הזאת כת של עדות סרה וסטיא היא, כך נמלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו כתבו התוס', **ברב אלפס פ"י** לשון סטים גי' הסג"ש (שבת פט:): (סטים הוא כמה שמפיקים ממנו לבט. לשון ה"ק"ף ובי זו עלות יורה של איסטמית היא שכל הנוגע בה ילכטעו)] ואינו נהרג אלא כת הראשונה בלבד.

(גמרא) מנא הני מילי? **אמר רב אדא** דאמר קרא **וְהָיָה עַד־שֶׁקֶר הַעֵד שֶׁקֶר עֲנָה**, עד שתשקר גופה של עדות (גופן של עדים). **דבי ר' ישמעאל תנא** **לְעֵנֹת בּוֹ סָרְהָ** (בפרשת עדים זוממין כתיב סרה עדות המוסרת שהוסרו משם) עד שתסרה גופה של עדות.

שכל אחד משלם את כל הכסף, כי א"כ הוא ירויה ויקבל יותר ממה שרצו להפסידו **צפנת פענח** דשם מלקות הוי ל"ט מלקות, והא דכשאינו יכול לסבול מקבל פחות, זהו דין איך לתת את המלקות, אבל החיוב הוא ל"ט מלקות, משא"כ בשאנו נחלק את המלקות ביניהם, א"כ אף אחד מהם לא קיבל מלקות, כי פחות מל"ט אין ע"ז שם מלקות. ⁵⁵ **וז"ל הפני מנחם** (על הרמב"ם הלכות עדות פרק יט') וקשה לי אמאי לא נבדקם לעדים הראשונים עצמם, ואם הם מכירים אנשים ממרחק זה לא יהיו זוממין, דכתיב והצילו העדה. **ואח"כ מצאתי** בשם ספר בגדי ישע בסוף

נהרגין, דבעידנא דקא מסהדי גברא בר קטלא הוא.

וכן לענין תשלומי קנם (שהמודה בו פטור דינו נמי בזה כדיני נפשות ויש חילוק בין עדות גוף המעשה לעדות של גמר דין כתבו התוס' אבל ודאי לענין ממון לא, דכשמעידין דבחד בשבת גנב ובאו שנים ואמרו דבערב שבת גנב ובהד בשבת עמנו הייתם ודאי אין משלמין ממון דכההיא שעתא דמסהדי גנבא בר חיובא אע"ג דלגבי נפשות לא תדמנו לבר חיובא, דכל כמה דלא נגמר דינו בממון גי' טעמין הוי בר חיובא משום שאינו ספק כל כך, עדות בממון הוי קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו, אבל בעדות נפשות דבעינן דרישה וחקירה אז ודאי אמרינן דקודם שנגמר דינו לאו הוי בר חיובא) באו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר, ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם, אלא בתרי בשבתא גנב וטבח ומכר, משלמין. ולא עוד, אלא אפילו אמרו בערב שבת גנב וטבח ומכר משלמין, דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא (ופירושו משום דהוה מצי למיפטר נפשיה בהודאה, אישתכח דאינהו הוו מפסדי ליה. ודוקא קנם, אבל בעדות ממון פטורין שהרי לא היו מפסידין אותו כלום אחר שהוא מחויב ועומד) באו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם, אלא ערב שבת גנב וטבח ומכר ונגמר דינו, ולא עוד, אלא אפי' אמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובתרי בשבתא נגמר דינו אין משלמין, דבעידנא דקא מסהדי גברא בר תשלומין הוא (כשהעידו אלו עליו כבר חיבוהו בית דין ואי הוה מודי לא הוה מיפטר). **פסק הרמב"ם** שנים שאמרו באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני ובאו שנים ואמרו ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו

רבנן סברי שעדותם נופלת כיון שהיא עדות שאי אתה יכול להזימה. וא"כ שפיר קאמר רבא דמעידנא דקמסהדי גברא לאו בר קטלא הוא שהרי יכול להודות ולומר האמת שהרג, מיהו לאו בפניהם אלא בפני פלוני ופלוני והיינו בפני אותן עידי הזמה גופיהו שבאו עכשיו, וא"כ הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, וע"ע בערל"ג.

ואמר רבא, באו שנים ואמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש, ובאו שנים ואמרו עמנו הייתם בחד בשבתא, אלא בתרי בשבתא הרג פלוני את הנפש, ולא עוד, אלא אפי' אמרו (המזימין) ערב שבת הרג פלוני את הנפש (שהקדימו חובתו יותר מן הראשונים) נהרגין (הזוממין, ולא אמרינן בגברא קטילא אסהוד) דבעידנא דקא מסהדי (כשבאו יום שלישי בשבת להעיד עליו, אכתיו...) גברא לאו בר קטלא הוא (שלא הועד עליו בבית דין ואילו הוה אתי ומודה הוה מיפטר נמצא שהם היו מחייבין מיתה את מי שאינו ראוי למות כתבו התוס' פירש רש"י משום דאי הוה מודה מיפטר ולא נראה דזה לא מצינו, דאם כן כל חייבי מיתות בית דין יכול להודות ולפטור עצמו⁵⁶. ונראה לפרש לאו בר קטלא הוא פירוש קודם שנגמר דינו הוא, דשמו לא יבואו עדים, ואם יבואו עדים לא יהא עדותן קיים, ועוד שאסור להורגו עד שיגמר דינו, וכשנגמר דינו כבר ודאי בר חיובא הוא הואיל וכבר באו עדים ונתקבל עדותן וההורגו פטור).

מאי קמ"ל [דאע"ג דאיהו מיקטיל אינהו מיקטלי תנינא כמתני' (ו):] גבי שנים רואין אותם מחלון זה... הוא והן נהרגים] תנינא לפיכך נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין והשניה פטורה?

סיפא מה שאין כן (בהזמת עדי) גמר דין איצטריכא ליה, באו שנים ואמרו בחד בשבתא נגמר דינו של פלוני, ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו הייתם, אלא בערב שבת נגמר דינו של פלוני, ולא עוד, אלא אפי' אמרו בתרי בשבתא נגמר דינו של פלוני (שאע"פ שאלו האחרונים מאחרים את זמן גמר דינו, מ"מ מודים הן שביום שבאו הזוממין להעיד עליו בשלישי בשבת כבר היה דינו נגמר מאתמול ובגברא קטילא אסהוד) אין אלו

⁵⁶ הפני יישוב שיטת רש"י עפ"י הגמ' בב"ק (עה): שלפי העמדתו של רב אחר בר איקא עולה שלדעת חכמים באופן שיבואו ב' עדים ויטענו עליו שגנב והלה יענה 'גנבתי טבחתי ומכרתי, מיהו לא בפניכם אלא בפני פלוני ופלוני' ובאו עדים והזימום, ואח"כ באו אותם ב' עדים שאמר הגנב שגנב בפניהם, והעידו עליו שגנב,

בישות (החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל כרבי אלעזר בפנים זועפות שהבין ריש לקיש ששמע ר' אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן וכשאמרה לו לא אמרה בשמו) אמר ליה שמעת מילי מכר נפחא ולא אמרת לי משמיה.

לימא, ריש לקיש דאמר כרבי יהודה (במתניתין איסטמית היא זו והוחזקה להזים) ורבי יוחנן דאמר כרבנן? אמר לך ריש לקיש אנא דאמרי לך אפי' לרבנן, עד כאן לא קא אמרי רבנן התם דליכא דקא מהדר (שאין אדם מחזיר אחריהם לשכרם ולהרגילם תמיד לבוא לבית דין ולהזים את כל הבאים) אבל הכא איכא הא דקא מהדרא (לבקש ולשכור עדי שקר). ורבי יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יהודה, עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי, אבל הכא הני ידעי בסהדותא (בעדותה של זו) והני לא ידעי בסהדותא. **פסק**

הרמב"ם כשם שהשנים מזימין את המאה אם העידו המאה בבת אחת, כך הן מזימין אותן אפילו היו חמשים כת ובאו שנים אחר שנים, כיצד כת שהעידה על ראובן שהרג את שמעון בירושלים ובאו שני עדים והזימוה, ובאת כת שניה והעידה אותה עדות עצמה שראובן הרג שמעון בירושלים ועמדו אותן השנים והזימוה גם זו הכת השניה וכן השלישית וכן הרביעית אפילו מאה כולן הן נהרגין על פי אלו השנים עדות (כה). **פסק** כרבנן. **פסק הש"ע** מי שהביא עדים והוכחשו מתוך עדותן, ואחר כך הביא עדים אחרים על אותה תביעה, והוכחשו, וכן עד מאה כת, ואחר כך הביא עדים אחרים ונמצאת עדותן מכוונת, דנים על פיהם הו"מ (לא.ד). **פסק** כר' יוחנן שהלכה כמותו מריש לקיש.

משנה אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין (אלא אם כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג ואחר כך הזימו) שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג, שנאמר **נפש נפש** גי' לשי' וכן איתא במשנה וכן תניה בגמ' (בעדים זוממין כתיב לא תחום עינך נפש בנפש) אמרו להם חכמים והלא כבר

בודאי, אפילו העידו האחרונים שקודם כמה ימים הרגו הרי זה ההורג עם עדי הראשונים נהרגין שהרי הזימו, שבעת שהעידו שהרג עדיין לא נגמר דינו ליהרג, אבל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה ובאו שנים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם במקום פלוני הרחוק אלא מערב שבת או בשני בשבת נגמר דינו, אין עדים אלו שהזימו נהרגין שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו כבר נגמר דינו להריגה, וכן לענין תשלומי קנס כיצד באו שנים בשלישי בשבת ואמרו באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו ובאו שנים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק אבל בערב שבת נגמר דינו אפילו אמרו באחד בשבת גנב וטבח ומכר ובשני בשבת נגמר דינו אין עדים אלו שהזימו משלמין שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו חייב היה לשלם וכן כל כיוצא בזה עדות (י"ב).

רבי יהודה אומר איסטמית היא זו' **דף ה ע"ב** אי איסטמית היא זו, אפי' כת ראשונה נמי לא? אמר ר' אבהו שקדמו והרגו (את הכת הראשונה קודם שתבוא כת שניה). מאי דהוה הוה (ולמה לי למיתני אלא כת ראשונה)? אלא אמר רבא, הכי קאמר אם אינה אלא כת אחת נהרגת, אי איכא טפי אין נהרגין. הא בלבד קאמר (משמע שיש עוד אחרת)? קשיא.

ההיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור (הכחישו זה את זה בדרישות בית דין כשבדקום) אייתי סהדי ואישתקור, אזלה אייתי סהדי אחרני דלא אישתקור, אמר ריש לקיש הוחזקה זו (להביא עדי שקר ולא נקבל עוד עדות אחרת). א"ל ר' אלעזר אם היא הוחזקה (לחזר אחריהם) כל ישראל מי הוחזקו (לשמוע לה שתחזיק את האחרים כשקרים)? זימנין (פעם אחרת) הוו יתבי קמיה דרבי יוחנן, אתא כי האי מעשה לקמיהו, אמר ריש לקיש הוחזקה זו. א"ל רבי יוחנן אם הוחזקה זו, כל ישראל מי הוחזקו, הדר חזיה לרבי אלעזר

(כ"ט) לעיל ע"א צ"ל צחיבי מיתות כתיב 'אשך הוא קטע למות' וצחיבי מלקות 'אש צם הכות הרשע'.

חייבי גליות מנין (העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן במתניתין סופג את הארבעים מנלן עד שיגמר הדין דהני הואיל ולא מדין 'כאשר זמם' קא מתרבו לא אתי מלקות דידהו מגזירה שוה דרשע רשע דמההוא לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו הנידון ללקות דהאי רשע רשע בנידונין כתיב הקשו התוס' וקשיא דהא כשהעידו אחייבי גליות הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות כבר גמרנו מרשע רשע ופירש רש"י דמההיא לא ילפינן אלא עדים הזוממין שהרשיעו הנדון ללקות, דהאי קרא דרשע רשע בנידונין כתיב, אבל כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן? אתיא רוצח רוצח (כ"ט) כ"ק פו: צ"ל, במיתה כתיב 'לא תקחו סופר לנפש וולח' ובגלות כתיב 'לנוש שמה רוצח'.

תניא, אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה (לא אראה בנחמה וגמרא הפכו לברכה פ"א אראה בנחמה נשבע ימותו בניו ואראה בנחמתן) אם לא הרגתי עד זומם (שלא הזום אלא אחד מהם והרגתיו) להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנדון. אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה, אם לא שפכת דם נקי, שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם [מתניתין היא מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם דכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר (סוטה ב:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד] ואין לוקין עד שיזומו שניהם. מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי, שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח (שאם יטעה יורחו). וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד, והיה קולו נשמע, וכסבורין העם לומר קולו של הרוג (הכל בלילה או ביום ואינן רואין אותו) אמר קולי שלי הוא, תדעו, למחר הוא מת אין קולו נשמע. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה, אי נמי פיוסי פייסיה. **פסק הרמב"ם** א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא

נאמר ונעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ('לעשות לאחיו' משמע שהרי אחיו עדיין קיים) ואם כן, למה נאמר נפש בנפש, יכול משעה שקבלו עדותן (ובאה להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון...) יהרגו, תלמוד לומר נפש בנפש, הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין.

(גמרא) **תנא** בריבי (כך היה שמו) אומר לא הרגו נהרגין, הרגו (שלא הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם) אין נהרגין. אמר אביו בני, לאו קל וחומר הוא, אמר לו לימדתנו רבינו, שאין עונשין מן הדין דתניא וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אָחִיו בְּתֶאֱבִיב או בְּתֶאֱמוּ אִין לי אלא בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו, בת אמו ובת אביו מנין, ת"ל עֲרַנְתָּ אֶחָיו גְּלָה. עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן, הא למדת, שאין עונשין מן הדין.

עונש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר עֲרַנְתָּ אֶחָיו בְּתֶאֱבִיב או בְּתֶאֱמוּ אִין לי אלא בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו מנין, תלמוד לומר עֲרַנְתָּ בְּתֶאֱשֶׁת אָבִיךָ מוֹלְדֶת אָבִיךָ אֶחָיו הוּא. עד שלא יאמר יש לי מן הדין, מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו, ובת אביו שלא בת אמו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן, הא למדת, שאין מזהירין מן הדין.

(אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין וילוף לה מנפש בנפש דמשתעי בחייבי מיתות) חייבי מלקיות מנין (העידוהו שחייב מלקות והוזמו, מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם כ"פ התוס' ופירשו, וא"ת ואמאי לא בעי נמו כן חייבי ממון מנין דאין משלמין ממון עד שיגמר דינו על פיהם וי"ל דכמו דבדיני נפשות דרשינן עד שיגמר דינו מקרא דנפש בנפש דכתיב בעדים זוממין כמו כן כתיב ממון בעדים זוממין דכתיב יד ליד לא ינקח דמפקי מיניה (כתובות לב:) דממונא משלמין ודרשינן מיניה עד שיגמר הדין? תלמוד לומר רשע רשע

לארבעה ונמצא אחד קרוב או פסול יותר מן הג' דכתיבי בקרא, אבל פפי מארבעה לא וי"ל כיון שכת אחת מזמת שתי כתות הוא הדין מאה). ר' שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין, אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפי' מאה, ת"ל עדים. רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל (לא הוצרך ללמדנו זאת, דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות, וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד) אלא (לא בא אלא...) להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו (שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר) ואם כן ענש הכתוב לנמפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנמפל לעושי מצוה כעושי מצוה [שמצינו מדה הטובה מרובה ממדת פורענות (פי חמש מלות) במדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים (מיעוט אלפים, ז' אלפים) במדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים] ומה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מנין אפי' מאה? ת"ל עדים.

(המשך המטנה) [דף ו ע"א] אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות (דכתיב והצילו העדה ומהדרינן אזכותא כתבו התוס', פי רשיי משום דכתיב והצילו העדה, דמצוה לבטל העדות בקל כדי להציל הנפש. וקשה לפירושו דא"כ דיני ממונות נילף מיניהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם, ועוד דבדיני ממונות נמי כתיב ע"פ שנים או ע"פ שלשה ונקיש ג' לב' לכך פירש ר"י דבדיני נפשות שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטלה משום דמה שנים כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי ומעתה אינה מועלת לכלום, הלכך בשלשה נמי כולם בטלים לגמרי, אבל בדיני ממונות דבשנים נמי כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול השני אינו בטל לגמרי דחייב לו שבועה לכך שלשה נמי נמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר עדים) אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר, רבי אומר אחד דיני

משלמין עד שיהיו שניהם ראויין לעדות ויזומו שניהם אחר שנגמר הדין, אבל אם הזם אחד מהן בלבד או שהזומו שניהם קודם גמר דין או אחר גמר דין ונמצא אחד מהן קרוב או פסול אין נענשין אע"פ שהזומו ונפסלו לכל עדות שבתורה עדות (כ.א). ב. נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הזומו אינן נהרגין מן הדין, שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה, אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, וכן אם יצא המזומן מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו השנת הראב"ד נהרג זה שהעידו עליו... א"א שבוש הוא זה. עדות (כ.ב). כתב הכס"מ צריך לבקש מעם מנין לו לרבינו להלק בין מיתה למזון ומלקות דלכאורה משמע דל"ש מזון או מלקות או מיתה בכלהו בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, ואף כי אפשר להלק בין מזון למיתה, דמזון אפשר בחזרה וכיון שכך, כך לי עשה כמו זמם, וכן כתבו התוספות בב"ק (ד'): ד"ה ועדים זוממים וז"ל פי ריב"א דאפילו שלם ע"פ עדים זוממין חייבין דלא שייך במזון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה. ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי מזון מחייבינן להו בק"ו דגבי מזון עונשין מן הדין והא דאמרין במכות הרגו אין נהרגין דהיינו משום דהתם אין עונשין מן הדין עכ"ל. ועוד כתב שם מ"מ אין סברא להלק בין מלקות למיתה וכ"כ רבינו ירוחם בשם רש"י וכנראה שזוה כיון הראב"ד שכתב שיבוש הוא זה ואע"פ שתפס בנהרג זה שהעידו עליו תחלת הכבא נקט, ומיהו רבינו ירוחם כתב שכדברי רבינו נראה עיקר. ואפשר לתת טעם לדברי רבינו דלא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה אלא היכא דהרגו על פיהם משום דגדול עונשם מנשוא אין ראוי לתת להם מיתה ב"ד שתכפר עליהם אלא ראוי להניחם שיהיו נדונין אחר מיתה בעונשים נוראים דוגמא לדבר נתן כל זרעו למולך שהוא פטור מה שאין לומר כן בהלקו ע"פ עדותם. ועוד וי"ל טעם אחר שמהאחר שאלהים נצב בעדת אל אילולא שהיה חייב זה מיתה לא היה מניח הקב"ה שתאבד נפש אחת מישראל, ומאחר שהניח הקב"ה לב"ד שיסכימו להרוג את זה ונהרג חייב מיתה היה, הילכך אין לעדים משפט מות מה שאין לומר כן במלקות.

משנה על-פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים, למה פרט הכתוב בשלשה, אלא להקיש שנים לשלשה מה שלשה מזימין את השנים, אף השנים יזומו את הג', ומנין אפי' מאה, ת"ל עדים (הקשו התוס', תימה אימא דעדים אתא אפי'

שלא נתכוין להעיד הוא מציל את הנדון מפני קורבה, הרוג נמי יציל את הנדון שהרי גם הוא ראה והוא קרוב אצל עצמו **ביארו התוס'** פירוש שהוא בעל דין אי נמי מפני שהוא שונא ושונא פסול לעדות? כשהרגו מאחוריו (מתקיימין כל המקראות שמחייבין את הרוצח ליהרג). נרבע יציל **וביארו התוס'** מפני שהוא שונא של רובעו בעל אונסו. **ולא נראה** דהא מוכח בסנהדרין (ט): דנרבע לאנסו כשר לעדות. **ויש ליישב** דנרבע לרצונו פריך דבהכי איירי קרא דכתיב ומתו גם שניהם דהיינו ברצון ולהכי פריך יציל הנרבע אפילו יש עדים הרבה בדבר ולא מפני ששונאו כיון שהוא לרצונו אלא מפני שהוא קרוב לעצמו. **וקשה** דבסנהדרין (שם) אמרינן פלוני רבעני לרצוני הוא ואחר מצטרפין להרגו וי"ל דהני מילי כי ליכא סהדותא מעלמא דרבעו לרצונו וליכא סהדותא אלא מהוא עצמו ואחר, ולכך פלגינן לדיבוריה דלגבי ידיה לא מהוימנין ליה דקרוב הוא אצל עצמו, אבל הכא דאיכא עדים שנרבע לרצונו ומעדותן נקרא רשע ופסול לעדות ואין אנו צריכין לעדותו כלל. **ועוד אמר הר' יוסף בכור שור** דפריך הכי נרבע שהוא קרוב לרובע יציל, וכן הרוג שהוא קרוב להורג יציל? **כשרבעו מאחוריו**. הורג ורובע יצילו? **אישתיק**, כי אתא לקמיה דרבא, אמר ליה **יקום דְּבָרְךָ** (כתיב כהאי קרא שעשאן לכולם כשנים) במקיימי דבר הכתוב מדבר (דהיינו העדים, אבל לא בעושי הדבר).

'אמר רבי יוסי במה דברים אמורים... מה יעשו שני אחים... היכי אמרינן להו (לקרוב ופסול למבדקניהו אם מתחלה לעדות נתכוונו **כתבו התוס'** קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן... דניחוי אנן אם התרו בו הקרוב ופסול אם לאו אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה? **אמר רבא**, הכי אמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו (הקשו התוס' קשה דא"כ לא יהרג אדם לעולם, דהקרובים יבואו ויאמרו לאסהודי אתינן **ופירש רבינו חיים** בהן דאמרינן לעדים כשרים לאסהודי עם הפסולין אתיתו או למיחזי אתיתו בלא הפסולין, ואי אמרי הכשרים למיחזי אתינן בלא הפסולים או לא הוי עדותן בטלה אפילו אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול אבל אי אמרי לאסהודי אתינן עם הפסולין הוי עדותן בטילה. **ומי"מ תימה קצת** היאך יהיו גם העדים כשרים נאמנים לומר לאסהודי אתינן כדי לבטל העדות הוה ליה כחוזר ומגיד, כיון שכבר העידו וי"ל דמברא דכיון דבאין לבית דין עם הכשרים עכשיו נראה הדברים

ממונות (נמי עדותן בטלה) ואחד דיני נפשות. ואימתי, בזמן שהתרו בהן (ובדיני נפשות כי אמרינן בטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף בעדות מתחלה להיות מן המתריין בעוכרי עבירה) אבל בזמן שלא התרו בהן (ולא כווננו להיות עדים בדבר לא בטלה עדות האחרים בשביל ראיתן של אלו ד...) מה יעשו שני אחין שראו (עם שלישי מן השוק) באחד שהרג את הנפש (כתב התוס' יו"ט דברי ר' הן, ור' יוסי פליג וסבירא ליה אפילו בזמן שלא התרו בהן, וכ"ה בהדיא בגמ').

(גמרא) אמר רבא והוא, שהעידו כולם בתוך כדי דיבור (התם קאמרה מתני' מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשתי כתות לכל דבר **התוס'** **הביאו** את פירוש רש"י **ובתבו**, משמע דקאי אף לענין קרוב או פסול. **וקשה** דהא משמע בסמוך דלענין דין דקרוב או פסול אינו תלוי בהעדאה בתוך כדי דיבור אלא בראיית מעשה גמרה עדותן אף כי העידו אחר תוך כדי דיבור, דקאמר הרוג יציל **לכך נראה** דלא קאי רק אדין דעדים זוממין דקאמר עד שיוזמו כולם, ובהא קאמר דוקא כי העידו כולם בתוך כדי דיבור דזה הוי עדות אחד ובעינן עד שיוזמו כולם, אבל העידו מקצתן בתוך כדי דיבור ומקצתן אחר כדי דיבור א"כ הוי שתי כתות ולא בעינן עד שיוזמו כולם, אבל לענין נמצא אחד קרוב או פסול אף אם נמצא מהני שהעידו לאחר כדי דיבור עדותן בטלה. **וא"ת** מ"ש **ויש לומר** שנא ושנא, דדוקא גבי נמצא אחד מהן קרוב או פסול חשיב כחד עדות כשהעידו לאחר כדי דיבור משום שהם אומרים אמת וא"כ עדותן התחיל מראייה שלהם וראייה שלהם היתה כבת אחת עם העדים, אבל בעדים זוממין שאינן אומרים אמת, אם כן לא בא עדותן אלא כשיעידו בבית דין וכיון דלא העידו בבת אחת רק לאחר כדי דיבור לא חשבינן כחד עדות כן נראה למורי שיחיה).

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור היכי דמי, כדי שאילת תלמיד לרב, מאה טובא הווי? אמר ליה כל חד וחד בתוך כדי דיבור של חברו (התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חברו).

רבי עקיבא אומר לא בא שלישי כו' ומה שנים... אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה, הרוג יציל (לרבי יוסי דאמר אף בלא התרו

ועוד מה זה שאמר והשנים האחרים... אין נענשין ומה עונש ראוי להם עדות (ג,ג). ביאר הכפ"מ דעת הרמב"ם כהתוס', שרק לעניין הזמה בעיני תוך כ"ד להרוג את כולם, משאי"כ לעניין קרוב או פסול. והראב"ד כדעת רש"י שלכל דבר יש להם דין ב' כיתות אם לא באו תוך כ"ד. ב. על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים לעשות שלשה כשנים מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול במל העדות אף שלשה והוא הדין למאה נמצא אחד מהן קרוב או פסול במלה העדות בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות עדות (ה,ג). כתב הכפ"מ באותה משנה סובר רבי כך ור' יוסי פליג עליה ופסק שמואל כר' יוסי, ור"צ כרבי וידוע דהלכתא כוותיה בדיני ואע"ג דשמואל רביה הוה, מ"מ הלכה כר"ג, דהא רבינא דהוא בתרא מוקי בפ"ק דסנהדרין (ט;): ר"מ כרבי יוסי, ורבנן כרבי, אלמא הלכה כרבי ס"ל. **פסק הש"ע** עדים רבים, שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה. במה דברים אמורים, בזמן שנתכוונו כולן להעיד. אבל אם לא נתכוונו כולם להעיד, תתקיים העדות בשאר. וכיצד בודקים הדבר, אומרים להם בית דין כשראיתם דבר זה, באתם כדי להעיד או כדי לראות בלבד, כל מי שאמר להעיד באתי, מפורשים אותו, אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול, עדותן בטלה (הגה אפי' לא ידעו זה מזה תוספות). ואם היו כל העדים כשרים, אחד שנתכוון להעיד ואחד שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וכוון עדותו, חותכין הדין על פי עדותו... וי"א שאפילו כוון לראות כדי להעיד, אינו פוסל אלא אם כן בא לבית דין והעיד דתרתו בעיניו, כוון לראות כדי להעיד, ובא לב"ד והעיד... חו"מ (לו,א). פסק כרבי, ועיין הלכה קודמת, ושייך גם לכאן.

[דף ו ע"ב] משנה היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה (הקשו התוס' ולא גרסינן במתני' אחד מחלון זה) ואחד מתרה בו באמצע (הקשו התוס', תימה ואמאי הוצרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים ויש מפורשים דנקטיה משום רישא דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו ראו את המעשה הרע שזה עשה ונראה למורי שיחיה דנקטיה לאפוקי מדרבי יוסי דאמר כסיפא אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים

שמתחלה כולו לאסהודי קא אתו דהוכיח סופן על תחלתן) אי אמרי לאסהודי אתו, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אי אמרי למיחזי אתו, מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש?

איתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי (קרוב או פסול, פוסל את כל העדות רק בדיני נפשות ואפילו בלא נתכווין להעיד. הקשו התוס' קשה היאך מצינו דינו ורגלינו כשנותנין גט שיש במעמד קרובים והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל והאי דומיא דיני נפשות דשרינן אשת איש שיש בה מיתת בית דין ומעם דפרישית לעיל גבי עדות נפשות שייך נמי בגט (לעיל חילק בין ממון לנפשות, שזנפשות לעד אחד אין קום משמעות, משאי"כ בזמנו מהני לעניין חיוב שבעה. ולומים התוס' לעניין גט לומה הוא לנפשות) וגם לרבי נמי קשה שפעמים יתכוין אחד מן הקרובים להעיד. **לפן נראה** לר"י דגם לר' יוסי לא אמרו דעדותן בטלה אלא דוקא באותן שמעידים בפני כ"ד אבל בשביל ראייה להודיה לא. וא"ת א"כ מאי פריך הרוג יציל והא אינו הולך להעיד בבית דין ואומר חר"י דודאי מתחלה היה סבור הש"ם לרבי יוסי כי נמי אינן באין להעיד בב"ד עדותן בטלה ומשני במקיימי דבר הכתוב מדבר כלומר כשבאין לקיים הדבר בבית דין אמר רבי יוסי נמצא אחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטלה. וא"ת א"כ מאי פריך לעיל מה יעשו שני אחין... והלא אין שום חששא אם לא יבאו להעיד בבית דין כדפירשתי ויש לומר משום דפעמים שלא ידע זה בזה ויעיד האחד אע"פ שכבר העיד אחיו בכ"ד ואפילו אירע לאחר כדי דיבור מ"מ עדותן בטלה משום דמקשינן שלשה לשנים נמצא קרוב או פסול בזה אחר זה אע"פ דלענין הזמה בעינין תוך כדי דיבור) **ורב נחמן אומר** הלכה כרבי. **פסק הרמב"ם** א. היו העדים שלשה אפילו מאה אם העידו בבית דין זה אחר זה והעיד כל אחד מהן אחר חבירו בתוך כדי דבור והוזמו מקצתן אין נענשין עד שיוזמו כולן, אבל אם היה הפסק בין זה לזה יתר מכדי דבור שהוא כדי שאלת שלום תלמיד לרב, הרי נחלקה העדות והשנים שהוזמו נענשין והשנים האחרים שהיה בין דבריהן ודברי הראשונים הפסק אין נענשין, ואע"פ שבטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה. **השנת הראב"ד**, א"א איני יודע מהו כי מאחר שלא באו תוך כדי דבור ונחשבו שתי כתות לענין הזמה למה תבטל עדות הכת האחרונה ויהרג הרוצח

אילימא עד אחד ממש, מרישא שמעינן לה על פי שנים עדים, אלא מאי אחד, אחד אחד.

תניא נמי הכי (בתבוי התוס') מיייתי תניא נמי הכי דמילא יומת על פי עד אחד נפקא, דאילו עיקרא דמילתא שמענו ממתניתין, דנהי דמתניתין לא איירי באחד מהלון זה, מ"מ מדאשמעינן בשתי כתות דחשבינן שתי עדיות כשאין רואין אלו את אלו מינה שמעינן דה"ה בכת אחת. מכל מקום נראה יותר לפרש דעיקר מילתא מיייתי, דאי ממתניתין הוה אמינא דוקא בשתי כתות (אס לין כולין אלו את אלו לין מלכפין) דכל הדא חשיב עדות באפי נפשה, אבל בכת אחת מצטרפי שפיר (אף שלא כוליס אלו את אלו) וכן נראה דיותר דוחק לומר דלא מיייתי תניא נמי הכי רק הפסוק כיון דליכא מאן דפליג עליה, כן נראה למורי שיחיה) לא יומת על פי עד אחד להביא שנים שרואים אותו, אחד מהלון זה ואחד מהלון זה ואין רואין זה את זה, שאין מצטרפין. ולא עוד, אלא אפילו בזה אחר זה בחלון אחד אין מצטרפין.

אמר ליה רב פפא לאביי השתא ומה אחד מהלון זה ואחד מהלון זה, דהאי קא חזי כולו מעשה והאי קא חזי כולו מעשה אמרת לא מצטרפי, בזה אחר זה, דהאי חזי פלגא דמעשה והאי חזי פלגא דמעשה מיבעיא? א"ל לא נצרכא אלא לבועל את הערוה (שיש די בראיית כל אחד ואפ"ה לא מצטרפו).

אמר רבא אם היו רואין את המתרה או המתרה רואה אותן מצטרפין (בתבוי התוס') מכאן מיייתי יש מפרשים רואה גי' הכי' דמתניתין גבי סיפא דקתני הרי אלו שתי עדיות דמכל מקום מייירי שהן רואין המתרה בדפרישות (בילך הכ"ח י"ט מפכ"ס הג"ל ס"ל דנב"ל קלוי ארישא דמתניתין, לכוות, שאין מלכפס דמקלסס כוליס אלו את אלו, אלא"כ י"ט ב' לטיבותא שכוליס מקלסס אחד את השני וכן כוליס המתרה. ולא"כ הסיפא דהו"ב כיסות אפי' ככוליס את המתרה) ולא מילתא היא דהכא אעדות מיוחדת דברייתא קאי דקתני אחד מהלון זה... שאין מצטרפין, ועלה קאמר דאם העד מכאן והעד מכאן רואין המתרה או המתרה רואה אותן מצטרפין להיות עדות אחת גבי העד שמכאן והעד שמכאן אע"פ שאין רואין אלו את אלו דהמתרה מצרפן כמו מקצתן רואין אלו את אלו דמתניתין. ותדע דאעדות מיוחדת דברייתא קאי, דאי אמתניתין קאי דקתני הרי אלו שתי עדיות כדפירשתי אם כן הוה ליה לומר ואם לאו אין מצטרפין וזהו עיקר ההידוש. עוד כתבו התוס' פירוש על

מתרין בו) בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו (חקשו התוס' מצטרפין יהוד אף אותם שאין רואים) הרי אלו עדות אחת (ואם הוזה אחד מהם ולא הוזהו כולן אין נהרגין כ"כ התוס' והוסיפו שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות כולם בטלה, ובטלין נמי עדות כולם בהזמה אחת מהן דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול) ואם לאו הרי אלו שתי עדיות, לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין (חקשו התוס' הן נהרגים אע"פ שלא הוזמו כת שניה כיון שהוזמו הן, הוא נהרג משום כת שניה ולא בטלה עדות כת שניה בהזמת הראשונה כיון דהוי שתי עדיות. יש מפרשים שצריך שתהא כל כת וכת רואה המתרה או המתרה רואה אותן או מצטרף המתרה לזו ולזו דאם לא כן אין המתרה מצטרף עמהן ולא יהרג על פיהם דלעולם אינו נהרג אלא"כ המתרה מעדות שבאין לחייבו, והא דקתני נמי נמצא אחת מהן זוממת שהוזה גם המתרה עמהם דהא מעדותן הוא כדפרישתי ומ"מ הוה השתי כתות שתי עדיות כיון שאין כת זו רואה את זו. וקשה למורי שיחיה מאי קאמר דאדרבה לא מיתקמא מתניתין אלא כשאין רואין המתרה וכן אין המתרה רואה אותן דאי רואין המתרה או המתרה רואה אותם הוה השתי כתות עדות אחת אע"פ שאין רואין זה את זה דהמתרה מצרפן כדקתני רישא בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו אלמא לא בעינן שיהא כל השנים שמכאן רואין את אלו מכאן אלא אחד סגי, ועוד קשה לפירושה דצריך שיהא המתרה מעדותן הא אמרינן בגמ' מתרה שאמרו אפי' מפי עצמו אפי' מפי שד ואז ודאי לא הוי המתרה מעדותן כלל. לכן נראה דודאי מייירי כשאין רואין המתרה ולא המתרה רואה אותם אלא שמעו המתרה שמתרה כן ובכך סגי דהא קיימינן לרבנן דפליגי ארבי יוסי דבסמוך ולא בעו פי שנים עדים מתרין בו כמו רבי יוסי) והשניה פטורה. רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו שני עדיו מתרין בו, שנאמר על-פני שנים עדים. דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת (עדות העדים) מפי התורגמן (צריכין הדיינין שיהיו מכירין בלשון העדים ולא שיעמדו מליץ בינותם).

(גמרא) אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב מנין לעדות מיוחדת (אחד רואה אותו מהלון זה ואחד רואה מהלון זה ואינן רואין זה את זה כ"כ התוס'). עוד ביאר דמילתא באפי נפשה היא ולא קאי אמתניתין ולא מייירי בהכי) שהיא פסולה, שנאמר לא יומת על-פי עד אחד, מאי אחד,

תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן? רבא מידע הוה ידע מה דהוו אמרי, ואהדורי הוא דלא הוה ידע.

[דף ז ע"א] אילעא וטוביה קריביה דערבא הוה, סבר רב פפא למימר גבי לוח ומלוח רחיקי נינהו, א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אי לית ליה ללוח, לאו בתר ערבא אזיל מלוח (הקשו התוס' מכאן דיש ליהרר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוח ולא לערב). **פסק**

הרמב"ם א. עדי נפשות צריכין שיהיו שניהם רואים את העושה עבירה כאחד, וצריכין להעיד כאחד ובבית דין אחד, אבל דיני ממונות אין צריכין לכך, כיצד היה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העבירה והעד האחר רואהו מחלון אחר, אם היו שני העדים רואין זה את זה מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין, היה זה המתרה בו רואה העדים והעדים רואין אותו אע"פ שאין רואין זה את זה המתרה מצרפין, היו שני העדים בבית אחד והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, וראהו זה שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו, והכנים ראשו וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו אין מצטרפין עד שיראו שניהם כאחד, היו שני עדים רואין אותו מחלון זה ושני עדים רואין אותו מחלון אחר ואחד מתרה בו באמצע, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי זו עדות אחת ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא צירף אותן המתרה הרי אלו שתי עדויות לפיכך אם נמצאת כת אחת מהן זוממין הוא והן נהרגין שהרי הוא נהרג בעדות הכת השניה עדות (ד,א). ב. ובין שהתרה בו אחד מן העדים ובין שהתרה בו אחר בפני עדים אפילו אשה או עבד, אפילו שמע קול המתרה ולא ראהו ואפילו התרה בעצמו הרי זה נהרג סנהדרין (יב,ב). **פסק הש"ע** צריך שיבינו הדיינים לשון העדות, שלא ישמעו מפי המתורגמן. ואם מבינים מה שהם אומרים, אפילו אם אינם יודעים להשיב, מותר להעמיד תורגמן ביניהם ח"מ (כה,ו). ב. בדיני ממונות, אע"פ שלא ראו

פיהם נהרג דלא חשיבא עדות מיוחדת. וא"ת והיכי מהימני ליה למתרה לומר שראה אותן להרוג את זה, דבשלמא כשרואין המתרה הרי הן שנים, אבל מתרה רואה אותן קשיא וי"ל דמייירי שיש עדים שמעידין שהמתרה רואה אותן אך לא ראו המעשה אותן העדים).

ואמר רבא מתרה שאמרו, אפילו מפי עצמו (ההרוג עצמו התרה בו) ואפילו מפי השד.

אמר רב נחמן עדות מיוחדת כשירה בדיני ממונות, דכתיב לא יומת על פי עד אחד, בדיני נפשות הוא דאין כשירה, אבל בדיני ממונות כשירה (הקשו התוס' הקשה רבינו אברהם מאורלייני"ש דהא קרובים נפקא לן (סנהדרין כז): דפסולין מלא יומתו אבות על בנים, ודיני ממונות גמרינן מיניה (כה). דכתיב משפט אחד יהיה לכם, א"כ ה"נ נילף ממונות מנפשות להך מילתא דעדות מיוחדת. ונראה דעל כרחק האי קרא לאו בדיני ממונות קאי דעד אחד מועיל לממון, דלשבועה מיהא איתיה).

מתקיף לה רב זוטרא אלא מעתה (דכשרים בעלמא ומצטרפין) בדיני נפשות תציל (כששנים רואין מחלון זה ושנים מחלון זה והזומא כת האחת תצטרף עדות זו להיות כולם ככת אחת להציל את הזוממין ואת הנדון שתהא עדותן בטלה כיון דבעלמא מצטרפת יש טעם כאן להצילו ורחמנא אמר והצילו העדה) אלמה תנן הוא והן נהרגין? קשיא.

'רבי יוסי אומר...' א"ל רב פפא לאביי ומי אית ליה לרבי יוסי האי סברא (התראה כלל) והתנן, רבי יוסי אומר השונא (שאמר בשוגג הרגתי) נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה? א"ל ההוא רבי יוסי בר יהודה היא דתניא, רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד.

דבר אחר ע"פ שנים עדים, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

הנהו לעווי (בעלי לשון אחרת שאין הדיינים מכירין בה) דאתו לקמיה דרבא, אוקי רבא תורגמן ביניהו. והיכי עביד הכי, והתנן שלא

רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו... היכי הוון עבדי? רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו ראיתם מריפה הרג, שלם הרג? אמר רב אשי אם תמצא לומר שלם הוה (שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל שמונה עשרה טריפות) דלמא במקום סייף נקב הוה וכתבו התוס', קשה לר"ת דאמרינן בחולין (יא): ומפיק ליה מקרא דלא חיישינן להא דאזלינן בתר רובא. ואומר ר"ת דודאי לא חיישינן, אלא היה שואל להם שאם אמרו דלא ידעינן יבטל העדות, מידי דהוה אסייף ואירין דאי דלא שיילינן חייב וזה אומר בסייף וזה אומר באירין אין זה נכון, אע"ג דבסייף ואירין... אמרו אין אנו יודעין הרי זה נכון, זה גרוע הואיל ובהרוג גופיה אין יודעים. ומיהו מעם זה אינו מיושב ומאיזה טעם הוא זה דאם לא נשאל להם יהא חייב, ואם נשאל ואמרו אין אנו יודעין יהיה פטור, וראיה שהביא מסייף ואירין אין הנדון דומה לראיה דהתם כל כמה דלא שיילינן להו אין לבדות מהלב שיכחישו זה את זה אבל כשמכחישין בהדיא דומה שקר שדבר זה אדם רגיל לעלות בדעתו במה הרגו טפי מכליו שחורים או מכליו לבנים, אבל דבר שפירש ר"ת בלא טעם הוא כששאיין שואלים להם ואין אנו יודעים אם מריפה הוא או שלם נהרג חייב ובשביל שנשאל להם ואמרו אין אנו יודעים יהיה פטור. לכן נראה דהא דקאמר לא נהרג אדם מעולם לאו דוקא אלא רוב פעמים לא היה נהרג שעל ידי שהוה מרבה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם הכירו, אבל אין לומר דר"ע למעמיה דחייש למיעוטא גבי חלב פוטור (בכורות כ): דהא לא מצינו שום תנא דחייש למיעוטא טפי מרבי מאיר ואפ"ה מודה היכא דלא אפשר דלא חיישינן למיעוטא בפ"ק דחולין (יא): והכא חיינו דלא אפשר. מיהו י"ל דאיכא למיקם עלה דמילתא כגון שהיה קרום של מוח מגולה וראו שהיה שלם ובא זה ונקבו והרגו.

בבועל את הערוה היכי הוון עבדי? אבבי ורבא דאמרי תרווייהו ראיתם כמכחול בשפופרת (ואין עדים מסתכלין בכך שפופרת קנה הלול שנותנין בו כחול לכחול עינים, מכחול הוא קיסם דק שבו נוטלין הצבע מתוך הקנה הקשו התוס', תימה עובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר דהתם לא מצינו למיפטריה, והא היכי קאמר לא היה אדם נהרג וי"ל דמי"מ קאמר שפיר לא היה אדם נהרג, משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברוצה ועריות. ועוד י"ל דאיכא למימר ראיתם שמחלל אינו מריפה דאם הוא מריפה א"כ אם תזימן לא יהיו חייבין מיתה משום דמצו למימר גברא קטילא בעינן למיקטל והויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה?)

שני העדים המעשה כאחד, עדותן מצטרפת... הו"מ (ל, 1). ג. עדים הקרובים לערב פסולים ללוה הו"מ (לג, מז).

משנה מי שנגמר דינו וברח, ובא לפני אותו ב"ד (שנתחייב בו) אין סותרין את דינו (לחזור ולישא וליתן אולי יזכה). כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג. סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אלעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם (כדמפרש בגמרא שבדקו את העדים בדבר שלא ידעו להשיב) רשב"ג אומר אף (אם היו עושים כן) הן מרבין שופכי דמים בישראל (שלא יראו מב"ד).

(גמרא) לפני אותו בית דין הוא דאין סותרין, הא לפני בית דין אחר סותרין, הא תני סיפא, כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדיו הרי זה נהרג? אמר אבבי, לא קשיא כאן בארץ ישראל, כאן בחוצה לארץ. דתניא, רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו, מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל (אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות).

'סנהדרין נוהגת...' מנא ה"מ? דתנו רבנן וְהָיוּ אֵלֶּה לְכֶם לְחֻקֵּי מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַדְנֵוּ לְסִנְהֶדְרִין שְׁנוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ. א"כ, מה תלמוד לומר בשעריך (שופטים ושוטרים תתן לך...)? בשעריך אתה מושיב (אתה חייב להושיב) בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחול"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר.

'סנהדרין ההורגת...' איבעיא להו אחת לשבעים שנה נקראת חבלנית, או דלמא אורח ארעא היא? תיקו.

פרק אלו הן הגולין

משנה אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה. היה מעגל במעגילה (טחין היו גגותיהן בטיט, והגגות לא היו משופעין, אבל הטיט משפיעין מעט כדי שיוזבו המים וטחין אותן בחתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד ודוחפה לצד השיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה, והטיט מתמרה ומחליק, ובדחיפתו קורחו מעגל ובמשיכתו קורחו מושך, ושם העץ מעגילה **אמנם התוס'** ביארו בימהין שהיו הגגים שוין ולא היו משופעים כמו שלנו וכשעושים הגג טוחין אותו בטיט ורוצים להשוות מיה הגג ולקחין אבן עגולה ארוכה קצת ויש לו ב' שינים ארוכים ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוותה והיינו מעגילה) ונפלה עליו והרגתו, היה משלשל בחבית (מן הגג) ונפלה עליו והרגתו **והקשו התוס'** קצת קשה אמאי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא **ונראה לומר** דנפלה שנשטט מידו ולכך לא רצה לומר נפסק דאם כן לא אתיין כרבי דאמר לקמן (טז): נפסק אינו גולה] היה יורד (ההורג) בסולם **והקשו התוס'** י"א דתנא לא זו אף זו קתני לא זו מעגל דודאי יש לחייבו גלות דלמה לא נזהר אלא אף משלשל חבית דשפיר מיוזר שלא ישבר חביתו אם נפל והרג חייב, ועוד דלא זו אלא אף זו יורד בסולם דמפי מיוזר כדי שלא יפול אם הרג חייב) ונפל עליו והרגתו הרי זה גולה. אבל אם היה מושך במעגילה ונפלה עליו (נשטטט מעגילה מידו ונפלה) והרגתו, היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו, **[דף ז ע"ב]** היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה. זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה, ושלא בדרך ירידתו אינו גולה.

(גמרא) מנא ה"מ? אמר שמואל, דאמר קרא **וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת**, עד שיפול דרך נפילה.

תנו רבנן **בְּשִׁנְנָה** פרט למזיד, **בְּבִלְיָדָעַת** פרט למתכוין, מזיד, פשיטא, בר קטלא הוא **והקשו התוס'**, תימה אימא במזיד ולא התרו בו. וי"ל דהא נמי נפקא לן מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירא. עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרחך קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא? אמר רבא, אימא פרט לאומר מותר [סבור שמותר להרוג את

ורבנן (דמחייבי מיתה על הערוה) היכי דיינו (באיזו עדות הם הורגים הואיל ולא הכי בדקי)? כשמואל, דאמר שמואל במנאפים, משיראו כמנאפים (משינהגו ענין ניאוף ששוכבין בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש). **פסק הרמב"ם א.** מי שנגמר דינו וברח ובא לבית דין אחר אין סותרין את דינו אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג, במה דברים אמורים ברוצה אבל שאר חייבי מיתות עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגוהו בידם, והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלשה סנהדרין (יג.). מ"ש 'כד"א ברוצה' הוא עפ"י גמ' סנהדרין (מה:). **ב.** מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ וברח לבית דין שבארץ ישראל סותרין את דינו על כל פנים ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם אין סותרין את דינו אע"פ שגמרוהו בחוצה לארץ והם עתה בארץ ישראל סנהדרין (יגח.). **ג.** בזמן שדנין דיני נפשות בארץ ישראל דנין דיני נפשות בחוצה לארץ, והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין בארץ כמו שביארנו שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ סנהדרין (ידיד.). **ד.** צריכין בית דין להתיישב בדיני נפשות ולהמתין ולא יאיצו, וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים הרי אלו חבלנין... סנהדרין (ידיד.). **ה.** אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד, אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך שנאמר **תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטך סנהדרין (א.ב.). ה.** אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכנים כמכחול בשפופרת, אלא משיראו אותן דבוקין זה עם זה כדרך כל הבעלין הרי אלו נהרגין בראיה זו, ואין אומרים שמא לא הערה מפני שהזקת צורה זו שהערה איסורי ביאה (איט.).

לשם (יצאה חצר של בעל הבית פתחו התוס') וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יער מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות לשם. וא"כ קשה דתנן הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה ומוקי לה בסותר כתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים ואמאי גולה הוא בעינין מקום שיהא רשות לניזק ולמוזיק ושיהא הניזק במקום שהמוזיק עומד בו וי"ל דלא יליף מיניה מקום ההכאה אלא שיש רשות לשניהם לעכב במקום ההכאה).

בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם, ונשמט השליכה מתחתיו ונפלה והרגה (הקשו התוס' והרגתו השליכה, אבל אם הרגו אדם פטור דבעינין דרך ירידה) מהו, כי האי גוונא עליה היא, או ירידה היא (בתר ידיה אזלינן והוא היה עסוק בעליה או בתר שליכה אזלינן והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה)? א"ל כבר נגעת בירידה שהיא צורך עליה (והא רבינן לה לעיל לחיובא).

איתיביה, זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה, שלא בדרך ירידתו אינו גולה, שלא בדרך ירידתו לאיתווי מאי, לאו לאיתווי כה"ג? וליטעמיה, כל שבדרך ירידתו לאיתווי מאי, אלא לאיתווי קצב, הכא נמי לאיתווי קצב דתניא קצב שהיה מקצב תנא חדא לפניו (הרג לפניו) חייב, לאחריו פטור. ותניא אידך לאחריו חייב, לפניו פטור. ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב. ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור, ולא קשיא כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו, כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו, כאן בירידה שלפניו ושל אחריו, כאן בעליה שלפניו ושל אחריו (כל דרך עליה פטור וכל דרך ירידה חייב הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור בירידה שלפניו ועליה של אחריו, השפיל זרועו כדי להרים בכח והרים מכח לפניו בהשפלתו חייב הרג בעלייתו לאחריו פטור, והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור, בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כגון המרים ידו בכח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפו וחזר והגביהן להכות לפניו הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב הרג בהגבתו פטור והא דתניא

ישראל וזהו מזיד שלו פתחו התוס', וקשה דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שנגה וחייבין בשבת (סח:): בתינוק שנשבה לבין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב שנגה יתירא למעוטי אומר מותרו. א"ל אבוי אי אומר מותר אנוס הוא (והיאך הוא קורהו מזיד)? אמר ליה שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא.

בבבלי דעת פרט למתכוין. מתכוין, פשיטא, בר קטלא הוא? אמר רבה פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לכותי והרג את ישראל, לנפל והרג בן קיימא.

ת"ר ואם בפתע (לשון פתע הוא בסמוך כדמתרגמינן בתכיוף) פרט לקרן זוית (אם היה זה יוצא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא ראהו והרגו) בלא אייבה פרט לשונא והקשו התוס', תימה אמאי איצטריך האי קרא תיפוק ליה דכתיב במשנה תורה זהו לא שונא וצ"ע, ושמא י"ל דבמשנה תורה נחזרת ונשנית בשביל דבר שנתחדש מיער (ולכן אין למעט ממנו) והרבה פרשיות יש בענין זה במשנה תורה, אבל לא קשה מזילא אויב ל' דבאלה מסעי (סנמעט סנאל מפסוק זס) דההוא איצטריך למימר אפילו לא אויב ל' לעדים ולדיינים (לחן מעילים ולחן לניס לסנאל) כדאמרינן בסנהדרין (כט:). כך נראה למורי שיחיהו הך פ' שדחפו בגופו (בלא מתכוין) אוֹ-הַשְׁלִיךְ עָלָיו להביא ירידה שהיא צורך עליה (כגון הרוצה להרים ידו בכח וגרון בידו ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להרים בכח ובהשפלתו הרג דלא תימא הואיל וצורך עליה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל) בלא צדקה (לשון צידוד שלא נתכוין לצדד לצד שני) פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר, וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה (שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו אלא למקום שזרק אבל לא היה יודע שיש שם אדם) פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה פתחו התוס' בב"ק (כו:)] פירש רש"י ממעט ליה ממיתה אבל גלות אית ביה ולא נראה דא"כ לא הוי כמו אידך. לכן נראה לפרש דפטור מגלות כדאמרינן (שם) וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת־רַעְהוּ בַּיַּעַר מִהָעַרְשָׁתוֹ לְנִיזָק וּלְמִזִּיק לִיכַנְסֵם לשם, אף כל רשות לניזק ולמוזיק ליכנס

במעגלה ונפלה על חבירו והרגתהו, גולה, שני ויפל עליו וימת, עד שיפול דרך נפילה, שהרי דרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק ודבר קרוב הוא להיות שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה והואיל ולא זירו עצמו ותיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה, וכן כל כיוצא בזה רוצה ושמירת הנפש (ויב). ב. קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שהקצבים עושים, כל שימות בהולכה שהיא הגבהה מלפניו וירידה מאחוריו אינו גולה עליו, וכל שימות בהחזרה שהיא עלייה מאחוריו וירידה מלפניו גולה, זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה, ואפילו בירידה שהיא צורך עלייה אינו גולה רוצה ושמירת הנפש (ויג). כתב הכפ"מ צריך ליישב לדעת רבינו הא שכתבתי בסמוך תני דא לפניו חייב לאחוריו פטור ותניא אידך... היאך יתפרש לדעתו, וצ"ע. ג. השונא שהרג בשגגה אינו נקלט שני' 'והוא לא אויב לו' חזקתו שהוא קרוב למזיד, ואי זהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה, וכן אם נכנס לקרן זוית והמיתו שם בשגגה, או שדחפו בגופו, או שנתכוון לזרוק שתים זורק ארבע, או שעלה על דעתו שמוותר להרוג, או שנתכוון להרוג את זה והרג את זה, אפילו נתכוון להרוג גוי או בהמה ונמצא ישראל, הרי כל אלו קרובין למזיד ואינן נקלטין רוצה ושמירת הנפש (וי). ד. כיצד, היה עולה בסולם ונשמטה שליכה מתחת רגלו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות, וכן המתכוין לזרוק בצד זה והלכה לה בצד אחר או שהיתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה והמיתה וכן הסומא שהרג בשגגה כל אלו פטורין מן הגלות מפני שהן קרובין לאונס רוצה ושמירת הנפש (ויד). ה. הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו בעל הבית בשגגה פטור מן הגלות, שני' 'ואשר יבא את רעהו ביער' מה יער שיש רשות לנהרג להכנס לשם אף כל כיוצא בו, לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות ונתזה בקעת ומפחה לו על פניו ומת

בין לפניו ובין לאחוריו חייב בירידה שלפניו או שלאחוריו, והא דתניא בין לפניו בין לאחוריו פטור בעליה שלפניו ושל אחוריו).

לימא כתנאי (הך בעיא דרבי אבהו) היה עולה בסולם ונשמטה שליכה מתחתיו תני דא חייב, ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמר סבר ירידה היא, ומר סבר עליה היא? לא, דכ"ע עליה היא, ולא קשיא כאן לניזקין [חייב, אם לא הרגו אלא הזיקו חייב, דלנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין ירידה לעליה כדאמרינן בב"ק (כו): פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון] כאן לגלות. איבעית אימא הא והא לגלות, ולא קשיא הא דאתליע (חייב שכל שליכה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא) הא דלא אתליע (אין כאן ירידה הקשו התוס' ולפי האי איבעית אימא כולי עלמא סברי ירידה היא (ביאר הריטב"א ללא ככ"י, הכייתא שמחייבת מנזלר למיירי בלופן שלח התליע, כיון דסברי ירידה היא. והכרייתא שפוטרת מיירי בהתליע, דהוי קרוב למזיד שא"ע"פ שהתליע עלה עליה) וקשה אי"כ אמאי לא קאמר דכולי עלמא ירידה היא הא דאתלע והא דלא אתלע, ועוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ קשה ברייתא זו לברייתא דלעיל או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה. ונראה לפרש דה"ק דכ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק ובדלא אתלע ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה דבהא לא פלגי ברייתות והכא הכי קאמר איבעית אימא הא והא לגלות ומיירי בברייתא שמחייבה בירידה שהיא צורך לעליה). ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע, ולא קשיא הא דמיהדק (אם היתה השליכה מלא הנקב שהיא תחובה בו ואחזוה יפה יפה אין כאן דרך ירידה ופטור) והא דלא מיהדק (ירידה יש כאן וחייב).

פסק הרמב"ם א. מי שהיה דולה את החבית להעלותה לגג ונפסק החבל ונפלה על חבירו והרגתהו או שהיה עולה בסולם ונפל על חבירו והרגו פטור מן הגלות, שזה כמו אונס הוא שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא. אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה על חבירו והרגתהו, היה יורד בסולם ונפל על חבירו והרגו, היה מעגל

והשתא ניהא הא דקאמר ועוד, וכן פירש בסנהדרין גבי יראה יראה דמשמע שפיר מן המסורת דהיינו יראה משום דפשטיה דקרא משמע דכתיב בתריה את פני האדון... א"כ משמע יראה זכורך פני האדון והיינו לפי המסורת אבל לפי המקרא דקרינן יראה הל"ל לפני האדון).

אמר רב פפא מאן דשדא פיסא (רגב גוש עפר) לדיקלא ואתר תמרי (והשיר תמרים) ואזול תמרי וקטול באנו למחלוקת דרבי (דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע) ורבנן. פשיטא? מהו דתימא (הא לרבי) ככה כחו דמי (ופטור שהרגב היה כח ראשון ונשירת התמרים היה כח שני כתבו התוס' ולא דמי לעץ המתבקע דהתם נגע במה שבידו בשעת התזת העץ אבל הכא שכבר יצא מידו בשעת התזת תמרים דמי שפיר לכח כחו אימא לא ליחייב) קמ"ל (שהרגב כגרון והתמרים כקיסם הניתז). אלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה? כגון דשדא פיסא ומחיה לגרמא (שהרגב כגרון והתמרים כקיסם הניתז) ואזיל גרמא ומחיה לכבאסא (הוא אשכול התמרים המקובצים יחד) ואתר תמרי, ואזול תמרי וקטול. **פסק הרמב"ם** נשמט הברזל מקתו והרג הרי זה גולה, נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה, מפני שאין זה מכחו אלא מכח כחו ונמצא כמו אונם, וכן הזורק אבן לתמר להפיל תמרים ונפלו מן התמרים על תינוק והרגוהו פטור מפני שהן באין מכח כחו, וכן כל כיוצא בזה משאר הסיבות רוצה ושמירת הנפש (ו,טו). **ביאר הכסף** מ רבינו מפרש 'מן העץ המתבקע' אנשמט ברזל דרישא קאי (היינו העץ גרם להסיל את הברזל מעל). הרמב"ם מסביר שכלכנן מילתא דרבי לא גולה כיון שהוא כח כחו.

משנה הזורק אבן לרה"ר והרג ה"ז גולה. ר"א בן יעקב אומר אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה ה"ז פטור (מפרש מעמא כגמרא). זרק את האבן לחצרו והרג, אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה, ואם לאו אינו גולה, שנאמר וְאִשְׁרֵי יְבֵא אֶת־רַעְהוּ בַיַּעַר, מה העיר רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם, אף כל רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם, יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק (ולמזיק) ליכנס

פטור מגלות, ואם נכנס ברשות הרי זה גולה רוצה ושמירת הנפש (ו,יא).

משנה נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה, וחכמים אומרים גולה. מן העץ המתבקע (יצא קיסם וניתז למרחוק והרג) רבי אומר גולה, וחכמים אומרים אינו גולה.

(גמרא) תניא, אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר ונשל הברזל מעצו, והלא לא נאמר אלא מן העץ. ועוד, נאמר (באוחו פסוק) עץ למטה (ונשל הברזל מן העץ) ונאמר עץ למעלה (לכרות העץ) מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע, אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב, ושניהם מקרא אחד דרשו וְנִשְׁל הַבְּרִזָּל מִן־הָעֵץ רבי סבר יש אם למסורת (כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא) ונישל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן (כשאתה קורא ונשל אתה מוסיף הברה של 'א' או 'ה' בין 'נ' ל 'ש' ולפי המסורת ונישל כתיב ופירושו נישל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו).

ורבי, יש אם למסורת סבירא ליה [דף ה ע"א] והאמר רב יצחק בר' יוסף אמר רבי יוחנן רבי ורבי יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע, כולוהו סבירי להו יש אם למקרא? היינו דקאמר להו (דקא הדר רבי ואמר) ועוד (למילפיה בגזירה שוה הקשו התוס' פירוש משמע דמקרא הוה אמינא מעמא משום אם למסורת ובתר הכי קאמר ועוד כלומר אע"ג דס"ל שאם למקרא מ"מ הכא איכא למשמע מגזירה שוה. ותימא דמקרא נמי לא תלי מעמא במסורת אלא משום דלא כתיב מעצו ואמר ח"ר יוסף בכור שור דהיא היא וה"ק וכי נאמר ונשל הברזל מעצו דאי כתיב כן אז הוי מיושב לומר יש אם למקרא לקרות ונשל כדקרי וכדאמרי רבנן והלא לא נאמר אלא מן העץ וא"כ אין לשון המקרא דקרינן ונשל מיושב על זה אלא ודאי מן העץ מוכיח דיש אם למסורת שהוא ונישל כמו והשיל, וזה הלשון מיושב על מן העץ דמן העץ המתבקע

אף מצא נמי מהשתא. הכא מענייניה דקרא, ומצא דומיא דיער, מה יער מידי דאיתיה מעיקרא, אף ומצא נמי מידי דאיתיה מעיקרא.

'הזורק את האבן... לנא שאול אומר מה חטנת עלים קטות אף כל קטות, ולא האב המכה את בנו' א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דמחטבת עצים דרשות, דלמא מחטבת עצים דסוכה ומחטבת עצים דמערכה, ואפ"ה אמר רחמנא ליגלי? א"ל כיון דאם מצא הטוב לאו מצוה השתא נמי (כי לא מצא הטובה) לאו מצוה (אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה).

איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, ושליח ב"ה. לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה (להכותו), השתא נמי לאו מצוה? התם אע"ג דגמיר מצוה, דכתיב יִסַּר בְּנֵךְ יְנִיחֶךָ וְיִתֶּן מַעֲדָנִים לְנַפְשֶׁךָ (חקשו התוס', וא"ת מ"מ קשה משליח ב"ד דכיון דאילו לקה כבר לאו מצוה קא עביד... וי"ל דמ"מ איכא מצוה מתחילה מה שאין כן בהטיבת עצים דסוכה ואם מצאן הטובות לא היה שם הטיבת מצוה מעולם שהרי לא נחטבו לכך, וליכא למימר נמי כיון דאילו לא חטא לאו מצוה היא... דהתיא לאו שליח ב"ד מיקרי ולא דמי לרבו ואביו דלעולם שמו זה על בנו וזה על תלמידו).

הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי (ראיה טובה מזו היה לי להשיבו מן המקרא עצמו דלאו בחטבה דמצוה איירי) 'ואשר יבא את רעהו ביער' דאי בעי עייל ואי בעי לא עייל, ואי סלקא דעתך מצוה, מי סגיא דלא עייל?

אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא כל היכא דכתיב 'אשר' דאי בעי הוא, אלא מעתה, וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא אִי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא (אותו חייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאה זו) מת מצוה דלא סגי דלא מיטמא, הכי נמי דפטור (מכרת)?

שאני התם, דאמר קרא [דף ח ע"ב] טָמֵא יִהְיֶה, מ"מ (חקשו התוס' קשה לישתוק מאשר' ומיהיה' ויש לומר דאשר אורחיה דקרא הוא).

ההוא מיבעי ליה לכדתניא 'טמא יהיה' לרבות טבול יום (שאם נכנס למקדש ענוש כרת)

לשם. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות אף כל רשות, יצא האב המכה את בנו (להטותו לדרך האמת גי כ"ט) והרב הרודה את תלמידו, ושליח ב"ד (המלקה ארבעים לחייב מלקות).

(גמרא) לרה"ר מזיד הוא? אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו. איבעי ליה לעיוני? בסותר את כותלו בלילה. בלילה נמי איבעי ליה לעיוני? בסותר את כותלו לאשפה. האי אשפה ה"ד, אי שכיהי בה רבים, פושע הוא, אי לא שכיהי בה רבים, אנום הוא? א"ר פפא (כתבו התוס' פירוש דמהשתא לא צריך לאוקומא בסותר דהוא הדין בזורק ממש) לא צריכא, אלא לאשפה העשויה ליפנות בה בלילה ואין עשויה ליפנות בה ביום ואיכא דמקרי ויטיב (ליפנות ביום) פושע לא הוי דהא אינה עשויה ליפנות בה ביום, אנום נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויטיב (כתבו התוס' והשתא מיירי ביום ובזורק לאשפה ולא בסותר כותלו. וא"ת ולינקוט באינה עשויה ליפנות כלל וגם בלילה איכא דמקרי ויטיב וכדקאמר השתא וי"ל דא"כ אנום הוא דלית ליה לאסוקי אדעתיה הוא דמקרי ויטיב כיון שאינה עשויה ליפנות כלל, אבל השתא בעשויה ליפנות בלילה אית ליה לאסוקי גם ביום הוא דמקרי ויטיב).

רבי אליעזר בן יעקב אומר... 'ת"ר ומצא (משמע שהוא שם, ומצאו נשירת נשל הברזל) פרט לממציא את עצמו (אחרי כן הוציא הלה את ראשו מן החלון וקיבל האבן במצחו) מכאן אמר רבי אליעזר בן יעקב אם משיצתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור.

למימרא, דמצא מעיקרא משמע, ורמינהי ומצא פרט למצוי (במוכר שדה אחוזתו כתיב 'זהשיגה ידו ומצא' פרט למצוי אם היתה גאולה זו מצויה בידו כשמכרה אין כופין את הלוקח להחזירה לו ליפדות) שלא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב, ברעה ויגאול ביפה?

אמר רבא הכא מענייניה דקרא, והתם מענייניה דקרא, התם מענייניה דקרא, ומצא דומיא דוהשיגה ידו, מה השיגה ידו מהשתא,

מצרכינן קרא וי"ל דהא לא הייש רק לתור דרשא דאשמעינן מה הריש רשות, ומעתה נאמר דאתא לדרשא אהרינא? א"ל כיון דאם מצא חרוש אינו חורש, לאו מצוה.

איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, ושליח ב"ד ואמאי, לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה, השתא נמי לאו מצוה? התם אע"ג דגמיר נמי מצוה קא עביד, דכתיב יסר בנך ויניחך.

הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי (שחיה לי להשיבו תשובה נצחת דקרא לאו במצוה איירי) קצירה דומיא דהרישה, מה הרישה מצא חרוש אינו חורש (אין מצוה לחרוש) אף קצירה נמי (בהכי עסקינן שאם מצא קצור אין מצוה לקצור) ואי ס"ד מצוה (בקציר של מצוה) מצא קצור אינו קוצר (תמיהא היא זו) מצוה לקצור ולהביא (קציר העומר שאפילו מצא קצור מצוה לקצור). **פסק הרמב"ם א. כיצד,** הזורק אבן לרשות הרבים והרג, או הסותר כתלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה, בין שסתרו ביום בין שסתרו בלילה, הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט מפני שזו פשיעות היא שהרי היה לו לעיין ואחר כך יזרוק או יסתור רוצח ושמירת הנפש (ו.י). **ב.** סתרו לאשפה בלילה אם הרבים מצויין בה הרי זה קרוב למזיד ואינו נקלט, ואם אין הרבים מצויין בה כלל הרי זה קרוב לאונס ופטור מן הגלות רוצח ושמירת הנפש (ו.י). **ג.** היתה האשפה עשויה להפנות בה בלילה ואינה עשויה להפנות בה ביום ונקרה אדם וישב שם ונפלה עליו אבן בשעת סתירה ומת הרי זה גולה. ואם אחר שנפלה האבן בא זה וישב ונפלה עליו ומת הרי זה פטור מן הגלות רוצח ושמירת הנפש (ו.ה). **ד.** וכן הזורק את האבן ואחר שיצאת מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור מן הגלות, שנ' 'ומצא את רעהו פרט למצויא עצמו' רוצח ושמירת הנפש (ו.ט). **ה.** וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה פטורין מן הגלות שנ'

זומאתו בו' לרבות מחוסר כיפורים (מאותן זומאות הצריכות קרבן וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו ונכנס למקדש חיוב, וארבע זומאות הן הטעונות קרבן הזב והזבה והיולדת והמצורע)? א"ל אנא מעוד (עוד זומאתו בו) קא אמינא ('עוד' קרא יתירא לדרשא הוא).

איכא דמתני לה (להא דא"ל ההוא מרבנן לרבא והא דאותביה רבינא) אהא פְּתָרִיש וּבְקָצִיר תְּשֻׁבָת, ר"ע אומר אינו צ"ל חריש של שביעית וקציר של שביעית (דעל כרחך בשביעית דשמיטה הכתוב מדבר דאי כדכתיב דאיום השביעי קאי מאי שנא חריש וקציר דנקט, אלא ה"ק ששת ימים תעבוד ובשביעי תשובות והששה שאתה עובד בהן בחריש ובקציר תשובות הקשו התוס', תימה דבשלמא קציר כתיב בהאי ענינא את ספיה קצירך לא תקצור אבל חרישה לא כתיב כלל התם, וכ"ת דילפינן מקראי דכתיבי כל שאר עבודות קרקע, הא איכא מ"ד במו"ק (ג:) דדוקא אהנך דכתיבי בהדיא מייחייב אבל אינך לא, וחרשה גופה ממעט התם מדקאמר החורש בשביעית אינו לוקה וי"ל דכיון דקסבר דקציר אתי לתוספת, חריש נמי אתא לתוספת) שהרי כבר נאמר שְׁדָדָה לֹא תִזְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר, אלא אפילו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית (שלא יחרוש בששית חרישה המועלת לשביעית) וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית (שאם הביאה שלישי בשביעית מאז היא ראויה ליקצר ואם קצרה בשמינית צריך לנהוג בה קדושת שביעית) רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה (ובשבת קאי, ולהכי נקט חריש וקציר לומר לך מה החריש שאני אוסר לך בשבת חריש של רשות הוא שאין לנו חריש של מצוה, אף קציר אינו אוסר לך אלא של רשות יצא קציר העומר).

א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דהרישה דרשות, דלמא חרישת עומר דמצוה, ואפ"ה אמר רחמנא תשובות (הקשו התוס' קצת קשה לישתוק מיניה דתשובות ומיחייב תיתי לך, דהא למושרי

חייב עליו מיתה בחבורה בעלמא, וקא ס"ד דממעט ליה מגלות אפילו הרגו)?

אמר רב כהנא, לא קשיא הא ר"ש והא רבנן, לר"ש דאמר (פנהדרין מט.) חנק חמור מסיף [ולדידיה החורג את אביו בחנק דתנן (פנהדרין פא.) מי שנתחייב ב' מיתות ב"ד נידון בחמורה והחורג אביו חייב שתי מיתות שהעושה חבורה באביו מן הנחנקין הן והמכה נפש מן הנחנקין, וכאן יש חבורת אביו ורציחה, ולר"ש דאמר חנק חמור אם היה זה מזיד היה בחנק ועכשיו שהוא שוגג...] שגגת סייף ניתנה לכפרה, שגגת חנק לא ניתנה לכפרה (אם נתנה תורה כפרה לשגגת סייף שהיא קלה, לא נתנה כפרה לשגגת חנק). לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק, חורג אביו בשוגג שגגת סייף הוא (שהרי אילו מזיד היה נידון בחמורה שהיא סייף) ושגגת סייף ניתנה לכפרה.

רבא אמר (ברייתא נמי רבנן והחורג את אביו נמי גולה דשגגת סייף היא והא דקתני פרט למכה אביו לאו לחורגו קא ממעיט אלא...) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג, ס"ד אמינא כיון דבמזיד בר קמלא הוא, בשוגג נמי ליגלי, קמ"ל.

'הכל גולין על ידי ישראל...' הכל גולין על ידי ישראל לאיתויי מאי? לאיתויי עבד וכותי. תנינא להא דת"ר עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל, וישראל גולה ולוקה ע"י כותי ועבד. בשלמא עבד וכותי גולה ע"י ישראל ולוקה, גולה דקטליה, ולוקה דלטייה [וואמרינן בשבועות (לה) המקלל את חבירו עובר בלא תעשה ואתיא כמה הצד מהמקלל דין ונשיא וחרש (פנהדרין סו.)] אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי, בשלמא גולה דקטליה, אלא לוקה אמאי, דלטייה, וְנָשִׂיא בְּעַמּוּךָ לֹא תֵאָר בעושה מעשה עמך? אלא אמר רב אחא בר יעקב כגון שהעיד בו (שהוא חייב מלקות) והוזם. דכוותיה גבי עבד שהעיד בו והוזם, עבד בר עדות הוא?

אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שהכהו הכאה [דף ט ע"א]

לחטוב עצים, לדברי הרשות, יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין שהרי שגגו והרגו בשעת עשיית המצוה. **השגת הראב"ד** 'או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבא בדין...' א"א זו לא שמענו מעולם אלא שליח ב"ד שהוא מלקה ממה שאמדוהו ב"ד ומת תחת ידו. והא דאמרינן (מ"ק מז.) דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה הנהו לבעלי עבירות עד שיחזרו בהן רוצה ושמירת הנפש (הו,י). 1. מצותו להקצר בלילה בליל ששה עשר, בין בחול בין בשבת תמידין ומוספין (ו,ז).

משנה האב גולה על ידי הבן (אם הרגו לבנו בשוגג) והבן גולה ע"י האב. הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן, חוץ מגר תושב (שאינן ישראל גולה על ידו אמנם הרמב"ם בפיחמ"ש ביאר שישאל גולה על ידו) וגר תושב אינו גולה אלא על ידי גר תושב (ביאר הרמב"ם גר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג).

(גמרא) 'האב גולה ע"י הבן' והאמרת יצא האב המכה את בנו (כתבו התוס' קשה לר"י דהיינו דוקא כשמיסרו ומכהו בתוכחתו אבל אם הלך ביער והורגו בשוגג למה לא יגלה וי"ל דמשמע ליה דמירי בכל ענין אף אם מכהו לייסרו דאם לא כן אמאי נקט טפי בן מאדם אחר?) דגמיר. והאמרת אע"ג דגמיר מצוה קעביד? בשוליא דנגרי (בלימוד חרש עצים שאינו מלמדו תורה אלא אומנות). שוליא דנגרי, חיותא היא דלמדיה [ואף זו מצוה על האב ללמדו דילפינן לה מקרא בקדושין (ה):] דכתיב 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת' הקיש אומנות שהוא חיותו לאשה כשם שאביו חייב להשיאו אשה כדכתיב וקחו לבניכם נשים כך חייב ללמדו אומנות? דגמיר אומנותא אחריתי.

זהבן גולה ע"י האב... ורמינהי מפה נפש (גבי חורג בשגגה כתיב לנוס שמה מכה נפש בשגגה) פרט למכה אביו (שלא חייב גלות אלא למי שהכאתו תלויה בנפש שאינו חייב עליו אלא אם כן הרגו יצא מכה אביו שהוא

וכתיב וְהָיוּ לָכֶם הָעֵרִים לְמִקְלָט, לכם ולא לגרים? אמר רב כהנא, ל"ק כאן בגר תושב שהרג ישראל, כאן בגר תושב שהרג גר תושב.

ורמינהי (אשבע מצות שנצטוו בני נח קאי וקיי"ל אזהרתן זו היא מיתתן...) לפיכך גר ועובד כוכבים שהרגו נהרגין [ואפי' בשוגג שאין בני נח צריכין התראה כדאמרינן בסנהדרין (נז.)] קתני גר דומיא דעובד כוכבים, מה עובד כוכבים לא שנא דקטל בר מיניה (עובד כוכבים כמותו) ולא שנא דקטל דלאו בר מיניה (ישראל) נהרג, אף גר לא שנא דקטל בר מיניה (גר תושב כמותו) ולא שנא קטל דלאו בר מיניה (ישראל) נהרג?

אמר רב חסדא, ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה, כאן שהרגו דרך עלייה, דרך ירידה דישאל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות, דרך עלייה דישאל פטור הוא נהרג (הקשו התוס' וא"ת אכתי לא הויא דומיא דעובד כוכבים דאפי' דרך ירידה נהרג וי"ל דמ"מ הוא דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא בר מיניה ל"ש לאו בר מיניה... ובכך הוי סגי דומיא דעובד כוכבים בחדא מילתא).

א"ל רבא ולא ק"ו הוא, ומה דרך ירידה דישאל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות, דרך עלייה דישאל פטור איהו נהרג (הקשו התוס', וא"ת אדרבה היא הנותנת דרך ירידה ניתן לישאל לכפרה דסגי ליה בגלות אבל דרך עלייה לא ניתן לישאל לכפרה חמור הוא ואינו גולה דלא סגי בגלות דה"נ אמרינן לעיל (ב:) וי"ל דלית ליה האי מעמא, דדרך עלייה לא משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה דהוי אנוס ביותר והלכך לא מצי אמרת דחמור ביותר מירידה)?

אלא אמר רבא באומר מותר (נהרג דלאו בר גלות הוא). א"ל אביי אומר מותר אנוס הוא? א"ל, שאני אומר אומר מותר קרוב למזיד הוא.

ואזדו לטעמייהו (רב חסדא דלא בעי לשנויי באומר מותר דקסבר אנוס הוא ורבא דאמר נהרג כתבו התוס' רב חסדא דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג ולא מוקי לה באומר מותר משום דס"ל דאומר מותר אנוס הוא ולא מיקטל, ורבא אית ליה איפכא דדרך

שאינ בה שוה פרוטה [שאם יש בה תשלומי פרוטה משלם ואינו לוקה דילפינן בכתובות (לב:) בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא תוסיף פן יוסיף] דא"ר אמי א"ר יוחנן הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, ולא מקשינן הכאה לקללה (לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו דכתיב בעמך כך לא ילקה על הכאתו ופלוגתא היא בסנהדרין דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש).

'חוץ מעל ידי גר תושב (ומשמע דמתרוייהו ממעט ליה דלא הוא גולה ע"י הריגתו אלא נהרג ולא ישראל גולה עליו)... אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא והקשו התוס' מדקדק מדאתי למעוטי גר תושב לפי שאינו ממעט אלא גר תושב שהרג ישראל שאינו גולה אלא נהרג וכן ישראל שהרג גר תושב דפטור דכן מוכיח לשון מתני' דקתני הכל גולין ע"י ישראל וישראל ע"י כולן חוץ מגר תושב דלא הוי בכלל דהאי הכל דאין גולין ע"י ישראל וכן ישראל אינו גולה על ידו, קא סלקא דעתיה דכיון דישאל אינו גולה ע"י גר תושב ולא גר תושב ע"י ישראל אלמא גר תושב דינו כעובד כוכבים א"כ הוא הדין גר תושב לגר תושב מידי דהוה אעובד כוכבים לעובד כוכבים ולכך קאמר אימא סיפא... ומשני רישא דוקא קאמר גר תושב לישראל אבל גר תושב לגר תושב לא וכדמיייתי בתר הכי מקראי. ובתוספתא ראיתי שדחק לפרש דמעיקרא סלקא דעתיה דגר תושב וישאל גולין זה ע"י זה והוין דגר תושב דקתני במתני' אתא למעוטי שאין גר תושב גולה ע"י הכל ולא הכל על ידו, ולא ידענא מאי קאמר חדא דכל היכא דקתני חוץ... קאי אבל מה דלעיל מיניה, ואף את"ל דהאי חוץ אתי למעוטי דלא הוי בכלל ישראל לגלות ע"י הכל והכל על ידו קשה דהא לא קתני כללא גבי ישראל והוין משמע דאתי לאפוקי מכללא ועוד דגר תושב לאו בכלל ישראל הוא ואמאי איצטריך לאפוקי, ועוד קשה דא"כ דס"ד מעיקרא דישאל וגר תושב גולין זה ע"י זה מאי קאמר אלמא עובד כוכבים הוא אי עובד כוכבים לא יגלה ישראל על ידו ולא הוא ע"י ישראל אימא סיפא גר תושב גולה ע"י גר תושב?

אמר רב כהנא, לא קשיא כאן בגר תושב שהרג גר תושב (גולה כדקתני בהדיא) כאן בגר תושב שהרג ישראל (אינו גולה דלא סגי ליה בגלות).

איכא דרמי קראי אהדדי, כתיב לְבַנְי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכְכֶם תִּהְיֶינָה שְׁשֵׁה־עָרִים,

איתיביה אבבי לרבא (אבימלך אומר להקט"ה) הִגְנוּ
 בְּצִדִיק תְּהִלָּה (קס"ד שהודה לו הקב"ה
 אלמא אנוס הוא)? התם כדקא מהדרי עלויה
 (לא הודה לדבריו שהשיב לו תשובה שחייב
 מיתה שאינו צדיק בדבר שהיה לו ללמוד דרך
 ארץ כדמפרש ואזיל ביארו התוס' שלא היה צדיק
 כדמסיק ואזיל השב אשת האיש כי נביא הוא דה"ל
 ללמוד, ורב חסדא לית ליה האי דרשא דכי נביא הוא,
 אבל ליכא לפרושי דאהדרו ליה דכתיב וזאם אינך משיב
 דע כי מות תמות' שאהרי שהודיעו שהיא אשת איש
 א"ל הכי (ולין ליה למקום סלח יודע וחוקק שמואל) ומ"מ
 י"ל מדאיצטריך לומר לו בן (ואם אינך משיב...) ש"מ שהיה
 אומר לו שכך דינו גם למי שמעיה לפי שהיה לו ללמוד
 ולא למד, והא דקאמר אשת נביא הוא... מילתא באפי
 נפשיה היא ולא משנויא הוא כמו לפירוש רש"י והא
 דמסיק דהיה לו ללמוד... מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא
 דמדריך ארץ יש לו ללמוד, ומיהו נמי ניחא לשיטת רש"י
הַשֵּׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא [דף ט ע"ב]
 אשת נביא הוא דתיהדר, דלאו נביא לא
 תיהדר, אלא כדאמר ר' שמואל בר נחמני,
 דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, הכי
 קאמר ליה ועתה השב אשת האיש מכל מקום,
 ודקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר
 לי אחותי היא וגו', נביא הוא וממך למד,
 אכסנאי הוא שבא לעיר, על עסקי אכילה
 ושתייה שואלין אותו, כלום שואלין אותו
 אשתך זו, אחותך זו, מכאן שבן נח נהרג,
 שהיה לו ללמוד ולא למד.

פסק הרמב"ם א. הבן שהרג את אביו בשגגה
 גולה, וכן האב שהרג את בנו בשגגה גולה על
 ידו, כמה דברים אמורים בשחרגו שלא בשעת
 לימוד, או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו
 צריך לה, אבל אם יסר בנו כדי ללמדו תורה
 או חכמה או אומנות ומת פטור רוצח ושמירת
 הנפש (ה,ה). **ב.** ישראל שהרג בשגגה את העבד
 או את גר תושב גולה, וכן העבד שהרג
 בשגגה את ישראל או את גר תושב, וכן גר
 תושב שהרג את גר תושב או את העבד
 בשגגה גולה שנאמר לבני ישראל ולגר
 ולתושב בתוכם. **השגת הראב"ד** ישראל שהרג
 בשגגה את העבד או את גר תושב' א"א אין נראה כך
 מן ההלכה לפי שהוצרכו להביא עבד וכותי מן הריבוי

עלייה לא מיקטל אבל אומר מותר מיקטל דהיה לו ללמוד
 ולא למד) דאיתמר כסבור בהמה ונמצא אדם
 (ה"ו כאומר מותר שהיה לו ללמוד ואף זה היה
 לו לעיין, ובגר תושב עסקינן כתבו התוס' רבא
 אמר חייב דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה וא"כ אומר
 מותר היה לו ללמוד, וצ"ל שנמצא אדם גר תושב
 מדקאמר ונמצא גר תושב וכן הא דקאמר חייב איירי
 בגר תושב דאי בישראל לא מיהייב אגר תושב, ועוד
 דאי בישראל א"כ חייב דקאמר רבא חייב גלות קאמר
 וזה אינו דהא לעיל ממעטינן אומר מותר מגלות אלא
 על כרחך מיירי שההורג נמי גר תושב, ורבא דאמר חייב
 חייב מיתה קאמר) כנעני ונמצא גר תושב רבא
אומר חייב (מיתה) אומר מותר קרוב למזיד
הוא (ביארו התוס' פירוש משום דהיה לו ללמוד והכא
נמי היה לו לעיין) רב חסדא אומר פטור, אומר
מותר אנוס הוא וכתבו התוס' וא"ת רב חסדא היכי
מתרין ברייתא דלעיל (ז): דקתני (בסגגה) פרט למזיד
 ואוקימנא דר"ל (פלט...) לאומר מותר, ולדידיה הא אומר
 מותר לא הוי מזיד וי"ל דרב חסדא סבר דמ"מ קרי ליה
 מזיד משום דבמזיד נהרג שיוודע בטוב שהוא הורג.
וא"ת לעיל (ז): אמרינן בבלי דעת פרט למתכוין לבהמה
 והרג לאדם, ולמה לי קרא תיפוק ליה משום דחשיב אומר
 מותר כדמשמע הכא ואומר מותר הוינא ממעט
 מבשגגה וי"ל דלעיל מיירי כגון דאיכא בהמה ואדם לפניו
 ונתכוין לבהמה והרג אדם אבל הכא שלאותו דבר
 שנתכוין נמצא שהוא אדם ומשום הכי קאמר רבא שהוא
 קרוב למזיד.

איתיביה רבא לרב חסדא הִנֵּךְ מֵת עַל־הָאִשָּׁה
 אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ מֵאִי לֹאוּ בִידֵי אָדָם (בדיני בני נח
 וזה אומר מותר היה כסבור אחות אברהם
 היא)? לא, בידי שמים. דיקא נמי, דכתיב
 מִחַטֹּ־לִי. ולמעמיק, וְחָטְאתִי לְאֱלֹהִים (במעשה
 ליוסף ואשת פוטיפר) לאלהים ולא לאדם (והלא יודע
 שהיא אשת איש)? אלא דינו מסור לאדם, הכא
 נמי דינו מסור לאדם (הקשו התוס' לפי הגירסא ה"פ
 אלא אע"ג דכתיב וחטאתי לאלהים מ"מ הוי דינו מסור
 לאדם פי' חייב בדיני אדם. וקשה דלישנא לא משמע הכי
 לכן נראה כאידך גירסא אלא דינו מסור לשמים... פי'
 אלא לכך נקט וחטאתי לאלהים, דאע"ג דחייב אף בדיני
 אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם
 עדים הלכך אין דינו מסור אלא לשמים ה"נ דכתיב
 מהמוא לי היינו דדינו מסור לשמים ולא לאדם לפי שלא
 ידע מעולם שהיא אשת איש ולעולם חייב בדיני אדם כך
 נראה למורי שיהיה).

(גמרא) ת"ר בְּלֹא רְאוּת (דמשמע כאן לא ראה אבל רואה במקום אחר) פרט לסומא (שאינו רואה בשום מקום) דברי רבי יהודה, ר"מ אומר בלא ראות לרבות את הסומא.

מאי טעמא דרבי יהודה? דכתיב וְאֶשֶׁר יָבֵא אֶת־רַעְיָהּ בַּיַּעַר אֶפְיָלוֹ סוּמָא, אתא בלא ראות מעטיה. ורבי מאיר, בלא ראות למעט, בבלי דעת למעט, הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבי יהודה? בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא [כדאמרן (א):] בַּיַּאֲרוֹ הַתּוֹם ר"מ סבר פרט למתכוין שמעינן משגגה, ותרתי ש"מ (מוזל ומתכוין) וההיא דברייתא דלעיל (שמיעטה מתכוין מצלי לעת) אתיא בר' יהודה.

ר' יוסי אומר השונא נהרג... והא לא אתרו ביה? מתניתין רבי יוסי בר יהודה היא דתניא, רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אינו צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד (שלא יכול לומר לא הייתי יודע שאסור).

רבי שמעון אומר יש שונא גולה... תניא, כיצד אמר רבי שמעון יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה? נפסק (החבל ונפל עליו אין לומר בא לדעת זה, ולכן...) גולה, נשמט (החבל מידו ונפלה עליו) אינו גולה (שיש לומר לדעת עשה).

והתניא, ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה (לא אוהב ולא שונא בנפסק אלא בנשמט) עד שישמט מחצלו מידו (הוא מעגילה שפעמים שטחין במחצלים שהוא כלי אומנות של בונים).

קשיא נפסק אנפסק, קשיא נשמט אנשמט? נשמט אנשמט לא קשיא הא (דקתני נשמט גולה) באוהב (דלא חשיד דעביד מדעת) הא (דקתני נשמט אינו גולה) בשונא (כדקתני בהדיא כברייתא יש שונא שאינו גולה ומפרש מילתיה נשמט אינו גולה) נפסק אנפסק לא קשיא הא (דקתני נפסק אינו גולה) רבי (היא

אלמא גר תושב אין גולין עליו ואין נהרג עליו ועוד כי יכה את רעהו כתיב. רוצח ושמירת הנפש (הג). הכ"מ מביא את דברי הראב"ד, ומוסיף להקשות שהרי משנה היא 'הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולין על ידיהם הוין מע"י גר תושב' הרי בהדיא שישראל אינו גולה ע"י גר תושב, וכן העבד דינו כישראל כמו שנתבאר בפ"ב וא"כ אינו גולה ע"י גר תושב, וכן קשה על מ"ש שגר תושב שהרג את העבד גולה מאחר שעבד הוא ישראל הרי הוא בכלל מה ששנינו וישראל גולין על ידיהם הוין מע"י גר תושב. ונ"ל שט"ם יש בכאן וכך צריך להגיה ולכתוב ישראל שהרג בשגגה את העבד גולה וצריך למחוק משם גר תושב וכו"מ מ"ש שהעבד גולה ע"י גר תושב ושגר תושב גולה ע"י אפשר לקיימו מפני שהעבד אינו כישראל גמור, אבל צ"ע מנין לרבינו לחלק בכך. ג. אע"פ שהחובל באביו בזדון חייב מיתת בית דין כמו ההורג שאר אדם, אם חבל באביו או באמו בשגגה אינו חייב גלות, שלא חייבה תורה גלות אלא להורג נפש אדם בשגגה בלבד כמו שביארנו רוצח ושמירת הנפש (זטו). ד. גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שוגג הרי זה נהרג, אדם מועד לעולם, וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמותר להרגו הרי זה קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכוון להרגו, וגוי שהרג את הגוי בשגגה אין ערי מקלט קולטות אותו שנאמר לבני ישראל רוצח ושמירת הנפש (ה,ד). פסק הש"ע הכהו מכה שאין בה שו"פ, לוקה, כיון שאין בה חיוב ממוז. ואפילו הכה עבד כנעני, לוקה הוא, שהרי חייב במצות ח"מ (תכ,ב).

משנה הסומא אינו גולה, דברי רבי יהודה, ר' מאיר אומר גולה.

(המשך המשנה) **השונא אינו גולה** (ביאר ר"י מלוניל כלומר לא סגי ליה בגלות דכשוגג קרוב למזיד השכינן ליה אף על פי שנראה לעינים דבאונס בא לידו שנפסק החבל שהיתה חדשה אפילו הכי אינו גולה) **רבי יוסי אומר השונא נהרג**, מפני שהוא כמועד (כמותרה עליו ועובר על התראה דודאי לדעת הרגו). **רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה** (ולא נהרג) זה הכלל כל (הריגה) שהוא יכול לומר (על הריגה זו) לדעת הרג אינו גולה (לפי שחשוד הוא על כך) ושלא לדעת הרג הרי זה גולה.

(המשך המסנה) רבי יוסי בר יהודה אומר בתחלה (כלומר תחלת משפט כל הרוצחים ואפילו מזידין ויליף טעמא בסיפרא דבי רב מוארב לו... ונס אל אחת...) אחד שונג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, וב"ד שולחין ומביאין אותו משם, מי שנתחייב מיתה בב"ד הרגוהו, ושל א נתחייב מיתה פטרוהו, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו, שנאמר וְהָשִׁיבו אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ...

(גמרא) תנו רבנן שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן, וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען, ומכוונות היו (אלו נגד אלו בשתי שורות...) כמין שתי שורות שבכרם, חברון ביהודה כנגד בצר במדבר, שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן. וְשְׁלֹשֶׁת שִׁיחוֹ מִשׁוּלְשֵׁינָם [כלומר שמתחלקת הארץ חלקות רחבה של ארץ ישראל לארבעת רבעים כמו שמפרש והולך כתבו התוס' שיהא מתחלת ארץ ישראל עד ראשונה כמו מראשונה לשניה שלחוקה שוה היה א"י ובאמצע היו ערי מקלט וכן יש לפרש ההיא דמגילה (יט.) דקאמר נקראת אגרת שאם תפרה הכל שלשה חומין גידין כשרה ובלבד שיהא משולשין ופירושוו הוי כי הכא, שצריך שמתחלת התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין ומשניה עד שלישית כמו משלישית עד סוף התפירה ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף] שיהא מדרום (מדרומה שבארץ ישראל) לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לצפון.

בעבר הירדן תלת, בא"י תלת (בתמיה בנחלת שני שבטים שלש כמו בנחלת עשרה שבטים)? **אמר אבוי** בגלעד (שהיא בעבר הירדן) שכיחי רוצחים [דף י ע"א] דכתיב גִּלְעָד קְרִית פְּעֻלֵי אֲנִי עֲקֵבָה מִדָּם, מאי עקובה מדם? א"ר אלעזר שהיו עוקבין (אורבין) להרוג נפשות ⁵⁷ וביארו התוס' פי' ולהכי הוצרכנו לערי מקלט לפי כשהורגים

דאמר נשמט הברזל מקתו אינו גולה והוא הדין לחבל הנפסק עד שישמט מחצלו מידו שאין נשאר בידו כלום דומיא דמן העץ המתבקע, ולרבי אליבא דר"ש אין לך שונא גולה כך מצאתי גירסא בתשובות הגאונים וכן עיקר) והא דקתני נפסק גולה אפי' בשונא וכל שכן באוהב) רבנן גי' ⁵⁸ (ואליבא דר"ש הוא דאמר נשמט הברזל מקתו והרג גולה ונפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו היא שנשאר האגד בידו כתבו התוס', וא"ת לרבי היכי משכחת לה שונא שיגלה, דבנשמט אוהב גולה ולא שונא, ואם בנפסק אפי' אוהב אינו גולה, ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר"ש דהוי רביה ויש לומר דמכל מקום משכחת לה כגון שנפל מן הגג עליו דידוע לכל שלא נפל מדעת שהרי היה בסכנת מות) **פסק הרמב"ם** א. וכן הסומא שהרג בשגגה כל אלו פטורין מן הגלות מפני שהן קרובין לאונס רוצח ושמירת הנפש (וי"ד). פסק כ"ר יהודה. ב. השונא שהרג בשגגה אינו נקלט שני' והוא לא אויב ל' חזקתו שהוא קרוב למזיד, ואי זהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה רוצח ושמירת הנפש (וי"ד). פסק כת"ק. ההגדרה של שונא הובאה בגמ' סנהדרין (כו:).

משנה להיכן גולין? לערי מקלט, לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען, שנאמר אֵתוֹ שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן... עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל (היינו כל ארבע עשרה שכבשו וחלקו ואח"כ הבדילן יהושע) לא היו שלש (שהבדיל משה) שבעבר הירדן קולטות, שנאמר שְׁשֶׁ-עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה, עד שיהיו ששת קולטות כאחת.

(המשך המסנה) ומכוונות להן דרכים מזו לזו, שנאמר תִּקְיִן לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשָׁלֵשֶׁת... ומוסרין להן שני ת"ח, שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו (אל גואל הדם ואומרין לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו) רבי מאיר אומר הוא מדבר ע"י עצמו, שנאמר וְהָיָה דִבְרַת הַרְצָח.

⁵⁷ לכאורה התירוץ לא מובן, שהרי ערי המקלט נועדו לרוצחים בשוגג (קוטיא זו בלא התוס' לתרץ). הרמב"ם

חָצוֹר. ותניא ערים הללו (ערי מקלט) אין עושין אותן לא טירין קטנים (לפי שאין מוזנות מצויין שם) ולא כרכים גדולים (שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב לו) אלא עיירות בינוניות? אמר רב יוסף תרתי קדש הוא, אמר רב אשי כגון סליקום ואקרא דסליקום (סליקום עיר מבצר ויש כפר סמוך הנקרא אקרא דסליקום כך קדש העיר מבצר ועיר בינוני סמוכה לה הנקראת על שמה).

גופא ערים הללו, אין עושין אותן לא טירין קטנים ולא כרכין גדולים אלא עיירות בינוניות, ואין מושיבין אותן אלא במקום מים, ואם אין שם מים מביאין להם מים (כשנפלו בגורל בימי יהושע ללויים הביאו להם אמות מים אחרי כן מן הנהרות הרחוקים) ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים (שימצאו מוזנות לקנות) ואין מושיבין אותן אלא במקום אוכלוסין (שיהו כפרים וישוב סמוכים להם שלא יבואו גואלי הדם מרובים על העיר בחיל) נתמעטו אוכלוסייהן מוסיפין עליהן, נתמעטו דיוריהן מביאין להם כהנים לויים וישראלים ואין מוכרין בהן לא כלי זיין (שלא יקנה גואל הדם שם זיין ויהרוג, שאם יביא כלי זיין ממקומו ירגישו בו) ולא כלי מצודה (אף בהם הורגין חיות) דברי רבי נחמיה, וחכמים מתירין. ושזין, שאין פורסין בתוכן מצודות, ואין מפשילין לתוכן חבלים, כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם. א"ר יצחק מאי

מוזד בלא עדים הקב"ה מוזמן לפונדק אחד כדאמרינן לקמן (י:).

ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי (חברון וקדש רחוקות מגבולי הארץ שני רביעי הארץ וההורג בסוף הגבול צריך לנום רביעי הארץ) ומאי שנא מציעאי דמקרבין (ההורג בין חברון לשכם ובין שכם לקדש קרוב למקלט מיכן ומיכן)? אמר אבבי בשכם נמי שכיחי רוצחים, דכתיב וּכְחַפֵּי אִישׁ גְּדוּלִים חָבַר קְהָלִים דְּרָדָּךְ יִרְצְחוּ-שְׂכֵמָה... מאי חבר כהנים? א"ר אלעזר שהיו מתחברין להרוג נפשות, ככהנים הללו שמתחברין לחלוק תרומות בבית הגרנות.

ותו ליכא, והא כתיב וְעָלִיתָם תִּתְּנוּ אֶרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר? אמר אבבי הללו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת (בין שברח שם לדעת קליטה בין שלא ברח שם לדעת קליטה, שלא היה יודע שהיא קולטת) הללו לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות.⁵⁸

וחברון עיר מקלט הוא, והכתיב וַיִּתְּנוּ לְכָל־בְּרִי אֶת-חֶבְרוֹן כְּאֶשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה? אמר אבבי פרוודהא (כפרים וחצרים הסמוכות לה ונקראות על שמה נתנו לכלב) דכתיב וְאֶת-שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת-חֲצֵרֶיהָ נָתַנוּ לְכָל־בְּרִי-יִשְׂרָאֵל.

וקדש עיר מקלט הוא, והכתיב וְעָרֵי מִבְּצָר (כרכים גדולים שהיו בנחלת נפתלי...) הַצְּדִיִּים צָר וְחַמַּת רַקֶּת וְכַנְרֶת... וְקָדֵשׁ וְאֶדְרָעִי וְעֵין

על הדף עפ"י מה שכתב הרמב"ם דלכרו על אדם להיות נמשך לחחי לנשי עירו ומלינתו).

⁵⁸ צ"ע מניין לגואל הדם לדעת אם נכנס לדעת או לא, ופשוט שמספק אין לו להורגו, וא"כ מה הנפק"מ לדין זה. ואולי י"ל נפק"מ באופן שיעידו ב' שהיה באופן הניכר שנכנס שלא לדעת. עוד י"ל דמייירי שהרגו כבר ומספק אין להרוג את גואל הדם עוד תירין דר"ג יהודה ברגר שליט"א דמייירי באופן שהודה הרוצה לגואל הדם שנכנס לדעת (למ"ד לגואל הדם מותר להרוגו ע"י הולאת עלמו).

כולם לפי שאין אנו יודעין איזה בשוגג ואיזה במזיד. הרי"י מלונזיל ביאר שהיתה ארץ יער וכל השבטים עוברים שם לחטוב עצים, ומזדמן להם כי האי מעשה. המאירי תירין כיון שהרוצחים במזיד היו מרובים, היו גואלי הדם משתדלים ברדיפה אחריהם, כיון שעוסקים ברדיפה אחר הרוצחים, יהרגו גם את הרוצחים בשוגג. המהרש"א תירין בתחילה גם המזידים בורחים לערי מקלט כדאיתא במשנה, ולכן רבו שם הרי מקלט. האהבת יונתן תירין עפ"י הוזהר שכל הטא בשוגג, קדם לו הטא במזיד. בחרושי ופרושי המהרי"ק (פר' מסעי) מתרין שבמקום שמצויים המזידים, יהיו מצויים השוגגים (והסבירו דף

קרא? וְנָס אֶל-אַחַת מִן-הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי, עבִיד ליה מידי דתהוי ליה חיותא.

תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר וחי, עבִיד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. אמר ר' זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון [שלא יביאווהו עונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה דאמרינן לקמן (י): שאינו מצוי אלא ברשעים].

א"ר יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. איני, והא א"ר יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר אֶת-בְּצָר בְּמִדְבָּר... וכתוב בתריה (פסק לחמיו) וְזֹאת הַתּוֹרָה? לא קשיא הא בעידנא דעסיק בה, הא בעידנא דלא עסיק בה. **ואי בעית אימא** מאי קולטין, ממלאך המות. כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגרים בבי רב, ולא הוה קא יכול שליחא דמלאכא דמותא למיקרב לגביה, דלא הוה שתיק פומיה מגירסא סליק ויתיב אארזא דבי רב, פקע ארזא ושתיק, ויכיל ליה.

א"ר תנחום בר חנילאי מפני מה זכה ראובן לימנות בהצלה תחלה (שפתח הכתוב בו בערי מקלט תחלה? מפני שהוא פתח בהצלה תחלה, שנאמר וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מֵיָדָם.

דרש רבי שמלאי, מאי דכתיב אֶזְ וּבְדִיל מִשֶּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֹשׁ? אמר לו הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים (להכין להם חיותם כגון הנך מילי דלעיל). **איכא דאמרי** א"ל הזרחת שמש לרוצחים (בהבדלה זו ויפה עשית).

דרש רבי סימאי, מאי דכתיב אֶהָב לְסֶפֶה לֹא-יִשְׁבַּע פְּסָף וּמִי-אֶהָב בְּהֶמוֹן לֹא תְבוּאָה? אוהב כסף לא ישבע כסף זה משה רבינו, שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה. ומי אוהב בהמון לא תבואה, למי נאה ללמד בהמון (לדרוש ברבים) מי שכל תבואה שלו (שבקי במקרא כמשנה ובהלכות ובאגדות). והיינו דא"ר אלעזר, מאי דכתיב מִי יִמְלֹל גְבוּרֹת ה' וַיִּשְׁמִיעַ כָּל-תְּהִלָּתוֹ, למי נאה למלל גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהלתו.

ורבנן, ואיתימא רבה בר מרי אמר מי אוהב בהמון לו תבואה, האוהב ת"ח גי כסי לו תבואה [התורה מחזרת עליו ועל זרעו כדאמרינן בעלמא (שבת כג): האי מאן דרחים רבנן הויין ליה בנין רבנן] יהבו ביה רבנן עינייהו ברבא בריה דרבה (שהיה אוהב תלמידי חכמים ביותר והיו לו בנים ת"ח).

רב אשי אמר כל האוהב ללמוד בהמון (עם חברים רבים) לו תבואה. והיינו דא"ר יומי בר' חנינא, מאי דכתיב חָרַב אֶל-הַפְּדִים וְנֶאֱלָף? חרב על צוארי שונאיהם של ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה בד בבד, ולא עוד אלא שמשפשין, כתיב הכא ונואלו, וכתוב התם אשר נואלנו, ולא עוד, אלא שהוטאין, שנאמר ואשר חטאנו. **ואיבעית אימא**, מהכא נואלו שרי צוען (נשאו שרי נוף, אלמא הנואל נשא לחטוא) 59 60.

ללמוד עמם ילמד לבד. וכן מי שמרגיש שאם ילמד לעצמו יעלה בידו יותר להבין דבר על בוריו וכוונתו שלאחר שיעלה בידו ישתדל ללמוד גם עם אחרים, שפיר דמי. וי"א שבא"י אין לחוש כל כך לילך ללמוד בביהמ"ד בחבורה ובהערות (שם) ומה שהביא בספר עליות אליהו (עמוד כו) בשבחי הגר"א שהיה לומד ביהדות בחדרו, היה נמי מטעם זה שלא מצא חברים ללמוד עמם. ועוד, שרק בימיהם שלמדו כל התורה בע"פ עיקר הלימוד היה בביהמ"ד, משא"כ בזמנינו. והיעב"ן כתב

59 היעב"ן (תענית ז). הקשה הרי שנינו באבות (ג), ומנין שאפלו אחד היושב ולומד ששכינה כנגדו... ומשמע שאין איסור ללמוד יחידי. **וביאר** דהיינו באופן שאין לו חברים בעירו ללמוד עמם, שודאי ילמד לבדו, ולא יתבטל מפני לימוד יחידי.

60 הסביר המהרש"א כי לא יבא אדם על אמיתת התורה רק ע"י פלפול עם חביריו וכוזולת זה יבא לטעות בלימודו. **כתב הנהגות ופסקים הגר"ח זוננפלד הלכות ת"ת וז"ל** ישתדל ללמוד בביהמ"ד בחבורה, ואם לא מצא חברים

הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים יצא רשע והיכן אמרה והאלהים אנה לידו והיאך הקב"ה מוציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג ההורג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נהרג לפיכך הקב"ה מזמנן לפונדק אחד) כמה הכתוב מדבר (והאלהים אנה לידו)? בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקב"ה מזמנן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו (ויש עדים ויגלה על כרחו) זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב לא תלך עמם, וכתיב קום לך אתם. מן הנביאים דכתיב אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדרבנך בדרךך תלך (בדרך אשר תבחר לילך). מן הכתובים דכתיב אם ללצים (בא אדם להתחבר) הוא יליץ (אין מעכבין בידו) ולעניים יתן קו.

אמר רב הונא רוצה שגלה לעיר מקלט, ומצאו גואל הדם (בדרך בהליכתו) והרגו פטור. קסבר ולו אין משפט מנות (פירושם גאל הדם אחי הרצח כיוצאם לבב) והשינו כיוצאם סדרך והנהו נפש ולו אין משפט מנות כי לא שגא הוא לו מתמול שלשום) בגואל הדם הוא דכתיב (וה"ק פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח והשינו והכהו נפש ולא יתיירא מב"ד כי לו אין משפט מות, וסוף המקרא האומר כי לא שונא הוא... מוסב על ראשו פן ירדוף גואל הדם אני אומר לך להכין לו הדרך כי לא שונא היה לו ולא הרגו מדעת).

רבינא אמר כל האוהב ללמד בהמון (מרבה תלמידים) לו תבואה (לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול ונותן לב לתרץ קושיותיהם). והיינו דאמר רבי הרבה תורה למדתי מרבנותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולן.

א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב עמדות הני רגלינו בשעריך ירושלים (בשביל שעריך)? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה.

וא"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב שיר המעלות לך נד שמחתי באמרים לי בית ה' גלך? אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע, שמעתי בני אדם שהיו אומרים מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל, ושמחתי. אמר לו הקב"ה כי טוב יום בחצריך מאלף, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות (מקרא כתוב אלף עולות יעלה שלמה) שעתידי שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח.

זמכוונות להם דרכים... תניא, ר' אליעזר בן יעקב אומר [דף י ע"ב] מקלט היה כתוב על פרשת דרכים (בכל מקום שהיו שני דרכים מפוצלים אחד פונה לעיר מקלט היה עץ תקוע באותו דרך וכתוב בו מקלט) כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם. אמר רב כהנא מאי קרא, תבין לך סדרך, עשה לך הכנה לדרך.

רב חמא בר הנינא פתח לה פתחא (כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים היה מתחיל כן) להאי פרשתא מהכא טוב וישר ה' על-פן יורה תפאים בדרךך אם לחטאים יורה, ק"ו לצדיקים.

ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו... כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע... (משל הקדמוני היא התורה שהיא משל

וזיל יש אדם מצליח בלימודו כשהוא עוסק לבד יותר ממה שהיה לו חבר לכך נאמר במשלי יהיו לך לבדך.

בהקדמתו לסידור דבארץ ישראל לא שייך ענין זה מטעם דאור איי מהכים. כתב ספר הסידים סי' תתקמ"מ

למקומו, שנא' וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הַעֲדָה אֶל-עֵיר
מְקֻלָּטוֹ אֲשֶׁר-נָס שָׁמָּה (כתבו תוס', וא"ת ואמאי
לא מייתי ממלתייה דר' יוסי בר יהודה דמתניתין (ססול)
ממש לוטו תוכן ססולא צנזיתא) וי"ל דמתניתין איכא
למימר דלא הייבם קאמר אלא מאיליהם היו גולין
בשביל שהיו טועים כדקאמר רבי הכא בכרייתא, אבל
בכרייתא מוכח שפיר דחייבין קאמר מדמייתי פסוק גבי
מוזד, אבל דמתניתין לא מייתי קרא גבי מוזד כן נראה
למורי שיחיה ועוד נראה דע"כ בכרייתא ליכא למימר
דמאיליהן קאמר דאם לא כן היינו רבי) רבי אומר (לא)
אמר הכתוב שיגלה, (אלא...) מעצמן הן גולין
(הוא טועה וגולה ולימדך הכתוב שיקחוהו
משם ויהרגוהו) כסבורין הן אחד שוגג ואחד
מוזד קולטות והן אינן יודעין שבשוגג קולטות,
במוזד אינן קולטות.

א"ר אלעזר עיר שרובה רוצחים אינה קולטת,
שנאמר (מקרא בספר יהושע) וְדָבַר בְּאָזְנֵי זְקֵנֵי
הָעִיר-הַהִיא אֶת-דְּבָרָיו, ולא שהושוו דברייהן
לדבריו.

וא"ר אלעזר עיר שאין בה זקנים אינה קולטת,
דבעינן זקני העיר וליכא.

איתמר עיר שאין בה זקנים רבי אמי ור' אסי,
חד אומר קולטת, וחד אומר אינה קולטת.
למאן דאמר אינה קולטת, בעינן זקני העיר
וליכא, למאן דאמר קולטת, מצוה בעלמא
(מצוה שיהו שם זקנים ומיהו כי אין בה זקנים
נמי קלטה).

ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ורבי אסי, חד
אמר נעשה בה בן סורר ומורה (כתיב והוציאו
אותו אל זקני עירו) וחד אומר אין נעשה בה
בן סורר ומורה. למ"ד אין נעשה בה בן סורר
ומורה, בעינן זקני עירו וליכא, למ"ד נעשה בה
בן סורר ומורה, מצוה בעלמא.

ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי, חד אומר
מביאה עגלה ערופה והקשו התוס', תימה דהא תנן
(סוטה מד): עגלה ערופה אין מודדין אלא מעיר שיש בה
ב"ד וי"ל דהתם מיירי כגון דאיכא עיירות טובא ובחדא
מינייהו יש ב"ד כיון דמצוי לאוקומי קרא דמקיימי ליה,
אבל הכא מיירי כגון שאין שם ב"ד בכל העיירות

מיתיבי ולו אין משפט מות, ברוצח הכתוב
מדבר (וה"ק פן ירדוף והשינו והכחו והוא לא
היה ראוי למות כי לא שונא היה להרוג ולא
הרגו מדעת) אתה אומר ברוצח, או אינו אלא
בגואל הדם, כשהוא אומר והוא לא שונא לו
מתמול שלשום, הוי אומר ברוצח הכתוב
מדבר?

הוא דאמר כי האי תנא דתניא וְלוֹ אֵין מְשַׁפֵּט
מָוֶת, בגואל הדם הכתוב מדבר אתה אומר
בגואל הדם הכתוב מדבר, או אינו אלא
ברוצח? כשהוא אומר כי לא שונא הוא לו
מתמול שלשום הרי רוצח אמור (שאינן לו
משפט מות ולא היה צריך לכתוב בשבילו ולו
אין משפט מות) הא מה אני מקיים ולו אין
משפט מות, בגואל הדם הכתוב מדבר.

תנן מוסרין לו שני ת"ה, שמא יהרגנו בדרך
וידברו אליו, מאי לאו דמתרו ביה דאי קטיל
בר קטלא הוא? לא, כדתניא וידברו אליו
דברים הראוים לו, אומרים לו אל תנהג בו
מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו
ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו, שנאמר וזה
דבר הרוצח, אמרו לו הרבה שליחות עושה
(דברים שאינן נעשים ע"י האדם נעשים
ומתקבלים על ידי הרבה שלוחים).

אמר מר בשגגה בא מעשה לידו. פשיטא (כיון
דהוא גולה ודאי בשוגג הרג...) דאי במוזד בר
גלות הוא (כתמיה?) אין, והא תניא, ר' יוסי בר'
יהודה אומר בתחלה (תחלת משפטן של
רוצחים ועיקרו זהו) אחד שוגג ואחד מוזד
מקדימין לערי מקלט (ויליף מעמא מקרא וכי
יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו...
משמע אם הורגו בכוונה ינוס וכתוב בתריה
ושלחו זקני עירו...) וב"ד שולחין ומביאין אותם
משם, מי שנתחייב מיתת הרגוהו, שנאמר
וְשִׁלְחוּ זְקֵנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ
בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וְנָתַתְּ, מי שלא נתחייב פטרוהו,
שנאמר וְהִצִּילוּ הָעֲדָה אֶת-הַרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל
הַדָּם, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו

כולה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתופרן בגדין, אף כל לתופרן בגדין. ואידך, כי איתקש למותר בפיך (דכתיב בהאי קרא בפיך מן המותר בפיך שאין נכתבין על עור בהמה טמאה) להלכותיו לא איתקש (לדבר שאינו כתוב בתורה ובתפילין גופיהו לא גמרינן ליה אלא מהלכה למשה מסיני לא לפינן בהיקשא).

אמר רב חזינן להו לתפילין דבי חביבי (דודי אחי אבא והוא רבי חייא) דתפירי בכיתנא. ולית הלכתא כוותיה.

פסק הרמב"ם א. אין אחת מערי מקלט קולטת עד שיבדלו כולן שנ' 'שש ערי מקלט תהיינה לכם' והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען, ולמה הבדילן אמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה רוצה ושמירת הנפש (הג. ב). והייבין בית דין לכיזן הדרכים לערי מקלט ולתקן אותם ולהרחיבן ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה ואין מניחין בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם שנ' 'תכין לך הדרך' ורוחב דרך ערי מקלט אין פחות משלשים ושתים אמות, ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכירו הרצחנים ויפנו לשם רוצח ושמירת הנפש (הה. ג). כשמושיבין אותו מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם בדרך ואומרין להם אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים בשוגג בא מעשה לידו רוצח ושמירת הנפש (הה. ד). בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין של אותה העיר שהרג בה שולחין ומביאין אותן משם ודנין אותן, שנ' 'ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם, מי שנתחייב מיתה ממיתין אותו שנ' ונתנו אותו ביד גואל הדם, מי שנפטר פוטרים אותו שנ' והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם, מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנ' והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו רוצח ושמירת הנפש (הה. ה). וכן מושחין בין כל עיר

הסמוכות הלכך אמרינן דמ"מ מודדין מינייהו] וחד אמר אינה מביאה עגלה ערופה. למ"ד אינה מביאה עגלה ערופה, בעינן זקני העיר ההיא וליכא למאן דאמר מביאה עגלה ערופה, מצוה בעלמא.

א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים [דף יא ע"א] בלשון עוה (בכל יהושע כתיב ויאמר ה' וכאן נאמר וידבר...) דכתיב וַיִּדְבֹר ה' אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר (ודיבור לשון עז הוא) דְבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תָּנוּ לְכֶם אֶת-עָרֵי הַמְּקֻלָּט אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי אֵלֵיכֶם...? מפני שהן של תורה (אבל שאר אמירות שאמר לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזה). למימרא, דכל דיבור לשון קשה? אין, כדכתיב דְבַר הָאֵלִישׁ אֶדְנִי הָאָרֶץ אֶתְּנוּ קָשׁוֹת. והתניא נְדַבְּרוּ אֵין נִדְבְּרוּ אלא לשון נחת, וכן הוא אומר וַיִּדְבֹר עַמִּים תַּחְתֵּינִי (ינהל עמים תחתנינו)? דבר לחוד, ידבר לחוד.

פליגי בה (נטעם טנאמנה פשת נלחיס כלשון קשה) רבי יהודה ורבנן, חד אמר מפני ששיחם (שלא הפרישם לאחר שחלקו מיד עד שנאמר לו מפי הקב"ה) וחד אמר מפני שהן של תורה.

וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים פְּלִיגֵי בה (בפירושא דהאי קרא מה כתב יהושע בס"ת) ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר שמנה פסוקים (מוימת שם משה עד ספא) וחד אמר (פרשת) ערי מקלט (שכתובה בספר יהושע).

בשלמא למ"ד ה' פסוקים, היינו דכתיב בספר תורת אלהים, אלא למ"ד ערי מקלט, מאי בספר תורת אלהים? ה"ק ויכתוב יהושע בספרו את הדברים האלה הכתובים בספר תורת אלהים.

ספר שתפרו בפשתן פליגי בה ר' יהודה ור"מ, חד אמר כשר, וחד אמר פסול. למ"ד פסול, דכתיב לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ (ורשייה דקרא משתעי בתפילין) ואיתקש כל התורה

יא.

צרכי המלחמה אל ירך לבבכם וכל הענין) מחזיר את הרוצה. לפיכך, אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.

(גמרא) מנא הני מילי? אמר רב כהנא, דאמר קרא ויָשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַפֶּהֶן הַנְּדָל, וכתוב כי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַפֶּהֶן הַנְּדָל, וכתוב וְאַחֲרֵי מוֹת הַפֶּהֶן הַנְּדָל. ור' יהודה? כתיב קרא אַחֲרֵינָא לְשׁוֹב לְשֵׁבֶת בְּאַרְצָךְ עַד־מוֹת הַפֶּהֶן... ואידך? מדלא כתיב הגדול, חד מהנך הוא.

לפיכך אימותיהן של כהנים... טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי, והכתיב פְּצַפּוֹר לְנוֹד פְּדָרוֹר לְעוֹף בֵּן קָלֶלֶת חֲנָם לוֹ תְּבֵא? אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו (הלכך לאו קללת חנם היא).

ואיכא דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. טעמא דמצלו, הא לא מצלו מייתי, מאי הוה ליה למעבד? הכא אמרינן (בבבא אומרינן משל זה על אדם שלוקה בשביל סרחון של אחרים) טוביה חטא וזיגוד מנגיד (משום שהיא דאמרינן בערבי פסחים טוביה חטא וזיגוד אסחיד ביה ביחידי שלא היה עד שני בדבר ונגדיה רב פפא לזיגוד א"ל טוביה חטא וזיגוד מנגיד ומאז היתה למשל) התם (בא"י) אמרי (משל זה) שכם נסיב ומבגאי גזיר (שכם בן חמור לקח את דינה בת יעקב וההנאה שלו ושאר בני העיר שלא נהנו מלו עצמן ונצטערו, מבגאי שם איש מבני העיר)? אמר (ליה) ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו, כי הא דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דר' יהושע בן לוי, ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי.

אמר רב יהודה אמר רב קללת חנם אפי' בחנם היא באה. מנלן? מאחיתופל, שבשעה שכרה דוד שיתין (יסודות של בית המקדש) קפא תהומא [צף התהום בגמרת ירושלמי (סנהדרין

ועיר מערי מקלט בתחילת הפרשתן עד שיהיו משולשות בשווה שני' תכין לך הדרך ושולשת את גבול ארצך... ושמירת הנפש (ה.ז). ו. ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלויים, שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט ושאר ערי הלויים אין קולטות אלא לדעת רוצח ושמירת הנפש (ה.י). ז. ערי מקלט אין עושין אותן לא עיירות גדולות ולא כרכים גדולים ולא קטנים אלא עיירות בינוניות, ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים ובמקום המים, ואם אין שם מים מכניסין לתוכן מים, ואין מושיבין אותן אלא במקום אכלוסין, נתמעטו אכלוסיהן מוסיפין עליהן, נתמעטו דיוריהן מכניסין לתוכן כהנים לויים וישראלים, ואין פורסין בתוכן מצודות ואין מפשילין בתוכן חבלים, כדי שלא תהיה רגל גואל הדם מצויה שם רוצח ושמירת הנפש (ה.ח). ח. תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר 'וחי עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה השובין, וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו רוצח ושמירת הנפש (ז.א). ט. רוצח בשגגה שהרגו גואל הדם הוין לתחום עיר מקלטו פטור שני' 'ולו אין משפט מות' רוצח ושמירת הנפש (ה.ט). ט. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת שני' זקני העיר ההיא רוצח ושמירת הנפש (ו.י). **פסק היש"ע** אין תופרין ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה המהורים... י"ד (רע.ה.א).

משנה אחד משוח בשמן המשחה (הם כהנים גדולים שהיו עד יאשיהו) ואחד המרובה בבגדים (הם ששימשו מיאשיהו ואילך שנגנו שמן המשחה כדאמרינן בהוריות (יב) ושוב לא נמשחו כהנים ולא היתה ניכרת כהונה גדולה בהם אלא בריבוי בגדים שמשמש בח' בגדים] ואחד שעבר ממשיחותו (שאיירע פסול בכ"ג ושימש אחר תחתיו וכשנתרפא כהן חזר לעבודתו ועבר זה ממשיחותו) מחזירין את הרוצה (כמיתתן כמו שנאמר ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצה) רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה (כהן המשוח לומר במלחמה

לֹא הֵבִיאֲתוּ אֵלַיךְ... וְחֲטֵאתִי לָךְ כָּל־הַיָּמִים
(לשון נידוי הוא שיהא מנודה לאביו כתבו
התוס', יש מוקדקין מכאן דנידויים שלנו אפי' אותם
שיש להם זמן אין לנדות עצמן מספק שהרי הכא התנה
בדבר שלא היה בידו לקיים דשמא היה מעכבו יוסף או
יקראנו אסון בדרך ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על
התנאי, אבל שאר תנאים דבידו לקיים כגון שמנדין את
האדם שלא יעשה הדבר ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו
דכיון דבידו הוא משעת הנידוי אנו יודעים בודאי שלא
בדעתו לעשות הדבר, ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו).

וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מאי דכתיב
יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת... וְנָאֵת לְיְהוֹדָה (מה ראה
לסמוך יהודה לראובן ומה ראה להתחיל
בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא לפי
שהיו עצמות כל השבטים שלדן קיים ושל
יהודה מגולגלין אמר לשון זה יחי ראובן כלומר
ראובן שלדו קיימת כאילו הוא חי וזאת תהיה
ליהודה שהם מגולגלין, עצמות כל השבטים
יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזהו
שאמר יוסף לאהיו וזהעליתם עצמותי מזה
אתכם' עם עצמותיכם?) כל אותן מ' שנה
שהיו ישראל במדבר, עצמותיו של יהודה היו
מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו
רחמים, אמר לפניו רבש"ע, מי גרם לראובן
שיודה (על שכלל יעזבי אביו, צמעה בלסה?) יהודה
(גרם זאת, כלשך הוזה צמעה תמר ביארו התוס' ולכל יש
לנו סמך מן המקרא יהודה אתה יודוך אחיך ומתרגמינן
את הודית כך יודוך אחיך' פירוש הודית ולא בוש כך
יודוך אחיך שבשביל שהתחלת להודות בא ראובן והודה.
הקשו התוס' תימה דהא אמרינן במדרש וישב ראובן אל
הבור מהיכן שב מבית אביו שישב בתענית על מעשה
בלחה, וזה היה קודם מעשה דיהודה וי"ל דמ"מ לא הודה
ברבים עד מעשה דיהודה) וְנָאֵת לְיְהוֹדָה? שְׁמַע ה'!
קוֹל יְהוֹדָה! עאל איבריה לשפא (נכנסו
עצמותיו למקום חיבורם ששפו משם) לא הוה
קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע, וְאַל־עָמְו
תְּבִיאָנוּ, לא הוה קא ידע למישקל ומיטרח (לישא
וליתן) בשמעתא בהדי רבנן יְדִילוּ רָב לָז' (יהי
בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חביריו) לא הוה
ידע לפרוקי קושיא, וְעֶזְרַ מְצַרְיו תְּהִיבָה.

פ"י) שמצא שם חרם שהגביה קולו ואמר לו אל
תטלני מכאן שאני כבוש על התהום מיום מתן
תורה שרעדה כל הארץ ולא שמע דוד לדבריו
ונמלן] בעא למישטפא לעלמא, אמר מהו
לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו
אדוכתיה (פן ימחקהו המים ועובר משום
ואבדתם את שמם, ולא תעשו כן) ליכא דאמר
ליה מידי, אמר כל היודע דבר זה ואינו אומר
יחנק בגרונו, נשא אחיתופל ק"ו בעצמו, אמר
ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה
התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים
(דכתיב בסוטה ומחה אל מי המרים והרבה
הזכרות בפרשה ואפ"ה כתיב ומחה... וקללה
זו בחנם היתה שלא היה מקללו אלא אם אינו
אומר) לכל העולם כולו לא כל שכן ויש תימה
בדבר שהרי לא קנה דוד את הגורן מארונה היבוס עדי
מעשה דהסתה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים
ולפי דברים הללו צריכין אנו לומר שאע"פ שלא קנה
הגורן יודע היה מנעוריו מיום שנמשח וישבו הוא
ושמואל בנוית הרמה ובדקו בספר יהושע ומצאו מקום
לבית המקדש כדכתיב עד אמצא מקום... וכדדרשינן ליה
בזבחים באיזהו מקומן (נד.) וספר היסודות ברשותן
א"ל שרי, כתב שם אחספא שדי אתהומא,
נחת וקם אדוכתיה ואפ"ה כתיב וְאַחִיתֻפֵּל
רָאָה כִּי לֹא נַעֲשֶׂתָהּ עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׂ אֶת־הַחֲמֹר
וַיִּקֶּם וַיִּגְלֶה אֶל־בֵּיתוֹ אֶל־עֵירוֹ וַיֵּצֵא אֶל־בֵּיתוֹ
וַיִּחַנֵּק...

א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי (ולא
נתקיים התנאי, אעפ"כ...) היא באה (דהא
קללה על תנאי היתה אם תכחד ממני ולא
נתקיים שלא כיחד ואעפ"כ נתקיימה הקללה
דכתיב ולא הלכו בניו בדרכיו... וזו קללה קללו
עלי כה יעשה לך כמו שנעשה לי שאין בני
מהוגנין). מנלן? מעלי, דקאמר ליה עלי
לשמואל כֹּה יַעֲשֶׂה לָךְ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם־
תִּכְחַד מִפְּנֵי דְבָר, ואע"ג דכתיב כֹּה יַעֲשֶׂה לָךְ
אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם־תִּכְחַד מִפְּנֵי דְבָר,
ואפ"ה כתיב וְלֹא־הִלְכוּ בְנָיו בְּדַרְכָּיו...

[דף יא ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב נידוי על
תנאי צריך הפרה. מנלן? מיהודה, דכתיב אִם־

שנגמר דינו של זה לגלות⁶¹ וההורג כ"ג, וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם⁶². ואינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות, ואפי' ישראל צריכים לו⁶³, ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם, שנאמר אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה, שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו⁶⁴. כשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט. רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם, ורשות ביד כל אדם, ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם, וכל אדם חייבין עליו.

(גמרא) מ"ט? אמר אביי ק"ו, ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה [הקשו התוס', תימה מהאי דינא נילף נמי לנגמר דינו בלא כ"ג שלא יגלה כלל, ומה מי שגלה כבר לפני מיתת כ"ג יוצא במיתתו של כ"ג, מי שלא גלה לפני מותו אינו דין שלא יגלה אחר מותו, דהכי אמרינן בערכין (כ"ט): מכורה כבר יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר ונפקא לן מהאי דינא דאינה נמכרת כלל אחר הבאת סימנין עד עולם. ונראה דלא קשיא מידי דהא מיתת הכהן כפרה הוא כדאמר בסמוך, וכפרה לא שייכא אלא למי שמחוייב בכריא והלכך דוקא לפי שנגמר ונתחייב גלות ואח"כ מת כ"ג מכפרת מיתת כ"ג שלא יגלה כלל מק"ו כדקאמר הש"ס, אבל נגמר דינו בלא כ"ג שכבר מת כ"ג קודם גמר דין של זה ודאי ליכא למילף מק"ו דהיאך תכפר מיתת כ"ג, וליכא למימר דתתכפר לו מיתת כ"ג השתא כשנגמר דינו, דהא לא מיכפרא אלא

איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר, או דלמא במיתת אחד מהן? ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא, ליהדר בדהנך (במיתת מרובה בבגדים או בשעבר ממשיחותו אלא לאו ש"מ כולחו)? בדליכא. **פסק הרמב"ם א.** אחד כהן גדול המשווח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד הכהן הגדול העובד ואחד הכהן שעבר, כל אחד מארבעתן שמת מחזיר את הרוצח, אבל משווח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדינו רוצח ושמירת הנפש (ז,ט). **כתב המל"מ בהלכה י.** איבעיא לן במיתת כולן הוא חוזר או דלמא במיתת אחד מהם... נמצא דבעיא זו לא איפשיטא ולכאורה נראה כיון דספק כפרה הוא דלא יצא משם כי אם במיתת כולם דהא ספק כפרה הוא ואולי ספק נפשות הוא דאי אמרינן דלא יצא כי אם במיתת כולם אם יצא הותר דמו, ומ"מ היה לו לרבינו לבאר כל זה, וצ"ע. **פסק הש"ע נידוהו על תנאי, הל הנידוי, וצריך התרה אע"פ שמקיים התנאי.** ואפילו אם נידה את עצמו על תנאי. ודוקא שהמנודה מוספק בשעת התנאי אם יכול לקיימו, אבל אם ברור לו שיכול לקיימו, אין צריך התרה יו"ד (שלד,ל).

משנה משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה (מפרש מעמא בגמ' מק"ו). אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג, ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני (ילף מעמא בגמ'). נגמר דינו בלא כ"ג (שלא מינו אחר תחתיו עד

ביאר דכיון שהותר דמו אצל גואל הדם, אין לו להכניס את עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבירו מסכנה ודאית. (התפלת ישראל למה תרוץ זה כיון שסוכר שניכר להכניס את עצמו לספק סכנה כלי להכיל את חבירו מולחי סכנה. ועוד, שאפשר לסגור את הדלת בעד גואל הדם, בזמן שהנולע עסוק בתקועת עס וישראל). **ערוך השולחן הוסף טעם נוסף** דכיון שנתגלגל על ידו הריגת נפש, דבר רחוק שתתגלגל זכות על ידו. **השרידי אש** מאריך בתירוצים שהביאו על שאלה זו, ודוחה את כולם, **ומסיק** אין לנו מוצא אחר אלא לומר שזו גזיה"כ, ואין אנו יודעים מעמי התורה, וה' יאיר עינינו.

⁶⁴ **ביאר התורה תמימה** טעם הדרשה שם תהא דירתו שם תהא מיתתו, ר"ל שהיו ומיתתו יהיו תכופים זה לזה, והיינו שבכל זמן הייו עד שעת מיתתו יהיה שם בלי הפסק יציאה.

⁶¹ מדברי הריטב"א שהובאו בהערה 62 נראה שדברי רש"י הללו מוסבים גם על דין כה"ג שהרג, וההורג כה"ג.

⁶² **כתב הריטב"א, פירש רש"י** ז"ל כגון שנגמר דינו קודם שמינו כ"ג אחר. **ולא נהירא** דהא מדפסיק ותני סתם, ועוד דמרישא שמעינן לה. **לבך הנכון** דאפילו היה שם כ"ג כשנגמר דינו פסיק ותני אינו יוצא משם לעולם, וגזיה"כ הוא שלא נתן הכתוב כפרה דכ"ג אלא כשאין ברצוהה שייכות לכ"ג ולכפרה נכתבו ולא לרצוהה. **בעי"ז שואלים התוס' ביומא** (עג). אמאי לא הדר במיתת משווח שעבר... **ומתריצים ב' תירוצים א.** כ"ג עיקר, וכיון דהוה כ"ג בשעה שהרג לא הדר במיתת הני... **ב.** הא דקתני אינו יוצא משם לעולם כגון דלא הוה משווח שעבר...

⁶³ מבואר בזה חידושי, דאף פקו"נ אינו מתיר לו לצאת, ואע"ג דפקו"נ דוחה כה"ת כולה, שאני הכא דגלי קרא. **ובאמת** נתקשו האחרונים בטעם הדבר. **האור שמח**

קברי אבותיו, דכתיב וְשׁוֹב הָרֹצֵחַ אֶל-אָרְצוֹ אֲחֻזָּתוֹ, איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו, הוי אומר זו קבורה.

נגמר דינו, ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה (יצא עליו עדות שהוא חלל) פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא, חד אומר מתה כהונה (הרי הוא כמת ואין הרוצה גולה) וחד אומר בטלה כהונה (איגלאי מילתא למפרע שלא היה כ"ג וזהו ליה האי רוצח נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו חוזר לעולם).

לימא, בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי, דתנן היה עומד ומקריב ע"ג המזבח, ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות שהקריב פסולין, ורבי יהושע מכשיר. מאן דאמר מתה כר' יהושע, ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר? [דף יב ע"א] אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי (כלומר מאן דאמר מתה ודאי כרבי יהושע אמר ולא כרבי אליעזר, דאליבא דר"א ליכא למ"ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ודאי אין זה כהן) כי פליגי אליבא דר' יהושע (כלומר אין אנו צריכין לומר מ"ד בטלה כר"א ולא כרבי יהושע, דאליבא דרבי יהושע איכא למימר דפליגי) מאן דאמר מתה כרבי יהושע, ומאן דאמר בטלה, עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם, דכתיב בְּרִיךְ ה' חִילֹו וּפְעַל יָדָיו תִּרְצָה (עבודותיו כשירותו, אבל לענין שאר דבריו אינו כהן) אפי' חללין שבו, אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה.

'נגמר דינו...' אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה (בדרשא דמעם מזבחי תקחנו ולא מעל מזבחי וכסבור

בשעת מיתה ולאחר כך ובשעת מיתה לא היה זה חייב, ולא דמי לההיא דערכין דמכורה כבר יוצאה... דהתם משעת הבאת סימנין מתחלת גדולתה ושוב לא יפסיק ממנה הגדלות לעולם ולכך שייך למילף שפיר דלא תמכר כלל אחר התחלת סימנין עד עולם כן נראה למורי שיחיה).

ודלמא האי דגלה איכפר ליה, האי דלא גלה לא? מידי גלות קא מכפרא, מיתת כהן הוא דמכפרא [הקשו התוס', תימה אין ה"ג מדאמר (ב:) הם שלא עשו מעשה לגלו כי היכי דתהוי להו כפרה, אלמא גלות מכפרת. וי"ל דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר דהא בעי למילף דמי שלא גלה עדיין דמיתת כ"ג תועיל לפטרו מגלות מק"ו, הלכך שפיר משני מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת, פירוש מיפטרא מגלות שהרי אפילו לא גלה אלא יום אחד ומת הכ"ג הוא חוזר, ואילו לא מת הכהן אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא, על כרחק כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למורי שיחיה).

אם עד שלא נגמר דינו... מנא הני מילי? אמר רב כהנא, דאמר קרא וַיָּשָׁב בָּהּ עַד-מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר-מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ, וכי הוא מושחו, אלא זה שנמשח בימיו (משנעשה זה רוצח).

מאי הוה ליה (להאי כהן) למעבד (מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה למה הוא נענש)? היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש⁶⁵.

אמר אביי, נקטינן נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם, דכתיב לְשׁוֹב לְשֵׁבֶת בְּאָרְצוֹ עַד-מוֹת הַכֹּהֵן, ואיזהו ישיבה שהיא בארץ? הוי אומר זו קבורה.

תנא מת קודם שמת כ"ג (מת רוצח בערי מקלט ומת כ"ג אחר זמן) מוליכין עצמותיו על

זה דהא דק"ל בסופ"ק דסנהדרין שאם כולם מחייבין אותו וכאי נהוג ג"כ בדיני החייב גלות, וא"כ לא משכחת לה חייבי גלות רק כשקצת מב"ד טעו בדין וזיכו אותו בטעות ואז נגמר דינו ע"פ הרוב לחיוב, והיה לו להכה"ג להתפלל שלא יטעו אף המיעוט בדין ואז יהיבוהו כולם לגלות ושוב היה נפטר לגמרי בדין המפורש בדיני נפשות דאם כולן מחייבין אותו וזאי.

⁶⁵ כתב הערוך לנר אין להקשות שהרי ודאי לא נאמר שטעו הב"ד וא"כ היאך יענש הכה"ג על שלא התפלל שיטעו הדיינים, ד"ל שהרי אם היה הקב"ה מוחל לחטאיו לא צריך עוד לכפרת גלות ואז באמת היה פטור מגלות ולכן היה לו להתפלל על זה שימחול הקב"ה הטא הרוצה ואז יטה מן הדין לב הדיינים לגמור דינו לזכות. המראה כהן הכי אדברי התשובה מאהבה שכתב להוכיח מתוך

אלפים אמה סביב העיר כדכתיב ומדותם מחוץ לעיר וכתוב מקיר העיר וחוצה אלף אמה... הא כיצד אלף אמה מגרש שאין בו לא בית ולא שדה והשאר שדות וכרמים) ולא מגרש שדה, לא מגרש עיר ולא עיר מגרש? אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות (תחת הקרקע שאין אוכלות במגרש כלום מלמעלה, ואי לאו דכתיב בה ולא בתחומה הייתי אומר ידור בתחומה במערה).

רוצה שיצא חוץ לתחום... ת"ר וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הַרְלָצָה (איכא לפרושי לשון ציווי כמו זעשה בצלאל ואחליאב ואיכא לפרושי לשון רשות כמו זעשה ה' להם) מצוה ביד גואל הדם, אין גואל הדם רשות ביד כל אדם, דברי רבי יוסי הגלילי, ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם, וכל אדם חייבין עליו.

מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי? מי כתיב אם רצה. ורבי עקיבא, מי כתיב ירצה.

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום, ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. כמאן, לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע? הוא דאמר כי האי תנא דתניא, ר' אליעזר אומר עד-עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל, לפי שנאמר וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הַרְלָצָה, יכול מיד? ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט⁶⁶.

ורבי יוסי ור"ע, האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה? ההוא מיבעי ליה לכדתניא, ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר? ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט, עד שיעמוד בב"ד אחר.

ת"ר אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במוזד, בשוגג מניין? ת"ל אם יצא יצא, מ"מ. והתניא

ולתיר דמו לגואל הדם. ר"ח מעמיד את דברי רב ברוצה שיצא חוץ לתחום קודם שנגמר דינו לגלות, שאז נהרג עליו גואל הדם. (ותמכו האחרונים שלא מלנין איסור לילא קודם גמל דין).

דהיינו מעל מזבחי) דכתיב וַיִּגַּס יוֹאֵב אֶל־אֶהֱלֵה ה' וַיִּחַזַק בְּקִרְיֹת הַמִּזְבֵּחַ, טעה שאינו קולט אלא גגו, והוא תפס בקרנותיו. טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים (דכתיב מזבחי המיוחד לי) והוא תפס מזבח של במה ^{ג' כ"ד} (שעשה דוד לפני הארון שהיה באהל אשר נטה לו דוד בעיר דוד כדכתיב וינס יואב אל אהל ה' ומצינו בדברי הימים שעשה דוד מזבח לפניו, ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה). **אביי אומר** בהא נמי מיטעא טעה, טעה שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו, והוא זר היה.

אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות (סמאל שיברה לבצרה שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע הקץ להחרב כדכתיב יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואח"כ על מלכי האדמה על האדמה) דכתיב מִי־זָחַו בְּאֵ מֵאֲדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים (מדמו של סמאל ואע"פ שאין המלאכים בשר ודם כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע) מְבַצְּרָהּ, טועה שאינה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה. טועה שאינה קולטת אלא שוגג, והוא מוזד היה. טועה שאינה קולטת אלא אדם, והוא מלאך הוא.

אמר ר' אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה (ללוי שהן שלהם) דכתיב וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהַמֹּתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכְלָל חֵיתָם, לחיים נתנו ולא לקבורה. מיתבי שמה שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו? רוצח שאני, דגלי ביה רחמנא.

כשם שהעיר קולטת... ורמינהו וישב בה, בה ולא בתחומה? אמר אביי, לא קשיא כאן לקלוט, כאן לדור. לדור, תיפוק (דאין בונין בית במגרש דא"כ הוה ליה מגרש עיר) ליה דאין עושין שדה (של לויים) מגרש (שנתנו ללויים

⁶⁶ כתב הריטב"א שצריך להעמיד את הרוצח לפני בית דין להתרותו שאם יפשע ויצא שוב מתחומו, יהא דמו מותר לגואל הדם מכאן ואילך. והגר"ש ביאר שצריך גמר דין בבית דין לחייבו על היציאה מעיר מקלט

יב.

הנהר או מיד הדליקה ומן המפולת ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול, ואם יצא התיר עצמו למיתה... רוצה ושמירת הנפש (ז,ח). ד. אחד ההורגו בדרך קודם שיכנס לעיר מקלטו או שהרגו בהזירתו עם השנים ששומרין אותו, נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנ' אין לו דם. רוצה ושמירת הנפש (ז,ה). ה. רוצה שנגמר דינו להגלותו ומת קודם שיגלה מוליכין עצמותיו לשם, ורוצה שמת בעיר מקלטו קוברין אותו שם, ובעת שימות הכהן הגדול מוליכין עצמות הרוצה משם לקברי אבותיו רוצה ושמירת הנפש (ז,ג). ו. נגמר דינו ונמצא הכהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה במלה כהונה וכאילו נגמר דינו בלא כהן גדול ואינו יוצא משם לעולם רוצה ושמירת הנפש (ז,יב). **כתב הכפ"מ** פסק רבינו כמ"ד במלה כהונה משום דבקדושין (סו): אמרינן דמעמא דרבי יהושע משום דכתיב ברך ה' חילו, ואתי כמ"ד במלה כהונה, ועוד דהכי משתמע בירושלמי פ"ה דתרומות ז. אין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד, ואינו קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג, או שהיה עובד ולא היה על גגו אלא סמוך למזבח, או אוחז בקרנותיו אינו נקלט רוצה ושמירת הנפש (ז,יג). ח. שאר הלויים השוכנים בערי מקלט כשימות אחד מהן אינו נקבר בעיר ולא בתוך התחום, שנ' 'ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם' לחיים ניתנו ולא לקבורה רוצה ושמירת הנפש (ז,ד). ט. כל עיר הקולטת תחומה קולט כמוה... ואע"פ שהתחום קולט אין הרוצה דר בו, שנ' 'וישב בה' בה ולא בתחומה רוצה ושמירת הנפש (ז,יא). י. האב שהרג את בנו, אם היה לנהרג בן הרי זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל, ואם אין לו בן אין אחד מן האחיז נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אותו, ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם רוצה ושמירת הנפש (ז,א).

(וההורגו) במזיד נהרג, בשוגג גולה? לא קשיא, הא כמאן דאמר אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם, הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם.

אמר אב"י מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, שלא יהא סופו (צאתו חוץ לתחום) חמור מתחלתו (הרציחה) מזה תחלתו במזיד נהרג, בשוגג גולה, אף סופו במזיד נהרג, בשוגג גולה.

תני חדא אב שהרג, בנו (השני) נעשה לו גואל הדם (והורג את אביו). **ותניא אידך** אין בנו נעשה לו גואל הדם. לימא, הא רבי יוסי הגלילי והא ר"ע?

ותסברא, בין למ"ד מצוה, בין למ"ד רשות, מי שרי, והאמר רבה בר רב הונא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל (עבירות שבתורה) אין הבן נעשה שליח (ב"ד) לאביו להכותו ולקללתו, חוץ ממסית, שהרי אמרה תורה **לֹא־תִקְמָל וְלֹא־תִכְסֶּה עָלָיו?**

אלא לא קשיא הא (דתניא אין בנו נעשה גואל הדם) בכנו (של רוצח) והא (דתניא בנו נעשה לו גואל הדם) בכך בנו (בכנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח, ואינו מוזהר על כבודו).

פסק הרמב"ם א. נגמר דינו לגלות ואח"כ מת הכהן הגדול קודם שיגלה הרוצח הרי זה פטור מן הגלות, ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן הגדול ומינו כהן אחר תחתיו ואחר כך נגמר דינו הרי זה חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו רוצה ושמירת הנפש (ז,יא). ב. רוצח שנגמר דינו לגלות ולא היה שם כהן גדול, וההורג כהן גדול ולא היה שם כהן גדול אחר, וכהן גדול שהרג ולא היה שם כהן גדול אחר, הרי אלו גולין ואינן יוצאין מעיר מקלט לעולם רוצה ושמירת הנפש (ז,י). ג. הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם ואפילו לדבר מצוה או לעדות בין עדות ממון בין עדות נפשות ואפילו להציל נפש בעדותו או להציל מיד הגיים או מיד

בירושלים הלך אחר הנוף ולא תנא בה בערי מקלט הלך אחר הנוף מצית מוקמת לה כרבי יהודה, אבל השתא מאן ציית לך אימור דשמעת ליה לרבי יהודה... גבי מעשר לחומרא (משום דאיכא למימר לחומרא בין עיקרו בפנים ונופו בחוץ בין עיקרו בחוץ ונופו בפנים, דגבי מעשר איכא בין בפנים בין בחוץ חדא לחומרא וחדא לקולא, חומר בפנים מבחוץ שבחוץ יכול לפדותו ובפנים אינו יכול לפדותו דקלמי ליה מחיצות, וחומר בחוץ מבפנים שאינו נאכל בחוץ בלא פדייה ובפנים אוכלו בלא פדייה, ואיכא למימר כי אמר רבי יהודה הלך אחר הנוף לחומרא אמרה כדמפרש ואזיל... פתבו התוס' וצ"ע מנא ליה דלא אמרינן גם להקל וי"ל דמסברא אית ליה דלא פליגי רבי יהודה ורבנן כולי האי כי אם בחומרא בעלמא) עיקרו בחוץ ונופו בפנים (הלך אחר הנוף (לחומרא) לענין פדייה...) כי היכי דבנופו לא מצי פריק, בעיקרו נמי לא מצי פריק (למכות שחטא בפנים. הקשו התוס' פי' לא אזלינן בתר נוף לקולא לומר דכי היכי דבנופו דבפנים מצי אכיל בלא פדייה הכי נמי בעיקרו מבחוץ מצי אכיל ליה בלא פדייה אלא לחומרא דוקא לומר דלא מצי פריק ליה בעיקרו, ומשמע דפשיטא ליה דבנוף גופיה מצי אכיל דנחי דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא מ"מ נוף לא שדינן בתר עיקרו גם לחומרא) עיקרו מבפנים ונופו מבחוץ (הלך אחר הנוף לענין אכילה דמישדי עיקרו בתר נופו ואסור לאוכלו בעיקרו אא"כ פדאו מקודם שנכנס) כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה, בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה. אלא גבי ערי מקלט (על כרחך עיקרו בפנים ונופו לחוץ לא משכחת לה אלא לקולא) בשלמא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה, אלא עיקרו בפנים ונופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי מצי קטיל ליה, הא גואי קאי?

אמר רבא (לעולם כדקא משנינן הא רבי יהודה והא רבנן, דלרבנן לא שדינן לא נוף בתר עיקרו ולא עיקרו בתר נוף לא במעשר ולא בערי מקלט כדקתני קמייתא מכנגד החומה ולפנים כלפנים, ורבי יהודה פליג ואמר

משנה אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום, או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף (אפי' הוא בעיקרו שבתוך התחום הרי הוא כיוצא חוץ לתחום, ואם עיקרו חוץ לתחום ונופו בתוך התחום אף העיקר קולט).

(גמרא) ורמינדי (לענין אכילת מעשר שני בירושלים היא שנויה) אילן שהוא עומד בפנים (בירושלים) ונוטה לחוץ, או עומד בחוץ ונוטה לפנים, מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ [אלמא לא נופו שדינן בתר עיקר ולא עיקר בתר נוף הקשו התוס' תימה דבפסחים (פה): אמרינן דגנות לא נתקדשו, ואם כן מעשר שני אין אוכלין על האילן וי"ל דמיירי שענפיו מועטין שאין בהן ארבעה דלא חשיבי, והוי כאילו עומדת באויר כנגד הקרקע עוד יש לומר דמיירי אפי' באילן שענפיו מרובין, ואויר ירושלים בירושלים (ומה שאמנו גנות לא נתקדשו, הוונה צעזעה)?

מעשר אערי מקלט קא רמית, מעשר בחומה תלה רחמנא (דכתיב 'לפני ה' אלהיך תאכלנו') ערי מקלט בדירה תלה רחמנא (דכתיב 'כי בעיר מקלטו ישב' ונופו ראוי לדירה יותר מעיקרו) בנופו מתדר ליה, בעיקרו לא מתדר ליה.

ורמי מעשר אמעשר, דתניא בירושלים (לענין מעשר) הלך אחר הנוף, בערי מקלט הלך אחר הנוף?

אמר רב כהנא, לא קשיא הא ר' יהודה, והא רבנן, דתניא [דף יב ע"ב] ר' יהודה אומר (לענין מעשר אמרה למילתיה) במערה הולך אחר פתחה (כולה בפנים ופתחה לחוץ כלחוץ, כולה בחוץ ופתחה לפנים כלפנים) באילן הולך אחר נופו (ומתניתין דהכא וברייתא רבי יהודה, ומתניתין דאילן שהוא עומד בפנים... רבנן, ושינויא קמא ליתא).

אימור דשמעת ליה לר"י (כלומר היכי בעית לאוקמא להא דתניא בירושלים הלך אחר הנוף... כר' יהודה, הניחא אי תנא בה חדא

ניחא פירוש הר"ם דודאי דין נוף עצמו לא היה במל לעולם גם לחומרא כדפירשתי, והכי קאמר אף לאחר הנוף שדינן ליה עיקר לחומרא כמו עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דנופו לא מצי קטיל, בעיקר נמו לא מצי קטיל, והוא הדין דעיקר אוזל בתר נפשיה שיש לעיקר דין עצמו כגון דעיקרו בפנים ונופו בחוץ אע"ג דבנופו מצי קטיל כדפירש דלעולם יש לו לנוף דין עצמו גם להקל מכל מקום דעיקר מבפנים לא מצי קטיל דלא שדינן העיקר בתר הנוף לקולא רק לחומרא, **אבל רש"י** פירש אף אחר הנוף משום דבכולי הש"ס שדינן לנוף בתר העיקר אצטריך למימר הכא גבי מקלט דזימנין דשדינן עיקר בתר הנוף לחומרא, לפי זה ניחא קצת הא דנקט אחר הנוף טפי מאחר העיקר, מיהו גם זה קשיא דהא לענין מעשר לא שדינן לעולם בתר עיקרו כדפ"ל, לכך ניחא לפי הר"ם.

פסק הרמב"ם א. אילן שהוא עומד בתוך תחום ערי מקלט ונופו נוטה חוץ לתחום משיגייע תחת הנוף נקלט, היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגייע לעיקרו נקלט, וההורגו שם נהרג עליו רוצח ושמיירת הנפש (היא). **ביאר הכס"מ** פסק כדברי רב אשי וכדפירש רש"י. אבל קשה דהא לא אצטריך רב אשי לשנויי הכי אלא לרבי יהודה, אבל לרבנן שפיר מיפרשא מתני' כפשטה שהכל הולך אחר הנוף כדמפרש מעמייהו כגמרא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בנופו מתדר ליה בעיקרו לא מיתדר ליה, ולמה הניח רבנן ופסק כר' יהודה, ושמא נקט להקל בידינו נפשות, ואין זה כדאי, וצ"ע. (ענין זהלכה הנלח, ולפי יישוב הכס"מ סס, יתייבש קושייתו כאלן, וכ"כ האנני סהס). **ב.** אילן שעומד לפנים מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה אין אוכלין תחת נופו מע"ש ומע"ש שנכנס תחת נופו אין פודין אותו שהרי הוא כמי שנכנס לירושלים מעשר שני ונטע רבעי (בטו). **כתב הכס"מ** היה נראה שפסק כר' יהודה. אבל קשה אמאי שבק רבנן ופסק כר"י, ועוד למה השמיט דין עיקרו בחוץ ונופו בפנים. ולכן נראה שרבינו סמך על מאי דאיתא התם בתר הכי רב אשי אמר מאי אחר הנוף אף אחר הנוף. וצ"ל שרבינו מפרש דרב אשי אתא לשנויי דלא ליקשו הני משניות אהדדי דתרווייהו כרבנן ומתניתין דקתני דבירושלים הולך אחר הנוף היינו להחמיר ולומר שאם נופו נוטה חוץ לחומה כיון שנכנס תחת נופו דינו כנכנס לפנים לענין שאין פודין אותו ומתניתין דקתני מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ היינו לענין שאין אוכלים שם ופסק כרב אשי דבתרא הוא ועוד דמסתבר מעמיה.

משנה הרג באותה העיר (רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג) גולה

שדי עיקרו בתר נופו, ודקאמרת דלמא לחומרא קאמר אנן נמו לחומרא אמרינן לה לענין מעשר כדאמרן. ולענין מקלט, היכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים דחומרא הוא שדי עיקרו בתר נופו, ואם רוצח... בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל (והיכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ דקאמר בה רבי יהודה הלך אחר הנוף, לאו למישדי עיקרו בתר נופו ולמימר דכי היכי בנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמו מצי קטיל קאמר, דבעיקרו שבפנים כולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל, והיכא ד... קאי (רוצח) בנופו (שבחוץ) ויכול (גואל הדם לעמוד חוץ לתחום ו...) להורגו בחצים ובצורות דכ"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה (דלכולי עלמא נוף בתר עיקר לא שדינן) כי פליגי (דקאמר ר' יהודה הלך אחר הנוף) במהוי עיקרו דרגא לנופו (שיכנס גואל הדם בתוך התחום ויעלה דרך העיקר ויהרגנו בנופו קאמר וכי הך קולא אית ליה לר' יהודה דהא לאו עיקר שדי בתר נוף אלא כל חד כדקאי) מר סבר הוי עיקרו דרגא לנופו (הקשו התוס', קצת קשה מנא ליה לאפלוגי רבנן ארבי יהודה בהא וי"ל דמשמע מתוך הברייתא דפליגי לרבי יהודה בתרתי בין במעשר בין בערי מקלט מדנקט ערי מקלט גבי ירושלים) ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו.

רב אשי אמר מאי אחר הנוף (דקאמר מתני' דהכא וכן ברייתא בערי מקלט...) אף אחר הנוף (ורבי יהודה היא, וכולהו לחומרא, ולענין מעשר כדשנינן, ולענין מקלט אף אחר הנוף קאמר, דהיכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים שדי עיקרו בתר נופו לחומרא ולא תימא כדקאי קאי, אבל היכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ שדי נופו בתר עיקרו ולא מצי קטיל בנופו, ומשום דבכולי גמרא שדינן נוף בתר עיקר אצטריך הכא למימר דלענין מקלט זמנין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא **כן ביאר התוס'**, והקשו דא"כ כי היכי דקתני הולך אחר הנוף דהיינו אף אחר הנוף ה"ה דהוה מצי למתני הכל הולך אחר העיקר, ועוד קשה דהא לעיל גבי מעשר כי קאמר דאולינן בתר הנוף לחומרא משמע דמ"מ פשימא ליה דדין נוף עצמו לא היה במל כלל דלא שדינן ליה בתר עיקרו, כדפרישית לעיל. ולכן

במדינתנו גולה למדינה אחרת מערי הלויים, לפי שכולן קולטות כמו שיתבאר, ואם הרג חוץ מערי הלויים וברח לעירו הרי זה קולטו רוצח ושמירת הנפש (ז,ה). **ביאר המשנה למלך** זאם הרג חוץ מערי הלויים' זהו פירוש למה שאמרו ואם גלה לפלכו פלכו קולטו, אבל התוס' פירשו פירוש אחר.

משנה כיוצא בו⁶⁷, רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אעפ"כ (אנו רוצים לכבדך) יקבל מהן, שנאמר וְהָאֵלֹהִים יִדְבְּרוּ הַרְצָחָה.

(המשך המשנה) [דף יג ע"א] מעלים היו (הערים) שכר ללויים (שרוצחים שוכרים מהם את בתי הדירה כתבו התוס' פי' רוצחים הכאים ודרים שם צריכין להעלות מס וארנונא ללויים, דלא תימא גזירת המלך על הלויים לעכב אותם בעירי⁶⁸) דברי רבי יהודה, ר"מ אומר לא היו מעלים להן שכר.

(המשך המשנה) וחוזר לשררה שהיה בה (אם היה נשיא או ראש בית אב חוזר לגדולתו כשישוב לעירו במיתת כה"ג) דברי ר"מ, רבי יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה.

(גמרא) אמר רב כהנא מהלוקת בשש (ערי מקלט) דמר סבר לכם (לרוצחים, נאמר והיו לכם הערים למקלט) לקליטה, ומר סבר לכם לכל צרכיכם (ביארו התוס' דאין צריכים להעלות שום דבר ללויים) אבל בארבעים ושתים דברי הכל היו מעלין להם שכר. א"ל רבא הא ודאי לכם לכל צרכיכם משמע? אלא אמר רבא מהלוקת

משכונה לשכונה (בתוך העיר, כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה) ובן לוי (שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג) גולה מעיר לעיר (שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם).

(גמרא) ת"ר וְשִׁמְתִי לָךְ... ושמתני לך בחייד (כאן הבטיחו הקב"ה למשה שיזכה למצוה זו בחייו שהבדיל שלש ערים) מְקוֹם מִמְקוֹמְךָ (שתהא מחנה לוי קולטת, ואף ערי מקלט יהיו ערי לוייה) אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה מִלִּמְד שְׁהוּ יִשְׂרָאֵל מִגְּלִין בְּמִדְבָּר. להיכן מגלין, למחנה לוייה, מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך (מדינה הגהות הב"ח פירוש עיר) לפלך (כ"ל מעיר מקלט שנמצא זה לעיר מקלט אחרת) ואם גלה לפלכו (כ"ל צאוה עיר לשכונה אחרת) פלכו קולטו והקשו התוס' קשה דהא אמרינן כבר גולה מפלך לפלך (משמע ללעיכובא חייב לגלות לעיר אחרת, ואין אומרים שצדיעצד מועיל לגלות לשכונה אחרת צאוה העיר) ועוד הא קאמר (יש ללייק כן גם מהמשנה) בן לוי גולה מעיר לעיר ויש לימר דאם גולה מעיר לעיר יהיה רשאי לילך בכל העיר ובתהומיה, ואם יגלה לפלכו פלכו קולטו בו שלא יצא משכונה לשכונה).

אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא (דפלכו קולטו ודמתני' נמי דקתני גולה משכונה לשכונה) כִּי בְּעִיר מְקַלְטוֹ יֵשֵׁב (קרא יתירא הוא דמצי למכתב כי שם ישב) עיר שקלטתו כבר. **פסק הרמב"ם** רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו גולה בה משכונה לשכונה ואינו יוצא מן העיר, ובן לוי שהרג

67 **הב"ח** הגיה שתיבת 'כיוצא בו' קאי על סוף הגמ' לעיל 'עיר שקלטתו כבר כיוצא בו' **אמנם הריטב"א** ביאר שמשנה זו היא כהמשך למשנה לעיל, שגולה מעיר לעיר בין ערי הלויים כדי שיהא נכנע כשאינו בביתו, וכיוצא בו כאן שנה מעניני ההכנעה. והמהרש"א ביאר ששנו כך אגב המשנה בשביעית (י"ה), ששם שנו שהמהזיר חוב בשביעית יאמר לו המלוה משמט אני, ואם אמר הלוח אעפ"כ יקבל ממנו, וכיוצא בו רוצח...

68 **ביאר הערוך** לנר הא שפירש רש"י על הערים ולא על הרוצחים כפשוטו, וכמו שפירשו התוס', וגם התוס' שפירשו דמעלים שכר היינו מס וארנונא, ולא פירשו כפשוטו דשכר דירה קאמר, י"ל דהוקשה להם לשון מעלים שכר, דהל"ל נותנים שכר דירה כלישנא דגמרא

הוא מורד מגדולתו כל ימיו הואיל ובאה תקלה זו הגדולה על ידו רוצה ושמירת הנפש (ז"ד).

פרק אלו הן הלוקין

משנה ואלו הן הלוקין (אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות, ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן אלמנה וגרושה חייב עליה משום שתי שמות... ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו דלא מפרש לאו דידהו בהדיא וכן הקדש שלא נפדה, ואידי דתנא הקדש תנא מעשר שני בהדיא דתרוייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדייה, וכן ברובן יש דבר חדש. **כתבו התוס'** תנא ושייר טמא ששימש, זר שאכל תרומה, ובעל מום ששימש, אונן מקריב, מוזה חושן, מכבה גחלת על גבי מערכה, אלא לא חשיב לאוי גרידי אלא באותן שיש בהן חידוש, והא דקא חשיב כריתות דאין בהן מיתת כ"ד לאשמועינן דאע"ג דאיכא כרת לוקין ואין צריך למצוא בהם חידוש בהנך כריתות דקתני. ורש"י דקא למצוא בהם חידוש, אלמנה לכהן גדול נקט משום דבעי למיתני אלמנה וגרושה חייב משום שתי שמות). **הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנדה, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה (מן הגכעוניה היא, ומלקות משום לא תתחתן בהם) לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר. אלמנה (שנתאלמנה מאיש אחד) וגרושה (מאיש אחר) חייבין עליה (שתי מלקות) משום שני שמות (משום שתי אזהרות ששתיהן מפורשות במקרא ואזהרה אתרוייהו קיימא) גרושה וחלוצה (גרושה והיא חלוצה) אינו חייב אלא משום אחת בלבד [משום גרושה, שהחלוצה אינה כתובה אלא מרבויה מיייתנין לה דתנא בקדושין (ע"ה). גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה **התוס'** הביאו את פירוש רש"י **וכתבו** משמע לפירושו דבחלוצה להודא איכא מלקות דאורייתא. וזה אינו, דהא אמרינן בקדושין (ע"ה). חלוצה דרבנן, והא דלעיל תנא וחלוצה, אנכ גרושה תניא. **אי נמי** מכת מרדות דרבנן. ובהא (בג"ל 77 למשנתנו) כיון דהיא גם גרושה לוקה בה מלקות דגרושה שהיא**

בארבעים ושנים, דמר סבר וְעַלֵיהֶם תִּתְּנוּ כִּי הֵנֶךְ לְקַלְמָה, ומר סבר ועליהם תתנו כי הנך, מה הנך לכל צרכיכם, אף הני נמי לכל צרכיכם, אבל בשש דברי הכל לא היו מעלים להן שכר.

‘חוזר לשררה שהיה בה...’ תנו רבנן וְשֵׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ (בעבד עברי כתיב כשיוצא חפשי בשש או כיוכל) וְאֶל־אֲחֹת אִבְתּוֹ יָשׁוּב לַמִּשְׁפָּחָה הוּא שֵׁב, ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו (לשררה) דברי ר"י, ר"מ אומר אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו, אל אחות אבותיו כאבותיו (סיפא דמילתיה דר"מ היא ומביא ראיה לדבריו מסוף המקרא שחוזר לגדולתו שנאמר ואל אחות אבותיו אל כל חזקת אבותיו) וכן בגולה (כמחלוקת בעבד עברי כך מחלוקת ברוצה שגלה וחוזר במיתת הכהן ומהכא יליף דכשהוא אומר כאן ישוב קרא יתירא דמצי למכתב ושב אל משפחתו ואל אחות אבותיו ולשתוק) כשהוא אומר ישוב, לרבות את הרוצה (דמופנה לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן ישוב ונאמר ברוצה ישוב הרוצה אל ארץ אחוזתו כדמפרש ואזיל מאי וכן בגולה ומסקנא גמר שיבה שיבה מהתם).

מאי וכן בגולה? כדתניא ישוב הרוצה אל ארץ אחוזתו לארץ אחוזתו הוא שב, ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו, דברי רבי יהודה ר"מ אומר אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו, גמר שיבה שיבה מהתם (**הקשו התוס'** נראה דהיינו דוקא לרבי מאיר דאצטריך לג"ש אבל לרבי יהודה הא איכא קרא בהדיא גבי רוצה וא"כ הא דקתני לעיל, וכן בגולה ממילתא דר"מ). **פסק הרמב"ם א.** רוצה שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצה אני, אמרו לו אעפ"כ, יקבל מהן רוצה ושמירת הנפש (ז"ד). **ב.** ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלויים... ורוצה הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלויים נותן שכר לבעל הבית רוצה ושמירת הנפש (ה"י). **ג.** ואע"פ שנתכפר לו אינו חוזר לשררה שהיה בה לעולם אלא הרי

(המשך המשנה) כמה יאכל מן הטבל ויהא חיוב, רבי שמעון אומר כל שהוא, וחכמים אומרים כזית. אמר להן רבי שמעון אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חיוב (משום שרץ השוריץ על הארץ) אמרו לו מפני שהיא כברייתה. אמר להן אף הטה אחת כברייתה.

(גמרא) חייבי כריתות קא תני (כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתנו לענין מלקות) חייבי מיתות ב"ד לא קתני (לא הוזכר בה ללקות אם התרו בו למלקות). מתניתין מני?

ר"ע היא דתניא, אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות בית דין **[דף יג ע"ב]** ישנו בכלל מלקות ארבעים (השתא סלק"ד שאם התרו בו מיתה ומלקות לוקה ומת) **דברי רבי ישמעאל**, ר"ע אומר חייבי כריתות (אם התרו בהם מלקות) ישנו בכלל מלקות ארבעים (ואין כאן משום חייבי שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת, ולמה אינן שתי רשעיות לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת...) שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן, חייבי מיתות ב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים (שיש כאן שתי פורעניות מלקות ומיתה ומשילקה סופו ליהרג) שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן. ר' יצחק אומר (אף חייבי כריתות שהתרו בהן למלקות אינן בכלל מלקות, לפי שכל...) חייבי כריתות (של עריות) בכלל היו (דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות כתבו התוס', פי' רש"י בכלל כל העריות דכתיב ונכרתו הנפשות ולמה יצא כרת באהותו דכתיב ואיש אשר יקח את אחותו וקשה דהיה לו לומר דאחותו בכלל כל העריות היתה. לכן נראה לפרש דחייבי כריתות בכלל מלקות הן דהא גמרינן דבכל לאו איכא מלקות מן והיה אם בן הכות הרשע, ולמה יצאת כרת באהותו שהרי אחותו כתובה היתה עם העריות באהרי מות ונכרתו הנפשות אלא לכך יצאת בקדושים לדונו בכרת ולא במלקות כלומר אין חייבי כריתות לוקין. עוד הקשו התוס' וקשה לרבי יצחק לאו דכל כריתות למה לי, דהא אסיקנן דקרוב לא בעי אזהרה (ולמלקות ג"כ לא, ללשטמו אין לוקין) ושם יש לומר דנכתבו לעונש יתירא, מידי דהוה אלאו

דאורייתא ולא לקי מכת מרדות דרבנן. הטמא שאכל את הקדש (אזהרתו מפרש בגמרא) והבא אל המקדש טמא, ואוכל חלב ודם ונותר ופגול וטמא (כתיב ביה ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא, ואזהרת פגול נמי מהכא מדכתיב 'כי קדש הוא' כלומר מפני שהוא קודש שנפסל, למדנו מכאן כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו, והכי אמרינן לקמן ואזהרת טמא וזהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל') והשוחט (קדשים בחוץ) ומעלה (או המעלה קדשים) בחוץ [ואזהרת מעלה השמר לך פן תעלה... אזהרת שוחט ילפינן בזבחים (ק). איכא דיליף מלא יזבחו עוד ואיכא דיליף לה מגזירה שוה דהבאה הבאה שוחט ממעלה] והאוכל חמץ בפסח, והאוכל והעושה מלאכה ביום הכפורים וייליף אזהרתיה ביומא (פא.)) והמפטם את השמן [העושה שמן בדוגמת שמן המשחה ואזהרתיה ובמתכונתו לא תעשו כמוהו וכן בקטורת ובמתכונתה לא תעשו לכם] והמפטם את הקטורת, והסך בשמן המשחה (מאותו שעשה משה במדבר דכתיב על בשר אדם לא ייסך) והאוכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים. אכל טבל [ואזהרתיה מולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו, בעתידין לתרום הכתוב מדבר, והכי מפרש לה בסנהדרין (גב.)) ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו (אף הוא טבל), ומעשר שני (שלא נפדה והוא אוכלו חוץ לירושלים, וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך) והקדש שלא נפדו [ואזהרתו אינו מפורשת כל כך ונראה בעיני דמהכא אתא דתניא (פנהדרין גב.) הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ואמרינן מאי טעמיה דרבי אתיא הטא הטא מתרומה ורבנן מיעט רחמנא זמתו בו' ולא במעילה ממיתה הוא דמעמיה וגז"ש כדקיימא קיימא וילפינן אזהרה דמעילה מאזהרה דתרומה דכתיב בה וכל זר לא יאכל קדש, ורוב הלכות מעילה היא למדה מתרומה בתורת כהנים בגזירה שוה זו].

מתקיף לה ר' אבא בר ממל אי הכי, הייבי מיתות ב"ד נמי נגמרם מעיני (דכתיב בעבודת כוכבים אם מעיני העדה נעשתה לשגגה) מלעיניך? דנין לעיני מלעיניך, ואין דנין מעיני מלעיניך.

ומאי נפקא מיניה, והא תנא דבי ר' ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה וזו היא ביאה (למידין זה מזה גזירה שוה מה שיבה חולץ וקוצה ומה אף ביאה חולץ וקוצה ומה) ועוד, לגמור מעיני (דמיתות ב"ד) מלעיני (דכריתות) דהא גמור לעיני מלעיניך (מה כריתות לוקה אף מיתות ב"ד ילקה)?

קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק (לתשובה זו מרבי אבא בר ממל ושני עלה. ויש לפרש קבלה מיניה רבי שמואל מרבי אבהו תירוץ זה על אתקפתא דר' אבא בר ממל) 'כדי רשעתו' משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר (ב"ד הוזהרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון אבל כרת לא ע"י ב"ד הוא. הקשו התוס', לפי זה כהייבי מיתות דלא התרו בו למיתה דליכא מיתה והתרו בו למלקות דהשתא ליכא אלא רשעה דמלקות לקי, וקשה דבעלמא (שבת קנד.) פריך גבי לאו דמחמר לאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד הוא ואין לוקין עליו, ואף כי ליכא התם רשעה דמיתה. וי"ל דהתם היינו כרבא (דנכיו סוגרו בסמוך) דמוקי למילתיה דר"ע בהתרו בו למלקות ואפילו הכי לא לקי דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו).

רבא אמר אתרו ביה לקטלא כ"ע לא פליגי דאין לוקה ומת, כי פליגי דאתרו ביה למלקות (לחודיה) רבי ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת (דבר שהיביין עליו) מיתת ב"ד, לוקין עליו. ור"ע סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו (כשהתרו בו מלקות בלא מיתה, לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי הוצרך להזהירו שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה).

שככללות, ולא הניתק לעשה) ולמה יצאת כרת באחותו (לעצמה דכתיב בקדושים תהיו 'ואיש אשר יקה את אחותו')? לדונו בכרת (לכך שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו) ולא במלקות.

מ"ט דר' ישמעאל? דכתיב אס-לא תשמר לעשות את-כל-דברי התורה הזאת, וכתיב והפלא ה' את-מכתך, הפלאה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר והפילו השפט והקהו לפניו, הוי אומר הפלאה זו מלקות היא, וכתיב אס-לא תשמר לעשות את-כל... אי הכי, הייבי עשה נמי? אם לא תשמור כתיב, וכדרכי אבין א"ר אילעי, דאמר רבי אבין א"ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה (וכלו כחזקתו). אי הכי, לאו שאין בו מעשה נמי (אלמה אמרינן בכמה דוכתי לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו)? לעשות כתיב. לאו שניתק לעשה נמי? דומיא דלאו דחסימה (שהוא כתוב אצל פרשת מלקות). השתא דאיתת להכי, כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה.

ור"ע מאי טעמא (התוס' ביארו נהי דאם הייבי מיתות אם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין לו, ומה בכך וליעבד ליה תרתו)? כ"ד ר' ישמעאל משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. ור' ישמעאל, הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון, אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא. ולר"ע (כיון דאמר אי אתה מחייבו משום שתי רשעיות) אי הכי הייבי כריתות נמי (לא לילקו, דהא שתי רשעיות נינהו שעדיין עונש הכרת עליו) מאי אמרת (לשנויי הך קושיא) שאם עשו תשובה (הטעם שנתן למעלה שהוא יכול לפטור את עצמו מן הכרת ע"י תשובה...) השתא מיתה לא עבדי (ואתה מלקהו בעוד עונש הכרת עליו)? אמר רבי אבהו בפירושו ריבתה תורה הייבי כריתות למלקות, דגמר לעיני (ונכרתו לעיני בני עמם) מלעיניך (כתיב במלקות ונקלה אחיך לעיניך).

ג' המהב"ח דקום עשה דמשמע דליכא בהן שום לאו. הקשה הר"ר שלמה מדרווי"ש נהי דקרבן לא בעי אזהרה מ"מ הנך דליכא אלא חד כרת כמו מפטם וסך דלא ידעינן דחלוקין לחטאות אלא משום שהם לאוין מוחלקין לרבי אלעזר דאמר רבי אושעיא ואצטריכו לחלק, א"כ לא לילקי עלייהו כי חיכי דבעינן למימר אי קרבן בעי אזהרה דלא לקי אלאו דכריתות וי"ל דמ"מ נהי דאצטריכו לחלק, בשביל זה לא נמנע מללמוד ממנו מלקות, כיון דידעינן בהו חיוב קרבן בלא לאו, נהי דחילוק לא ידענא אלא מלאוין, מ"מ ילקו. **עוד הקשו התוס'** ל"ל היקשא לאפוקי פסח ומילה, תיפוק ליה מדאמרינן בת"כ 'ועשה אחת' יצא מסית ומדיח ומקלל אביו ואמו ועדים וזממין שאין בהן מעשה דאין בהן קרבן, וה"ה פסח ומילה דאי מיימנע ולא עביד ליכא מעשה ושמא י"ל דאצטריך דרשא דהכא משום דבת"כ איכא דרשא אחריתי דמפרש מסית ומדיח דלאו בני קרבן נינהו משום דבעינן דומיא דעבודת כוכבים דיש בו כרת ופסח ומילה הוו בכרת והוה אמינא דהויין בקרבן, מיהו ממילה קשה למה לי קרא, דהא לא הויא בכרת דומיא דעבודת כוכבים, דהא לעולם לא יתברר שיהא בכרת עד שימות, דלעולם יכול למול עצמו וליפטור מכרת וי"ל דלעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו.

רבינא אמר לעולם [דף יד ע"א] כדאמרינן מעיקרא (טעמיה דר"ע משום שתי רשעיות הוא, ודקאמרת...) שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן, מאי אמרת, הא לא עבוד תשובה (דאכתי עונש כרת עליו) לא פסיקא מילתא לכרת (הואיל והוא תלוי בתשובה).

רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאת כרת באחותו, לדונו בכרת ולא במלקות. ורבנן (רבי ישמעאל ור"ע) כרת באחותו למה לי? לחלק (לפי שכלל כל העריות בכרת אחת הייתי אומר אם עשאן כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לכך יצאה כרת באחותו לחלק דהוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו שמתחייב עליה לעצמה אם עשאם עם הברותיה ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה אחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה) וכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ורבי יצחק לחלק מנא ליה? נפקא ליה מןא"ל-

ור"ע, אי הכי, חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא? א"ל רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא חייבי כריתות לא צריכי התראה, שהרי פסח ומילה (אין בהן לא תעשה) ענש (להם כרת) אע"פ שלא הזהיר.

ודלמא אזהרה לקרבן (שאם יעשה שוגג יביא קרבן, וא"כ אין הלוא פנוי למלקות, ולכן לא ילקה) דהא פסח ומילה דלית בהו אזהרה לא מייתי קרבן (פסח ומילה אין קרבן בשוגג שלהן כדאמרינן בכריתות בפ"ק הפסח והמילה מצות עשה כלומר אינו בכלל שאר כריתות למנותן עם שאר כריתות שנמנו שם כולם לומר שאם עשאום כולם בהעלם אחד חייב קרבנות כמספר הכריתות)?

התם לאו היינו טעמא (מה שאין מביאין קרבן על פסח ומילה אין הטעם בשביל שאין בהם אזהרה) אלא (בשביל שהם מצות עשה) משום דאיתקש כל התורה כולה (לעניין קרבן) לעבודת כוכבים (שנאמר בפרשת 'שלח לך' אצל קרבן עבודת כוכבים 'תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה' כאן הוקשו כל עבירות שבתורה בשגגתן לעבודת כוכבים לענין קרבן) מה עבודת כוכבים (כרת שלו על דבר שהוא...) שב ואל תעשה (והוא עמד ועשאו) אף כל שב ואל תעשה (אבל כרת של עמוד ועשה והוא ישב ולא עשה אין בו קרבן) לאפוקי הני (פסח ומילה) דקום עשה ואבל חייבי כריתות כגון 'אשר יעשה מכל התועבות האלה, ונכרתו' לשון שב ואל תעשה הוא, ואפילו לא נאמרה בו אזהרת לאו היה קרבן בא עליו הקשו התוס', וקשה דא"כ מה אמר בעירובין (צו). לר"ע דאמר כי כתיב 'שמרת את החוקה' לפסח ואי איתא לר' אבין דאמר השמר לא תעשה הוא, הא דתנן (כריתות ב.) פסח אין לו קרבן מפני שהוא קום ועשה, ואם איתא קום ולא תעשה הוא (כ"ל מי שלא מקריב קרבן פסח עונש על 'לא תעשה' כיון דהיטמר לטון טל ללאו). ומאי פריך הא מ"מ אינה דומיא דעבודת כוכבים דהוי שב ואל תעשה (והוא ענד ועשה, לעומת קרבן פסח...) וזה מה שתעשה הוא. וי"ל דמכל מקום שמעינן מלישנא

דקרא אחותך היא). ואידך (כ' ילחק) איבעית אימא גמר עונש מאזהרה (דלענין אזהרה כתיב אחותך היא יתירא להזהיר על אחותו בת אביו ובת אמו שנאמר 'ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא' ומה אזהרה לא חלק בין אחותו בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ולאחותו שהיא בת אביו ובת אמו, אף בעונש ענש על אחותו בת אביו ואמו כאחותו דבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו הקשו התוס', תימה בדבריות (ג.) א"ר יצחק עונשין מן הדין דקאמר לר' יצחק כדאית ליה ולרבנן כדאית להו לומר דאין עונשין מן הדין וכן לקמן (יז:) דקאמר אפי' למאן דאמר עונשין מן הדין... ופי' דהיינו ר' יצחק. ותימה דבכל שינוי דהכא משמע דשפיר אית ליה לר' יצחק דאין עונשין מן הדין. ונראה דלהאי שינויא דקאמר גמר עונש מאזהרה סבר ר' יצחק עונשין מן הדין, דהכי פירושא גמר עונש מאזהרה משום דאיכא קל וחומר להענישן, וכיון דהשווה באזהרה הוא הדין נמי בעונש כיון דאיכא קל וחומר להענישן, ומעתה אמר רבי יצחק בכל דוכתי נמי עונשין מן הדין דהיינו היכא שאין צריך לענין אזהרה ומהאי טעמא היכא דגמיר עונש מאזהרה היינו דוקא דאיכא להענישו מן הדין דאם לא כן כחייבי לאוין נמי כגון גבי ממזר עמוני נילף בהם עונש כרת מהאי טעמא דגמר עונש מאזהרה דכי היכי דהשווה לענין אזהרה הוא הדין לענין עונש אלא כדפי' דדוקא משום דאיכא להענישו מן הדין קאמר גמר עונש מאזהרה כך נראה למורי שיחיה, וצ"ע).

ואיבעית אימא נפקא ליה [דף יד ע"ב] מאחותו דרישא (דמצי למכתב כי יקה את בת אביו או בת אמו). ואידך, ההוא מיבעי ליה לחלק כרת למפטם ולסך (דהו נמי שני לאוין וכרת אחד והוצרך לנו לחלק ביניהם כמו שהוצרך חילוק בעריות אם אינו ענין כאן תנהו ענין להו). ואידך, סבר כר' אלעזר א"ר הושעיא, דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד, חלוקין הן לקרבן [ס"ל שהלאוין מחלקין לחטאות, ועל מפטם וסך אמרינן במס' כריתות (ג.) שהן שני לאוין על בשר אדם לא ייסך ובמתכונתו לא תעשו כמוהו וכרת אחת איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו... חילוק חטאות ביניהם שהלאוין מחלקין לחטאות

אשה בנותן טמאתה לא תקרב (דמצי למכתב ולנדה לא תקרב) לחייב על כל אשה ואשה. ורבנן נמי תיפוק ליה מהא? אין הכי נמי, ואלא כרת דאחותו למה לי? לחייבו על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו (אם בא על שלשתן בהעלם אחד). פשיטא, הרי גופין מוחלקין, הרי שמות מוחלקין (שיש אזהרה בכל אחת והרי הן כשאר כל העריות)? אלא, לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו, והיכי משכחת לה, ברשיעא בר רשיעא (הבא על אמו והוליד שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד בן ובא הבן על אחות אמו שהיא אחותו ואחות אביו). ור' יצחק הא מנא ליה? נפקא ליה מק"ו דתניא, אמר ר"ע שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליו (במקום שמוכרין הבשר במקולין) של עימאזום, שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של ר"ג הבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו, מהו, אינו חייב על כולן אלא אחת, או חייב על כל אחת ואחת, אמרו לו זו לא שמענו, אבל שמענו הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שהיב על כל אחת ואחת, ונראין דברים מק"ו, ומה נדה שהיא שם אחד חייב על כל אחת ואחת, כאן ששלשה שמות לא כל שכן. ואידך, ק"ו פריכא הוא, מה לנדה שכן גופין מוחלקין. ולאידך נמי האי ודאי ק"ו פריכא הוא, אלא נפקא ליה מאחותו דסיפא (ערות אחותו גלה). ואידך, אחותו דסיפא למה לי? לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין (שהרי ענש על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו שנא' בת אביו או בת אמו ויש לומר כ"ש שענש על בת אביו ובת אמו אבל אם אמרת כך ענשת מן הדין לכך נאמר אחותו דסיפא כתבו התוס', וא"ת ל"ל מקרא דבקדושים (עמות אחותו גילה) תיפוק ליה גבי אזהרה כתיב (נפסקת לחי מות) 'אחותך היא' יתירא לאחותו בת אביו ובת אמו, וכתיב 'ונכרתו הנפשות העושות' וי"ל דונכרתו לא קאי אלא אעריות המפורשות בהדיא ונהי דבקרא כתיב ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, מ"מ מיירי טפי מאחותו שהיא מאשת אביו ובת אביו אבל בת אביו ובת אמו לא ידעינן, אלא מיתורא

בית דין סנהדרין (יה,א). **כתב הכס"מ** פסק רבינו כר"ע משום דהלכתא כוותיה לגבי ר' ישמעאל ועוד דקם ליה מחלוקת בכרייתא וסתם במתני' כסתם דמתני' ק"ל. **ב.** כל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו סנהדרין (יה,ב).

וּמָמָא שֶׁאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ בְּשִׁלְמָא הֵבֵא לְמִקְדָּשׁ טַמְא כְּתִיב עֹנֵשׁ וְכִתִּיב אֶזְחָרָהּ, עֹנֵשׁ דְּכִתִּיב אֶת־מִשְׁכַּן ה' טַמְא וְנִכְרְתָהּ, אֶזְחָרָהּ וְלֹא יִטְמָאוּ אֶת־מִחְנֵי־הֶם. אֵלֵּא טַמְא שֶׁאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ, בְּשִׁלְמָא עֹנֵשׁ כְּתִיב וְהִנְפֵּשׁ אֶשְׁר־הֶאֱכַל בְּשָׂר מִזִּבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לֵה' וְטַמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ, אֵלֵּא אֶזְחָרָה מִנִּין (לִיכָא לְמִימַר מִבְּקִדְשִׁים לֹא יֵאכְל... דְּלֵא מִיּוֹרֵי בְּקִדְשִׁים אֵלֵּא בְּתַרְוּמָה דְּכִתִּיב בִּיה אִישׁ אִישׁ מִזְרַע אַהֲרֹן דְּבַר הַשּׁוֹה בִּזְרַעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּמוֹקְמִינֵן לִיה בְּתַרְוּמָה שֶׁהִיא שׁוֹה בְּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים וְאִף הַחֹזֶרֶת שֶׁאִינָה חֹזֶרֶת לַחֹזֶה וְשׁוֹק חֹזֶרֶת לְתַרְוּמָה)? רִישׁ לְקִישׁ אֹמְרֵי בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִנָּע (וּדְרָשִׁינֵן לִיה לְקַמֵּן אֶזְחָרָה לְאוֹכֵל) רַבִּי יוֹחָנָן אֹמְרֵי תִנִּי בְּרַדְלָא אֲתִיָּא טוֹמְאָתוֹ טוֹמְאָתוֹ, כְּתִיב הֵבֵא (בְּטַמְא שֶׁאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ) וְטַמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ, וְכִתִּיב הֵתֵם (בְּכָא אֵל הַמִּקְדָּשׁ טַמְא) טַמְאָא יִהְיֶה עוֹד טַמְאָתוֹ בְּךָ, מַה לְהֵלֵךְ עֹנֵשׁ וְאֶזְחָרָה, אִף כַּאֲן עֹנֵשׁ וְאֶזְחָרָה.

בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן גזירה שוה לא גמיר (ולא למדה מרבו) אלא ר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש? אמר לך ההוא אזהרה לתרומה (לקמן יצואל טסונוה לנגיעה כתומוס). וריש לקיש, אזהרה לתרומה מנא ליה? נפקא ליה מְאִישׁ אִישׁ מִזְרַע אַהֲרֹן וְהוּא צְרוּעַ אֵן יָב, אִי זְהוּ דְבַר שֶׁהוּא שׁוֹה בִּזְרַעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן (בְּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים) הוּי אֹמְרֵי זֶה תַרְוּמָה [אֲבַל קִדְשִׁים אֵינֵן נֵאֲכַלִּין אֵלֵּא לְזֹכְרִים, וְכִי תִימָא אִיכָא חֹזֶה וְשׁוֹק, לִיתָא בַּחֹזֶרֶת כְּגוֹן אֲלִמְנָה וְגִרְוּשָׁה וְזֶרַע אֵינֵן לֵה דְאֹמְרֵי מַר חֹזֶרֶת לְתַרְוּמָה וְאִינָה חֹזֶרֶת לַחֹזֶה וְשׁוֹק וְהִכִּי מִפְרָשִׁינֵן לֵה בִּיבְמוֹת (פז).] וְאִידֵךְ? הֵהוּא (אִסַּס אִסַּס) לְאֲכִילָה וְהָא (כָּלל קִטְשׁ...) לְנִגְיָעָה.

וכיון דאתו להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא מצטריך ליה למדרש אל אשה דלעיל ואיתר ליה עיקר קרא דכרת באהותו לדונו בכרת ולא במלקות, ואהותו דסיפא לחייבו על אהותו שהיא אהות אביו ואהות אמו, ואהותו דרישא לחייבו על אהותו בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין מן הדין פתבו תוס' הכי גרים רש"י ואידך סבר לה כר"א דאמר שני לאוין וכרת אחד חלוקים לקרבן והלכך כמפטם וסך דחלוקין בלאוין ידעינן שהלוקין להטאות. ואית כיון דלאוין מוהלקין א"כ ל"ל אהותו דסיפא דדריש לחלק תיפוק ליה דלאוין מוהלקין ופי' רש"י (בכניסות) דכיון דאתא להכי, בעריות נמי לא בעי חילוק ולא אצטריך ליה למדרש אל אשה דלעיל ולא דריש אהותו לחלק ואיתר ליה עיקר קרא דכרת באהותו לדונו בכרת ולא במלקות, ואהותו דסיפא לאהותו שהיא בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין ואהותו דרישא לא אצטריך ליה ולדרשא אהריתא אתיא אי נמי אורחיה דקרא הוא. **עוד יש מפרשים** (כ"פ קט"י כ"א) דשפיר אצטריך דרשא (לחוטו לניסל) לאהותו שהיא אהות אביו ואהות אמו דנהי דאיכא לאוין מוהלקין מ"מ הואיל והם גוף אחד אימא לא ליחייב אלא אחת דלא דמי למפטם וכך שהם עבודות מוהלקות ושפיר אתי מרבי אלעזר אבל בכריתות (ג). משמע כפירוש רש"י דפריך אהא מילתא וכי מאחר דלאוין מוהלקין בו כרת באהותו למה לי פי' דדרשינן מינה חילוק בעריות ואליבא דר"א תיפוק ליה חילוק משום דלאוין מוהלקין כמו מפטם וסך ומאי פריך והא לא דמי כדפירשתי, לכן נראה כפירוש רש"י (שכניסות). **ואי בעית אימא** לא סבר לה כר' אלעזר, ונפקא ליה (חילוק בעריות) מְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁלַב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה (דכתיב ביה כרת יתירא לומר שהיבין עליה לעצמה וממנה תלמד כל הכלל ואם אינו ענין לגופה דהא נפקא לן מואל אשה לחלק על כל אשה תנהו ענין לשאר שני לאוין וכרת אחת כגון מפטם וסך). ואידך? ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוחנן דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מנין שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה? שנאמר וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁלַב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְנִגְלָה אֶת־עֲרֻתָּהּ... מלמד שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה (לאפוקי דרך דופן דלא).

פסק הש"ע א. אלו הן חלוקין כל העובר על לא תעשה שהיבין עליו כרת ואין בו מיתת

טומאה? הריא מבבל קדש נפקא (מרבויא דבבל דריש ריש לקיש אף לפני זריקה).

תניא כוותיה דריש לקיש (דיליף אזהרה לטמא שאכל את הקדש מבבל קדש לא תגע) בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל, אתה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע, ת"ל בכל קדש לא תגע ואל המקדש... מקיש קדש למקדש, מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה, אף כל דבר שיש בו נטילת נשמה ואי בנגיעה, מי איכא נטילת נשמה, אלא באכילה. **פסק הרמב"ם א.** אסור לטמא את הקדשים או לסבב להם טומאה שהרי פוסלן, והמטמא את הקדשים אינו לוקה פסולי המוקדשין (יהיב). **ביאר הכפ"מ** מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש ר"ל אמר לוקה ור' יוחנן אמר אינו לוקה ומשמע דאיסורא מיהא איכא. **ב.** אבל אם אכל את הבשר קודם זריקת הדם אינו לוקה משום טמא שאכל את הקדש פסולי המוקדשין (יה,טז). פסק כר' יוחנן.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו (הא אתא לאשמועינן דאפילו למאן דאמר לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו כדתניא לא תותירו... והנותר תשרפו, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שנתק הכתוב את העשה להיות ענשו של לאו ותקונו לומר לא תעשה כך ואם עשית עשה זאת והפטר, ואשמועינן רבי יוחנן הני מילי בעשה הבא אחר הלאו, שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו, אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתוק הלאו, ואפילו תקיימנו אחר עבירת הלאו לא נפטרת מן המלקות כתבו התוס', תימה דהא לאו דגזילה שקדמו עשה דוחשיב הגזלה אשר גזל (קלמו נסל הפסוקים) ואפ"ה אין לוקין עליו וי"ל דשאני גבי לאו דגזילה שאין לקיים העשה אלא לאחר שגזלה והלכך לאו שניתק מעליו הוא אבל קדמו דקאמר הכא לאו דוקא קדמו אלא היינו דשייד העשה קודם שעבר הלאו). **[דף טו ע"א]** אמרו לו (אחרים ששמעוהו משמו ולא שמעוהו מפיו) אמרת (דבר זה) אמר להו לא (חזר בו).

וריש לקיש, האי בכל קדש לא תגע להכי הוא דאתא (לטמא שאכל את הקודש) ההוא מיבעי ליה לטמא שנגע בקדש, דאיתמר טמא שנגע בקדש ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר אינו לוקה. ריש לקיש אומר לוקה בכל קדש לא תגע, רבי יוחנן אומר אין לוקה ההוא אזהרה לתרומה (לנגיעת תרומה) הוא דאתא (הקשו התוס' ותימה דהיכן מצינו חומר בתרומה מבקדשים דבכל קדש לא תגע מוקי לה רבי יוחנן לנגיעת תרומה אלמא לקי ובנגיעה דקדש לא לקי ותירץ הר"ר שלמה מדרווי"ש נ"ע דהכי קאמר ההוא לנגיעת תרומה הוא דאתא לאשמועינן דפוסל תרומה עד מלאת ימי טהרה שהיא כטבול יום ולא קאמר דאיכא מלקות בנגיעת תרומה. **אבל מ"מ קשה** דאיך קאמר רבי יוחנן דקרא דכתיב ביה קדש דמייירי לתרומה. וי"ל משום דגבי האי קרא כתיב 'עד מלאת ימי טהרה' ובקדשים עד לאחר כפרה **אי נמי** על כרחך צריך לאוקמה בתרומה דלקדשים נפקא לן מגז"ש דטומאתו טומאתו גמיר ליה?) **טמא שנגע בקדש** (תירוצא הוא דמתרין ר"ל) מדאפקיה רחמנא בלשון נגיעה, אזהרה אתקוש קדש למקדש (בהאי קרא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ודרשינן לקמן מה מקדש יש באזהרתו נטילת נשמה שהבא אל המקדש טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה שענוש עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת).

ואכתי להכי הוא דאתא, ההוא מיבעי ליה לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים, דאיתמר טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר אינו לוקה. ריש לקיש אומר לוקה, בכל קדש לא תגע לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה רבי יוחנן אומר אינו לוקה, רבי יוחנן לטעמיה דאמר קרא (דאמר אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא) טומאתו טומאתו, וכי כתיב טומאתו (דכתיב בעונש דקדש) לאחר זריקה הוא דכתיב [דתניא בתורת כהנים ומייטנין לה במנחות (כה):] יכול יהו חייבין עליו משום טומאה קודם זריקה תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר... הניתר לטהורים חייבין עליו משום טומאה שאין ניתר לטהורים אין חייבין עליו משום

אמינא מה למוציא שם רע דין הוא שיקנסוהו (לכנסה) דאיכא למיפרך מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם [בתחלתו כדכתיב ויסרו אותו וענשו אותו ואמרינן בכתובות (מו.) ויסרו זה מלקות] אלא לא יאמר לו תהיה לאשה במוציא שם רע וליגמר מאונם, ומה אונם שאינו לוקה ומשלם אמר רחמנא ולו תהיה לאשה, מוציא שם רע לא כל שכן, ולמה נאמר, אם אינו ענין למוציא שם רע תנהו ענין לאונם, אם אינו ענין לפניו [בתחלתו כדכתיב ויסרו אותו וענשו אותו ואמרינן בכתובות (מו.) ויסרו זה מלקות] תנהו ענין לאחריו. ומוציא שם רע מאונם נמי לא גמר, דאיכא למיפרך מה לאונם שכן עשה מעשה.

אלא לא יאמר לו תהיה לאשה במוציא שם רע שהרי אשתו היא (שכבר קידשה ונשאה) למה נאמר, אם אינו ענין למוציא שם רע תנהו ענין לאונם, ואם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו. ואימא ואם אינו ענין לפניו דמוציא שם רע תנהו ענין לאחריו ידידה דלא לקי? אין הכי נמי, ואתי אונם וגמר מיניה (דכי היכי דמוציא שם רע לא לקי בגירושין אם החזיר אונם נמי לא לקי). במאי גמר מיניה, אי בקל וחומר (מה מוציא שם רע שלוקה ומשלם בתחלתו אינו לוקה בגירושין, אונם לא כל שכן) אי במה מצינו, איכא למיפרך (כדפרכינן) מה למוציא שם רע שכן לא עשה מעשה?

אלא אמר רבא (הא דתניא באונם מחזיר ואינו לוקה טעמא משום דעל כרחך לאו שניתק לעשה הוא דאמר קרא 'כל ימיו' לא הוה ליה למיכתב אלא 'לא יוכל לשלחה' מאי 'כל ימיו' הכי קאמר לא תהא בשילוחיה כל ימיו אלא יחזירנה, ועל כרחך....) כל ימיו בעמוד והחזר (והכי קאמר ולו תהיה לאשה אם שלחה שלא יהו שילוחיה לכל ימיו הרי העשה אחר העברת הלאו כתבו התוס' פירש רש"י (כאן) דקאי אלא יוכל לשלחה כל ימיו שילוח שלא יהא כל ימיו ובקדושין (עה). פירש דקאי 'אלו תהיה לאשה' דלעיל דהכי קאמר תהיה לאשה כל ימיו כלומר שכל ימיו הוא

אמר רבה האלהים, אמרה, וכתיבא ותנינא (מצינו כתוב לא תעשה שקדמו עשה ותנינן עליה דלוקין ולא סגי ליה בקיום העשה) כתיבא וישלחו מן המחנה... ולא יטמאו את מחניהם, תנינא הבא למקדש טמא [קא חשיב ליה באלו הן הלוקין כתבו התוס' לוקה משום דלא הוי לאו הניתק לעשה לפי שקדמו עשה ללאו. וא"ת דלמא שאני התם דאיכא תרי לאוי ולא יטמאו מחניהם ולא יטמאו מקדש, ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאויין דהכי מושנינן בתמורה (ד): גבי המר ימיר דמשום הכי לא הוי לאו הניתק לעשה משום דאיכא תרי לאויין ולא עקר חד עשה תרי לאויין. וי"ל דלא דמי דשאני התם דתרי לאויין סמוכין להדדי לא יהליפנו ולא ימיר אותה, אבל הכא דאוינן סמוכים אי איתא דלא קדמו עשה הוה ניתק].

אלא מאי טעמא קא הדר ביה? משום דקשיא ליה אונם (נערה בתולה דאשכחן ביה לא תעשה שקדמו עשה דכתיב ז'לו תהיה לאשה, לא יוכל לשלחה' ותניא עלה שיקיים את העשה אם גירשה ויחזירנה ויפטור אלמא לאו שניתק לעשה חשיב ליה) דתניא אונם שגירש, אם ישראל הוא (שיכול לקיים העשה ויחזירנה) מחזיר ואינו לוקה, אם כהן הוא (שאסור בגרושה) לוקה ואינו מחזיר (כתבו התוס', וליכא למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, שאינו שוה בכל, דהא אי אמרה לא בעינא ליה, ליכא עשה כלל) אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אמאי (הא, אם איתא לדרכי יוחנן) לא תעשה שקדמו עשה הוא, ולילקי?

אמר עולא (האי לאו שניתק לעשה הוא דאי לאו לנתוקי לאוי אתא האי עשה לא הוה מצטרף למכתביה דאי לתחלתו ולומר שישאנה...) לא יאמר לו תהיה לאשה באונם וליגמר ממוציא שם רע (דכתיב ביה נמי ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה) ומה מוציא שם רע שלא עשה מעשה אמר רחמנא ולו תהיה לאשה, אונם לא כל שכן אם אינו ענין לפניו (לפני הגירושין ולומר שישאנה) תנהו ענין לאחריו (לאחר הגירושין) שאם גירש יחזיר (ותהיה לו לאשה ויפטור מן הלאו).

ואכתי (הא איצטריך למיכתביה וישנו ענין לפניו) אונם ממוציא שם רע לא גמר (דאנא

אלא למאן דתני קיימו מאי איכא למימר. **בבבלי שמעתתא** פירש רש"י דקיימו היינו כשמוהירין אותו ב"ד לקיים העשה הוא מקיימו. **וקשה** דא"כ מאי פריך דלמאן דאמר קיימו ולא קיימו אינו כל ימיו בעמוד והחזר הא שפיר משכחת לה דהוי בעמוד והחזר כל כמה דלא בא לב"ד. **לכך נראה** דלא מיקרי קיימו אלא דוקא כשמקיים העשה אחר שעבר הלאו בתוך כדי דיבור, וכן פ"י רש"י בחולין (קמא). **ומיהו קצת קשה** דא"כ צריך לפרש הא דקתני מחזיר ואינו לוקח שמוהיר מיד בתוך כדי דיבור אחר הגירושין וכן המשלח ואינו לוקח, ולא משתמע הכי כלל דהא משמע דמהדר אתקנתא היאך יפטר ממלקות שיהויר או ישלח ואפי' אחר כדי דיבור נמי דהלשון משמע שבא לשאל עליו לבית דין אם יש לו תקנה, דאי דוקא בתוך כדי דיבור הכי הוה ליה למימר אם החזיר אינו לוקח. **ושמא** יש לישב פירוש רש"י דשמעתין דאיכא למימר הא דקאמר הכא דהוי כל ימיו בעמוד והחזר משמע שפיר לעולם אף כשבא לב"ד כל זמן שבירד להחזיר אפילו מיאן להחזיר כשבא לב"ד, דהא דרשינן ליה מיתורא דכל ימיו דהכי קאמר לא יוכל לשלח שילוחין שיהו שילוחיה כל ימיו דהיינו באינו מחזיר כלל משמע. אבל רבי שמעון בן לקיש דאית ליה קיימו ולא קיימו לית ליה תירוצא דבעמוד והחזר קאי דדריש כל ימיו תהיה לו לאשה ולא ישלחנה. **וא"ת** לילקי גם כי החזירה, דהאי אינו לאו הניתק לעשה הוא שקדמו עשה ללאו לריש לקיש דלית ליה דרשה דעמוד והחזר קאי ופי' רש"י דלריש לקיש לאו שקדמו עשה ולא שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליו אלא יקיים העשה מיד כשיחזירו לו בית דין להחזירה. **וקשה לריש לקיש** דסבירא ליה לאו שניתק לעשה ולא שקדמו עשה שוין טמא שבא אל המקדש דמתני' אמאי לקי הרי הוא ניתק לעשה ויקיים העשה כשיחזירו לו ב"ד לצאת מן המקדש כיון דאית ליה לאו שקדמו עשה נמי אין לוקין עליו וייל דמייירי שמוהירין אותו לצאת ואומר שלא יצא ומיד לקי לריש לקיש דסבר קיימו ולא קיימו. **וא"ת** א"כ מאי פריך לעיל כתיבא ותנינא תנינא טמא שבא אל המקדש דלקי ואמאי לא דחי אותה דכי נמי לאו שקדמו עשה אין לוקין הכא לקי כשמוהירין לו ב"ד לצאת והוא אומר שלא יצא ויש לומר דהאי טעמא דפרישנא לא שייך אלא לריש לקיש דאמר קיימו ולא קיימו אבל הכא דמיייתי תנינא היינו אליבא דר' יוחנן דאית ליה ביטלו ולא ביטלו וא"כ כי נמי מוזהירין לו ב"ד שיצא ולא יצא לא מיהויב כיון דעדיין לא ביטל, ודוחק הוא האי תירוצא. **ולכך פי' הר"ד שלמה מדרו"ש** הניחא למ"ד ביטלו קאי אאתקפתא דלעיל דייק מומתני' דהטמא הבא אל המקדש דלאו שהקדימו עשה לוקין (כ"ל שהקושיא ה'גניחא למ"ד ציטו ולא ציטו, אלכ למ"ד קיימו ולא קיימו, מאי איכא למימר' הוא על הסמך שהביא רבה לרבי ר' יוחנן שאמר 'לא תעשה שקדמו עשה לוקין' מהבא אל המקדש (טמא) דאי אין לוקין משום שניתק לעשה, וכל כמה שלא בטלו חשיב

ב'לו תהיה לאשה' בעמוד והחזר). **וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן כל ימיו בעמוד והחזר.**

א"ל רב פפא לרבא (הא דאמר ר' יוחנן לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו) והא לא דמי לאויה ללאו דהסימה (שאיין בו עשה והוא סמוך לפרשת מלקות)? **א"ל** משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע (בתמיהה). אי הכי, לאו שניתק לעשה נמי, לימא משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא מגרע גרע? **א"ל** ההוא לנתוקי לאו הוא דאתא (עשה שאינו מתקיים אלא לאחר עברת הלאו לנתק את הלאו מעונש מלקות הוא בא).

הניחא למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו אלא למאן דאמר קיימו ולא קיימו, מאי איכא למימר (הא דאמרת כל ימיו בעמוד והחזר קאי עשיתו לאו שניתק לעשה והרחבת לו זמן לקיום העשה כל ימיו ולדבריהך הא דתניא מחזיר ואינו לוקח, לעולם קאמר כל זמן שיכול לומר אני מחזיר אין ב"ד מלקין אותו הניחא למאן דתני לקמן בלאו הניתק לעשה בטל את העשה חייב על הלאו לא בטל את העשה פטור שהלאו תלוי בביטול העשה ואינו נגמר עד שיבטל את העשה בידים ביטול עולם שלא יוכל להתקיים עוד איכא למימר כל ימיו יש לו תקנה בחזרה שאין מבטל את העשה אלא א"כ מודירה שלא תהנה מומנו נדר שאין לו הפרה כדלקמן, אלא למאן דתני קיים את העשה פטור לא קיימו חייב שהעשה תיקונו של לאו הוא, ואין הלאו תלוי בביטול העשה, שמושעה שעבר הלאו נגמר אבל העשה ניתן לעקור המלקות ולכשיבא לבית דין או יקיים העשה ויפטר או ילקח ליכא למימר כל ימיו בעמוד והחזר קאי כדקאמרת שאם לא יחזירנה מיד כשיבא לב"ד ילקוהו דהא ליכא למימר יקיים לאחר זמן, דא"כ לא קיים היכי דמי לעולם הוא יכול לומר אני מקיים. **כתבו**

התוס' (הגהת מהרש"א ה"ב, ע"ג) היזכרים בחום' הם דיבור אחד, ש"כ המהרש"ל המהרש"א והמהר"ם) **פירש רש"י** דקאי לשינויא דרבא דכל ימיו בעמוד והחזר ויש לו תקנה בהחזרה שאין מבטל העשה אלא אם כן הדירה, דאז אינו יכול לומר עדיין אשאנה

במאי קא מיפלגוי? בהתראת ספק קא מיפלגוי, מר (כ' יוחנן) סבר התראת ספק שמה התראה [ואע"ג דכל לא תעשה שניתק לעשה לדבריו התראת ספק היא שהרי כשעובר על הלאו צריך להתרות בו והוא אמר שגמר הלאו בביטול העשה תלוי וכשמתרין בו אל תגרש ספק הוא שמה לא יבטל את העשה להדירה בהנאה ולכשידירה ויבטלנו קאמר דלקי אלמא התראת ספק שמה התראה. ואי קשיא לרבי יוחנן נמי איכא למימר בהתראת ודאי ויתרו בו כשבא לבטל את העשה שהוא עקירת הלאו, לעולם התראה בשעה שעובר על אזהרתו בעינן ואפילו היא תלויה בדבר אחר כדאמרין בשבועות (כה:) שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה התראת ודאי היא, אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה הויא התראת ספק, אלמא התראה בשעת איסור בעינן ואע"פ שאין הלאו נגמר עד שיאכל את של תנאי) ומר (כ"ב) סבר התראת ספק לא שמה התראה [הלכך אם היה גמר הלאו תלוי בביטול העשה לא היה לוקה עליו אלא הלאו משגירש נגמר והויא לה התראת ודאי והעשה ניתן להיות תחת המלקות ולכשיבא לבית דין או יקיים או ילקה. כתבו התוס' ופי' לכך (כיון דס"ל לר"ל להתלאת ספק לא שמה התלאת) לא תני ריש לקיש בטלו חייב כגון שלקח האם מעל הבנים ואח"כ שחטה דאי לקי משום דהוי התראת ספק ושמה לא יבטל העשה וכל אימת דלא ביטל עשה פטור ולא לקי, והוי משכחת ליה התראת ודאי כגון שהתרו בו בשעה שמבטל ותי' רש"י דלעולם בעינן התראה בשעה שעובר על אזהרתו ואפילו היא תלויה בדבר כדאמרין בשבועות (כה:) גבי שמעתא דככרות ולכך לא מצי אמר רשב"ל בטלו ולא בטלו ולכך אמר קיימו פטור לא קיימו חייב. וא"ת לא קיים שילוח האם כשבית דין הזהירו לו לא לילקי, דבשעה שעבר התראת ספק היא דשמה יקיים העשה וישלחנה תכף לאחר שנמלה זי"ל דהשתא מיהא עובר בלא תקח האם דהא לא קרי מחוסר מעשה, וא"כ יש לנו לומר שלא יקיימנה אם הוא עושה לעולם מה שהוא עושה עתה שלא משלחה שעובר בלאו ואינו מקיים העשה דהכי נמי אמרינן בניזיר שהיה שותה דלוקה על כל אחת (כא.) דלא הוי התראת ספק משום דשמה ישאל על נזירותו משום דכיון שהוא עומד הוא

ניתק כל כמה שבידו, א"כ כיון שאם ירצה לצאת יצא, היאך לקי, הא לא משכחת ביטלו, אלא למ"ד תני קיימו ולא קיימו א"כ היכי דייק לאו שקדמו עשה לוקין עליו, כי נמי אין לוקין משום דחשיב ניתק לעשה, הכא לוקין דמשכחת ליה לא קיימו משנכנס למקדש טמא והזהירו לו שיצא ואינו יוצא. ועוד ראייה להאי פירושא דקאי אדלעיל כדפירשתי, דאי כפירוש רש"י דפירש דקאי אעמוד והחזר קשה דכיון דכל ימיו דרשינן כל ימיו בעמוד והחזר קאי א"כ מאי פריך למ"ד קיימו, נהי דבשאר לאו הניתק לעשה לקי בשלא קיימו כשיזהירו ב"ד, מ"מ הכא גלי קרא דלא לקי בשלא קיימו כיון דהוה בעמוד והחזר כל ימיו. ומיהו ז"ל דלא מיסתברא ליה להעדיפו משאר לאו הניתק לעשה שבש"ס משום דדרשינן ביה כל ימיו, כך הקשה מורי שיחיה ותיריך, וצ"ע?

[דף טו ע"ב] מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן (מי הוצרך לדרוש כל ימיו בעמוד והחזר ר' יוחנן שאמר לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו וקשיא ליה אונס שגירש דקתני אינו לוקה והוצרך לעשותו לאו שניתק לעשה) האמר ליה רבי יוחנן לתנא (לקמן תני בטלו חייב לא בטלו פטור אבל ר"ל דתני קיימו ולא קיימו לא דריש ליה לעמוד והחזר אלא לפני הגירושין לומר כל ימיו תהיה לו לאשה ולא ישלחנה ולדידיה לאו שקדמו עשה ולא שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליהן אלא יקיים העשה מיד כשיזהירוהו ב"ד להחזיר) תני בטלו חייב, ולא בטלו פטור. דתני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה פטור, ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קא אמרת קיים פטור, לא קיים חייב, ביטל חייב, לא ביטל פטור (אי בקיים תיתני פטור בלא קיים תיתני חייב ואע"פ שלא ביטל ואי בביטל תיתני חיובא על כרחך תיתני פטורא בלא ביטל ואע"פ שלא קיים) תני ביטלו ולא ביטלו (בטל עשה שבה חייב לא בטל עשה שבה פטור) ורבי שמעון בן לקיש אומר קיימו ולא קיימו (קיימו פטור לא קיימו כשאומרין לו קיים מלקין אותו ורבי יוחנן מוקים לה למתניתין בלאו הניתק לעשה דאילו בלאו שקדמו עשה סבירא ליה דלוקין ולריש לקיש בין ניתק בין קדמו עשה שוין).

טעמא דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב לוקה, אלמא התראת ספק שמה התראה, ור"ל דייק הכי טעמא דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב לוקה, אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

ור"ש בן לקיש נמי הא ודאי התראת ספק הוא (הך דנותר ואיכא למידק נמי מינה התראת ספק שמה התראה)? סבר לה כאידך תנא דר' יהודה (דאמר לא שמה התראה) דתניא (מי שגירש את אשתו ונישאת וילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון) הכה זה וחזר והכה זה (בשתי התראות דהויא לה כל חדא התראת ספק) קילל זה וחזר וקילל זה, הכה שניהם בבת אחת או קילל שניהם בבת אחת (בהתראה אחת בתוך כדי דיבור דהויא לה התראת ודאי דממה נפשך חד מינייהו אבודה) חייב, רבי יהודה אומר בבת אחת חייב, בזה אחר זה פטור.

ורבי יוחנן נמי הא ודאי לאו שאין בו מעשה הוא? סבר לה כי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יצחק א"ר יוחנן, ר' יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חבירו בשם (של הקב"ה וטעמא מפרש בתמורה בפ"ק. ואי קשיא הא דלעיל נמי נשבע הוא ואמאי פטר ליה ר' יוחנן משום לאו שאין בו מעשה, בהדיא מוקמינא לה להא דקתני נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה בשבועה דלשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל, אבל באוכל ולא אכל לא לקי, וטעמו מפרש בשבועות ובתמורה מקראי).

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה (לתרוייהו)? (מיוז) אי לר"ש בן לקיש (דקשיא ליה התראת ספק) תרי תנאי אליבא דרבי יהודה, אי לרבי יוחנן (דקשיא ליה לאו שאין בו מעשה) לא קשיא, הא דידיה הא דרביה (לר' יהודה לאו

עובר, ויש לנו לומר שמעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם והלכך לקי כל כמה דלא שאל ושפיר הוי התראת ודאי, הכא נמי יש לנו לומר דלעולם לא יקיים העשה והוי התראת ודאי, אבל לרבי יוחנן דתלי מלקות בביטול העשה הוי ליה מחוסר מעשה דכל אימת דלא עשה שום דבר ולא ביטל שום דבר לא ילקה, ופירוש רש"י קשה להבין⁶⁹. והשתא לא מפרש הש"ס טעמא אמאי לא אמר ר' יוחנן קיימו ולא קיימו כריש לקיש, דודאי בטלו ולא בטלו מסתברא מפי ולא הוצרך לומר טעמא אלא רשב"ל אמאי לא אמר כר' יוחנן. ואזדו למעמייהו, דאיתמר שבועה שאוכל כבר זה היום, ועבר היום ולא אכלה (עבר על שבועתו כשהוא יושב ובטל ואין כאן מעשה, והתראת ספק נמי הויא שהרי תלה זמן לשבועתו כל היום) רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה (ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר) רבי יוחנן אומר אינו לוקה [דף טז ע"א] משום דהוי לאו שאין בו מעשה (אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר דהתראת ספק שמה התראה) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ר"ל אומר אינו לוקה, משום דהוי התראת ספק וכל התראת ספק לא שמה התראה (אבל משום לאו שאין בו מעשה לא הוה מפטר דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כתבו התוס' וא"ת למאי דפרישית דאי עומד לעולם כאשר הוא עושה עכשיו עובר ולא הוי התראת ספק אי"כ הכא נמי לא הוי התראת ספק ויש לומר מ"מ אינו מתחייב עדיין סמוך להתראה לעבור (כ"ל שמו"מ עובר על הללו רק בסוף היום) דדוקא גבי נזיר ששתה יין מיד ועובר אמרינן דיש לנו לומר שלא נשאל כאשר אינו נשאל עכשיו).

ותרוייהו אליבא דרבי יהודה (דאמר גבי נותר איצטריך לנתוקי לאו לעשה אע"ג דהתראת ספק היא ולא שאין בו מעשה הוא ר' יוחנן דייק מינה אלמא התראת ספק שמה התראה ור"ל דייק מינה אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ולקמיה פריך דתרוייהו איכא למידק מינה) דתניא וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ... בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו, דברי רבי יהודה. ר' יוחנן דייק הכי

⁶⁹ וצ"ל שכוונתם על פירוש אחר של רש"י שאינו לפנינו.

⁶⁹ המהרש"א תמה דלא נראה סתירה מדבריו לדבריהם,

לה, אלא אונם ביטלו ולא ביטלו היכי משכחת לה (ביטלו כששחטה אלא הכא היכי משכחת לה) אי דקמלה, קם ליה בדרכה מיניה (מיתה ואין בו מלקות כתבו התוס' ואם מתה א"כ לא במלה איהו⁷⁰. וא"ת דלמא מיירי דקמלה ומ"מ לא הוי קם ליה בדרכה מיניה דמיירי שהרגה בשוגג וי"ל דא"כ היינו כמו מתה מאליה כיון דהרגה שלא במתכוין, כך הקשה מורי שיחיה, ותיריך?

אמר רב שימי מחזנאה כגון שקיבל לה קידושין מאחר. אמר רב אי שוויתיה שליה, איחי קא מבטלא ליה, אי לא שוויתיה שליה, כל כמיניה (בתמיה וכי כל הימנו שתתקדש על ידי קבלתו) ולא כלום היא? אלא אמר רב שימי מנהרדעא כגון שהדירה ברבים הניחא למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה [פלוגתא היא במסכת גיטין (לה:)] אלא למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר? דמדירה לה על דעת רבים [שמצא בה עון שאסורה לו והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין כתבו התוס' פי' רש"י שמצא לה עון שאסורה לו והדירה. ולא נראה דא"כ אינו מצוה לקיימה. אלא נראה שהדירה בלא שום עון, ושפיר חל עליה כגון דאמר קונם תשמישך עלי כדאיתא בנדרים (פא:)] דאמר אמימר, הלכתא נדר שהודר ברבים יש לו הפרה, על דעת רבים אין לו הפרה.

ותו ליכא (מצות לא תעשה שיש בה קום עשה דלילקי עלה) והא איכא גזל, דרחמנא אמר לא תגזול, והשיב את הגזולה. משכונ (משכחת לה ביטלו ששרפו) דרחמנא אמר לא-תבא אֶל-ביתו לעבט עבטו... הַשֵּׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת-הָעֹבֹט קְבֹא הַשָּׁמֶשׁ, ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו, וביטלו ולא ביטלו וכתבו התוס', וא"ת והא הוי עשה שקדמו לאו⁷¹, דהשבת העבט שייך קודם שיעבור לילך אל ביתו לעבט עבטו, דבמשכנו ברשות שייך השבת העבט⁷². וי"ל דדרשינן בב"מ (לא): מיתורא דהשב תשיב דקאי למשכנו שלא ברשות א"כ על כרחך שייך

שאין בו מעשה לוקין עליו והא דתניא אין לוקין עליו משום ר' יוסי הגלילי אמרה).

תנן התם הנוטל אם על הכנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח (קסבר שלח מעיקרא משמע לא תקח האם אלא שלחנה קודם לקיחה, ואע"ג דכתיב בתר לא תקח לאו למימרא דאם לקחת שלח וניהוי לאו שניתק לעשה אלא לאו שקדמו עשה הוא) והכ"א משלח ואינו לוקה (קסברי שלח אחר לא תקח משמע כדכתיב והוה ליה ניתק לעשה ואם לקחת שלח) זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה (אין לוקין עליה אלא יקיים העשה ויפטר).

א"ר יוחנן אין לנו אלא זאת (שילוח סקו) ועוד אחרת (כלומר משלח ואינו לוקה, הא לא שלח לוקה, ורבי יוחנן ביטלו ולא ביטלו אית ליה, ומשמע ליה משלח דקתני משלח לכשירצה ואינו לוקה, ואימתי הוא לוקה כשיהרגנה ויבטל את העשה בידיים, והיינו דקאמר אנו אין לנו... כלומר אע"ג דקתני מתני' זה הכלל... דמשמע כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה שוות לזו, אנו אין לנו כבולן שוה לזו שיהא פטור המלקות תלוי בקיום העשה אלא בין קיים בין לא קיים פטור אלא זו ועוד אחרת דמשכחת בהו דלקי על ידי ביטול העשה דאילו בכולהו לא משכחת ביטולו אלא בהני תרי).

א"ל ר' אלעזר היכא? א"ל לכי תשכח. נפק דק ואשכח, דתניא אונם שגירש, אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה (אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה) ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר. הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו (לא קיימו לוקה משכחת ביה מלקות בלא קיימו) אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו (לוקה היכי משכחת לה) בשלמא גבי שילוח הקן משכחת

התוס', דכיוון ששייך לקיים העשה אף אם אינו עובר בלאו, אין זה כלאו הניתק לעשה

⁷² נראה דכוונתם לומר, שהעשה קודם ללאו שהרי מדובר שהמלוה קיבל משכונ מהלווה ברשות בית דין, וא"כ יש עליו מצוה להשיב העבט ואח"כ יכול לעבור על הלאו

⁷⁰ עיין בריטב"א ובמאירי שיש הסוברים שגם כשלא ביטל את העשה בידיים, אלא נתבטל מאליו חייב מלקות, כיון שעבר על הלאו במזיד.

⁷¹ בתוס' שאנץ משמע שאין כאן לאו כלל, כיון שמשכנו ברשות ע"י שליה בית דין. אמנם המהר"ם ביאר כוונת

מפריש מן העומרין, לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח, מירחו מעשר ונותן לו (ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר וזה הביאן לידי חיוב?) כדרכי ישמעאל, דאמר אף מפריש מן העיסה. ולר' ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה?

אלא זאת (שילוח הקן) ועוד אחרת אהא (פסא), אבל אונם לא, דהיכא אמרינן על דעת רבים אין לו הפרה לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה (כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי) יש לו הפרה, כי הא דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי (מכה אותם יותר מדאי) אדריה רב אחא (שלא ילמד עוד תינוקות) ואהדריה רבינא, דלא אשתכח דדייק כוותיה. **פסק הרמב"ם א.** ...עבר על לאו שניתק לעשה והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אע"פ שהתראה בספק היא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא סנהדרין (טז,ד). **כתב הכפ"מ** ...ידוע דהלכתא בר' יוחנן לגבי ר"ל ואע"פ שתפס רבינו לשון קיום בלשוננו ואליבא דר"י דפסק כוותיה הו"ל לתפוס לשון ביטול אין חשש מכיון שכתב ועבר ולא קיים דמשמע ממש שביטלו דהיינו עבר ולא קיימו היינו בטלו דאי לא ביטלו אי אתה יכול לקרות בו עבר ולא קיימו שהרי עדיין בידו לקיימו. **אך ק"ל** דבגמ' משמע דלמ"ד ביטלו ולא ביטלו אינו חייב עד שהוא בעצמו יבטל העשה כגון שלקח האם על הבנים והמיתה אבל אם מתה מעצמה פטור ואונם לא משכח התם גוונא דילקח כשיבטל העשה אליבא דר"י, ורבינו כתב פ"ה דהל' נערה שאונם שגירש כופין אותו להחזיר ואינו לוקה ואם מתה גרושתו קודם שיחזירנה או נתקדשה לאחר לוקה ומעתה משמע דלא סבירא ליה לרבינו כר"י אלא כר"ל והיינו לשון קיום וכמו שכתבתי, והשתא קשה דכר"י הו"ל למופסק, אי משום דהלכתא כוותיה לגבי ר"ל, אי משום דהא פסק כוותיה בהתראת ספק וממילא הלכתא כוותיה בהא נמי כיון דקא מפלגי בהתראת ספק ומשם נמשך מהלוקתם בלאו שניתק לעשה אי בעינן ביטול או לא קיימו וי"ל דהיינו לפי גירסת רש"י, אבל לפי גירסת

עשה ד'השב תשיב לו' לאחר שעבר כדאמרינן לעיל אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו?

התם כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם (התום) גרסו 'התם איתא בתשלומין וביארו כששרפו וחייב ממון הלכך לא משכחת ביה בטלו, דכל אימת דיש לו ממון לא ילקה. ויש פורים דגרסי (כהגוססא שלפנינו) 'זאינו לוקה ומשלם' כלומר הכא על כרחך אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין. **אבל** ליכא לפרושי דתרתיה לא עבדינן ליה מלקות וממון משום כדי רשעתו והלכך משלם ואינו לוקה, דזה אינו, דהא דא"כ אדרבה יש לנו לומר ילקה ולא ישלם דבכתובות (לב): אמר ר' יוחנן דהיכא שמצינו ממון ומלקות מילקא לקי ממונא לא משלם, ועוד דא"כ מאי פריך והרי משכנו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא, הא כיון דלא משלם א"כ ביטלו וילקי וליכא נמי שתי רשעיות, לכן צ"ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא לקי הלכך לא משכחת ליה ביטול. **אבל** קשה לר"ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יהויר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אחרת ותו לא הוא דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו, אבל לר"ל משכחת לה שפיר בהדירה והשבת העבוט, אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר"ל מדנקט 'קיימו ולא קיימו' וי"ל דלא פריך אלא לר' יוחנן, אבל לר"ל אתא שפיר, וקיימו נקט אגב גררא נ"י הכי"ט.

מתקיף לה רבי זירא הא איכא משכנו של גר (ושרפו בחיי הגר) ומת הגר (ואין לו יורשין דליתא בתשלומין)? **[דף טז ע"ב]** התם גברא בר תשלומין הוא (כששרפו ולא נתחייב מלקות כביטול זה, והאי דלא משלם משום ...) שיעבודא דגר הוא דקא פקע (לאחר זמן).

והא איכא פאה, דרחמנא אמר ל'א תִּכְלֶה פָּאֵת... לְעֵנִי וְלִגְרִי תֵּעֲזֹב אִתָּם... (וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעזוב אותם) דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו (כגון שטחן את החמין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי כדתניא דבעודן חטה היא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא) דתנן מצות פאה להפריש מן הקמה, לא הפריש מן הקמה

אם ילך ויקח העבוט בלי רשות בית דין מבית הלווה.

משום שרץ השורץ על הארץ (שני לאוין הכתובין בשרץ סתם כמו שפירשתי, ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים) צרעה לוקה שש משום שרץ העוף (חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה ז'כל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבחמה ובעוף' הכתוב בפרשת קדושים תהיו אינו מן המניין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון קטנה ונמוכה שנכרת בהלכות בקושי ונראית כרוחשת).

אמר רב אחאי המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו. **פסק הש"ע** המשהה נקביו, עובר משום בל תשקצו (מ"ב ואם משהה עצמו לקטנים עובר משום בל תשקצו ומשום שלא יהיה עקר. והמשהה מלהפיה אינו עובר על בל תשקצו. גם האיסור בל תשקצו נדחה מפני כבוד הבריות כגון המשהה נקביו עד שימצא מקום צנוע וכו"ג) או"ח (גיז). וזהו **פיכמו של הפסקי תשובות** כבר האריכו האחרונים אם איסור 'בל תשקצו' מדאורייתא הוא או מדרבנן ואם האיסור כולל גם המשהה והעוצר עצמו מעשיית קטנים, ובכל ענין אינו בגדר 'בל תשקצו' אא"כ הוא נצרך כל כך לנקביו עד שאינו יכול לישמט ולהסיה דעתו מכך, ואילו לא היה מעמיד עצמו עתה מיד היה עושה צרכיו בלי שום סיוע שידחוק עצמו מעט כדי להוציא הפסולת.

אמר רב ביבי בר אבבי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא (מקיזו דם בקרן כמציצה) קא עבר משום לא תשקצו. **פסק הש"ע** אסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצה בהם, כגון משקים ואוכלים שנתערבו בהם קיא או צואה וליחה סרוחה וכיוצא בהם. וכן אסור לאכול ולשתות בכלים הצואים שנפשו של אדם קצה בהם, כגון כלים של בית הכסא וכלי זכוית שמקיזים בהם וכיוצא בהם. וכן לא

הרי"ף שגורם תני קיימו ולא קיימו כר' יוחנן אתי שפיר מ"ש רבינו וכפירוש אחרים שכתב הר"ן בסוף חולין, ולענין התראת פסק אמרינן בפרק הלוקין דפלוגתא דר"י ור"ל היא, ור"י סבר שמה התראה וידוע דהלכתא כוותיה לגבי ר"ל, וכן פסק רבינו פה. **ב. אע"פ שני' באונס** לא יוכל שלחה כיון שקדמו עשה שני' ולו תהיה לאשה הרי נתקו לעשה ונמצאת זו מצות לא תעשה שנתקה לעשה שאין לוקין עליה אלא אם לא קיים עשה שבה כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. לפיכך אונס שעבר וגירש כופין אותו להחזיר ואינו לוקה, מתה גרושתו קודם שיחזרנה או שנתקדשה לאחר או שהיה כהן שאסור בגרושה הרי זה לוקה שהרי עבר על לא תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה נערה בתולה (א.ו.). **ג. אבד כל הקציר שקצר או נשרף** קודם שנתן הפאה הרי זה לוקה, שהרי עבר על מצות לא תעשה ואינו יכול לקיים עשה שבה שניתק לו מתנות עניים (א.ג.).

והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים... אמר רב יהודה האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא (תולעת הנמצאת בכרוב התוס' הביאו את פירוש רש"י והקשו דמאי קמ"ל פשיטא דשרץ גמור הוא. ופ"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במהרישה⁷³ וקמ"ל דאע"ג דנמצא במים היה מותר, לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי במים טהור⁷⁴) מלקינן ליה משום שרץ השורץ על הארץ. ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא, ונגדיה רב יהודה.

אמר אבבי אכל פומיתא (בלע שרץ המים) לוקה ארבעה (שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים, ואחד במשנה תורה. ושני לאוין כתובין בשרץ סתם 'אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם' ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ הרי ד') נמלה (בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא) לוקה חמש

באדמה יש לו דין של שרץ ואסור באכילה (למני פני צהנת לכלי הסוס'). אמנם מדברי הריטב"א עולה שאינו נידון כדג בסימני טהרה, משמע שאף אם היה נמצא במים אסור והתוס' שאנץ' ביאר דהטעם משום שאינו יכול לגדול במים.

⁷³ ר"ל דג הנמצא שהורשים את האדמה, 'כרבא' מלשון הרישה. **ביאר הריטב"א** עיקר תולדתו מן המים, אבל הוא חי וגדל במקום החרש בלחות תלם המהרישה אמנם החזויא כתב דאפשר שהוא מתהווה מן האויר והלחות. ⁷⁴ ר"ל ההחידוש הוא שאע"פ שאם בפועל היה נמצא במים היה מותר משום שיש לו קשקשים, אך כיון שנמצא

חמש משום הנמלה האחת ואחת משום כזית מנבלת הטמאים מאכלות אסורות (בכד).

אכל טבל ומעשר ראשון... אמר רב אכל טבל של מעשר עני (שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה) לוקה (ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל ובכל מקום, אפ"ה טביל). כמאן, כי האי תנא דתניא, אמר ר' יוסי יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפי' מעשר עני מנין, ת"ל לֹא־תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשִׁבְעוּ, מה להלן מעשר עני (דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובענינא דשנה השלישית) אף (בשערך האמור) כאן (יש ללמוד ממנו) מעשר עני (וה"ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשערך) ואמר רחמנא לא תוכל.

אמר רב יוסף כתנאי ר"א אומר אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי [דאמרינן] (פוסה מה). דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפריש כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים, ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר והכמים וקאמר ר' אליעזר דלא מייבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בצפוננו או בדרומו נמי לא צריך] והכ"א [דף יז ע"א] קורא את השם ואינו צריך להפריש (דכיון שקרא עליו שם יצא הכרי מתורת טבל ושאר המעשרות הוא צריך להפריש על כרחך לפי שצריך להפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר וליתנה לכהן שהיא במיתה לזרים ומעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאכלו). מאי לאו בהא קא

יאכל בידי מוזהמות ועל גבי כלים מלוכלכים, שכל אלו בכלל אל תשקצו את נפשותיכם י"ד (קמ"ז).

אמר רבא בר רב הונא ריסק (מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה) תשעה נמלים והביא אחד חי וכתבו התוס' פ"י שלם, אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית נבילות. וא"ת ול"ל שיהא שלם, בכזית ממנו לילקי משום לאו דשרצים דלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי איכא כזית הרבה ואכל חד זית חייב, דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ולעולם בעינן שיהא שלם, דהא ליתא הנמלה כל שהוא חייב, א"כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאיכא ה' זיתים או ד' ואכל חד מיניהו דחייב. וי"ל לכך נקט אחד שלם דאיכא לאוי דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה ומאותם לא ילקה עד שיאכל הבריה שלימה, אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה לקי אף כשהבריה אינה שלימה. אבל קשה היכא יצטרף אותו שלם לכזית נבילות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה"נ אמר כמס' מעילה (טז). דאין איסור נבילה חל על איסור בהמה טמאה. וי"ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור, דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין ללקות משום נבלה טמאה ומהורה ואע"ג שאין איסור כולל ולא איסור מוסף והטעם משום דמצינו דאיסור נבלה חל על איסור דהלב ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא והשלימון לכזית לוקה ו', ה' משום בריה, ואחד משום כזית נבילה (שכשכולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה).

רבא א"ר יוחנן אפילו שנים (מרוסקין) והוא (אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי כתבו התוס' וא"ת ומאי חידוש הוא בשנים יותר מבעשר כיון דבשנים והוא איכא כזית וי"ל דקמ"ל רבותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלם משלימו לכזית אע"פ שאם היה מרוסק כמו האחר לא היה משלימו לכזית, אבל בט' נמלים דאיכא סני אפילו נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה). רב יוסף אמר אפילו אחד והוא, ולא פליגי הא ברברבי, והא בזוטרי (ביארו התוס' פ"י ברברבי אחד והוא ולא ידענא כיון דנחית להכי לימא בחד לבד לוקה שש משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד איכא כזית). פסק הרמב"ם ריסק נמלים והביא אחת שלימה וצרפה לאלו שנתרסקו ונעשה הכל כזית ואכלו לוקה שש מלקיות,

האיסורין כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על שגגת כרת והלכה למשה מסיני היא).

תנן, אמר להם ר' שמעון אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חיוב, אמרו לו מפני שהיא כברייתה, אמר להן אף הטה אחת כברייתה. הטה אין, קמה לא? לדבריהם קאמר להו, לדידי אפילו קמה נמי, אלא לדידכו אודו לי מיהת דהטה אחת כברייתה. ורבנן, בריית נשמה חשובה, הטה לא חשובה והקשו התוס', תימה דבחולין (צו. וצמ): אמרינן שאני גיד דבריה הוא ולא בטיל ואע"ג דלית ביה נשמה. וי"ל דהכי קאמר שאני גיד דבריה הוא וכיון דאתיא מבריית נשמה שפיר הויא בריה. ולא נראה דהא נבלה דקא אתי מבריית נשמה ואעפ"כ לא הויא בריה, אלא על כרחך הטיעם תלוי דכל שאובד שמו כשנתתך הוי בריה (פילא המהכס"ל פירוט שמתחלה היה נקרא גיד הנפש ועכשיו חסית גיד) וניהא מנבילה שאינו אובדת שמה שלפעמים אף כשנתתה קורין אותה נבילה ולכך לא הוי בריה אבל גיד אובד שמו על ידי שנתתך. אבל ק"ק לי מאי קאמר הכא בריית נשמה חשיבא ליה וי"ל (מהכס"ל עפ"י תוס' חולין טו.) דלדבריו דר"ש אמרי לדידן אפילו נמי אית ביה נשמה לא הוי בריה אלא לדידך דבריה הוא אודי לי מיהא דכיון דליכא נשמה דבטלה.

תניא כותיה דרבי ירמיה, רבי שמעון אומר כל שהוא למכות, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן. **פסק הרמב"ם**... והאוכל כזית מן הטבל קודם שיפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר חייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל... והשיאו אותם עון אשמה מאכלות אסורות (יט).

משנה האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם (ארמי אובד... או שאכל...) קדשי קדשים (בזמן משכן) חוץ לקלעים. קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה (אזהרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך... וכן מעשר שני) השובר את העצם בפסח המהור ה"ז לוקה ארבעים אבל המותר בטהור, והשובר (עצם) בטמא אינו לוקה ארבעים [כדאמרינן בפסחים (פג.) ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול].

מיפלגי, דמר (רבנן) סבר ודאי טובלו (לפיכך ספיקו צריך להוציאו מידי ספק טבל) ומר סבר ודאי אינו טובלו.

אמר ליה אביי אי הכי, אדמיפלגי בספיקו ליפלגו בודאי? אלא דכולי עלמא ודאי טובלו, והכא בהא קא מיפלגי, מר (ר"ט) סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני של דמאי, כיון דמונא הוא אפרושי מפריש (לאפקועי טיבליה נהי דמעשר ראשון לא מפריש דסבר אי מפרישנא ליה בעינא לאפרושי תרומת מעשר מיניה שהוא במיתה ונותנה לכהן ומעשר שני נמי אי מפרישנא ליה בעינן אסוקיה ומיכליה בירושלים) ורבנן סברי כיון דטריחא ליה מילתא לא מפריש. **פסק**

הרמב"ם א. אבל האוכל מדבר שניטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר ועדיין לא הפריש ממנו מעשרות ואפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני הרי זה לוקה משום אוכל טבל, ואין בו מיתה שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר. השנת הראב"ד זאפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני... ואין בו מיתה א"א סברא היא זו והיא יפה בעיני משום דכתיב בהנך קראי קדש מאכלות אסורות (יב). **ב.** אע"פ שאין מפרישין מעשר עני מן הדמאי צריך לקרות לו שם ואינו מפריש מעשר (טג). **ג.** בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק שלחו ב"ד הגדול ובדקו בכל גבול ישראל ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישין אותה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני היו עמי הארץ מישראל מקילין על עצמן ולא היו מפרישין אותן, לפיכך גזרו שלא יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים, אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנין לומר מעושרין הן וזהו הנקרא דמאי מעשר (טא).

'כמה יאכל מן הטבל...' אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש מחלוקת בחמה (שהיא כברייתה) אבל בקמח דברי הכל כזית. ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו (דקסבר ר' שמעון בכל

אובד אבי, דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לאיסור אחר הראוי להם) שהוא לוקה.

וְנִדְבָקִיךָ זו תודה ושלמים אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו, אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר, הא לא בא הכתוב, אלא לאוכל בתודה ובשלמים לפני זריקה שהוא לוקה (דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לכך שזהו איסור החמור שאתה יכול לתנו לענין לאו שאין בו אזהרה מפורשת במקום אחר אלא עשה בלבד 'ודם זבחיך ישפך' והדר והבשר תאכל).

וּבְכֹלֶת זה הבכור אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו, אם לאוכלן חוץ לחומה, ק"ו ממעשר. אם לפני זריקה, ק"ו מתודה ושלמים. הא לא בא הכתוב, אלא לאוכל מן הבכור אפי' לאחר זריקה שהוא לוקה (אם זר הוא, שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא אזהרתו, ובמקום אחר עשה הוא דאשכחן בה אך בכור שור... ובשרם יהיה לך...).

בְּקֹרְבָן וְצֹאֲנֵק זו חטאת ואשם אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו, אם לאוכלן חוץ לחומה, קל וחומר ממעשר. אם לפני זריקה, קל וחומר מתודה ושלמים. אם לאחר זריקה (והוא זר) קל וחומר מבכור. הא לא בא הכתוב, אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים שהוא לוקה (ואזהרת עשה מצינו בה במקום אחר במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד).

גְּדִרְיָךְ זו עולה אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו, אם לאוכלן חוץ לחומה, ק"ו ממעשר. אם לפני זריקה, ק"ו מתודה ושלמים. אם לאחר זריקה, ק"ו מבכור. אם חוץ לקלעים, ק"ו מחטאת ואשם. הא לא בא הכתוב, [דף יז ע"ב] אלא לאוכל מן העולה (אפי') לאחר זריקה אפילו בפנים (ואפי' כהן) שהוא לוקה (ואזהרת עשה אשכחן בה בעלמא וערכו בני אהרן... כליל היא ולא לאכילה).

(המשך המשנה) הנומל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח (קסבר שלח מעיקרא משמע ואין כאן לאו שניתק לעשה דאע"ג דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח לאו למימרא דאם לקחת שלח אלא לא תקח אלא שלחנה קודם לקיחה) וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה (קסברי שלח אחר לקיחה משמע ולאו שניתק לעשה הוא). זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה.

(גמרא) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו (מתניתין דקתני בכורים קרייה מעכבא בהו) דברי רבי עקיבא סתימתאה (שהיה רגיל רבי לסתום דבריו במשנה בסתם בכמה מקומות, והכי שמייע ליה לר' יוחנן דאית ליה לר"ע קרייה מעכבא בכורים) אבל חכמים אומרים בכורים הנחה (לפני המזבח) מעכבא בהן [דשנה בה קרא 'והניחו לפני' 'והנחתו לפני'...]. קריאה אין מעכבא בהן.

ולימא זו דברי ר"ש סתימתאה (דהוי ליה לאיתויי סיעתא למילתיה ממתניתין דלקמן דשמעינן לר"ש בה דאית ליה כי מתניתין דקרייה מעכבא בהו)? הא קמ"ל, דר"ע כר"ש סבירא ליה.

מאי ר"ש (היכא שמענא ליה דאמר הכי)? דתניא וְתִרְוַמְתַּיִךְ (סיפיה דהאי קרא הוא 'לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותרומת ידך' ודריש ר"ש לקרא מסיפיה לרישיה, דאי הוה דריש ליה מרישיה לסיפיה לא מדריש ליה כי האי גוונא) אלו בכורים (דכתיב ולקח הכהן הטנא מידך) אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו, אם לאוכלן (בכורים) חוץ לחומה (לאסור כדמשמע קרא לא תוכל לאכול בשעריך) קל וחומר ממעשר הקל (שהרי כתיב בתהלת המקרא מעשר דגנך) ומה מעשר הקל אוכלן חוץ לחומה לוקה, בכורים לא כל שכן, הא לא בא הכתוב, אלא לאוכל מבכורים עד שלא קרא עליהן (ארמי

תחלה ובכורות זה הבכור וכי מה בא ללמדנו אם לאוכלו חוץ לחומה ק"ו ממעשר, אם לאוכל לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים, אין זה נכון, שעדיין לא מצאו בתודה ושלמים, ועל כרחו היה צריך לומר הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור לפני זריקה שהוא לוקה, ומעתה אין לו אזהרה לאוכל ממנו לאחר זריקה והוא זר וכן ככולן זה אחר זה כתבו התוס' וא"ת אכתי אמאי משבח לר"ש בכך אדרבה קשה מנלן למדרש הכי ולסרוסי לקרא. וי"ל דשפיר קדריש, דעל כרחך בכור לא אתא לקודם זריקה אע"פ שנכתב קודם לתודה דמכל מקום אי להכי אתא לישתיק מיניה וילפינן ליה שפיר מתודה שנכתב בסוף כך נראה למורי שיחיה, דעל כרחך תודה אתיא לקודם זריקה דאיסורא אחרינא ליכא לאוקמא בה דליכא לאוקמי בה אחר זריקה דשרי לזרים והלכך ליכא למימר דמוקמינן בכור שנכתב קודם לפני זריקה דאתי בקל וחומר מתודה והכי מסתבר גי' ה"ט דהא מכל מקום על כרחך צריך לאוקמי תודה לפני זריקה אע"ג דחד צד חמור הוא אצל עולה, מכל מקום לא אתא אלא להכי כדפירש, וא"כ סוף סוף משמע דבכור אתא לאחר זריקה גי' ה"ט).

וכי מזהירין מן הדין [דקאמר אם לאוכלו חוץ לחומה קל וחומר ממעשר... ותו אם לפני זריקה קל וחומר מתודה, דלמא כולו חוץ לחומה אתו (מה שפסוק הפסוק מלמד, לא תוכל לאכול בשעריך... אלא רק בתוך החומה) ודקאמרת ק"ו, אין מזהירין מן הדין, ואין כאן אם אינו ענין] הא אפילו למאן דאמר עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין (דהא ר' יצחק דאית ליה באחותו בת אביו ובת אמו עונשין מן הדין וגבי אזהרה איכא קרא יתירא)?

איסורא בעלמא (האי דקא מייתי בכולהו אזהרה בק"ו לאיסורי בעלמא קאמר ולא למלקות כתבו התוס' ⁷⁶ איתא בכולהו. פי' גי' ה"ט הא דמרבא אזהרה לכל חד וחד והוי בדבר חדש היינו איסורא בעלמא, אבל עיקרא דמלקות דכל חד וחד אתא חוץ לחומה, ואתי ק"ו דר"ש ומגלה בכולהו איסור בכל חד וחד בדבר חדש גי' ה"ט בבכורים עד שלא קורין, ובתודה עד שלא זרק. וא"ת ומנלן לר"ש לפרושי איסור

אמר רבא דילידא אימיה כר"ש תיליד (כל שאמו יולדת תבקש רחמים יהי רצון שיהא כר"ש) ואי לא לא תיליד⁷⁵, ואע"ג דאית להו פירכא (למילתיה כדמשבחה פירכא בכולהו ואזיל) מאי חומרא דבכורים ממעשר, שכן (בכורים) אסורים לזרים (משאי"כ מעשר). אדרבה, מעשר חמור (מזיכוס), שכן אסור לאונן יום מיתת מתו. בכורים מותרים לאונן לר"ש (ביבמות עג:).

ומאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר, שכן טעונין (תודה ושלמים) מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. אדרבה, מעשר חמור (מתודה ושלמים) שכן טעון כסף צורה (לפדיונו דכתיב 'וצרת הכסף בידך' דבר שיש עליו צורה).

ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים, שכן (בכור) קדושתו מרחם. אדרבה, תודה ושלמים חמורים, שכן טעונים סמיכה ונסכים [בכור אינו טעון לא סמיכה ולא נסכים כדתנן במנחות (צב:)] ותנופת חזה ושוק.

ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור, שכן (חטאת ואשם) קדשי קדשים. אדרבה, בכור חמור (מחטאת ואשם) שכן קדושתו מרחם.

ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם, שכן (עולה) כליל. אדרבה, חטאת ואשם חמירי (מעולה) שכן (חטאת ואשם) מכפרי. וכולהו (כל אהם קדנות שזכרו לעיל, כגון תודה ושלמים ובכורות וחטאת ואשם) חמירי מעולה, דאית בהו שתי אכילות.

אלא מאי דילידא אימיה כר"ש (הואיל ואית פירכא למילתיה מהו שבחו)? דלמאי דסבירא ליה לדידיה, מסרם ליה לקרא ודריש ליה (לפי דעתו שהחומרים שהוא מוצא באותו שהוא מוצא חמורים נראין לו חומר, סרם את המקרא לדורשו בהפך למצוא איסורין שמצא, שאם דרשו כמדרו לא היה יכול ללמוד ממנו האיסורין הללו בכל אחד ואחד שאם דרש

⁷⁶ כדי להבין דברי תוס' היטב, כדאי ללמוד עד סוף הסוגיא, ואח"כ ללמוד דבריהם.

⁷⁵ כתב הריטב"א ולא גרסיןן זאי לא לא תלד' כי הרבה יש למטה מר"ש שטוב להם להוליד.

ק"י). **וטובא קשה** דמנא ליה הא לר"ש דאזהרה דכל חדא אתו משום איסור ומלקות דהא אזהרה דבכורים לא אתי אלא למלקות בבכורים דעד שלא קרא ולשום איסור חדש לא אתי, ותודה נמי לא אתי אלא למלקות דלפני זריקה, ומנליה דאינך אתו בשביל איסור חדש, דבכל חד אימא דלא אתי אלא משום מלקות דלפני זריקה גרידא, ותו מאי קאמר בתודה ובכולהו אי לחוין לחומה קל וחומר ממועשר היה לו לומר דמגופיה אתא דמצי למכתב לא תוכל לאוכלם דבשביל זה לא היה לו למהדר ולפרש, ועוד קשה לישנא דר"ש דאמר אלא לאוכל מבכור אחר זריקה שלוקה ואינו אלא איסור בעלמא, ועוד קשה דכיון דהא דמרבינן איסורא בעלמא הוא דקאמר ג' ס"ח כדפירש רש"י, למה לי, תיפוק ליה דבכל ג' ס"ח חד וחד נתנו ג' סמנשי"ה לאיסור כדפירש רש"י לעיל במילתיה דר"ש, מיהו יש לומר דאיסורא דלאו ג' ס"ח לא אשמועינן אלא מהכא, כך נראה למורי שיהיה, אבל מכל מקום קושיות אחרות קשו שפיר. **לכן נראה לפרש** איסור בעלמא פירוש איסור דחוין לחומה ילפינן מק"ו דמועשר אע"ג דמלקות לא אשמועינן מקל והומר דאין מזהירין מן הדין, מ"מ כיון דאיסורא שמעינן כבר באוכל חוין לחומה טוב לי להעמיד לאו בדבר אחר שיהיה בו חידוש יותר שלא מצינו עדיין איסור לאו כגון בכורים עד שלא קראו עליהם ובכל חד וחד למילתיה כדאמרינן בעלמא כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי, דלא דמי להא דפריך בפסחים (כד.) ודלמא לייחודי ליה לאו באפי נפשיה הוא דאתא ג' ס"ח דודאי טפי אית לן לאוקומיה אנפשיה מלומר תנהו לענין שאר איסורין שבתורה אבל הכא ג' ס"ח כל חד בנפשיה מוקמינן ליה. והשתא ניחא דקתני בברייתא תנהו ענין לאוכל בכורים עד שלא קרא עליהן דלוקה וכן כולם. והאמר רבא זר שאכל העולה לפני זריקה לוקה חמש והלא אין מלקות אלא ללאו חדש ומה שבא לחדש בעולה היינו כהן האוכל ממנו לאחר זריקה ומסיק לה חמשה איסורי. והא אנן תנן אלו הן הלוקין וקתני קדשים קלים ומעשר שני חוין לחומה אלמא בתודה ושלמים דחוין לחומה לקי ולדידך הא אוקימנא הלאו לפני זריקה, אלא קרא יתירא הוא מכדי כתיב והכאתם שמה דאהדר ומפרש בכל חד למה לי שמע מינה לייחודי לאו בכל חד וחד כלומר לכתוב לא תוכל לאוכלם ואזהרה מצינו כדמסקא דעתיה עד השתא דמוקמי איסור חוין לחומה בכל חד מקל וחומר דמועשר ועיקר הלאו דבכל חד וחד למלקות בדבר חדש הוא דקאתי בכל חד והשתא דחור ומפרש בכולהו לייחודי לאו בכל חד וחד כלומר לגלויי לו למלקות באיסור דחוין לחומה בכל חד וחד והשתא איכא שני מלקיות בכל חד וחד, מהוין לחומה מקרא אתיא, ומלקות בדבר חדש כמו שאנו מעמידין בו עיקר הלאו בקרא קמא. אבל מה שבכור למד מתודה והטאת משתיהן ועולה משלשתן הנהו לאיסור ולא למלקות דלא מהני הייתור אלא לגלויי לאיסור לחוין לחומה דילפינן

חדש בהו הא צריכא למלקות חוין לחומה ומאי קאמר בבכורים חוין לחומה ק"ו ממועשר אלא לא בא הכתוב אלא לאוכל עד שלא קרא עליהן, הא שפיר איצטריך למלקות דחוין לחומה, וכן לכולהו וי"ל דמסתברא ליה לר"ש דכל קרא אתא לשני דברים לאיתויי איסור חדש וגם לאיתויי נמי למלקות חוין לחומה והכי קאמר אם ללמדנו בבכורים איסור לחוין לחומה הרי קל וחומר ממועשר אלא לאורויי איסור דעד שלא קרו וגם נמי אתו למלקות לחוין לחומה. והא דקתני בתודה ושלמים אלא לאוכל לפני זריקה לוקה לאו דוקא לוקה אלא איסור בעלמא, ובכולהו לוקה לאו דוקא. ופריך והא אמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה... לר"ש לוקה חמש חד משום חוין לחומה דאתי בקל וחומר ממועשר וחד משום לאו דלפני זריקה... אלמא דר"ש מלקות קאמר ולא איסורא, ומשני מאי חמש חמש איסורי וליכא מלקות אלא באוכל חוין לחומה גרידא. והא אנן תנן אלו הן הלוקין פירש רש"י וקתני בכורים עד שלא קרא עליהן וקדשי קדשים חוין לקלעים מה שהזכיר רש"י קדשי קדשים קשה דמזה לא משני מידי כדפירש רש"י גופיה במסקנא, לכ"נ לפרש דהש"ם לא פריך אלא מבכורים, דמקדשי קדשים לא פריך הש"ם, דהתם איכא אזהרה כמו שאפרש מבשר בשדה טרפה כדפי' רש"י בסמוך אבל מקדשים קלים לא פריך הש"ם דהתם עיקר מלקות איכא מפשטיה דקרא בלא שום ייתור מכדי כתיב והכאתם שמה לכתוב לא תוכל לאוכלם וקאי אקרא דלעיל שהם מפורשים בו הלכך לאוכל חוין לחומה לקי לא בעי קרא שהרי כולן מפורשים בו ולכך לא הוי לאו שבכללות מזהדר פרושי בכל חד למה לי שמע מינה לייחודי לאו לכל חד וחד כאילו כתוב בכל אחד פעם שניה לאו דחוין לחומה וכיון דאינו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר הלכך בכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא וכן לכל חד וחד למילתיה לדבר חדש. וא"ת בכל הקדשים הכתובים בכאן דייך אם תתן הלאו ענין למלקות לפני זריקה ככולן חוין מבכורים אע"ג דילפינן מקל וחומר אין מזהירין מן הדין, דבשלמים ותודה ע"כ צריך לאוקומי קודם זריקה דלא שייך בהו איסור דבכורים ופרש"י אין הכי נמי, דהא דדרשינן ג' ס"ח לכולהו איצטריך לאוכל לפני זריקה, והא דר"ש מפרש לבכור לאזהרה לאוכל אחר זריקה איסורא קאמר, וחטאת ואשם דתני חוין לקלעים לוקה היינו משום בשר בשדה טרפה לא תאכלו הוא דנפקא כדלקמן ולוקה חמשה דאמר רבא חמש איסורי קאמר. וצ"ל הכא כדפרישית לעיל דגמרינן ג' בחלות טמס ליה לר"ש דבכור אתי לאזהרה דאיסורא לאחר זריקה, והא איצטריך ללקות לאוכל לפני זריקה ג' סמנשי"ה לפי שאין עונשין מן הדין, אלא משמע ליה דלאו דבכור ודכולהו אתו לשני דברים חדא לאיסור וחדא למלקות לפני זריקה ולכך אמר ר"ש דלאו דבכור לא הוצרך לאיסור לפני זריקה דמקל וחומר דתודה למדנו אלא איסור דלאחר זריקה וכן בחטאת ועולה ע"כ (פימז)

דהא הטאת ואשם נמי כתיבי בהאי קרא ואפילו הכי יצאו וחזרו אמרין. ופירש ריב"א דודאי גבי הטאת ואשם הכי אמר קרא לא תוכל לאכול בשערך כ"א תוך הקלעים, אבל מעשר ובכורים אמרינן בהאי פירקא דליה ביה לאו עד שיראו פני הבית וקאמר לא תוכל לאכול בשערך משמע בשערך ודאי לא תיכול אבל אם חזרו ודאי מותרין).

והאמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר"ש לוקה חמש (דוקא זר קאמר ואע"ג דכהן לגבי עולה זר הוא, הכא זר דוקא קאמר, דאי כהן בצר ליה חד לאו, דהא חמש דקאמר חד משום חוץ לחומה דאתי בקל וחומר ממעשר, וחד משום לפני זריקה דאתי בקל וחומר מתודה ושלמים, וחד משום זר גמור אפי' לאחר זריקה דאתי בקל וחומר מבכור וכ"ש לפני זריקה, וחד משום אוכל חוץ לקלעים דאתי בקל וחומר מהטאת ואשם, וחד משום אוכל עולה ואפילו כהן ובתוך הקלעים וכל שכן זר חוץ לקלעים וחוץ לחומה אלמא לוקה חמש)? חמשה איסורין הוו (קאמר ולא ללקות עליהן). והא אנן תנן אלו הן הלוקין (וקתני בכורים ואוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים)?

[דף יח ע"א] אלא קרא יתירא הוא (האי קרא דלא תוכל לאכול דקא מני לכולהו בגויה, ד...) מכדי כתיב (לעיל מיניה) וְהִבַּאתֶם שְׁמֶה... וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקְוֹם... (וכולוהו בהאי קרא כתיבי) לכתוב רחמנא (בתריה) לא תוכל לאוכלם (בשערך אם על חוץ לחומה בא להזהיר, ולא שבכללות לא הוי כיון דאכולה קאי, הוי לאו אבל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות כגון לא תאכל כי אם צלי אש וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין... למיהוי לאו באנפיה נפשיה) מיהדר מפרש בהו רחמנא למה לי, אלא ליהודי להו לאוי לכל חד וחד (כאילו חזר וכתב בכל אחד לאו דחוץ לחומה וכיון דאינו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר הלכך

כולהו מק"ו למעשר לומר דמלקות נמי איכא, ולוקה חמש דקאמר רבא לאו חמש מלקות והכי קאמר בסוגיא כדפרש"י. וא"ת ומעשר גופיה אמאי הדר ופרט ביה וי"ל דמעשר צריך על כרחך לכתוב בהדיא, והא דקאמר לא תוכל לאוכלם אשארא דהא ודאי אי לא כתיב מעשר בהדיא ולא כתיב אלא לא תוכל לאוכלם לא הייתי דורש דבר חדש דודאי אין בהן ייתור לומר מה בא זה ללמדנו מק"ו דמעשר שהרי אין אריכות דקרא יותר משאם היה מפרש מעשר לבדו. ומיהו קשה למורי שיחיה דא"כ היכי ילפינן כולוהו אינך מתודה לענין לפני זריקה וכן בבכור הא ליכא שום ייתור אריכות לשון דהא כולוהו נפקי בחדא מלא תוכל לאוכלם אלא ודאי צריך לומר דכיון דכולן מפורשים בקרא דלעיל והבאתם שמה... כי הדר כתיב לא תוכל לאוכלם הרי כאילו נפרשו כולם בההוא לאו ושפיר גמיר חד מהכריה בקל וחומר כאילו נכתב בהדיא. ומ"מ לא קשה קושיא שפריך מעשר גופיה אמאי הדר לפרוט ביה דאיכא למימר דאגב אינך כתביה כדאמרינן (בי"ק סד:) פרשה שנאמרה ונשנית בשביל דבר חדש שנתחדש ועוד דע"כ ה"א ליכא במעשר לאו בחוץ לחומה מדפריש באינך ושייר במעשר דהא השתא לא תוכל לאוכלם לא קאי אעיקרא. ור"י מפרש (וכתב הריטב"א שפירוש זה הוא הנכון) ליהודי לאו לכל חד וחד דאהני הייתור לגלויי לן דעל כל איסורין שאנו שומעים ככולן מקלים וחמורים הללו שבכולן יש חיוב מלקות, ולפי זה לוקה ה' דקאמר רבא לוקה ה' ממש, וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך ויליקי משום דר"א...? לישני דהא ר"א לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו דהכי אמרינן פרק בפסחים (מא:): ורבא קא חשיב מלקות. וי"ל דאה"נ דמצי לשנויי הכי אלא עדיפא מיניה משני דלא שייך גי' המה"ס הכא כלל אותו לאו. וא"ת לפירוש שפירשנו גי' הנכנס שמים והא תנן אלו הן הלוקין דפריך מהא דתנן קדשים קלים חוץ לחומה לילקי, לישני (סגמ' תכ"ז) דמלקות חוץ לחומה מטעם ובשר בשדה טרפה כיון שיצא חוץ למחיצתו נאסר. ואומר הר"י דקים ליה להש"ס דטעמא דמתניתין דמחייב חוץ לחומה לאו מהאי קרא, דאם כן ליתני קדשי קדשים שיצאו חוץ מן הקלעים וקדשים קלים' והוי משתמע דמכיון שיצאו (קלס' קלס') חוץ לחומה נאסרו אפילו חזר ואכלם בפנים לוקה עליהן כדאיתא בחולין (סה:): והשתא דקתני חוץ לחומה משמע שיש מלקות מטעם שאדם האוכלו עומד חוץ לחומה והיינו מקרא דלא תוכל לאכול בשערך. וק"ק בברייתא דמוקי ר"ש בקרך וצאנך חוץ לקלעים תיפוק לי מקרא דובשר בשדה טרפה... וכן בריש בהמה המקשה (שם) דקאמר לפי שמצינו במעשר שאם יצא חוץ למחיצה וחזר דמותר מדכתיב 'לא תוכל לאכול בשערך' בשערך הוא דלא תיכול הא יצאו חוץ לקלעים מותרין, וקשה

האיסורים שמנה קודם, אך לפי ר"י שהכוונה חמש מלקויות, א"כ הקושיא כאן שילקה עוד מלקות.

77 בשלמא לשיטת רש"י ותוס' לעיל לא קשה שקושיית הגמ' 'ויליקי' היתה שיעבור איסור נוסף בנוסף לחמשת

לוקה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך... וכל נדריך אשר תדור, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל בשר העולה מעה"ק (יאא) כתב הלח"מ ודע שרבינו ז"ל מפרש דמ"ש בנמרא אלא ליהודי להו לאוי לכל חד וחד דלא כפירוש רש"י ז"ל אלא כפירוש ר"י דלוקה חמש דרבא היינו חמש מלקיות ממש. וע"ע בפני".

גופא, אמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר"ש לוקה חמש. ולילקי נמי משום וְזָךְ לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קָדֵשׁ הֵם (דכתיב במלואים, ומדכתיב כי קדש הם ונתן טעם לדבר לפי שהם קדשי קדשים להזהיר את הזר על כל קדשי קדשים כתבו התוס' ד"ה זיליקי משום זר לא יאכל קדש רש"י פירש דלא גרסינן ליה (כ"ל קט"י לא גרס נגמ' פסוק אחר ולא פסוק זה, וז"ל דטעמו...) משום דההוא בתרומה כתיב, ואף כי גמרי הטא הטא מתרומה אפ"ה לא ניהא, דסוף סוף ליתיה אלא בשוה פרוטה וישנו בלא גי' המסכת"א אכילה, ורבא לא מני אלא אכילת בזית, אלא גרס וזר לא יאכל כי קדש הם? הני מילי היכא דלכהנים חזי (בדכתיב רישיה דקרא ואכלו אותם אשר כופר בהם) הכא דלכהנים נמי לא חזי.

ולילקי נמי משום וּבִשְׂרָ בִשְׂרָה טְרַפְּהָ לֹא תֵאָכְלוּ, כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאמר (מבשדה יתירא קא דייק בשדה שאין בו מחיצות ולמדנו מכאן קדשי קדשים חוץ לקלעים ועובר שהוציא את ידו בשעת שחימת אמו?) הני מילי היכא דבפנים חזי, הכא דבפנים נמי לא חזי [הקשו התוס' וקשה אמאי לא אמרינן (למה נגמ' לא תילצה) בשר בשדה לאו שבכללות דאמרינן בסוף בהולין (קב): דאוכל בשר מן החי לוקה משום בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חסרון מחיצה בין הוציא עובר ידו חוץ לאמו בין הוציא חוץ לחומה, דמאי שנא מ'ואם צלי אש' דתחשוב לאו שבכללות וי"ל דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון אם צלי אש שכולל נא ומבושל, וכן כל שבקודש פסול דיוצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות, אבל הכא שכולל כל יוצא לבד, ושם יוצא חדא היא, רק דהוי בכמה דרכים, לא חשיב ליה לאו שבכללות. תדע, דהא לאו דנותר נפיק מושרפת הנותר באש לא יאכל, והתם מיניה חוינן נותר דתודה ונותר דקדשים קלים ונותר דקדשי קדשים, ולא חשיב לאו שבכללות, כך נראה למורי שיחיה].

בבכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא ואינך כל חד וחד למילתיה אתא. וא"ת בכל הקדשים הכתובים כאן דייק אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה בכלול חוץ מבכורים אין הכי נמי ומתניתא דקתני לוקין באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים מזבשר בשדה טרפה לא תאכלו נפקא כדלקמן, ולוקה חמש דקאמר רבא חמשה איסורי קאמר). פסק הרמב"ם א. כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנכנסו לפניו מן החומה לוקה מן התורה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ירך והם הבכורים ביכורים (ג,ג). כתב הכס"מ לפי שאין עונשין מן הדין כתב רבינו שלוקה מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך. ב. כל האוכל בזית מבשר הקדשים אפילו קדשים קלים קודם זריקת דמם לוקה, שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ונדבותיה, כלומר לא תוכל לאכול נדבותיה בשעריך קודם שזורקין דמן בשערי המקום, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קודם זריקת דמים, והוא הדין לשאר קדשים בין קלים בין חמורים מעה"ק (יאד, ג). כהן שאכל בזית מבכור תמים חוץ לירושלים לוקה מן התורה, שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, וכן זר שאכל בזית מבכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה לוקה, מפי השמועה למדו שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה בכורות (א,טז) ד. כל האוכל בזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה לוקה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל מבשר הטאות ואשמות חוץ לעזרה, והוא הדין לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים שהוא לוקה, שחומת ירושלים לקדשים קלים כחומת העזרה לקדשי קדשים, ואחד בשר הטאות ואשם או שירי מנחות מעה"ק (יאה, ה). כל האוכל בזית מבשר העולה בין לפני זריקת דמה בין לאחר זריקת דמה

דבר השוה בזרעו של אהרן) וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה וזר לא יאכל. **פסק הרמב"ם** זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת דמים לוקה, שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם... וזר לא יאכל... במקום שהכהן אוכל ובעת שראוי לאכול אם אכלו שם הזר לוקה... מעשה הקרבנות (יא,ח).

הקדמה של רש"י בכורים לפני החג בני קרייה נינהו, לאחר החג לאו בני קרייה נינהו דכתיב בתר קרייה 'ושמחת בכל הטוב' מעצרת ועד החג שהוא זמן שמחת לקיטת פירות מביא וקורא, מן החג ועד הנוכה מביא ואינו קורא (בכורים פ"א מ"ו).

אמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא בכורים הנחה (לפני המזבח) מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן.

ומי אמר ר' אלעזר הכי, והא אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא הפריש בכורים קודם לחג (חלה עליהן חובת קרייה) ועבר עליהן החג (שאינן ראוין עוד לקרייה) ירקבו, מאי לאו משום דלא מצי למיקרי עליהן, ואי ס"ד קרייה אין מעכבת בהן, אמאי ירקבו? כדרבי זירא (לעולם בראוין לקרייה לא מעכבא קרייה אבל באלו שעבר זמנן ואינן ראוין עוד לקרייה מעכבא קרייה כדרבי זירא) דאמר ר' זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו (במסכת מנחות (ג:) תנן הרי עלי ששים ואחד עשרון מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר, דעד ששים יכולין ליבלל בכלי אחד, אבל ששים ואחד קים להו לרבנן דאינן נבללין יפה, והוינן בה וכי אינן נבללין מאי הוי והאנן תנן אם לא בלל כשר ומשני רבי זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו).

ר' אחא בר יעקב מתני לה (להא דרבי אלעזר אמר רבי הושעיא) כדרבי אסי אמר רבי יוחנן, וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ומי אמר רבי יוחנן בכורים הנחה מעכבת בהן, קרייה

ולילקי נמי כדר"א דאמר ר"א לא יאָכַל כִּי-קָדַשׁ הָיָא [דף יח ע"ב] כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו [דכתיב בנותר לא יאכל כי קדש הוא נתן טעם לדבר כי קדש הוא שנפסל וכמו כן כל הקדשים שנפסלו בתבו התוס' וא"ת אמאי לא משני משום הכי לא לקי דהוי לאו שבכללות דכולל פסול דיוצא וטמא ופסולין אחרים וי"ל דלפירוש רש"י דלעיל ניהא דפירש דלוקה דקאמר אינו רוצה לומר כי אם איסור בעלמא ומש"ה פריך נהי דמלקות לא הוי משום לאו שבכללות מ"מ איסורא מיהא איכא ולילקי דקאמר לאו דוקא, אבל לפירוש ר"י דלעיל קשה דפירש דלוקה דוקא קאמר כדפי', א"כ ולילקי דקאמר הכא דוקא קאמר ואמאי הלא הוי לאו שבכללות כדפי' וי"ל דאין הכי נמי היה יכול לשנויי אבל עדיפא מיניה משני דלא מיירי כלל מזר שאכל הטאת לפני זריקה דפטור, והא דאמר לעיל ר"ש (יז.) אם לאוכל הטאת לפני זריקה קל והומר מתודה איסור בעלמא ולא מלקות] הני מילי היכא דקודם פסולו חזי (בנותר) הכא דקודם פסולו נמי לא חזי.

ולילקי נמי כאידך דר"א דתניא ר"א אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו? אין הכי נמי, ורבא מהאי קרא קאמר.

אמר רב גידל אמר רב כהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה לוקה מאי טעמא, דאמר קרא יאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כִּפַּר בָּהֶם, לאחר כפרה אין, לפני כפרה לא, לאו הבא מכלל עשה לאו הוא.

מתיב רבא וְכָל-בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פְּרִסְתָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַ שְׁתֵּי פְּרִסוֹת מַעֲלַת גִּנְהָ בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ, 'אותה תאכלו' ואין בהמה אחרת תאכלו, ואי בדקאמרת (לאו הכא מכלל עשה לאו הוא) את זה לא תאכלו למה לי?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב גידל אמר רב זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור מאי טעמא, דאמר קרא ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם קרינן ביה וזר לא יאכל קדש (דהוא סיפיה דהאי קרא 'וכל זר לא יאכל קדש' לאו בקדשים משתעי אלא בתרומה כדכתיב ברישא דענינא איש איש מזרע אהרן

דאית להו הנחה מעכבת היינו ת"ק בר פלוגתיה דר' יהודה דמסכת בכורים פ"ג מ"ז דתניא עודהו בסל קורא והגדת היום עד שהוא גומר כל הפרשה כולה ואית ליה דליכא תנופה כלל ותרי קראי בהנחה מעכבת, וקאמר ר' יהודה התם קורא עד ארמי אוכב אבי... הגיע לארמי מוריד הפל מעל כתפו ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא כל הפרשה כולה וגומרה. ובמילתיה דר' יהודה יש לתמוה דבשמעתין מפיק תנופה מוהנחתו שכתוב אחר כל הקריאה ואם כן מנליה דמתחלת הקריאה הוא מניף ותו מנליה לרבי יהודה דכהן היה מניף דבקרא והנחתו לא כתיב ביה כהן ובקרא קמא דכתיב ולקח הכהן הטנא לא כתיב כהן תנופהו דברי רבי אליעזר בן יעקב. מאי מעמא דרבי אליעזר בן יעקב, אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֵּנָא מִיָּדָה, וכתיב יָדָיו תְּבִיאִינָה אֶת אֲשֵׁי הָ, מה כאן כהן אף להלן כהן, מה להלן בעלים (דההוא בבעלים משתעי דכתיב יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו וסמוך ליה ידיו תביאינה) אף כאן בעלים, הא כיצד, מניח כהן ידיו תחת ידי בעלים ומניף. **פסק הרמב"ם א.** ...וכן אם אכלן הכהן בירושלים קודם הנחה בעזרה לוקח מן התורה כמו שאכלן בחוץ לפי שהן מעוניין הנחה בעזרה שנאמר והנחתו לפני מזבח י"י אלהיך ביכורים (ג,ג). **כתב הכסף** פסק כחכמים (יז). **ב.** ...ומשיניהם המביאם בעזרה הותרו לכהן ואע"פ שעדיין לא התודה עליהן שאין הקריאה מעכבת אכילתן ביכורים (ג,ד).

אמר רבא בר אדא אמר ר' יצחק בכורים [דף יט ע"א] מאימתי מחייבין עליהן (מיתה זר האוכלן ביארו התוס' זר מיתה וכהן מלקות הוין לחומה שמצותו בפנים בעזרה) משיראו פני הבית. כמאן, כי האי תנא דתניא, רבי אליעזר אומר בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים, שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהם, שבפנים הרי הן כהקדש לכל דבריהם.

אמר רב ששת בכורים הנחה מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן. כמאן, כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים (זו אחת מהן, וכולן שנויין בספרי) רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני

אין מעכבת בהן, והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן בכורים מאימתי מותרין לכהנים ואמר ליה הראוין לקרייה (מעצרת ועד החג) משקרא עליהן (קשיו התוס' ואז דוקא מותר, ואי לא אסורים, אלמא קריאה מעכבת) ושאיין ראוין לקרייה משיראו פני הבית (משיכנסו לעזרה והנחה לא מעכבת כלל) קשיא קרייה אקרייה, קשיא הנחה אהנחה. קרייה אקרייה לא קשיא הא רבי שמעון, הא רבנן. הנחה אהנחה נמי לא קשיא הא רבי יהודה והא רבנן (לרבי יהודה לא מעכבא הנחה דדריש 'הנחתו' יתירא לתנופה ואין מקרא שנוי בהנחה לעכב ולרבנן דלא דרשי ליה להכי מיבעי להו לשנות בהנחה לעכב).

מאי רבי יהודה, דתניא, ר' יהודה אומר והנחתו זו תנופה (קרי ביה והנחתו לשון 'ולא נחם אלהים...') שהוא מנחה אותו לארבע רוחות ומעלה ומוריד כתבו התוס' ומדאוקי רבי יהודה והנחתו לתנופה, ואם כן אין כאן שנוי כתוב לעכב בהנחה ומסתברא דלא מעכב. וקשה הרי קריאה דלא שנה הכתוב לעכב ומעכב לר"ש ומנא ליה לרבי יהודה דהנחה דלא שנה הכתוב לעכב דלא מעכב. ומורי שיחיה תירין דלא קשה דהא גם לר"ש לא היתה קריאה מעכבת אי לא משום דגלי קרא מלא תוכל לאכול בשעריך כדלעיל) אתה אומר זו תנופה, או אינו אלא הנחה ממש? כשהוא אומר והנחתו הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים והנחתו, זו תנופה.

ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה (למימר הנחה מעכבא) ר' אליעזר בן יעקב היא (דנפקא ליה תנופה מקרא אחריו) דתניא וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֵּנָא מִיָּדָה לִימַד עַל הַבְּכוֹרִים שְׁמֻעוֹנִין תְּנוּפָה וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסֵ' פִּירוּשׁ דַּאֲפִיק תְּנוּפָה מִגִּ'שׁ (כמנולר בגמ' בסמך) וא"כ והניחו והנחתו תרוייהו להנחה מעכבת. וקשה דבפרק הרש פרשי' בין והניחו בין והנחתו מיירי בתנופה וראייה דהתם מוכח דבעי ב' תנופות ומוכח מן והניחו והנחתו. לכך פי' הר"ר אברהם בר יצחק דר"א בן יעקב ס"ל הכי דתרי קראי מיירי בתנופה ושתי תנופות היו ולא מיירי כלל בהנחה דהנחה לא מעכבת, והא דקאמר מאן דפליג עליה דר' יהודה הכי קאמר דמפיק ליה לתנופה מקרא אחריו, ורבנן

דסבירא ליה בקדושת הארץ, וקא מיבעיא ליה מי קרינא ביה השתא בלא חומה לפני ה' אלהיך (ואם נכנס לנכס חייב לאוכלו ואין יכול לפדות) או לא (וא"ל לאכול כלל פליון) וקא פשיט מעשר מבכור] אפי' בכור נמי יקרב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא סבירא ליה מקריבים אע"פ שאין בית כדאמרין במגילה (י). כתבו התוס' צ"ל דמיירי אם עשה מזבח וזרק דמו אליבא דקדושת בית לא בטלה דמקריבין אע"פ שאין בית דבלא מזבח פשיטא דבכור לא דהא בעי מתן דם ואימורים. וא"ת לימא דבכור דברייתא דקאמר מה בכור... מיירי היכא דלא עשה מזבח וי"ל דלהווא ודאי לא הוה מדמי בכור למעשר ולא דמי ליה מעשר] אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא (קדושת הבית בטלה) אפילו בכור נמי תבעי [ומיבעיא ליה במעשר הואיל ואינו צריך לבית אי מתאכיל בירושלים לפני ה' קרינא ביה (ויכול לאוכלו כלל פליון) אי לא (ויסה חייב לפדותו אף שגמלא ציוטלים) אפי' בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה כגון בכור שנזרק דמו וחרב הבית ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו כתבו התוס' כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנשחט ונזרק דמו קודם חורבן דההוא הוי דומיא דמעשר. וא"ת אי לא קדשה, אם כן לא משכחת לה מעשר דקדושת הארץ בטלה. וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות. אבל קשה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם א"כ כמות מותרות, דהא בהא תליא כדמוכח במגילה (י). ואם כן יביא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדאמרין בזבחים (קיב): באו לנוכ ולגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהזקק להביאו למקום ובהכי ניהא נמי קושיא קמייתא. ומסיק דלעולם לא קדשה כהאי גוונא. אבל קשה לגירסא זו דאמרין למסקנא דלא קדשה אם כן מאי מיבעי לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה, ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה דבלאו ההיקשא דהיכא דאכיל הוי להו כהוץ להומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים כהוץ, ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה... ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הוי מומעמינן מהך היקשא, וקשה דהא מוכח בזבחים (ט). דמזבח שנפגם אין אוכלין קדשים קלים ואמאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מזבח ושאינה הכא דלא קדשה. לפן צ"ל דגרים לעיל יזאי סבר לא קדשה.

בזמן הזה בירושלים ויאכלנו (קסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריך להפריש מעשרות וקאמר יכול יעלנו ויאכלנו בירושלים בלא פדיון ביארו התוס' בלא פדיון, דקדושה ראשונה ^{המסכת} לא בטלה לענין מעשרות) ודין הוא, בכור טעון הבאת מקום, ומעשר שני טעון הבאת מקום, מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר אינו אלא בפני הבית. מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, בכורים יוכיחו, מה לבכורים שכן טעונים הנחה, ת"ל ואכלת שם לפני ה' אלהיך... מקיש מעשר לבכור, מה בכור אינו אלא לפני הבית, אף מעשר אינו אלא לפני הבית. ואם איתא, ליפרוך מה לבכורים שכן טעונים קרייה והנחה.

א"ר אשי נהי דעיכובא ליכא, מצוה מי ליכא (וכיון דמצוה איכא...) ולימא מצוה וליפרוך (נפרוך נמי קרייה דמצוה ביארו התוס' פירוש שכן טעונים קריאה למצוה קודם שיאכל בכורים, ומעשר שני אוכלין אותו בלא שום קריאה, ומה שקורין למעשר, בשנה שלישית היה, ואז לא היה נוהג כלל מעשר שני)? אלא אמר רב אשי כיון דאיכא בכורי הגר, דבעי למימר אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם וְלֹא מִצִּי אמר, לא פסיקא ליה (ומיהו בישראל אפילו עיכובא איכא למימר).

(למה לי היקשא) וליהדר דינא ותיתי במה הצד (נימא בכור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שמעוניין הבאת מקום ואינן נוהגין אלא בפני הבית)? משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח (זה למתן דמים וזה להנחה כתבו התוס' ויש למפרך (נמי) שכן אמורים לזרים כדפריך רבה לעיל. והא דאמר דברייתא בכורים יוכיחו צ"ל דמיירי בבכורים שהופרשו בפני חורבן הבית, דאם הופרשו אחר הבית אינן קדושים כלל והולין הן דנתן פ"ב דבכורים, יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים, שהתרומה והמעשר אסרוין ויש להם שיעור ונוהגין בכל הפירות בפני הבית ושלא בפני הבית, ובכורים אינן אלא בשבעה מינין ובפני הבית).

ומאי קסבר (האי תנא דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר) אי קסבר קדושה ראשונה (של בית) קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא [כי היכי

וכי דבר הלמד בהקש (מן הדם) חוזר ומלמד [על המעשר בהקש, הא קיימא לן בזבחים (מט): שאין למדין בקדשים למד מן הלמד]? מעשר דגן חולין הוא (ובחולין למדין למד מן הלמד).

[דף יט ע"ב] הניחא למאן דאמר (פלוגתא היא באיזהו מקומן) בתר למד אזלינן, אלא למאן דאמר בתר מלמד אזלינן, מאי איכא למימר? דם ובשר חדא מילתא היא. **פסק הרמב"ם**

א. מעשר שני... ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגן תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך, מפי השמועה למדו מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית מע"ש (בא). **ביאר הדרך אמונה** אלא בפני הבית ואע"ג דק"ל קדושה שניה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא כמש"כ רבנו בפ"א מתרומות ובפ"ז מבית הכירה מיהו צריך שיהא מזבח בניו שיוכלו להקריב עליו בכורות ואם אין מזבח בניו א"א לאכול מע"ש אבל אם בנו מזבח אף בזה"ז אפשר לאכול מע"ש כמש"כ רבנו בפ"ו מביה"ב המ"ו ואע"פ שאין בית ולא חומות ירושלים וגם המע"ש שכבר הופרש מקודם שנבנה מותר לאכלו ולא אמרינן שכבר נדחה וכן בזמן הבית אם נפגם המזבח שאין ראוי להקריב עליו א"א לאכול מע"ש עד שיתקנו את המזבח. **ב.** ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה במלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם במל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות בה"ב (וטו). **כתב**

מעשר נמו' והכי פירושא אפילו מעשר נמו' לא יהא מתאכיל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי כלל לפני ה' אלהיך, ואין לתמוה אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר, דקדושת הארץ במלה דודאי קדושת בית לא קידשה אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא, אבל הכא מיירי שאין המזבח כלל בנוי, וגרים לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא' ומעמא דבכור לאו משום קדושת הארץ אלא משום דאתקש בשרו לדמו דבעינן שיהא המזבח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל, מעשר נמו' לא מתאכיל בלא פדיון. וא"ת ברייתא דאמרה בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מזבח אם הונחו אצל מזבח וקרב דבעי למילף מעשר מיניהו וי"ל דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הובאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן ובדאי היה להשי"ם להשיב דאם כן לא שייך כלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד, אלא דלא חייש ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזוקק השי"ם להעמיד בכבור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהובא אחר הבית כמו בכורים משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בכבור שהוא אחרי הבית שלא דמי כלל למעשר דהא מהוסר מתן דם ואימורין כדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה דלפני ה' והשתא הויא דומיא דמעשר דודאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהובאו אחר הבית אע"ג דלא נשאר במסקנא ובכור נמו' שבתהלת הברייתא יכול היה להיות בכבור שאחר הבית אלא שאז לא היה מועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים].

אמר רבינא, לעולם קסבר קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והכא (דקא פשיט ליה למעשר מבכור) בבכור (שאינו צריך לבית דומיא דמעשר עסקינן) שנזרק דמו קודם חורבן הבית והרב הבית ועדיין בשרו קיים (והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל משום ד...) מקשינן בשרו לדמו (דכתיב ואת דמם תזרוק על המזבח... ובשרם יהיה לך... וילף מיניה בשעה שהיא ראויה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר ולא משנהרס המזבח) מה דמו במזבח אף בשרו במזבח, ומקיש מעשר לבכור.

מום) בְּשַׁעֲרֵיךְ תֹאכְלֵנוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר, ותניא דבי רבי ישמעאל אפילו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת ואין הושיטין [דאע"ג דאסור בגיזה ועבודה כדאמרינן (בכורות טו.) 'בכל אות נפשך תזכה ואכלת בשר', 'תזבח' ולא גיזה 'ואכלת' ולא לכלביך, 'בשר' ולא חלב, אפי' הכי טמא וטהור אוכלין אותו בקערה אחת דנאכלים בטומאת הגוף ובטומאת עצמן דכיון דטמא אוכל בהן היינו בטומאת הגוף אוכל הטהור, וכשהטהור אוכל עמו לאחר שנגע בו היינו טהור אוכל טומאת עצמו שאכל את הטמא] וקאמר רחמנא היאך טמא דשרי לך גבי טהור התם (בבכור בעל מום דכתיב ביה בשעריך) הכא (גבי מעשר) לא תיכול (והיינו לא תוכל לאכול בשעריך כלומר אי אתה רשאי לאכול מעשר שני בתורת בכור שכתוב בו בשעריך, דבעל מום דבכור נאכל בטומאת עצמו ובטומאת הגוף, וזה אסור).

ומנ"ל דבר פדייה הוא [מעשר שני שנטמא דמדקאמר במתניתין 'שלא נפדה' מכלל דאי בעי פריק ואפילו בירושלים, דאע"ג דמעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים דכתיב 'כי ירחק ממך... ונתת בכסף' בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום (קדושין נ.)? דאמר ר"א מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים, ת"ל 'כי לא תוכל שאת', ואין שאת אלא אכילה שנאמר 'וישא משאת מאת פניו' (והכי קאמר קרא כי ירחק ממך שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים או אפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא, ונתת בכסף).

א"ר ביבי א"ר אסי מנין למעשר שני טהור שפודין אותו אפילו בפסיעה אחת חוץ לחומה שנאמר 'כי לא תוכל שאת' (אע"ג דכתיב ירחק דמשמע טובא ת"ל 'כי לא תוכל שאת') לנושאו ולהביאו לפניו מן החומה דהכתוב לא תלה הדבר בריחוק אלא בנטיילה דכל זמן

הראב"ד סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקה, ובגמ' אמרו דנפול מחיצות, אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת בה"ב (ויד).

'קדשי קדשים (חוץ לקלעים, קלעים קלים, ומעשר שני חוץ לחומה) תנינא חדא זימנא (במשנה בתחילה הפרק, ואלו הן הלוקין...) מעשר שני והקדש שלא נפדו?

אמר רבי יוסי בר הנינא סיפא (משנתנו, שהיא הסיפא של המשנה הקודמת בתחילת הפרק) במעשר שני טהור וגברא טהור, דקא אכיל חוץ לחומה, רישא במעשר שני טמא וגברא טמא (כתבו התופ' או או קאמר דבחדא מינייהו לקי) וקא אכיל ליה בירושלים (בלא פדייה).

ומנ"ל דמחייב עליה משום טומאה? דתניא, ר"ש אומר וְלֹא-בְעֶרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֶמֶא בֵּין שֹׁאֵנִי טֶמֶא וְהוּא טְהוֹר, בין שאני טהור והוא טמא, והיכן מוזהר על אכילה (שלא יאכלנו בטומאה) אינו יודע (ת"ל לא תוכל... כך היא שנויה בסיפרי וכשקבעוה כאן לא הספיקו לגומרה עד דאקשי גמרא...).

(הש"ס לא שביק ליה לאסוקי מילתיה אלא קדים ופריך ומתמה אמאי קאמר אינו יודע הא...) טומאת הגוף בהדיא כתיב נֶפֶשׁ אִשֶׁר תִּנְעַבְּוּ וְטִמְאַה עַד-הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכֵל מִן-הַקֶּדָּשִׁים כִּי אִם-רָחֵץ בְּשֻׁרׁוֹ בַּמַּיִם (מוקמינן לה ביבמות במעשר מדכתיב כי אם רחץ, הא רחץ טהור, דטבל ועלה אוכל במעשר⁷⁸).

אלא טומאת עצמו מנין? דכתיב לֹא-תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֵיךְ, ולהלן הוא אומר (בבכור בעל

⁷⁸ רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה לא פירש יותר

מכאן ואילך לשון תלמידו (והתנו בבבא) ר' יהודה בר' נתן.

אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו, משראה פני החומה (וחוץ לחומה דמתניתין היינו דעייליה ואפקיה הקשו התוס', וקשה דכיון דקודם שיראה פני הכית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ, א"כ למה הוזקק לעולם לפדות מעשר שני וי"ל דודאי ליכא לאו, אבל עשה איכא דכתיב וצרת הכסף בידך אבל בלא פדייה לא) מ"ט, דאמר קרא לַפְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ, וכתיב לֹא־תֹכֵל לַאֲכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ, כל היכא דקרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך, וכל היכא דלא קרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו (דלא הכניסו לפנים) לא קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך.

מיתיבי, רבי יוסי אומר (פתבו התוס' ה"ה דמצי לאותובי מתניתין דאוקי לעיל סיפא במעשר שני טהור דאכיל חוץ לחומה, אלא ודאי משני דעייליה ואפקיה, אבל הכא קשיא מאי למימרא... ובמתני' ליכא למפרך דהא קא מהני ליה למלקיות דלא השמיענו שום חידוש בהם) כהן שעלתה בידו תאנה של טבל, אמר תאנה זו תרומתה בעוקצה (בצד זנבה) מעשר ראשון בצפונה [דבעי ראשית שיהא שיריה ניכרין והלכך בעינן סיוס והאי דתנן (דמאי ז"ה) שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה במקומן פליג, אהא דלא בעי ראשית שיהא שיריה ניכרין] ומעשר שני לדרומה, והיא שנת מעשר שני (ואותה שנה שניה שראוי ליתן בה מעשר שני) והוא בירושלים (כשקרא שמות הללו על אותה תאנה) או מעשר עני והוא בגבולין (או שהיא שנת מעשר שלישית ואמר מעשר עני בדרומה ולא אמר מעשר שני והוא אפי' בגבולין) אכלה [דף כ ע"א] לוקה אחת (דלא הוציאה מידי טבל בקריאת שם זה וקאכיל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר וקעבר אלאו דטבל, אבל איסור תרומה דקאכיל ליכא דהא כהן הוא, ונהי אי הוה אמר תרומת מעשר באמצעיתה הוי מצי אכיל כולה ולא לקי מידי דהוה תרומת מעשר לכהן והוא כהן ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי דהא אף לזרים שרי) וזר שאכלה לוקה שנים, שאילו בתחלה אכלה אינו לוקה אלא אחת. מעמא מעמא דמעשר שני בירושלים

דאיכא למיעבד אכתי נטילה והבאה לפנים אפילו פסיעה אחת פודה אותו). האי מבעי ליה לכדרבי אליעזר (למעשר שני שנטמא) א"כ, לימא קרא לא תוכל לאוכלו, מאי שאתו (שמע מינה לכדרב אסי). ואימא כולו להכי הוא דאתא? א"כ, לימא קרא לא תוכל ליטלו, מאי שאתו? ש"מ תרתי.

יתיב רב חנינא ורב הושעיא אפיתחא דירושלים גי' ה"ב"ן (וקא מבעיא להו) פשיטא, הוא בחוץ ומשאו בפנים קלמיהו מחיצות, הוא בפנים ומשאו בחוץ, מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום ממילואך (מכל מילוי שלך, ומשא של אדם חשיב מלואו, דלא תימא ממך מקצתך דכל זמן שרחק מקצתך יהא נפדה, אלא כי ירחק ממלואך פדה אבל כשאתה בפנים או משאך בפנים לא רחק המקום ממלואך ושוב לא תפדה אלא ואכלת שם כתבו התוס' כך גירסת ריב"ן. וי"ג ממך לחודיה כלומר ממך גופך והרי גופו בפנים. וקשה על זה דא"כ אדם שגופו בירושלים ופירות מעשר שני שלו בעירו א"כ לא יוכל להללם כיון שגופו בירושלים, וזה אינו דעד כאן לא מבעיא ליה לרב פפא אלא בדנקיט קניא, ואי לא נקט קניא מודה דיכול לפדותם אע"ג דגופו בפנים כיון שהפירות חוץ לירושלים והוא נושא אותם לירושלים גי' ה"ב"ן דהא קרינן בו לא תוכל שאתו אף בגופו בפנים ושמא איכא למימר דשביקה לקרא דממך דמשמע מנופך דאיהו קא דחיק ומוקמי אנפשיה היכא דלא שייך שם לא תוכל שאתו שאינו מהוסר מעינה כזה, שהוא על כתפיו (ר"ל שכיון שפסוק הפסוק קשה, לאס נפרש כפשוטו לא יסתדר עם המשך הפסוק לא תוכל שאתו, יס לרחוק ולכאך את הפסוק שהמשך על כתפיו) ורב פפא מבעיא ליה בקניא, כך נראה למורי שיהיה. אבל על גירסת דממילואך קשה דממילואך היינו המשווי כדפירש ריב"ן גבי 'משאו מבפנים וגופו מבחוץ' וכיון שמשאו מבחוץ קרינן כי ירחק ממלואך (היינו שצ'אופן זה שגופו בפנים ומשאו בחוץ יוכל לפדותו, שהכי רחוק מהמשוי) וצ"ל דממילואך מוגלה לנו דהגוף והמשוי כהן גי' ברכות ע"ה והוה ליה כמקצת המשווי בפנים).

בעי רב פפא (הוא מבפנים ו...) נקיט ליה (משאו) בקניא (ארוך מבחוץ) מאי (כיון דלאו ממש על כתיפו הוא אין זה מלואו והרי הוא כמוטל לארץ ונפדה או דלמא כיון דנקיט ליה משאו קרינא ביה)? תיקו.

דמיין) וב"ה אומרים יפדה ויאכל בכל מקום (מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל יפדה ש"מ דהכי סבירא ליה דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה ומדקאמר יפדה ש"מ דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ולא ראה פני החומה ויש לו פדייה) ואי סלקא דעתך מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, הא קלמיהו מחיצות?

אמר רבה מחיצה לאכול דאורייתא, מחיצה לקלוט דרבנן (ביארו התוס' הלכך לגבי דין פדייה לא אמרינן מתנה שלא הורמו כמי שהורמו דמיין לענין שקלמיהו ואסור לפדותו, אבל לענין שלוקין בגבולין אמרינן כמי שהורמו דמיין, והוי ראו פני הבית) וכי גזור רבנן כי איתיה בעיניה, בטבליה לא גזור רבנן.

רבינא אמר (הא דדייקינן לעיל הא בגבולין לוקה שלש וקא בעית מאי למימרא, איצטריך...) כגון דנקיט ליה בקניא (וקמ"ל דכמאן דראה פני החומה דמי ולוקה משום לא תוכל אי הדר ארחיקה ואכליה) ותפשוט בעיא דרב פפא (לעיל). **פסק הרמב"ם א.** האוכל מעשר שני בטומאה לוקה שנאמר ולא בערתי ממנו בטמא, בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין שהמעשר טהור והאוכל טמא, והוא שיאכלנו בירושלים קודם שיפדה, שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו, אבל אם אכלו בטומאה חוץ לירושלים מכין אותו מכת מרדות מעשר שני (א.ג.). אין פודין מעשר שני בירושלים אלא א"כ נטמא שנאמר כי ירחק ממך המקום בריחוק מקום הוא נפדה ואינו נפדה בקירוב מקום, היה הוא בפנים ומשאו בחוץ אפילו היה אוחו אותו בקנה הואיל ולא נכנס המעשר ה"ז מותר לפדותו שם בצד החומה מעשר שני (ב.ה.). מ"ש הרמב"ם דנפדה העלו המפרשים שהוא הפך משיטת רש"י. כתב הכפ"מ מ"ש אפילו היה אוחו אותו בקנה' שם בעיא עלתה בתיקו ואמרינן בתר הכי רבינא אמר כגון דנקיט ליה בקניא ותפשוט בעיא דרב פפא. ונראה שרכינו מפרש דהיינו לומר דהא דדייקנא הא בגבולין לוקה ג' בדעייליה ואפקיה ואקשינן אי הכי מאי למימרא

ומעשר עני בגבולין הא מעשר שני בגבולין לוקה שלש ג' רבינן (ביארו התוס' מודנקט זהוהי שנת מעשר שני והוא בירושלים' שמע מינה דאילו היה בגבולין לוקה שלש) דאע"ג דלאו רואה פני החומה? דעיילי (לירושלים וקרא עליה שם והדר...) ואפקי (חוץ, דהוא מעשר שני פני החומה הלכך לוקה שלש). אי הכי, מאי למימרא (דבשלמא אי אמרת מעשר שני בגבולין לוקה שלש אע"ג דלא חזא פני החומה אשמועינן טובא דהייבין עליו אע"פ שלא ראה פני חומה ואיצטריך למיתניה משום דיוקא דידה הא בגבולין, אלא אי אמרת בדעייליה ואפקיה מאי למימרא, לא היא איצטריכא, ולא דיוקא דידה, דהא פשיטא דאפילו כהן לוקה על הטבל וזר על התרומה ועל מעשר שני חוץ לחומה)? הכא במאי עסקינן כגון דעיילינהו בטיבלייהו (להיהיא תאנה בירושלים דקלמיהו מחיצות למעשר שני העתיד ליתרם ממנה) וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין (ודמי כמאן דעייל מעשר שני בעיניה דהוה ליה ראה פני החומה, והלכך כי אפקה לוקה עליו וכגון דאפקה נמי בטיבלה, ודמי כמאן דעייל מעשר שני בעיניה דהוה ליה ראה פני החומה והלכך כי אפקה לוקה עליו וכגון דאפקה נמי בטיבלה).

וסבר ר' יוסי מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי, והתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על פירות שלא נגמרה מלאכתן [כדמפרש בזרעים (מעשרות א.ה.) מאימתי גמר מלאכתן למעשר בחיטין משימרה הכרי בדילועין משיפקסו...] ועברו בירושלים שיפדה מעשר שני שלהן (עדיין יש לו פדייה דכיון דלא נגמרה מלאכתן לא אמרינן כמי שהורמו דמיין וראה פני החומה ואין לו פדייה) ויאכל בכל מקום, ועל מה נחלקו, על פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים, שבית שמאי אומרים יחזיר מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים (דקסברי בית שמאי כמי שהורמו

מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שכולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת הראש היא ושתי השיבולות כל אחד מהן לסוף הלחי ונקרא פאה ואחת מלמטה שיער שבין השיבולת באמצע הסנטר (שלועזין) ושתיים מכאן ואחת מלמטה. רבי אליעזר אומר אם ניטלו כולן כאחת אינו חייב אלא אחת. ואינו חייב עד שיטלנו בתער (ת"ק) קאמר לה ור"א פליג עליה) רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב.

(גמרא) תנו רבנן לֹא־קִרְחָו יָכוֹל אֶפִּילוּ קִרְחָ אַרְבַּע וְחֹמֶשׁ קִרְיָחוֹת לֹא יֵהָא חַיִּיב אֵלָא אַחַת, תלמוד לומר קִרְחָה (דקרא יתירא הוא) לחייב על כל קרחה וקרחה. בְּרֵאשִׁים מֵה ת"ל (לאו דוקא קאמר ליה דהא ודאי איצטריך משום דהוה אמינא קרחה כל דהו, אלא מידרש קא דריש ליה בראשם משמע כל הראש...) לפי שנאמר לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא־תִשְׂיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת יָכוֹל לֹא יֵהָא חַיִּיב אֵלָא עַל בֵּין הָעֵינַיִם בְּלַבַּד (בראש סמוך לפדחת) מנין לרבות כל הראש, תלמוד לומר בְּרֵאשִׁים, לרבות כל הראש. ואין לי (דחייב על כל הראש) אלא בכהנים (דההוא בכהנים כתיב) שריבה בהן הכתוב מצות יתירות, ישראל מנין נאמר כאן (בכהנים) קרחה (לא יקחו קמה כלאס) ונאמר להלן (בישראל) קרחה (לא תגודלו ולא תשימו קמה בין עיניכם למת) מה להלן (בפסוק שבכהנים, לימד הכתוב) חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים, אף כאן (בישראל) חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים, ומה להלן על מת, אף כאן על מת.

הני ד' וה' קריחות ה"ד, אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות, פשיטא, **[דף כ ע"ב]** אלא בחדא התראה [ולא גרסינן בבת אחת, אלא דאתרו ביה חדא התראה ואתא איהו וקרחה בזה אחר זה... בתבו תופי' (היה לפניכם כגריסא 'בבת אחת') וריבין לא גרים בבת אחת אלא בחדא התראה וכן פי' לעולם דמייירי ק' גריס 'על כתיב' בזה אחר זה,

איצטריך כגון דכי אפקיה נקיט ליה בקניא וקמ"ל דדינו כאילו אפקיה לגמרי וה"ה לרב פפא דהוי כאילו לא נכנס כלל, ורש"י פי' בהיפך. ג. אינו לוקה מן התורה עד שיאכלנו אחר שנכנסם לחומת ירושלים שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך... ואכלת לפני ה' אלהיך, כיון שנכנסם למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה, אבל אם אכלו קודם שיכנסו לירושלים מכין אותו מכת מרדות מדבריהם מעשר שני (ב.ו.).

משנה הקורח קרחה בראשו (על המת) והמקיף פאת ראשו (משום דבעי למימר הי נינהו פאתי ראשו נקיט ליה) והמשהית פאת זקנו, והשורט שריטה אחת על המת חייב (הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת אלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי הכא, וכמדומה דלא גרסינן ליה). שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת. על הראש (על הקפת הראש) שתי אחת מכאן ואחת מכאן (שתי מלקיות דשתי פאות יש לו לראש שהראש כשתי חתיכות מקום השיער התיכה אחת ומקום הפנים והזקן התיכה אחת ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלוועזין ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים ונמצא שיש לו שתי פאות צידעא מכאן וצידעא מכאן וחייב עליהן שתיים אפילו נטלן בבת אחת בשתי ידיו ואע"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף דזיל הכא פאה איכא וזיל הכא פאה איכא כדאמר לקמן גבי קרחה וגבי שריטה דמיייתנין דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט, ונהי דהכא לא צריך לאתויי מקרא, דמסתמא כי היכי דאמרינן ושרט לחייב על כל שרט ושרט ה"נ אמרינן פאת לחייב על כל פאה ופאה דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי כ"ש וגימגום כדאמרינן לקמן דסכינתו לחמש אצבעתיה נשא דאע"ג דליכא אלא חדא התראה מדחייבין ליה חמש). על הזקן שתיים מכאן (חמש פאות יש לו לזקן אחד למטה מן האוזן

להתראה דאאינך קרהות לא מיהייב משום דאינך בתוך כדי דיבור להתראה ומצי למימר אישתלאי, וקשה כיון דהתהיל לעבור תוך כדי דיבור להתראה לא מצי למימר אישתלאי כדמוכח בקדושין (ע"ז): גבי ה' אלמנות בזה אחר זה דמחייב אבל הדא וחדא ואפי' בחד התראה משום דגופים מוחלקים אע"ג דליכא בתוך כדי דבור כ"א באלמנה קמייטא. לכך נראה דאין הכי נמי הוה מצי לאוקומי בזה אחר זה כדפי' אלא נקט בכת אחת לרבנותא דאפילו באותו הדוה קשה ליה מיהייב ומתוקמא שפיר כך פירוש בשיטה ומיהו ניהא לפירוש דגרסינן בכת אחת... אבל לגירסא ראשונה דגרס אלא בחדא התראה פירוש ומשום קרחה זה אחר זה מאי איכא למימר וי"ל דמ"מ קאמר בכת אחת לרבנותא טפי דאפי' בכת אחת משכחת לה בחמשה מקומות מוחלקין בהפסק שיעור כגון דסך אצבעותיו בנשא, וכל שכן בזה אחר זה דמיתוקמא בה' מקומות אפי' בקורה בידו).

וכמה שיעור קרחה? רב הונא אומר כדי שיראה מראשו (שיראה מבשר הראש ערום) רבי יוחנן אומר משום ר"א ברבי שמעון כגרים. אחרים אומרים כדי שיראה מראשו.

אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלתא תנאי (איכא דמפיק שתי שערות ומעייל כעדשה) חד אומר כגרים, וחד אומר כדי שיראה מראשו, וחד אומר כשתי שערות. ואיכא דמפיק שתי שערות ומעייל בכעדשה, וסימנך (דלא תימא מפיק כגרים ומעייל כעדשה, משנה זו...) בהרת כגרים, ומחיה בכעדשה (דחכא נמי בשעורי קרחה איכא כגרים וכעדשה, ומחשתא ידעינן דלא אפיקנא אלא שתי שערות דיראה מראשו לא הוו צריכים לאפוקי דשוה הוא לדברי כולם דאין זה שיעור קצוב).

תנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב. וכמה מלא פי הזוג (חודן של מספרים) אמר רב יהודה שתיים. והתניא לקרחה שתיים? אימא וכן לקרחה שתיים (ולפרושי אתא). תניא נמי הכי הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב, וכמה מלא פי הזוג, שתיים, רבי אליעזר אומר אחת ומודים חכמים לרבי אליעזר, במלקט לבנות מתוך שהורות אפילו אחת שהוא חייב (דכיון דאדם מקפיד על שער לבן אחד שבין שערותיו שהורות כדי שלא יראה זקן אמרינן דכשהוא

ושמא היינו טעמא משום דאי בכת אחת הכל קרחה הדא היא (ויסיה חייב רק אחת) ויש ליישב בכת אחת ומיירי שעשה שיעור ה' קרחות (ולכן חייב על ה' איסורים). וד"ה דבזה אחר זה נמי היה יכול להקשות (הגמ' ג"כ) יכלה להקשות, לכיון שסוף הסלחא אחת, ויהי חייב רק אחת) אלא הכי קאמר אלימא גם בכת אחת ובהדא התראה] מי מחייב, והתנן נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת (הואיל ולא אתרו בו אלא הדא התראה ואע"ג דשתייתו בזה אחר זה היא דשתייה בכת אחת כל היום ליכא) אמרו לו אל תשתה אל תשתה (מתרין בו לכל שתייה ושתייה) והוא שותה חייב על כל אחת ואחת?

לא צריכא, דסך המש אצבעותיו נשא (פירוש סם שמשיר את השיער והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו) ואותבינהו בכת אחת (בה' מקומות) דהויא ליה התראה לכל הדא וחדא (דהוו להו ה' קריחות ובהדא התראה, דכיון דבכת אחת קא עביד מאי חזית דחילא התראה אהאי אצבע טפי מהאי, והתראת ספק לא מיהשבא דהתראה אכולהו אצבעות שדיא ומנחא, ולא לתר מתברר לו אם חושש להתראתו או לא הקשו התוס', ותימא אכתי מאי תירץ כיון דליכא אלא הדא התראה אמאי מחייב ה', ואי משום דעשה בכת אחת מה בכך כיון דחד לאו איכא, וכי אדם אוכל ב' זיתי חלב בכת אחת ובהדא התראה מי מחייב שתי מלקיות משום דהויא ליה התראה אבל הדא וחדא. ויש לומר דשאני הכא דגלי קרא אבל קרחה וקרחה, דקרחות מוחלקות כגון גופים מוחלקין. מיהו קשה למה הוצרך לפרש בקרחה דעל ידי נשא, לוקמי בקרחה בידו שיעור ה' קרחות בכת אחת, ומ"מ לא קשה מהא דנזיר שותה... דשאני הכא דגלי קרא דקרחות מוחלקות כמו גופים מוחלקין וי"ל דלא מתוקמא ליה בקרחה וקרחה בידו בכת אחת משום דקרה בידו קרחה במקום אחד והכל אחד בלי הפסק שיעור בינתים וכה"ג השיב הכל קרחה אחת ואין כאן על כל קרחה וקרחה להכי מוקי לה בה' אצבעותיו בנשא ואותבינהו בכת אחת ופי' בה' מקומות רחוקים קצת זה מזה שיש הפסק שיעור בין קרחה לקרחה וקרינן ביה על כל קרחה וקרחה. וא"ת סוף סוף לוקמא אפילו בזה אחר זה ובהמשה מקומות רחוקים קצת כדפי' ומיתוקם שפיר גם בקורה ותולש בידו בלא נשא ובהדא התראה משום דגלי קרא דקרחות מוחלקות. ומתוך פי' ריב"ן משמע דא"כ לא היה מחייב כי אם אקרחה קמייטא שהיתה בידו בתוך כדי דיבור

והמקיף פאת ראשו... ת"ר פאת ראשו סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו (באיזה ענין יהא מקיף סוף הראש שיהא חייב בבל תקיפו) זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו (אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער, ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש).

תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה. אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבילא לקי (בתמיה, כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו שאין בו מעשה, הוי ולא לילקי)? דאמר לך מני (השואל לך כמאן קאמרת ניקף לוקה...) רבי יהודה היא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו (והיינו לאו שאין בו מעשה, דניקף הוא דקא עבר אלא דלא תקיפו, דשמעינן לקרא הכי לא תקיפו לא תניחו להקיף דמניה להקיף כמקיף א"נ מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא תקיפו משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף).

רבא אומר (לא צריכת לאוקומי כר' יהודה הך ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא דקיימא...) במקיף לעצמו (וקמ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף, דסד"א לא לילקי אלא חדא, קמ"ל) ודברי הכל (דלא צריך לתרוצי ר' יהודה היא).

רב אשי אומר במסייע (מזמין השערות למקיף) ודברי הכל. **פסק הש"ע** א. פאות הראש הם שתיים. סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל יו"ד (קפא.א). ב. גם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו, אבל איסורא איכא אף על פי שלא סייע, לפיכך אסור להיות ניקף אפילו על ידי עובד כוכבים יו"ד (קפא.ד). מ"ש 'אבל איסורא איכא' כ"כ הסמ"ג הסמ"ק והתוס'.

הוא גוף המלאכה, ועוד שבמשכן היו גוזזים עורות תחשים, מבלי שיצטרכו לצמר.

מלקט אותו מבין השחורות מלאכה חשובה היא לו וחייב משום גזוז כתבו התוס' פרש"ם דאתא דוקא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה⁷⁹ ודבר זה אפילו בחול אסור (שמתנאה עצמו בנויי אשה) משום שנאמר וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבֹר שְׂמֵלַת אִשָּׁה. **פסק הרמב"ם** הקורה קרחה על המת לוקה שנאמר ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת אינו לוקה אלא אחת, הקורה ארבע או חמש קרחות על מת אחד לוקה כמנין הקרחות והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה, אחד הקורה בידו או בסם או הטביל אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו בבת אחת הואיל וקרח חמש קרחות אע"פ שהיא התראה אחת לוקה חמש שהרי כולן באין כאחת, וחייב על כל הראש כבין העינים שנאמר לא יקרחו קרחה בראשם, וכמה שיעור הקרחה כדי שיראה מראשו כגרים פנוי בלי שיער עבודה זרה (יב,טו). **פסק ש"ע** קרח קרחה אחת על ה' מתים, אינו חייב אלא אחת. אבל אם קרח ה' קרחות על מת אחד, חייב על כל אחת ואחת יו"ד (קפ"י). **ביאר הב"י** במכות (כ). יליף מקרא דקרח חמש קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת, ומדלא יליף בקרח קרחה אחת על חמשה מתים דחייב על כל אחת ואחת כי היכי דיליף בשריטה, משמע דאינו חייב אלא אחת, וכן כתב הרא"ש דבקרחה ליכא ריבויא. **ב.** קרחה הוא שתולש משער ראשו על המת בכל מקום בראש, בין ביד בין בסם, ושיעורו כדי שיראה מראשו כגרים פנוי בלא שיער, וי"א שתי שערות. ויש מי שאומר דאיסורא איכא אפילו בשיער אחד יו"ד (קפ"ט). **ג.** אסור ליטול שערו או צפרניו, בין ביד בין בכלי, בין לעצמו בין לאחרים, וחייב על שתי שערות, ומלקט לבנות מתוך שחורות, אפי' באחת, חייב, ודבר זה אפי' בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה. (הגה ועיין לעיל סוף סימן ש"ג דין סריקה וחפיפה) א"ח (שמ,א).

⁷⁹ כיון שאינו צריך לשיער שנגזז. **אמנם הרמב"ם** והריב"ש כתבו שגם לר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, כאן חייב, שבגזיזה נטילת השיער

בכלי מכלל דשריטה שייכא בכלי כגדידה?
הוא דאמר רבבי יוסי.

תני תנא קמיה דרבי יוחנן על מת, בין ביד
בין בכלי חייב (דשריטה וגדידה כתיב
דתרוייהו אסרינהו רחמנא) על עבודת כוכבים
(דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך
שעושין בבשרם חבורות ופצעות) ביד חייב
[דרך עבודתה בכך ואפי' עבודת כוכבים
שאין עבודתה בכך חייב דעבודה גמורה היא
ביד כתבו התוס', פי' ריבין חייב מיתה בכדרכה ולקי
שלא כדרכה מלא תעבדם יתירא, בכלי פטור דאינו
בכלל עבודה דאינו חייב אלא ביד⁸⁰ בכלי פטור.

והא איפכא כתיב (דבכלי דרך עבודה הוא
לעבודת כוכבים דכתיב) וַיִּתְגַּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם
בְּחַרְבוֹת וּבְרִמְקָהִים (עשו גדידה כדרך שהיו
רגילין לעשות בהרבות וברמחים אלמא דרך
עבודה בכלי)? אלא אימא ביד פטור, בכלי
חייב. פסק הש"ע המשרט ה' שריטות על
מת אחד, או על ה' מתים שריטה אחת, חייב
ה' יו"ד (קפח).

ז'חייב על הראש' מהוי רב ששת בין פירקי
רישא (מקום הפרקים שמתחברים שם פירקי
העצמות והיינו בצדעים).

ז'על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת
מלמטה' מהוי רב ששת בין פירקי דיקנא [פרק
ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שלחי
התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה בחודו של
לחי שכולט לחוץ ושתי השבולת שבסנטר
מקום חבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר
הלחיים יחד שמכאן ומכאן נקרא פאה שכל
אחד מהן לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים
מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין ב'
השבולת שבסנטר ופרק הוא בפני עצמו כתבו
התוס' לפ"ה כדאיתא שתים מכאן ושתים מכאן, ולפר"ח
ג' הנכנסת שנים כמו שפירש רש"י ג' בארת המים בשבועות (ג).].

דרך עבודתה בכך דאז אינו חייב מיתה אבל מ"מ חייב
מלקות מלאו דלא תעבדם, כך הוא מפרש כוונת ריבין
אלא שפירוש ריבין קיצר לשונו לפירוש זה.

ז'המשהית פאת זקנו' ת"ר 'פאת זקנו' סוף
זקנו, ואיזהו סוף זקנו? שבולת זקנו (כולהו
חמש פאות דקא חשיב במתניתין בכלל
שיבולת הם).

ז'המשרט שריטה אחת... ת"ר וְשָׂרֵט יָכוֹל
אפילו שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו
שטבעה בים ת"ל לְנַפְשׁוֹ, אינו חייב אלא על
המת בלבד. ומנין למשרט חמש שריטות על
מת אחד, שהוא חייב על כל אחת ואחת (על כל
שריטה ושריטה)? ת"ל וְשָׂרֵט (דמצי למיכתב לנפש
לא תשרטו במקום ושרט לנפש לא תתנו. ל"א
ת"ל וְשָׂרֵט מריבויה דו') לחייב על כל שריטה
ושריטה. רבי יוסי אומר (ר' יוסי מוסיף חיובי)
מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים, שהוא
חייב על כל אחת ואחת (חייב על כל מת ומת)? ת"ל
לנפש, לחייב על כל נפש ונפש. והא אפיקתיה
לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים (והא ודאי
ר' יוסי לא פליג בההיא דהיאך יהא מוציא
הפסוק מידי פשוטו)? [דף כא ע"א] קסבר רבי
יוסי שריטה וגדידה אחת היא (דתרוייהו בין
ביד בין בכלי) וכתיב התם (כגדידה) למת (לא
תתגודדו ולא תשימו קרחת...).

אמר שמואל המשרט בכלי חייב (הא ודאי
פשיטא לכולי עלמא דעיקר גדידה משמע בכלי
ועיקר שריטה משמע ביד וקאמר שמואל
המשרט בכלי על המת חייב ולא קאמר המגדד
בכלי לאשמועינן דשם שריטה שייך בכלי
והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת חייב
שני לאוין משום משרט ומשום מגדד, דגדידה
ושריטה אחת היא, דתרוייהו בין ביד בין
בכלי).

מיתיבי שריטה וגדידה אחת היא (כלומר בין
שריטה בין גדידה ענין חבורה הם ושניהם על
מת) אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי (וקשיא
לשמואל דאמר תרוייהו בין ביד בין בכלי
דמדקאמר המשרט בכלי ולא קאמר המגדד

⁸⁰ כתב המהר"ם (בנילוך דלני סטוס) הלשון מוגומגם,
ז'ל דר"ל דפירוש ריבין ס"ל דאי הוה אותה עבודת
כוכבים דרך עבודתה בשריטה חייב מיתה, ואי לא הוה

במחט או בסכין ונכנס הצבע בין העור לבשר ונראה בו כל הימים, ואסור לכתוב שום כתיבה בעולם על בשרו בענין זה שכך גזירת הכתוב) כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם. ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם את השם (מפרש בגמרא דשם עבודת כוכבים קאמר) שנאמר וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'.

(גמרא) אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי עד דיכתוב אני ה' ממש (על תיבות הללו אני ה' אתה מחייבו משום כתובת קעקע)? אמר ליה לא, כדתינו בר קפרא אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' (שום כתובת קעקע לא יעשו לפני שאני ה' ואסורין אתם לכתוב שם אחר על בשרכם אלמא עיקר חיובא משום שם עבודת כוכבים הוא ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה בעולם אפי' לר"ש אלא דחיוב מלקות ליכא) אני ה' ולא אחר.

אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו (דוקא קאמר לפי שקשה היא ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אבל עפר בעלמא לא) מפני שנראית ככתובת קעקע.

אמר רב נחמן בריה דרב איקא שפוד¹ (נביצה כה) שפוד שצלו בו בשר אסור למלטלו א"ר מלכיו א"ר אדא ושומטו ומניחו בקרן זזית והיינו שמעתתא דעילויה מילתא דאמורא אמרה] שפחות² [משנה היא בכתובות (נב: ר') אליעזר אומר אפי' הכניסה לו מאה... אמר רב מלכיו א"ר אדא הלכה כרבי אליעזר (פא:)] והיינו משנה דאמתני' קאי ולא קאמר מילתא באפי נפשה] וגומות³ [נדה נב] ר' הלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות, רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין בו שערות] רב מלכיו. בלורית⁴ [בע"ז (נב:)] ת"ר עובד כוכבים

ר"א אומר אם נטל... קסבר חד לאו הוא.

זאינו חייב עד שיטלנו בתער' ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו וגבי כהנים כתיב, ולא תשחית את פאת זקנך' בישראל כתיב, וילפינן להו בג"ש האי מהאי דפאה פאה והכי אמרינן בהדיא בקדושין (לה: ג"ש דפאה פאה להכי הוא דאתא דתניא לא יגלחו... כתבו התופ, וא"ת מאי מייתי מלא יגלחו הא גבי כהנים כתיבא וי"ל דגמרינן מיניה] יכול אפי' גלחו במספרים יהא חייב? ת"ל וְלֹא תִשְׁחִית (ומספרים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער) אי לא תשחית, יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב? תלמוד לומר לֹא יִגְלְחוּ. הא כיצד, גילוח שיש בו השחתה (דרך לגלח בו ומשחית) הוי אומר זה תער (אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, ומספרים מגלחין ואין משחיתים).

רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהיטני חייב. מה נפשך, אי גמיר גזירה שוה [ההיא גזירה שוה דפאה פאה קאמר (קדושין לה:)] ליבעי תער, אי לא גמיר ג"ש מספרים מנא ליה גי כייבין (דמותר לגלח בהם דלא קאמרי אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה) לעולם גמיר ג"ש, וקסבר הני נמי גילוח עבדי (השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן). **פסק הש"ע א.** פאות הראש הם שתיים, סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל יו"ד (פא:א). ב. פאות הזקן הם ה', ורבו בהם הדעות, לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל (הגה ואפילו תחת הגרון) יו"ד (פא:יא). ג. אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספרים מותר, אפילו כעין תער (הגה ומ"מ נזהרים כשמספרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער, מיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש בזה, הואיל ואינו עיקר מקום הפאות) יו"ד (פא:י).

משנה הכותב כתובת קעקע (כותב תחלה על בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ מקעקע הבשר

המנחת חינוך, שגם האוסרים מדרבנן כתב ולא קעקע, זה רק בכתב המתקיים. **ב.** מותר ליתן אפר מקלה על מכתו י"ד (קפג).

משנה נזיר שהיה שותה יין כל היום אין חייב אלא אחת, אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת. היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת. היה מגלח כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת. היה לבוש בכלאים (אחד מן השוק ולא נזיר) כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תלבש, אל תלבש והוא פושט ולבוש חייב על כל אחת ואחת.

[דף כא ע"ב] (המשך המשנה) יש חורש תלם א' (יש עובר בלא תחרוש בשור ובחמור ונלקטים עליו איסורים הרבה עם אותו לאו בלבד, ובהא לא קא עסיק שיהא חורש בכמה שוורים וכמה חמורים, והרי נלקטים איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר, ואלאו דכלאים קאי ללקוט עליו כל איסורין שהוא יכול) וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור, והן מוקדשין [בגמ' מוקי ליה בבכור בכור שור ופטר חמור וקעבר בהן משום לא תעבוד בכור שורך ואלויבא דרבי יהודה דאמר בבכורות (ט): פטר חמור אסור בהנאה דבכלל לא תעבוד הוא. ואע"ג דבקרא כתיב בכור שורך איהו דריש ליה בכור שורך למעוטי שותפות ולא למעוטי פטר חמור. **אי נמי** מתני' כמאן דממעט פטר חמור מהכא, שור וחמור דקתני במתניתין לאו דוקא, דשור ושה קאמר והאי דנקט חמור משום לישנא דקרא דנבי כלאים כתיב שור וחמור והוא הדין לכל שני מינין, ומשום הנאה דמיתתני מהקדש והוה ליה הויד במעילה לא לקי דבכור לאו בר מעילה הוא דהא ממון כהן הוא דאין מעילה אלא בקדשי גבוה דמקדשי ה' כתיב ואין מעילה בבכור אלא בנהנה מן האימורים אחר

המסתפר מישראל... וכמה אמר רב מלכו אמר רב אדא שלש אצבעות לכל רוח והיינו מתניתא] אפר מקלה^ה (הכא ושמעתא היא דלאו אמתני' קאי אלא מילתא באנפי נפשה קאמר אסור לו לאדם...) וגבינה^ה (נמי באין מעמידין דקתני במשנה וגבינות בית אונייקי ובעי בגמרא מ"ט אמר רב מלכיא אמר רב אדא מפני שמהליקין... והיינו משנה דאמתני' קאי) רב מלכיא.

רב פפא אמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא (רב פפא אסימנא דרב מלכו קאי לגרועי מיניה שפחות דכולהו מתני' רב מלכיא אמרינהו כלומר משנה דשפחות דאוקמת כרב מלכו רב מלכיא אמרה ומתניתא דקאמר לאו דוקא אלא דבסימנא דרב מלכו ליכא מתני' ושמעתתא רב מלכו ומה שנשאר מן השמעותות בסימנו של רב מלכו דהיינו שפוד וגומות רב מלכו אמרינהו והיינו דקאמר איכא ביניהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרעינן ודרב מלכו כדקאי קאי) שמעתתא רב מלכו, וסימניך מתניתא מלכתא (משניות וברייתות עיקר הן והיינו סימן מי ששמו דומה לנקבה מוקמינן כוליהו מתנייתא דהוון נמי לשון נקבה אליביה והיינו רב מלכיא ששמו דומה לנקבה ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות והיינו משניות וברייתות שהן עיקר ולא שמעותות ואית דמפרש איכא ביניהו שפחות ומקלה משמע שפחות ושכנגדה כך לשון מורי ^{ג' הכתי'} מאי ביניהו? איכא ביניהו שפחות.

רב ביבי בר אבבי קפיד אפילו אריבדא (מכה) דכוסילתא (כלי שמכה בו). **רב אשי אמר** כל מקום שיש שם מכה מכתו מוכיח עליו (פתי התופ' וכן הלכה). **פסק הש"ע א.** כתובת קעקע, היינו ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה בחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים י"ד (קפא). **בספר נשמת אברהם** (י"ד קפא) כתב בשם הגרש"א שמותר לכתחילה לכתוב בעט על בשרו, ואין בזה אפ"י איסור דרבנן, כי אינו כתב המתקיים, כשמתכוין למוחקו תוך זמן קצר, והוא באמת כסברת

דמי כפושט ולבוש) מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי (ממש). **רב אשי אומר** אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב וכתבו התוס' ואפילו לא שהה אלא להפשיט מלבוש חייב ובלא שהה לא מיחייב, ולא דמי דין זה להך דשבועות (טז:). דאיבעיא להו מי צריך שהייה למלקות גבי טומאת מקדש ונזיר בקבר דשמא מחייב בלא שהה, והכא אמרינן דלא מיחייב בלא שהייה, דלא דמי לשהייה דהתם, דכיון דבידו לפרוש מן הטומאה כי נמי לא שהה כדי השתחוואות דין הוא דמחייב, אבל הכא דאין לו שהות לפשוט וללבוש אין כאן עבירה אחרת דעדיין הלבישה הראשונה קיימת, דהתם נמי אינו חייב עד שיוכל לפרוש מן הטומאה).

יש חורש תלם... א"ר ינאי, בחבורה (נראה לי יום אסיפה או יום וועד היה להם שקורין חבורה) נלמנו וגמרו החופה בכלאים לוקה. אומר להן רבי יוחנן לאו משנתנו היא זו, יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור ובחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם. האי חורש דמחייב משום כלאים היכי משכחת לה, לאו דמיכסי בהדיה דאזיל, א"ל אי לאו דדלאי (הגבהתי) לך חספא, מי משכחת מרגניתא תותה (דאי לאו דאמרי לך, הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לאו משום זורע אלא משום מקיים, דשביק ולא עקר להו).

אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן אי לאו דקילסך גברא רבה (רבי ינאי) הוה אמינא מתניתין מני, ר"ע היא, דאמר המקיים כלאים לוקה (ומאן דאית ליה מקיים בכלאים פטור פוטר נמי במחפה, אבל רבי ינאי קלסך והודה לך דמחפה משום זורע מיחייב לכולי עלמא, דמדקאמר רבי ינאי המחפה בכלאים לוקה ולא קאמר מקיים בכלאים לוקה ש"מ דעדיף ליה מחפה ממקיים, דמחפה כזורע חשיב ליה וחייב לכולי עלמא, וכי אמרת ליה לא משנתנו היא הודה לדבריך שיפה אמרת ואי לאו דקלסך הוה אמינא טעם דמתניתין משום מקיים דמקיים בכלאים לוקה לר"ע וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין, ומאן דפטור במקיים פטר נמי במחפה).

הפנה לרש"י בפסחים (טז:).

זריקת דמים דהנהו לגבוה נינהו והוא הדין לכל קדשים קלים, ובקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים דלגבוה נינהו אבל משנזרק הדם זכו בהו כהנים משולחן גבוה והוה ליה ממוזן כהן ואין בו מעילה וכן מוכח בר"ה (כת). בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מאי טעמא עולה דבת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין והכי נמי מוכח במס' מעילה ובכמה דוכתי כתבו התוס' ופ"ה⁸¹ בכור שור עובר משום לא תעבוד בכבוד שורך וחמור קדשי בדק הבית ולקי משום ההויד במעילה באזהרה וי"א פטר חמור וכמ"ד אמור בהנאה ולא נהירא דאינו כן, דליכא למ"ד דלקי הנהנה ממנו. ולא נראה לר"י פירוש הקונטרס דפירש דחמור לקי מלאו ההויד במעילה דבגמ' קאמר מידי דאיתיה בשאלה לא קתני והקדש דמתני' מיירי בבכור דליתיה בשאלה. לכך מפרש ר"י דעל החמור אינו לוקה ויכול להיות שהוא חולין והן מוקדשין בשור וחמור לאו דוקא, דליכא מוקדשין אלא בשור, וליכא ב' לאוין גי' כ"ה בשור וחמור, אבל בכלאי הכרם איכא ב' מלקות (ולכן נספר צ' ללאוין) דמיירי שהיה זורע בכרם הטפה ושעורה והרצן והפה אותם כחרישה דקא עבד תרתי הוה דורע כלאי זרעים ועוד דורע כלאי הכרם) וכלאים בכרם (דמכסי בהדי דאזיל ומחפה בזורע) ובשביעית (נמי משום זורע בשביעית) ויום טוב (דקעביד חרישה ביום טוב) וכהן ונזיר בבית הטומאה (הולך במקום טומאה אחר מחרשתו דאיכא חד לאו משום כהן לנפש לא יטמא בעמיו וחד משום נזיר על כל נפשות מת לא יבוא). חנניא בן חכינאי אומר אף הלוּבש כלאים, אמרו לו אינו השם (אינו לאו זה נלקט עליו משום חרישה אלא משום לבישה) אמר להם אף הנזיר (נזיר וכהן קאמר ולא דייק) לא הוא השם (אין לאו שלו בא עליו משום חרישה אלא משום כניסה שנכנס למקום טומאה).

(גמרא) אמר רב ביבי אומר רב אשי לא פושט ולבוש ממש אלא אפי' מכנים ומוציא בית יד אונקלי שלו (מכנים ומוציא ידו בבית יד הלוקו

⁸¹ לא נמצא בפירושו ריב"ן שלפנינו ובהגהות ר"ב פרנקל

כא: - כב.

ולוקה משום מבשל גיד בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה [דף כב ע"א] משום הבערה (דאי היה איהו מבכיר וחבירו מבשל הוון תרוייהו חיבינן דמבעיר ומבשל אבות מלאכות אלמא מיחייב משום יום טוב שתיים הבערה ובישול) ואם איתא, משום הבערה לא מחייב, דהא איחייב ליה משום בשולו?

אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה (דלוקה אף משום נבילה שאכל).

והתני ר' חייא לוקה שתיים על אכילתו (אכילת גיד, אכילת בשר בחלב) ושולש על בשולו (בישול בשר בחלב, ובישול שלא לצורך יום טוב, והבערה שלא לצורך) ואי איתא (דמפקת הבערה ומעיילת אכילת נבילה) שלש על אכילתו הוא חייב?

אלא, אפיק הבערה ועייל עצי אשירה, ואזהרתיה מהכא וְלֹא יִדְבַק בְּיָדָהּ...

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ולילקי נמי משום וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתָהּ?

אלא הכא במאי עסקינן כגון שבישלו בעצי הקדש (הקשו התוס') וא"ת לילקי משום הויד במעילה באזהרה וי"ל דלא חשיב אלא לאו דאיתנהו בפחות משוה פרוטה) ואזהרתיה מהכא וְאֲשְׂרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ... לֹא-תַעֲשֶׂוּן כִּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם.

מתקיף לה רב הושעיא וליחשוב נמי הזורע בנחל איתן ואזהרתיה מהכא אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹד כִּן וְלֹא יִזְרַע? (הקשו התוס') קשה דהשתא פריך טובא נפרוך גי' כ"ח דלא משני מידי וצ"ל דע"כ דתנא תנא ושייר, ולעיל קאמר אלא תני תנא שמונה ואת אמרת תנא ושייר ואומר הר"ם דלא דמי, לעיל דקתני שמונה ומני י"ט בחד, ואם איתא דאיכא תו מלקות משום י"ט היה לו למנותן בשתיים, אבל הכא יכול להיות דלא איירי תנא למיחשב כל הני גווני דזורע בנחל איתן ומוחק את השם).

מתקיף לה רב חנניא וליחשוב נמי המוחק את השם בהליכתו, ואזהרתיה מהכא וְאֲפָדְתָם אֶת-שְׁמֵם... לֹא-תַעֲשֶׂוּן כִּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם?

מאי ר"ע? דתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה, ר"ע אומר אף המקיים (כולה ר"ע קאמר לה המנכש והמחפה בכלאים לוקה דמקיים הוא שר"ע... והכי משני ליה במועד קטן, ורבנן דפליגי עליה דר"ע סבירא להו מחפה אינו לוקה דמאן דפטור במקיים פטר במחפה והמנכש עוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר לוקה דחשיב כזורע כלאים).

מאי טעמא דר"ע? דתניא שְׂדֵךְ לֹא-תִזְרַע בְּלֵאִים. אין לי אלא זורע, מקיים מניין? ת"ל כלאים שדך לא (דעקרינן ליה מפשטיה לדרשא דהוה מצי למיכתב בהמתך כלאים לא תרביע, ומדסמך כלאים לשדה ש"מ להכי הוא דאתא).

אמר ליה עולא לרב נחמן ולילקי נמי משום זורע ביום טוב (דהא נמנו וגמרו דמחפה זורע הוא כדאמרן)? א"ל תנא ושייר. א"ל תנא קתני שמונה, ואת אמרת תנא ושייר? אמר רבא יש חילוק מלאכות בשבת, ואין חילוק מלאכות ביום טוב ואם עשה שתיים ושולש מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה שיש בה שתיים אינו חייב אלא אחת למ"ד (שבת ע). הבערה לחלק יצאת סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביו"ט, דביו"ט לא יצאת הבערה, ומ"ד נמי הבערה ללאו יצאת ונפקא ליה חילוק מלאכות מ'ועשה אחת מהנה' הני מילי באיסורי דאית בהן חיוב הטאת כגון מלאכות דשבת דזדונן כרת ושגגתן הטאת דבההיא פרשה ד'ועשה מאחת מהנה' קמיירי בחטאת, אבל יום טוב דחיוב מלקות הוא ואין זדונו כרת אין בו חילוק מלאכות] אמר ליה עדיא תהא.

איתיביה אבבי ואין חילוק מלאכות ביום טוב, והתנן המבשל גיד בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש לוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך [מבשל גיד ביום טוב ומשום מבשל בשר בחלב קסבר יש בגידין בנותן טעם תלתא לא תבשל כתיבי חד לאכילה וחד להנאה וחד לבישול (בהולין קטו:)]

דמינו דכיילה כולי עלמא באיסור אשת איש כללה נמי לדידיה לחייבו שתים)?

מידי דאיתיה בשאילה לא קתני. ולא, והרי הקדש? בבכור. והרי נזיר? בנזיר שמשון (ע"י מלאך קיבל נזירות עליו דההוא אין לו שאלה דצווי שלמעלה הוא). נזיר שמשון בר איטמווי למתים הוא (ואילו המסנה אללנו הניאה גם איסור טומאה למת) [כלום אסור הוא להיטמא למתים אדם שמקבל נזירתו ע"י מלאך הא אמרינן במס' נזיר (ד:) שמשון הותר ליטמא למתים ובעי לאפוקי מהאי קרא ויך מאה וחמשים... ופריך ליה אימא דשוינהו גוססין, אלא גמרא. ואית דמפרשי נזיר שמשון נזיר מן הבטן וקשיא לן ההיא נמי בשאלה איתיה שהיה אביו יכול לישאל עליו ואפילו מת אביו בשאלה מיהא הנה ההוא שעתא? אלא, האי תנא איסור כולל לית ליה.

אמר רבי הושעיא המרביע שור פסולי המוקדשים לוקה שנים (שנפדה, אפילו על מינו לוקה, שהרי גוף אחד ועשאו הכתוב שני גופין דתורת חולין ותורת קדשים יש עליו, תורת חולין שמותר באכילה מחוץ לפתח אהל מועד כאילו לא הוקדש מעולם, ותורת קדשים שאסור בגיזה ועבודה כדאמרינן בספרי 'בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר' במה הכתוב מדבר אם בבשר תאווה הרי כבר אמור כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך... כי תאווה נפשך... אם באכילת קדשים הרי כבר אמור, כי אם במקום... שם תעלה... הא אין הכתוב מדבר אלא בפסולי המוקדשין שנפדו, תזבח ולא גיזה דאסור בגיזה ועבודה, בשר ולא חלב, ואכלת ולא לכלביך. והלכך אסור להרביעו אפי' עם מינו משום כלאים שמרביע חולין על קדשים או קדשים על חולין, וכן במנהיג אפילו מנהיג עם מינו ואפילו מנהיג בפני עצמו חולין וקדשים הוא והייב משום כלאים דחרישה דהוא עצמו כלאים שעשאן הכתוב שני גופין ולא שמעתי ראייה מנלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה, דבר תימה הוא).

מתקיף לה ר' אבהו וליחשוב נמי הקוצץ את בהרתו, ואזהרתיה מהכא השמר בנגע הצרעת [ואמרינן (שבת קלג.) בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר והשמר הוא לא תעשה?]

מתקיף לה אבוי וליחשוב נמי המזיח החושן מעל האפוד והמסיר בדי ארון, ואזהרתיה מהכא לא יסרו, ולא יזיח החושן?

מתקיף לה רב אשי וליחשוב נמי החורש בעצי אשירה (כגון שהיו כלי מהרישה מעצי אשירה) ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך מאומה...?

מתקיף לה רבינא וליחשוב נמי הקוצץ אילנות טובות (בהליכתו) ואזהרתיה מהכא פי מנני תאכל ואתו לא תכלת?

א"ל רבי זעירא לרבי מני וליחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביום טוב? התם לא קא חלה שבועה, מושבע ועומד מהר סיני הוא [הא הוה ליה נשבע שלא יבטל המצוה ונפקא לן מלהרע או להיטיב בשבועות (כה.) דאין זו שבועה]. א"ל כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביום טוב והקשו התוס' וקשה דאכתי ליתא בלאו והן (בלופן שאינו בלאו והן פטור כלמיתא בשבועות פ"ג מ"ו) כדפריך בשבועות (כד.) גבי שלא אוכל נבילה ושחטה דפריך מי איתא בלאו והן ואולי י"ל דמשכחת לה בהן כגון עפר תיחוד דלית בה חיובא מן התורה באותה חרישה] דמגו דחלה עליה שבועה בחול, חלה עליה נמי ביום טוב (היינו איסור כולל, ואיסור מוסיף כגון שבחתיכה עצמה נוסף איסור כגון אילו נוסף על היו"ט איסור ע"י שבועה זו וה"ל מוסיף דומיא דאשת איש ונעשית חמותו דמוסיף הוא דמעיקרא קיימא ליה בחנק והשתא קיימא ליה בסקילה א"נ חלב דנותר מעיקרא קאי עליה באיסור חלב והשתא איתוסף עליה איסור נותר, ואיסור כולל היינו שאין איסור נוסף על החתיכה אלא כולל אחרים באיסורא כגון שנשא אחות חמותו דמינו דמיתסר בכולהו אחוותא איתסר נמי בחמותו משום אחות אשה, אי נמי כגון חמותו ונעשית אשת איש

והור ואכל כזית אחר שאינו לוקה אלא על היות שהתרו. וצ"ל שמי"ש בד"א... לא קאי אלא ארישא דהיה לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת וכדדייק לישנא שכתב בד"א שהוא חייב כל היום אבל ההיא דהוציא ראשו פשיטא דאינו חייב על כל אחת ואחת אלא אם כן התרו בו על כל אחת ואחת. ג. העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת, חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליום טוב יום טוב (ג,א). ד. בהמת פסולי המוקדשין אע"פ שהיא גוף אחד עשאה הכתוב כשני גופין, מפני שהיתה קדש ונעשית כקדש וכחול מעורבין זה בזה ונמצאת בהמה זו כבהמה טמאה עם הטהורה המעורבין כאחד הרי הוא אומר ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה, מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בפסולי המוקדשין, לפיכך החורש בשור פסולי המוקדשין או המרביע הרי זה לוקה משום כלאים, ואיסור זה מדברי קבלה. השגת הראב"ד 'בהמת פסולי המוקדשין' א"א אנו אין בידינו אלא כהיה עם בהמה שהרי עשאה כצבי ואיל והכי איתא בבכורות כלאים (פ,יא). כתב הכס"מ דברי רבינו בפירושו רש"י ודברי הראב"ד כפי ר"ת. **פסק הש"ע**... וכן אם חפה אותם בעפר, לוקה י"ד (רצו,א).

משנה כמה מלקין אותו, ארבעים חסר אחת, שנא' **בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים** (והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר' וסמוך ליה 'ארבעים יכנו' ודרשינן כמהן דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים כדמפרש בגמ' דמולא כתיב יכנו ארבעים במספר' אלא 'במספר ארבעים יכנו' שמעינן דהכי קאמר...) מנין שהוא סמוך לארבעים (מנין הסוכם הארבעים, השבון המשלים סכום של ארבעים שגורם לקרות אחריו ארבעים והיינו שלשים ותשע) ר' יהודה אומר ארבעים שלימות הוא לוקה. והיכן הוא לוקה את היתירה, בין כתפיו. אין אומדין אותו אלא במכות ראויות להשתלש, אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת [דף כב ע"ב] ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים פטור (דכיון דנתבזה בבית דין ולקה

אמר רבי יצחק המנהיג בשור פסולי המוקדשים לוקה (הקשו התוס' ודוקא אי מושך השור משוי בגופו אבל בלא המשכה אין לוקה בהנהגה דאם לא כן לעולם לא יוכלו להנהיג שור פסולי המוקדשים ממקום אחר) שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כשני גופים והקשו התוס' הקונטרס פירש כגרסתו ור"ת פירש בענין אחר כמין חומר דכתיב ביה כצבי וכאיל שהם ב' מינין ובזה הפירוש מיושב הא דאמרינן בבכורות (לג.) תלתא צבי ואיל כתיבי בו חד לכדרב יצחק וחד לכדר' הושעיא ופירוש הקונטרס לא אתפרש למילתייהו (כ"ל שקס"י פירש קס כצילור חגמ' זלל נחפס לכו סיכן) והשתא ניהא הא דרבי יצחק ורבי יהושע דהכא].

פסק הרמב"ם א. נזיר שהיה שותה ביין כל היום כולו אע"פ שהוא חייב לשמים על כל רביעית ורביעית אינו לוקה אלא אחת משום יין ואחת דלא יחל דברו כמו שבארנו, ואם התרו בו על כל רביעית ורביעית ואמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחד ואחד נזירות (ה,י). ב. הלובש כלאים או המתכסה בו לוקה, היה לבוש בכלאים כל היום כולו אינו לוקה אלא אחת, הוציא ראשו מן הבגד והחזירו הוציא ראשו והחזירו אע"פ שלא פשט הבגד כולו הרי זה חייב על כל אחת ואחת, במה דברים אמורים שהוא חייב אחת כל היום כשהתרו בו התראה אחת, אבל אם התרו בו ואמרו לו פשוט פשוט והוא לבוש בו ושהה כדי לפשוט וללבוש אחר שהתרו בו הרי זה חייב על כל שהייה ושהייה שהתרו בו עליה ואע"פ שלא פשט כלאים (י,ל). כתב הכס"מ מפשט דברי רבינו נראה דהא דמחוי רב אהא פליגא אדרב ביבי ופסק כרב אהא ומפרש נמי דרב אשי אתא למימר דהא דתנן היה פושט ולובש לאו דוקא אלא בשוהה כדי לפשוט וללבוש סגי וכן כתב בפי' המשנה. ויש לתמוה מאחר שאינו עושה מעשה בכל פעם למה יתחייב על כל התראה והתראה וצ"ל שמאחר שהיה בידו לתקן לחסור האיסור מעליו בכל פעם שמתרים בו השיב כלובש, וכן כתב הרישב"א בשם התוספות וכתב שהביאו ראיה לדבר. ואיכא למידק שנראה מדברי רבינו שאם הוציא ראשו והחזירו כמה פעמים חייב על כל אחת ואחת אע"פ שלא התרו בו אלא פעם אחת שהרי אחר שכתב דין זה כתב בד"א... אבל אם התרו בו... משמע עד השתא מיירי כשלא התרו בו אלא אחת וזה דבר תימה דמי"ש שאם אבל כזית חלב

מקצתן פוטרין אותו שהרי נתבזה, ואם לא לקה הרי הוא כמי שלא אמדוהו כלל ועכשיו הוא דמעיינו בדיניה ואמרו אין יכול וממתנין לו עד שיבריא ויהיו אומדין אותו אומד הראוי לו. וכן אמדו תחלה ל"ח ובו ביום חזרו ואמדו שיכול לקבל ארבעים איגלאי מילתא דטעו באומד ראשון ואינו כלום והלכך אם לקה כבר כל השמונה עשרה פוטרין אותו דכיון דיצא מב"ד כבר בזיון ב"ד הוא להחזירו אבל לא לקה רשאי להוסיף על אומד ראשון דאינו כלום. אמנם התוס' ביארו (במוס') זה נצו הגירסאות הב"ח החק נתן והחזו"א, לנו נכאל עפ"י הגהות הב"ח 'הא דאמדוהו ליומיה' פירושו בו ביום שאמדוהו לקבל חזרו ואמדוהו שלא יוכל אז לקבל קאמרה מתני' דלוקה אי לא לקי (כ"ל ללא נפטל ללא קבלת מלקות) דאזלינן בתר אומד הראשון ונמתין לו עד שיבריא וילקח כמו שאמדוהו (ביאלק הב"ח כיון שלא הגיע להשתנות לא הוי הכחשה, ונמתין לו עד שיכריע ביותר וילקח) אבל אם אמדוהו אומד שני למחר שמא הכחיש אחר הראשון ואזלינן בתר האחרון ופטור שהרי אמדוהו שאין יכול ללקות כלל, וכן בדינא דסיפא אמדוהו מתחלה לקבל י"ח ובו ביום אמדוהו לקבל כולם אזלינן בתר השני ולוקה אם לא לקה כבר כל הי"ח דאומד ראשון היה טעות ואזלינן בתר בתרא (כיון שהיה צלותו יום אזלינן בתר האומד המכונה) וברייתא דאמדוהו לאומד אחרון למחר אזלינן בתר הראשון ופטור ממלקות ארבעים אבל אומד ראשון היה טעות ואזלינן בתר בתרא (ברייטא) דאמדוהו למחר וליומא אחרת (ליום אחר דההוא ודאי אומד גמור הוא שיפה עיינו שהיה יכול זה לקבל עד אותו יום וכך מכות אלא נשתנה והכחיש הלכך כי אמדוהו לארבעים עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שאין יכול לקבל כולם, אומד ראשון אומד גמור היה, והואיל ונשתנה ונתקלקל שאין יכול לקבל פטור אע"פ שלא לקה שהרי נתבזה באותו אומד וכי אמדוהו נמי לשמונה עשרה עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שיכול לקבל ארבעים אין לוקה אלא אומד ראשון דאומד גמור היה כך נראה לרבי. ל"א מתניתין דאמדוהו ליומיה לקבל ארבעים והלכך אין פוטרין אותו אלא אם כן לקה דודאי יהא בו כח לקבל קצת מן המכות (כ"ל שגם אם נאמר שאומד שני נטון בכל גווי מסוגל הוא לקבל קצת מלקות) אמדוהו לקבל ליום או ליומים

קצת סגי ליה בהכי, אבל לא לקה אלא אמדוהו לארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם לא מיפטור דאין רשאי לגרוע האומד אלא לוקה אחר זמן והכי נמי אם... אמדוהו לקבל שמונה עשרה, ומשלקה אמדו שיכול הוא לקבל ארבעים פטור (משום דלקה, אבל לא לקה רשאי להוסיף על אומד ראשון).

(גמרא) מ"ט? אי כתיב ארבעים במספר, הוה אמינא ארבעים במניינא, השתא דכתיב במספר ארבעים, מנין שהוא סוכם את הארבעים.

אמר רבא כמה טפשי שאר אינשי (כמה שוטים הללו רוב בני אדם) דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא.

רבי יהודה אומר ארבעים שלימות... אמר ר' יצחק מאי טעמא דרבי יהודה? דכתיב מִן הַמִּכּוֹת הָאֵלֶּה בֵּין יָדַי וְאֶמֶר אֲשֶׁר הִכִּיתִי בֵּית מִאֲהָבִי. ורבנן, ההוא בתינוקות של בית רבן הוא דכתיב.

'אין אומדין אלא במכות הראויות...' לקה אין, לא לקה לא. ורמינהו אמדוהו לקבל ארבעים, וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים פטור (אע"ג דלא לקה, אלמא דלא שני בין לקה ללא לקה, וה"נ בין שאמדוהו לארבעים בין שאמדוהו לשמונה עשרה לא עבדינן ליה אלא אומד ראשון וקשה בין מרישא ובין מסיפא) אמדוהו לקבל שמונה עשרה, וחזרו ואמדוהו שיכול לקבל ארבעים פטור?

אמר רב ששת לא קשיא הא (מתניתין) דאמדוהו ליומי [באמדוהו ליומיה לקבל מ' או שמונה עשרה והלכך כי חזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל או יכול, איגלאי מילתא דאומד שלהם לא היה כלום כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמדו שהרי זה לא נשתנה ולא הכחיש בשעות מועט כזה ויש לומר דהם טעו באומד הלכך כי אמדו תחלה לארבעים וחזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל, אם לקה

אומד אחד אלא ללא אחד אמדוהו תחלה...
 לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה.

(גמרא) והתניא אין אומדין אומד אחד לשני לאוין? אמר רב ששת, לא קשיא הא דאמדוהו לארבעים וחדא הא דאמדוהו לארבעים ותרתין (כל מה שאומדין עליו עד שלשים ותשע חשבינן משום חד לאו דכך הוא דינו למלקות ארבעים חסר אחת על לאו אחד ואם מוסיפין עליו אפילו שלש מכות דהוה ליה ארבעים ותרתין חשבינן אותן שלש אומד ללאו האחר ואם לא הוסיפו אלא שנים מכות דהוה ליה ארבעים וחדא לוקה שלשים ותשע משום לאו אחד ומתרפא וחוזר ולוקה דמכות שאינן ראויות להשתלש לא מלקינן ליה). **פסק הרמב"ם** מי שנתחייב מלקיות הרבה בין על עבירות הרבה בין על מעשה אחד שחייבין עליו מלקיות הרבה, אם אמדוהו אומד אחד לוקה ופטור ואם לאו לוקה ומתרפא וחוזר ולוקה, כיצד נתחייב שתי מלקיות ואמדו שיכול הוא לקבל ארבעים וחמש כיון שלקה ארבעים וחמש נפטור, אבל אם אמדוהו למלקות אחת והכהו שלש או תשע או שלשים כמו האומד הרי זה מתרפא וחוזרין ואומדין אותו למלקות שנייה עד שילקה לכל מלקיות שהוא חייב בהן (סנהדרין י"ד).

משנה כיצד מלקין אותו, כופה שתי ידיו על העמוד (עץ אחד נעוץ בקרקע וגבוה כנגד שתי אמות או אמה וחצי והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד כאדם הנסמך על בריח דלת ותולה ידיו למטה וכופתין לו ידיו בצידי העמוד) הילך והילך, וחזן (שמש הקהל ולא שמעתי בו שום משמעות) הכנסת אוהו בבגדיו, אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו נפרמו (קריעה של תפירה) עד שהוא מגלה את לבו, והאבן נתונה מאחוריו (של נידון) חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל כפולה אחד לשנים (ועוד רצועה אחרת כפולה לשנים...) ושנים לארבעה (היינו שנים רצועות שהן ארבע) ושתי רצועות (ואותן השתי רצועות)

(כ"ל לעתה הוא חלוט ולא יכול לקבל מלקות, ולכן אמדוהו שבעוד ימים מספר יוכל לקבל מלקות) ודאי אין בו כח ואם חזרו בהם פטור מיד וכן קיבל ר' מח"ע (מנחתו על) ולא נהירא דמשום דאמדוהו ליומיה אמאי ברירא לן שיהא בו כח לקבל קצת מן המכות הם אומדין שאין יכול ואנן אמרינן לילקי ולימות, ועוד דאם לקה אמרינן במתניתין, ולא דמלקינן ליה לכתחלה). **פסק הרמב"ם** א. כיצד מלקין את המחוייב מלקות, כפי כחו שנאמר כדי רשעתו במספר, וזה שנאמר ארבעים שאין מוסיפין על הארבעים אפילו היה חזק ובריא כשמשוין, אבל פוחתין לחלש שאם יכה לחלש מכה רבה בודאי הוא מת, לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו שלשים ותשע שאם יוסיף לו אחת נמצאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו (סנהדרין י"ז, א). ב. כשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל אין אומדין אלא במכות הראויות להשתלש, אמדוהו שיכול לקבל עשרים אין אומרינן ילקה עשרים ואחת כדי שיהיו יכולין להשתלש אלא ילקה שמונה עשרה, אמדוהו לקבל ארבעים וכיון שהתחיל ללקות ראוהו חלש ואמרו אינו יכול לקבל יותר על אלו התשע או השנים עשרה שלקה הרי זה פטור, אמדוהו לקבל שנים עשרה ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר הרי זה פטור ואינו לוקה יותר על האומד (סנהדרין י"ז, ב). ג. אמדוהו היום שילקה שנים עשרה ולא הלקוהו עד למחר והרי הוא למחר יכול לקבל שמונה עשרה אינו לוקה אלא שנים עשרה, אמדוהו שילקה למחר שנים עשרה ולא לקה עד יום שלישי והרי הוא חזק לקבל שמונה עשרה לוקה שמונה עשרה שהרי בשעת האומד לא אמדוהו ללקות אלא לאחר זמן וכן כל כיוצא בזה (סנהדרין י"ז, ג). עיין בכס"מ כיצד הסביר הבנת הרמב"ם בהסבר הגמ' וכתב זפירוש זה נראה בעיני יותר מהשני פירושים שפירש"י.

משנה עבר עבירה שיש בה שני לאוין (כגון חורש בשור וחמור וכלאים בכרם) אמדוהו אומד אחד לוקה ופטור, ואם לאו (דלא אמדוהו

אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה מנין לרצועה שהיא של עגל, דכתיב אַרְבָּעִים יָפְנוּ, וסמיך ליה (פסוק לחמיו) לֹא־תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ.

ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין אותה (אין מגערין בה שלא תאמר אי אפשרי בו)? דכתיב לֹא־תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וסמיך ליה (פסוק לחמיו) כִּי־יֵשְׁבוּ אֲחֵים יַחְדָּו...

ואמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה כל המבזה את המועדים (חולו של מועד) כאילו עובד עכו"ם, דכתיב אֲלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ, וסמיך ליה אֶת־הַגַּן הַמְצוֹת תִּשְׁמַר (מפרש בהגיגה יח.) אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור, הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה.

ואמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים, דכתיב לַכְּלָב תִּשְׁלַכֶנּוּ אֹתוֹ, וסמיך ליה (פסוק לחמיו) לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא אֶל־תִּשָּׂא יְדָד עִם־רִשָּׁע לְהִזִּית עַד חָמָס (היינו מעיד עדות שקר) קרי ביה נמי לא תשיא.

‘ושתי רצועות...’ תנא של חמור. כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא יָדַע שׁוֹר קָנְהוּ וְחָמֹר אָבוֹס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע... אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו, ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו.

‘ידה טפח...’ אמר אבוי, שמע מינה כל חד וחד לפום גביה עבדינן ליה. אמר ליה רבא אם כן, נפיש להו רצועות טובא? אלא אמר רבא אבקתא (קסה, לולאה) אית ליה, כי בעי (כשזוטה להקטין את הלועה) מיקמר ביה, כי בעי (וכשזוטה להאריך אותו) מרפה בה (מרפה את הקשר).

‘מלקין אותו...’ מנא הני מילי? אמר רב כהנא דאמר קרא וְהַפִּילֹו הַשֹּׁפֵט וְהַקְּהוּ לְפָנָיו בְּדִי

של חמור עולות ויורדות בה (כלומר אותן שתי רצועות היו תלויות באמצע הרצועה ושל חמור לקיים בהן יבא מי שמכיר אבוס בעליו, ובהן היה מכה, וכשהוא מגביה ידו ומוריד הן עולות ויורדות כך קיבל רבי מעיקרא ולא נהירא, ל"א מפי רבי עולות ויורדות כן דרך תפירה של רצועה תוחב ראש רצועה בנקב כנגד מטה והוזר ותוחב בנקב אחר דרך מעלה ונראה כמעלה ומוריד) ידה (מקל שתלויה בה ארכה...) טפח, ורחבה (ורצועה עצמה רחבה...) טפח, וראשה מגעת על פי כריסו (שמשער כך שכשהוא מכה כלה ראשה של רצועה בפי כריסו בתחלת כריסו שהמכה עומד בצד המוכה ומכה אותו ברוחב גבו הלכך אורך הרצועה ברוחב כל גבו עד מקום שמתחיל שם הכרס ואע"ג דאמרן לעיל האבן נתונה לה לאחוריו אעפ"כ היה הוא משלחף עצמו לצד צדו והיה מכה ברחבו). ומכה אותו שלישי מלפניו (על הבטן) ושתי ידות מלאחריו. ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב אלא מוטה, שנאמר וְהַפִּילֹו הַשֹּׁפֵט. והמכה מכה בידו אחת בכל כחו, והקורא קורא אִם־לֹא תִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת... (הא מיפשט פשיטא לן דבעי קריאה כדאמרן בכריתות יא.) בקורת תהיה בקרייה תהא דלחכי קתני הכא והקורא וְהַפִּילֹא ה' אֶת־מִכְתָּדָךְ וְאֶת־מִכְתָּתֵךְ... והוזר לתחלת המקרא, וְשִׁמְרָתֶם אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת... והותם וְהָיָא רְחוּסוּ יִכְפַּר עֲוֹן... והוזר לתחלת המקרא. ואם מת תחת ידו פטור [דשליח ב"ד הוא ואמרן לעיל (ה) יצא האב המכה את בנו ושליח ב"ד]. הוסיף לו עוד רצועה אחת (על האומד) ומת הרי זה גולה על ידו [ולא דמי להכהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דאמרינן בסנהדרין (עה). כולן פטורין דההיא אוקימנא לה בגוסס בידי אדם]. נתקלקל בין בריעי בין במים פטור (דכתיב ונקלה והרי נקלה) רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים.

[דף כג ע"א] (גמרא) מ"ט? משום נקלה.

על מנין האומד) א"כ, מה ת"ל מכה רבה? לימד על הראשונות שהן מכה רבה (שניתן להכותו בכל כחו גי' כתי' וקט"ט) כן נראה לרבי ובלשון אחר קיבל רבי).

'נתקלקל...' תנו רבנן אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במים, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים, והכ"א אחד האיש ואחד האשה בין בריעי בין במים. והתניא, רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי? אמר רב נחמן בר יצחק שניהן שוין בריעי (דמשנתקלקל בריעי פטורין אבל במים איכא פלוגתא וכן ביארו התוס').

אמר שמואל כפתוהו ורץ מבית דין פטור. מיתבי קלה (נתקלקל בריעי ולישנא דקרא נקט ונקלה לשון זלול) בין בראשונה בין בשניה (בין קודם שהכהו כלל בין לאחר שהכהו והיינו ראשונה הגבהה ראשונה שמגביה ידו להכות אם נתקלקל באותה הגבהה מחמת פחד או שנתקלקל בהגבהה שניה דהיינו לאחר שהכהו) פטורין אותו (דנקלה קרינא ביה דהא קלה). נפסקה רצועה בשניה (אם בהגבהה שניה נפסקה) פטורין אותו (דהא נקלה באותה הכאה שהכהו) בראשונה (אם קודם שהכהו נפסקה כשהרים ידו להכות) אין פטורין אותו (אין זו קלה). אמאי, להוי כרץ? התם רץ, הכא לא רץ.

ת"ר אמדוהו לכשילקה קלה (פירושו לכשילקה יקלה, שאמדוהו שאם ילקוהו מיד יתקלקל בריעי) פטורין אותו (דפן יוסיף ונקלה כתיב דאין נותנין לו מכה שיקלה עליה מיד כך שמעתי, אבל...) לכשיצא מבית דין קלה (אמדוהו שלא יתקלקל עד לאחר המלקות) מלקין אותו. ולא עוד, אלא אפילו קלה בתחלה (קודם שקיבל שום הכאה) מלקין אותו (אחרי כן) שנאמר והכהו... ונקלה, ולא שלקה כבר בבית דין.

פסק הרמב"ם א. כיצד מלקין אותו, כופת שתי ידיו על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוהו

רשעתו במספר רשעה אחת מלפניו, שתי רשעיות מאחוריו.

'אין מלקין אותו...' אמר רב הסדא אמר רבי יוחנן מנין לרצועה שהיא מוכפלת, שנאמר והפילו. והא מיבעי ליה לגופיה? א"כ, לכתוב קרא יטיהו, מאי הפילו? ש"מ תרתי.

'המכה מכה בידו' תנו רבנן אין מעמידין חזנין אלא חסירי כח ויתירי מדע רבי יהודה אומר אפילו חסירי מדע ויתירי כח (דאין להקפיד בכך כתבו התוס' נ"ל דפליג את"ק דאמר אין מעמידין כלל חסירי מדע, דאין מודקדקין בדבר, דבהא טעמא דגמרא אין נכון לכאורה לומר דלרבי יהודה מעמידין דוקא חסירי מדע).

אמר רבא כוותיה דרבי יהודה מסתברא, דכתיב לֹא יִסֵּף פֶּן יִסֵּף. אי אמרת בשלמא חסירי מדע (יכולין להעמיד בהן...) היינו דצריך לאזהורי, אלא אי אמרת יתירי מדע, מי צריך לאזהורי? ורבנן, אין מזרזין אלא למוזרו.

תנא כשהוא מגביה מגביה בשתי ידיו, וכשהוא מכה מכה בידו אחת, כי היכי דליתיה מדידיה (סמכה תצו' ממנו, דהיינו ממנו, כשכמכה זיל אחת המכה חזקה יותר).

זהקורא קורא... תנו רבנן הגדול שבדיינין קורא, השני מונה, והשלישי אומר הכהו בזמן שמכה מרובה מאריך, בזמן שמכה מועטת (כגון שאמדוהו לפחות מכה בסידור אחד) מקצר. והא אנן תנן חוזר לתחלת המקרא? מצוה לצמצם, ואי לא צמצם חוזר לתחלת המקרא.

תנו רבנן (רישא דברייתא הכי איתא בסיפרי אין לי אלא בזמן שמוסיפין על מנין ארבעים, על כל אומד ואומד שאמדוהו בית דין מנין ת"ל לא יוסיף מכל מקום...) מכה רבה אין לי אלא מכה רבה (אין לי דחייב על לא יוסיף אלא בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד) מכה מועטת מנין (אפילו שתי מכות או אחת מנין דאסור להוסיף) ת"ל לא יוסיף (להכותו על אלה

רגלים אין מכין אותו יותר שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה פטור, אבל אם נתקלקל מן הפחד מקודם ההכאה אפילו נתקלקל משיצא מבית דין ללקות ואפילו מבערב הרי זה לוקה כל האומד שאמדוהו, אמדוהו לשתי מלקיות ולקה ונתקלקל בין בראשונה בין בשנייה פטור, נפסקה הרצועה בשנייה פוטרין אותו, נפסקה בראשונה נפטור ממלקות ראשונה ולוקה האומד השני מנהדרין (יז,ה). ז. כפתוהו על העמוד ללקות וכתת את המיתרים וברה פטור ואין מחזירין אותו מנהדרין (יז,ו).

משנה כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם, שנאמר ונקלה אחיך לעיניך, כשלקה הרי הוא כאחיד, דברי רבי חנניה בן גמליאל. ואמר רבי חנניה בן גמליאל מה אם העובר עבירה אחת נומל נפשו עליה, העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו (דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אחד מחמש מאות, דכמדת פורענות כתיב 'פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים' ובמדה טובה כתיב 'עושה חסד לאלפים' ומתרגמינן לאלפין דרי ארבעה דורות כנגד אלפים דורות היינו אחד מחמש מאות, מיעוט לאלפים אינו פחות משני אלפים וכ"ש אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות). ר"ש אומר ממקומו הוא למד, שנאמר (אחר כל העריות) ונכרתו הנפשות העשיות... (הרי חייב כרת על הנכשל בהן, ונתן חיים למונע ובדל מהם דכתיב קודם העריות...) ואומר (ושמרתם את חוקותי ואת משפטי...) **[דף כג ע"ב]** אשר יעשה אותם האדם ותי בקהם (וסמך ליה איש איש אל כל שאר בשרו דמשמע מי שעושה חוקותי אני נותן חיים לו ואלו הן חוקותי איש איש... הא למדת...) הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה⁸². ר"ש בר רבי אומר, הרי הוא אומר רק חוק לבלתי אכל תהם פי תהם הוא

בבגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו, שאינו מכהו על כסותו שנאמר והכהו ולא לכסותו, והאבן נתונה מאחוריו שהחזן המכה עומד עליה, ורצועה של עגל בידו כפולה לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו ורוחב הרצועה טפח וארכה כדי שתהא מגעת עד פי כריסו, ויד של רצועות שאוחז בה ארכה טפח מנהדרין (טז,ה). ב. האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח, ומגביה את הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחת בכל כחו, ומלקהו שליש מלפניו על חזהו בין דדיו ושני שלישים מאחוריו, שליש על כתף זה ושליש על כתף זה מנהדרין (טז,ט). ג. המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה, שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו שיחו עיניו של שופט בו לא שיחיה מביט בדבר אחר ומכהו מכאן שאין מכים שנים כאחד מנהדרין (טז,ז). ד. הגדול שבדיינים קורא כל זמן שזה לוקה אם לא תשמור לעשות, והפלא ה' את מכותך, ומתכוין שיגמור הפסוקים עם המלקיות, ואם לא גמר חוזר לתחילת המקרא וקורא וחוזר וקורא עד שתגמר כל ההכאה, והשני שבדיינים מונה והשלישי אומר לחזן הכה, כל זמן שמכה על פיו הוא מכה מנהדרין (טז,יא). ה. מת תחת ידו פטור, ואם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה, ואם לא מת הרי החזן עבר על מצות לא תעשה שנאמר לא יוסיף, והוא הדין לכל מכה את חברו שהוא בלא תעשה, ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו צוה הכתוב שלא להכותו על רשעו קל וחומר לשאר כל האדם, לפיכך כל המכה את חברו אפילו הכה עבד הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, אבל אם יש בה שוה פרוטה הואיל והוא חייב לשלם מומן אין אדם משלם ולוקה כמו שביארנו בכמה מקומות מנהדרין (טז,יב). ו. מי שאמדוהו וכשהתחיל ללקות נתקלקל מכה ההכאה בין בריעי בין במימי

לידו, וכפה יצרו וניצל ממנה.

⁸² מבוואר בקידושין (לא:): שזה דווקא במי שבאה עבירה

(בסקילה) וזה עיקר (עונשו של יום הכפורים) זדונו בידי שמים (דאע"ג דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות, הוא אינו עיקר החיוב, דכרת חמור ממלקות, ואי מזיד בלא התראה הוא הוי בכרת, ונמצא חיובו החמור בידי שמים ואנן בטר עיקר החיוב אזלינן וכן עיקר, מורי. ואית דפרשי 'עיקר זדונו' תחלתו בר כרת הוא, ואילו לא לקי נכרת. ולא נהירא דהא תרווייהו בהדדי איתנהו ביה לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות איכא).

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכה כר' חנניה בן גמליאל. אמר רב יוסף מאן סליק לעילא ואתא ואמר? אמר ליה אביי, אלא הא דאמר רבי יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם, מאן סליק לעילא ואתא ואמר? אלא קראי קא דרשינן, ה"נ קראי קא דרשינן.

גופא, א"ר יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם, אלו הן (דהייבין על...) מקרא מגילה, ושאלת שלום בשם (דמותר) לאדם לשאול בשלום חבירו בשם, כגון ישים ה' עליך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה, מרבי. ל"א שאלת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב"ה דכתיב ויקרא לו ה' שלום לשם ה') והבאת מעשר [כדאמרינן ביבמות (פ:) דעזרא הסופר קנסינהו ללויים לפי שלא עלו עמו וצוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה' והיו הכהנים והלויים שוים במעשר ראשון כדכתיב בעזרא 'והיה הכהן בן אהרן עם הלויים במעשר הלויים' וגם הזקיהו עשה כמו כן הכין לשכות להביא כל המעשרות בהן כדי שלא יקבלום הלויים שהיו עכו"ם כדכתיב בדברי הימים 'ויאמר הזקיהו להכין לשכות בבית ה' ויכינו ויביאו

הַנְּפֶשׁ, ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר⁸³, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאווה להן ומחמתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל (כדי שיהו מקבלין שכר כמה שמונעין עצמן מן העבירות...) לפיכך הרבה להם תורה ומצות (שלא היה צריך לצוות כמה מצות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהן אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן) שנאמר ה' חָפֵץ לְמַעַן צַדִּיק וְגִדְלֵי תוֹרָה וְיִאֲדִיר.

(גמרא) א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל.

אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב, תנינן (במסכת מגילה) אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם, וזה זדונו בהכרת (לשון הכרת תכרת ואינו שם דבר) ואם איתא, אידי ואידי בידי אדם הוא?

רב נחמן אומר הא מני (מתני' דמגילה) רבי יצחק היא (ולהכי קאמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם, אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לרבי חנניא דנפטרו מידי כריתות כיון שלקו ואיצטריך ליה לרבי יוחנן לאשמעינן דחלוקין) דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא, רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאת כרת באחותו, לדונו בכרת ולא במלקות.

רב אשי אמר אפילו תימא (מתני' דמגילה) רבנן (דאמרי חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים ואפילו הכי מודו לר' חנניא דנפטרו מידי כריתות, ודקא אמרת מיתה וכרת בידי אדם הוא, לא דמי) זה עיקר זדונו בידי אדם (עיקר עונש של שבת בידי אדם, דקאי

יצרו. אמנם המהר"ל ביאר שגם כאן מיירי באופן שרוצה לאכול דם כגון שרעב.

⁸³ יש להעיר שלכאורה נראה שסותר את הגמ' בקידושין (לט): שיש שכר על הימנעות ממצוה רק בכופה את

בבית חמיה יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משניהם כך קיבל רבי מעיקרא. ל"א מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה).

בבית דינו של שמואל דכתיב הנני ענו כי נגד ה' ונגד משיחו את-שורו מי לקחתי וחקמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומינד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם: וינאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מינד איש מאומה, ויאמר ויאמרו מיבעי ליה? יצאת בת קול ואמרה אני עד בדבר זה. בבית דינו של שלמה, דכתיב ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד תחי והמת לא תמיתהו היא אמו, מנא ידע, דלמא איערומא מיערמא? יצאת בת קול ואמרה היא אמו.

אמר רבא ממאי, דלמא יהודה, כיון דחשיב ירחי ויומי ואיתרמי, דחזינן מחזקינן, דלא חזינן לא מחזקינן. שמואל נמי (לעולם ישראל אמרו עד, דהא דכתיב ויאמר) כולחו ישראל קרי להו בלשון יחידי, דכתיב ישראל נושע בה'. שלמה נמי, מדהא קא מרחמתא והא לא קא מרחמתא! אלא גמרא.

דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין (שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור) כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה, כנגד איבריז של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה).

אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בנימטריא [דף כד ע"א] שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (דכתיב אחת דבר אלהים ושתים זו שמענו במכילתא).

בא דוד והעמידן על אחת עשרה (שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן... כדי שזוכו אם יקימו י"א מצות

את התרומה ואת המעשר' וגם הוא תיקן להעלות לירושלים מעשר ירק ומעשר אילן דכתיב וזכרון הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר' ומפרש בנדרים (נה). מאי וכפרוין, הא כל הני דאורייתא נינהו ומשני מעשר ירק ומעשר אילן וכתיב בתרי עשר דקאמר להו נביא לישראל 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחנוני נא בזאת...' אלמא דהסכים כתבו התוס' פירש ריב"ז שקנס עזרא ללוים ותיקן שיביאוהו לכהנים כמו התרומה וכמדומה מלשונו שעוד פירש פירוש אחר שיפרישו מכל פירות אילן כמו שתיקן חזקיהו וכדכתיב וכפרוין הדבר). מקרא מגילה, דכתיב קימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה. ושאלת שלום, דכתיב והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ואומר ה' עמך גבור החיל. מאי ואומר, וכי תימא, בועז הוא דעביד מדעתיה, ומשמיא לא אסכימו על ידו, ת"ש ואומר ה' עמך גבור החיל (מדקאמר ליה מלאך לגדעון שאילת שלום בשם אלמא דהסכים). הבאת מעשר, דכתיב הביאו את-כל המעשר אל-בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם-לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד-בלי-די. מאי עד בלי די? אמר רמי בר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

א"ר אלעזר, בג' מקומות הופיע (נגלה והוכיח בשעת הצורך כך שמעתי, ל"א הופיע נשמעה בקול גדול, בנימוקי רבי) רוח הקודש בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה. בבית דינו של שם (לא היה שם חי באותה שעה שהרי מת אלא בית דין של אחריו מבניו ותלמידיו, וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמואי ובית הלל) דכתיב ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, מנא ידע, דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה, אזל נמי אינש אחריןא לגבה? יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים (דברים נעלמים הללו מאתי יצאו שלפי שיהודה היה מלך והיא זכתה ליצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה

שגירר עצמות אביו במטה של חבלים (גמרא היא ולא קרא). 'ואת יראי ה' יכבד' זה יהושפט מלך יהודה, שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו (אבי אבי) רבי רבי, מרי מרי. 'נשבע להרע ולא ימיר' בר' יוחנן, דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי. 'כספו לא נתן בנשך' אפילו ברבית עובד כוכבים (כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית) 'ושוחד על נקי לא לקח' (אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח) כגון ר' ישמעאל בר' יוסי (שהיה אריסו מביא לו משלו קודם זמנו ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיון).

כתיב עשה אלה לא ימוט לעולם, כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה, אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט, הא חדא מינייהו ימוט! אמרו ליה מי כתיב עושה כל אלה, עושה אלה כתיב, אפילו בחדא מינייהו, דאי לא תימא הכי, כתיב קרא אחריןא אל-תטמאן בקל-אלה, התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא, בחדא מינייהו לא, אלא לאו באחת מכל אלה, הכא נמי באחת מכל אלו.

בא ישעיהו והעמידן על שש, דכתיב הלך צדקות, ודבר מישרים, מאס בבצע מעשקות, נער כפיו מתמד בשחר, אטם אָנוּל משמע דמים, ועצם עיניו מראות ברע.

'הולך צדקות' זה אברהם אבינו, דכתיב פי ידעתיו למען אשר יצנה את בניו ואת ביתו אחריו. 'ודובר מישרים' זה שאינו מקניט פני חברו ברבים. 'מואס בבצע מעשקות' כגון ר' ישמעאל בן אלישע (שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם אחד שבא לדון

הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותם⁸⁴) דכתיב מזמור לדוד ה' מיר גור באהלה מישפן בחר קדשך: הולך תמים, ופעל צדק, ודבר אמת בלבבו: לא רגלו על-לשנו, לא עשה לרעהו רעה, וחרפה לא-נשא על-קרבנו: נבזה בעיניו נמאס, ואת-יראי ה' יכבד. נשבע להרע ולא ימר: פספון לא-נתן בנשך, ושוחד על-נקי לא לקח, עשה-אלה לא ימוט לעולם.

'הולך תמים' זה אברהם, דכתיב התהלך לפני והיה תמים. 'פועל צדק' כגון אבא חלקיהו. 'ודובר אמת בלבבו' כגון רב ספרא [בשאלתות דרב אחא (שאלתא לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפיץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפיץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש, כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר, לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפיץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך). 'לא רגל על לשונו' זה יעקב אבינו (לא רצה לשקר מתחלה שאמר...) דכתיב אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעטע (אלא שאמו הכריחתו ועל פי הדבור דכתיב 'עלי קללתך בני' ומתרגמינן אלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי). 'לא עשה לרעהו רעה' שלא ירד לאומנות חברו. 'וחרפה לא נשא על קרובו' (לא סבל חרפת קרובו) זה המקרב את קרוביו. 'נבזה בעיניו נמאס' (הנמאס להקב"ה נבזה הוא בעיניו של אדם...) זה חזקיהו המלך (שנבזה היה בעיניו אביו, שנמאס בעבודת כוכבים)

אלא שראה דוד בדורו כי גם שהיו מקיימים כל התורה כולה לא היו נזהרים בדברים שהם לפנים מן השורה בכמו אלו הדברים דאבא חלקיה ורב ספרא... ולכן דרש ואת המעשה אשר יעשון ותיקן ושיהו זהירים גם כן באלו. ויש שכתבו לפרש שעל ידי מצוות אלו יגיע לקיום כל המצוות כולן. ויש שכתבו שאלה הם כללים הכוללים את כל התורה כולה. ויש שכתבו שדוד פירש המצוות שיש בהם שכר גדול.

⁸⁴ וקשה טובא וכי אפשר לגרוע מהמצוות? כתב הרמ"ה שאין הכוונה שעל ידי מצוות אלו בלבד יזכה לחיי העולם הבא, אלא שבתחילה רק מי שהיה מקיים את כל התורה כולה, היה הקב"ה מסייע לו להגן עליו מיצר הרע, וכיון שראה דוד שהדורות מתמעטים והולכים, ביקש רחמים והעמידם על י"א מצוות, שעל ידם יגן עליו הקב"ה מיצר הרע. המבי"ט פירש וז"ל 'אין הכוונה שהעמיד י"א ויש במקום תרי"ג, ולא שהן כוללות כל התורה או רובת,

וביטלום. משה אמר וַיִּשְׁפֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵינָי יַעֲקֹב, בא עמום וביטלה, שנאמר חֲדַל-נָא (אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי ישכון ישראל בטח כשיהיו צדיקים כעין יעקב) מִי יָקוּם יַעֲקֹב (מי יוכל להיות חסיד כיעקב כי קמן הוא קמנים הם הטובים שיהיו צדיקים כיעקב⁸⁵) וכתוב נַחֵם ה' עַל-זֹאת... משה אמר וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְדְּוּ, בא ירמיה ואמר הַלְוֶה לְהִרְדְּוֶנּוּ יִשְׂרָאֵל (שיהא להם מנוחה בגלותן). משה אמר פָּקְדוּ עֵינָי אֲבוֹת עַל-בָּנִים, בא יהזקאל וביטלה הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת. משה אמר וְאַבְדֶתֶם בְּגוֹיִם, בא ישעיהו ואמר וְהִנְהוּ בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׂוֹפָר גְּדוֹל (ובאו האובדים בארץ מלמד שלא יהו אבודים בין העובדי כוכבים)...

אמר רב, מסתפינא מהאי קרא וְאַבְדֶתֶם בְּגוֹיִם. מתקיף לה רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת (ונמצאת לאחר זמן) דכתיב תַעֲיִתִי כְשֶׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדָה? אלא מסיפא דקרא וְאַכְלָה אֶתְכֶם אֲרֶץ אֲיִבִיכֶם. מתקיף לה מר זוטרא דלמא כאכילת קישואין ודילועין (שאוכלים מקצתם ומקצתם אין אוכלין)?

וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה (בית של רומי) ברחוק מאה ועשרים מיל (115.2 ק"מ לפי שיטת ג"ח נלס) והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף [דף פד ע"ב] באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך (שמשתחווים לעבודת כוכבים שלהם יושבים בהשקט ושלוח) לעושי רצונו (ישראל) על אחת כמה וכמה (שישלם להם שכר טוב).

לפניו אע"ג דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע משום דמי כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו). 'נוער כפיו מתמוך בשוחד' כגון ר' ישמעאל בר' יוסי. אוטם אזנו משמוע דמים (אזנו התומה וסתומה בדבר זה שלא ישמע בה דבר גנאי ושותק והיינו דמים לשון שתיקה) דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק, כגון ר"א ברבי שמעון (ככ"מ פד) דנפק ריחשא מאודניה ואתחזי לאיתתיה בחלמא ואמר לה האי דשמעית בזילותא דצורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי, אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה). 'זעזע עיניו מראות ברע' כדרבי חייא בר אבא, דאמר ר' חייא בר אבא זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה. וכתוב הוא מְרוֹמִים יִשְׁפֹן.

בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב הִגִּיד לְךָ אֲדָם מַה-טוֹב וְמַה-רָּע דוֹרַשׁ מִמֶּנּוּ כִּי אִם-עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, וְאַהֲבַת חֶסֶד, וְהִצַּנֵּעַ לֵלֶכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ. עשות משפט זה הדין, אהבת חסד זה גמילות חסדים. והצנע לכת זה הוצאת המת והכנסת כלה (דכתיב בהו לכת טוב לכת אל בית אבל מלכת...) והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכת, דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה.

חזר ישעיהו (כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין) והעמידן על שתיים, שנאמר פֶּה אָמַר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט, וְעֲשׂוּ צְדָקָה.

בא עמום והעמידן על אחת שנאמר כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְרִשׁוּנִי וְחָיוּ. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אימא דרשוני בכל התורה כולה? אלא, בא חבוק והעמידן על אחת, שנאמר וְצִדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִתְיַה.

אמר ר' יוסי בר חנינא ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים

⁸⁵ מכאן ואילך מפירוש רבינו גרשום

כד:

עַד יָשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם, עַד
שֶׁלֹא נִתְקִימָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרִיָה הַיִּיטִי
מִתִּירָא שֶׁלֹא תִתְקִיִם נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה,
עֲכָשִׁיו שֶׁנִּתְקִימָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרִיָה בִידוּעַ
שֶׁנְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה מִתְקִימָת. בְּלִשׁוֹן הַזֶּה
אָמְרוּ לוֹ 'עֲקִיבָא, נִיחַמְתָּנוּ, עֲקִיבָא,
נִיחַמְתָּנוּ'⁸⁷.

תָּם וְנִשְׁלַם הַשְּׂבִיחַ לַח' בּוֹרָא עוֹלָם

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון
שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם (דדינו
ליעבד הכי). כיון שהגיעו להר הבית, ראו
שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן
בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו מפני מה אתה
מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו
לו, מִקוּם שֶׁכְּתוּב בּוֹ וְהָיָה הַקֶּרֶב יוֹמָת וְעֲכָשִׁיו
שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ בּוֹ וְלֹא נִבְכָּה, אָמַר לָהֶן לִכְךָ אֲנִי
מִצְחָק, דְּכָתִיב וְאֶעֱיֶדָה לִי עֲרִים נְאֻמִּים אֶת
אֹרִיָה הַכְּהֵן וְאֶת זְכַרְיָהוּ בֶן יִבְרָכְיָהוּ, וְכִי מָה
עֲנִין אֹרִיָה אֲצֵל זְכַרְיָה, אֹרִיָה בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן
(כְּכָתוּב בְּסֵפֶר מַלְכִים) וְזַכְרִיָה בְּמִקְדָּשׁ שְׁנִי
(שְׁחִיָה בְּמִקְדָּשׁ שְׁנִי)? אֵלֵא, תֵּלָה הַכְּתוּב
נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זְכַרְיָה בְּנְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרִיָה (כְּלוֹמַר
שְׁפוֹרְעֵנוֹת שְׁנִיבָא אֹרִיָה שְׁאֵמַר יְרוּשָׁלַם
לְעִיִם תַּחֲיָה וְהָרַ הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעַר נִתְקִיִם
כְּמוֹ כֵן עֲתִיד לְהִתְקִיִם דְּבָרֵי נִיחֻמוֹם שֶׁל
זְכַרְיָה שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ
אֲמֵן סֵלָה) בְּאֹרִיָה כְּתִיב לִכְן בְּגִלְלָתְכֶם צִיּוֹן
שְׁרָה תִתְחַרֵּשׁ וִירוּשָׁלַם עֲנִין תִּתְהַיָּה וְהָרַ הַבַּיִת
לְבָמוֹת יַעַר (הַקְּשׁוּ הַתּוֹם) וְקִשָּׁה דֵּהָא כֻּלָּ הַמְקַרָא לֹא
מְצִינֵנוּ פְּסוּק זֶה מְנַבּוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרִיָה כִּי אִם בְּנְבוֹאָתוֹ שֶׁל
מִיכָה הַמּוֹרְשָׁתִי וְיִיֵּל דְּסִמִּיךְ אֵהָא דְאִיתָא בְּסֵפֶר יִרְמִיָה
פֶּרֶק כ"ו שֶׁנִּתְנַבָּא יִרְמִיָה עַל פּוֹרְעֵנוֹת וְנִתְקַבְּצוּ הַכְּהֵנִים
וְהַנְּבִיאִים לְהַרְגוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיָה מִדְּבַר פּוֹרְעֵנוֹת וְאָמְרוּ לָהֶם
הַשְּׂרִים אֵינן אֲנֵנוּ מְסַכִּימִין שֶׁהִיָה מִדְּבַר מִפּוֹרְעֵנוֹת
וְלֹא נִהַרְגוּ וְגַם אֹרִיָה... (בְּפֶסֶק כ"ו וְגַם אִישׁ הִיָה מִתְנַבֵּא
בְּשֵׁם הוּ אֹרִיָהוּ בֶן שְׁמַעְיָהוּ מִקְרָנֵת הַיַּעֲרִים וְנִבָּא עַל הַיַּעַר
הַזֶּה וְעַל הָאֶרֶץ הַזֹּאת כָּל דְּבָרֵי יִרְמִיָהוּ) מִשְׁמַע שֶׁדְּבַר
אֹרִיָה כְּמוֹ מִיכָה וְמָה פּוֹרְעֵנוֹת דְּבַר מִיכָה הוּא קְרָא זֶה
וְהוּי כְּמוֹ שֶׁדְּבַר אֹרִיָה. אֲבָל קִשָּׁה מְנַלֵּן דְּאוֹתָהּ
נְבוֹאָה דְּכָתִיב עוֹד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת הִיא
לְעוֹלָם הַבָּא, דְּלִמָּא הִיא בְּעוֹלָם הַזֶּה קוֹדֵם גְּאוֹלָה⁸⁶ וְיִיֵּל
דְּמָה שֶׁהוּא אָמַר בְּפִסְחִים (סח). נִיחָא דְקָאֵמַר עֲתִידִים
צְדִיקִים שִׁיחִיו מֵתִים גַּי מְסוּתָם דְּהִיָם דְּכָתִיב עוֹד יִשְׁבוּ זְקֵנִים
וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת וְיִלְכוּ עַל מִשְׁעֵנוֹתָם וְעַל אֲלִישַׁע שֶׁהִיָה
הַמֵּת כְּתִיב מִשְׁעֵנוֹתָם וְגַמְרִינֵן מִשְׁעֵנוֹתָם דְּהָאֵי קְרָא
מִמִּשְׁעֵנוֹת דְּאֲלִישַׁע מָה לְהֵלֵן הִיָה הַמֵּת אִף כֵּן תַּחֲיִית
הַמֵּתִים, וְא"כ ע"כ הִיא נְבוֹאָה לְעִתִּיד לְבָא שֶׁהִיָה עֵבֶר
בֵּית רֵאשׁוֹן וְבֵית שְׁנִי שֶׁלֹא הִיָה תַּחֲיִית הַמֵּתִים וְנִיחָא
הַכֵּל, וְהַשֵּׁם יִזְכְּנוּ לְרֵאוֹת מִשִּׁיחַ אֲמֵן) בְּזַכְרִיָה כְּתִיב

⁸⁷ המחרש"א ביאר, שכפלו הדברים על שם שני המעשים שזכר, וכן מצינו בכל הנחמות לשון כפול.

⁸⁶ ביאר בארות המים של ביהמ"ק השני, וזמן זה חלף בימי ר"ע, וא"כ לא נתקיימה הנבואה.

